

ڈاکٹر زکیر حسین لائبریری

DR. ZAKIR HUSAIN LIBRARY

JAMIA MILLIA ISLAMIA

JAMIA NAGAR

NEW DELHI

Please examine the books before taking it out. You will be responsible for damages to the book discovered while returning it.

OVERNIGHT COLLECTION

DUE DATE

F/Rare

297.61

AAZ

___ Acc. No.

This book must be returned on the next day of issue at 10 a.m. positively failing which the defaulter will be liable to pay a fine of **Rs. 10/-** per day.

--	--	--	--

Dr. ZAKIR HUSAIN LIBRARY

42335

اذكروا موتاكم بالخير

دفتر اول

مائت الکرام

مشتل بر دو فصل

فصل اول شمل جالات شتا، شتا، صوفیا کے کرام فصل دوم متضمن احوال بہتادوسہ علماء و نظام انا بتلہ فتح ہندوستان تاصدی دوازدم ہجری کہ یہاں ہند علم شتا، افتخار افراشتند

و در بہان خاک آسودند

365

مُصَنَّفٌ

حسان الشہد بلانا میر غلام علی آزاد بلگرامی قدس سرہ

بسی و اہتمام احقر الانام عبد اللہ خان از کتب خانہ تصفیہ جید راہادکن شایع گردید

در مطبع مصفیہ اگر بہ اہتمام محمد قادر علی خان صوفی مطبوع

۱۹۱۰ء عرطابق ۱۳۲۸ھ

گلشنِ ہند

مشہور شجر اے اردو کا ایک تذکرہ

مرزا علی شمس لطف

یہ لہجہ مارکوس اوف ویلزلی گورنر جنرل ہند اردو کے مشہور سرپرست مسٹر جان گلکرسٹ کی ترقی پزیر علی ابراہیم خان کے فارسی تذکرہ گلشن ابراہیم سے مع اضافہ اردو زبان میں جو آج سے ایک سو پانچ برس پیشتر کی سادہ اردو نثر کا ایک عمدہ نمونہ ہے۔

۱۸۰۱ء

میں تصنیف کیا، اور

۱۹۰۶ء

میں

شمس العلامہ مولوی شبلی کی تصحیح و تفسیر اور مولوی عبدالحق صاحب بی اے کے ایک عالمانہ مقدمہ کے ساتھ، اردو زبان کی خدمت کے لیے

عبد اللہ خان نے حیدر آباد دکن سے شائع کیا

اور

بس ۱۲۰۰ (۱۲۰۰) نامزدوں کے نہایت تفصیلی حالات و نمونہ کلام ہے اور جو ۲۲۲ صفحہ میں ختم ہوئی ہے۔

قیمت فی جلد عہد روپیہ علاوہ محصول ڈاک

تھ

عبد اللہ خان، مکتب خانہ آصفیہ حیدر آباد دکن

ڈیڈ ٹیکشن

یہ کتاب جو علماء و مشائخ بلگرام کے حالات میں ہے۔ بین ایک ایسے عالی ہمت فیاض طبع جامع علوم مشرقی و مغربی پاک نفس نیک ہنر و شخص کے نام ڈیڈ ٹیکٹ کرتا ہوں جو نہ صرف فخر بلگرام ہے بلکہ فخر قوم و ملک ہے وہ کون۔

آزیز بل نواب عماد الملک عماد الدولہ موتمن جنگ علی یار خان بہادر مولوی سید حسین بلگرامی سی۔ آئی۔ ای ممبر انڈیا کونسل لندن کیا بلحاظ وسعت علم و فضل و شرافت و نجابت اور اعلیٰ و پاکیزہ اخلاق اور کیا بلحاظ عزت و وقعت قومی بہادر دی اور ملکی خیر خواہی مسلمانان ہند میں اس وقت اپنی نظیر نہیں رکھتے۔

نواب صاحب ممدوح نے قومی اور ملکی بہبودی کے ہر ایک کام میں جس کشادہ پیشانی اور فراخ حوصلگی سے اعانت فرمائی ہے اور خصوصاً اس زمانہ میں مسلمانان ہند پر جو احسانات فرمائے ہیں وہ محتاج بیان نہیں ہیں لہذا ہم نہایت دلی جوش و مسرت کیساتھ اس کتاب کو جو علم تاریخ کا ایک نایاب خزانہ ہے۔ اور جو ان ہی کے ایک نامور ہم وطن حسان الہند میر غلام علی آزاد بلگرامی نے انہیں کے برگزیدہ اسلاف و اجداد کے تذکرے میں لکھی ہے۔ ان احسان کے شکر یہ ہیں جو انہوں نے اہل علم و عموماً اہل اسلام پر فرمائے ہیں نواب صاحب ممدوح کے نام نامی کے ساتھ نسبت دینے کی عورت حاصل کرتے ہیں عمر گر قبول افتد زہے عز و شرف۔

خاکسار عبد اللہ خان پبلشر کتاب ہذا

کتاب خانہ آصفیہ حیدر آباد دکن، جمادی الاخریٰ ۱۳۲۵ھ

بسم الله الرحمن الرحيم

فہرست تراجم آثار الکریم دفتر اول

نمبر شمار	اسماء	صفحہ	نمبر شمار	اسماء	صفحہ
۱	مقدمہ - - -	۵	۱۲	میر عبد الواحد	۲۵
۲	دیباچہ مصنف - - -	۱	۱۳	شیخ صفی الدین - - -	۳۲
	فصل اول در ذکر فقر		۱۴	شیخ حسین ساکن سکندریہ	۳۶
	مشت بہ تراجم ہشتاد بزرگ		۱۵	شیخ عبد القادر بداولی -	۳۹
۱	خواجہ عماد الدین بلگرامی -	۹	۱۶	سید صبغۃ اللہ بروچی -	۴۰
۲	سید محمد صفری بلگرامی -	۱۱	۱۷	شاہ کلیم اللہ چشتی دہلوی -	۴۲
۳	حافظ محمود بلگرامی -	۱۳	۱۸	لاموہن بباری - - -	۴۳
۴	بیر عبد اللہ بلگرامی -	۱۴	۱۹	میر عبد الجلیل بن میر عبد الواحد	ایضاً
۵	غازی کمال بلگرامی -	ایضاً	۲۰	میر سید فیروز - - -	۴۵
۶	قاضی عبد المتعجب بلگرامی -	۱۵	۲۱	میر سید بھجی - - -	۴۶
۷	شیخ عبد الرحیم بلگرامی -	۱۷	۲۲	میر سید طیب - - -	۴۷
۸	سید اہل بلگرامی -	۱۸	۲۳	میر عبد الواحد اصغر -	۵۱
۹	سید محمود کبیر -	ایضاً	۲۴	میر سید نعمت اللہ -	۵۲
۱۰	سید بٹہ بلگرامی -	۲۲	۲۵	شاہ طیب - - -	۵۳
۱۱	سید طاہر بلگرامی -	۲۳	۲۶	سید دین محمد -	۵۴

مترتبه	اسماء	صفحه	مترتبه	اسماء	صفحه
۲۰	سید محمود اسفند	۵۵	۲۹	سید العارفین میر سید لطیف الله بگرامی	۱۰۸
۲۱	میر سید حسین دلی وال بگرامی	۵۶	۵۰	میر عظمت الله	۱۱۳
۱۶	سید ابوبکر المعروف به سید میان	۶۳	۵۱	میر نواز شمس علی	۱۱۶
۳۰	شیخ اذهن شیخ الاسلام بگرامی	۶۴	۵۲	میر سید نور الحق	۱۱۷
۳۱	مفتی محمد رکن الدین بگرامی	۶۹	۵۳	سید نور الله	۱۱۸
۳۲	شاه رکن الدین المعروف به شاه آبی	۷۴	۵۴	سید محمدی	۱۲۰
۳۳	سید تاج الدین حمزه نشین	۷۷	۵۵	سید بركات الله اللقب به صاحب البرکات	۱۲۱
۲۴	سید قاسم سراد	۷۹	۵۶	سید آل محمد	۱۲۴
۳۵	سید عمر بگرامی	۸۰	۵۷	سید نجات الله المعروف به شاه میان	۱۲۳
۳۶	سید شریف	۸۱	۵۸	سید عین الدین	۱۲۷
۳۷	سید کریم الله	۸۲	۵۹	سید محب الله بگرامی	۱۲۸
۳۸	سید عبدالنبی	۸۳	۶۰	میر سید لطیف اسد خرد میر	۱۳۰
۳۹	میر سید محمد الترمذی ادکا پوری	۸۴	۶۱	شیخ محمد سلیم	۱۳۱
۴۰	میر سید احمد بن میر سید محمد کاپوری	۸۵	۶۲	شیخ محمد حافظ	۱۳۲
۴۱	شیخ عبد الحفیظ قرقوی بگرامی	۹۳	۶۳	شاه رحمت الله	۱۳۳
۴۲	سید درگاہی بگرامی	۹۴	۶۴	سید محمد بگرامی	۱۳۹
۴۳	میر سید مبارک محدث بگرامی	۹۵	۶۵	سید غلام مصطفی	۱۴۱
۴۴	خواجہ عبید الله المشهور به خواجہ کلان	۱۰۰	۶۶	سید فرید الدین	۱۴۳
۴۵	خواجہ عبدالسہ المعروف به خواجہ خرد	۱۰۱	۶۷	سید قادری بگرامی	۱۴۴
۴۶	میر سید عبدالفتاح العسکری احمد آبادی	۱۰۲	۶۸	میر طفیل محمد بگرامی	۱۴۹
۴۷	سید مربی	۱۰۳	۶۹	شیخ فخر الدین احمد انکپوری	۱۵۹
۴۸	سید سعید الله	۱۰۴	۷۰	میر سید اسماعیل بگرامی	۱۶۰

نمبر شمار	اسماء	صفحہ	نمبر شمار	اسماء	صفحہ
۷۱	شاہ عبد الرزاق - -	۱۶۰	۱۰	شیخ سعد الدین خیر آبادی -	۱۹۰
۷۲	راقم الحروف فقیر آزاد -	۱۶۱	۱۱	مولانا عابد اللہ تلمبئی -	۱۹۱
۷۳	شیخ محمد حیاۃ السدی الدینی	۱۶۴	۱۲	مولانا الہداجو پوری -	۱۹۲
۷۴	شیخ عبد الطیف -	۱۶۶	۱۳	شیخ علی تفسی رباب پوری -	"
۷۵	مولانا میر خرد عزیزان لمخی -	۱۷۰	۱۴	شیخ محمد بن طاہر اصفینی -	۱۹۴
۷۶	مولانا پایندہ آسیکتی -	"	۱۵	شیخ وحید الدین گجراتی -	۱۹۶
۷۷	شیخ درویش عزیزان -	۱۷۱	۱۶	شیخ مبارک بن شیخ خفہ ناگوری	۱۹۷
۷۸	بابا شاہ سعید پلنگ پوش -	"	۱۷	شیخ ابو الفیض فیضی -	۱۹۸
۷۹	بابا شاہ مسافر -	۱۷۴	۱۸	شیخ عبد الحق دہلوی -	۲۰۰
۸۰	بی بی خرد -	۱۷۵	۱۹	شیخ نور الحق دہلوی -	۲۰۱
فصل دوم در ذکر فضلاء					
شغل بر تراجم ہفتاد و سہ افضل					
تمہید					
۱	مولانا حسن صفائی -	۱۸۰	۲۰	ملا محمود جو پوری -	۲۰۲
۲	شیخ حمید الدین دہلوی -	۱۸۲	۲۱	شیخ عبد الرشید شمس الحق جو پوری	۲۰۳
۳	مولانا شمس الدین بکینی -	"	۲۲	ملا عبد الحکیم سیالکوٹی -	۲۰۴
۴	قاضی عبد المقدر -	۱۸۳	۲۳	ملا عصمت اللہ سہارنپوری -	۲۰۵
۵	مولانا معین الدین عمرانی دہلوی	۱۸۴	۲۴	میر محمد زامہ الہروی -	۲۰۶
۶	مولانا خواجہ جی دہلوی -	۱۸۵	۲۵	ملا قطب الدین شہید	۲۰۹
۷	مولانا احمد تھانی سری -	۱۸۶	۲۶	مولوی قطب الدین شمس آبادی	۲۱۰
۸	قاضی شہاب الدین ملک العلماء	۱۸۸	۲۷	قاضی محب اللہ بامی -	۲۱۱
۹	شیخ علی بن احمد صناعی -	۱۸۹	۲۸	حافظ امان اللہ بناری -	۲۱۲
			۲۹	شیخ غلام نقشبند لکنوی -	۲۱۳
			۳۰	شیخ احمد المعروف بلاجیون	۲۱۶
			۳۱	سید سعد اللہ سلونی -	۲۱۷

ردیف	اسماء	صفحه	ردیف	اسماء	صفحه
۲۰	مولانا نواز الدین احمد آبادی -	۲۱۹	۵۴	قاضی علیم اللہ کچھت دی -	۲۱۹
۲۱	میر تقی محمد الدین سہاوی -	۲۱۰	۵۵	میر عبدالمہادی -	۲۵۱
۲۲	شیخ الدین بگرامی -	۲۲۲	۵۶	شیخ جمال الدین فرشوری -	۲۵۲
۲۳	سید حسین -	۲۲۶	۵۷	میر احمد بگرامی -	۲۵۳
۲۴	سید جس -	-	۵۸	میر عبد الجلیل بگرامی -	۲۵۷
۲۵	قاضی الہداد -	۲۲۷	۵۹	میر محمد جان غلامی -	۲۷۷
۲۶	قاضی عنایت اللہ -	۲۲۸	۶۰	سید کرم اللہ بگرامی -	۲۸۲
۲۷	شیخ کمال بن شیخ کرم -	-	۶۱	مخدوم لعل خیمباز الحسینی لہری -	۲۸۵
۲۸	شیخ عبد الکریم بگرامی -	۲۳۰	۶۱	روح الامین خان -	۲۸۷
۲۹	مولوی شیخ عبد الغفور -	-	۶۲	سید عبد الواحد بگرامی -	۲۸۹
۳۰	شیخ عنایت اللہ -	۲۳۱	۶۳	سید محمد اشرف المعروف سید درگاہی -	۲۹۰
۳۱	میر سید اسماعیل بگرامی -	۲۳۲	۶۵	میر سید محمد بگرامی -	۲۹۳
۳۲	ملا عبد السلام دیوبہی -	۲۳۵	۶۶	میر محمد جوسف بگرامی -	۲۹۶
۳۳	ملا عبد السلام لاہوری -	۲۳۶	۶۷	سید سعد الدین بگرامی -	۲۹۸
۳۴	میر فتح اللہ شہ ازی -	-	۶۸	شیخ عثمان احمد بگرامی -	۳۱۹
۳۵	ملک مبارک الدین -	۲۳۸	۶۹	سید غلام نبی بگرامی -	-
۳۶	سید ضیاء اللہ بگرامی -	۲۳۹	۷۰	مولوی قطب الدین گوپا لہری -	۳۰۰
۳۷	سید عنایت اللہ -	۲۴۲	۷۱	حاجی صفت اللہ خیر آبادی -	۳۰۱
۳۸	میر سید خیر اللہ بگرامی -	۲۴۳	۷۲	شیخ کمال الدین محمد سہاوی -	۳۰۲
۳۹	سید فیض محمد بگرامی -	۲۴۵	۷۳	رستم ابن سواد بنہ آزاد -	۳۰۳
۴۰	سید محمد باد بگرامی -	۲۴۷	۷۴	خاتمة الکتاب -	۳۱۱
۴۱	سید عبد اللہ -	۲۴۸			

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مقدمہ

ماثر الکرام

حسان الہند مولانا غلام علی آزاد بلگرامی اُن علماء نے ہندوستان سے ہیں جن کا نام اس ملک میں ہمیشہ یاد رہے گا۔ وہ صرف ملاہی نہ تھے بلکہ ادیب و شاعر، مورخ و محقق بھی تھے اور اُن کی تالیفات و تصنیفات خود اس امر کی شاہد ہیں۔ اسپین کچھ شک نہیں کہ ہندوستان کے عہد اسلامی میں ایسی ایسی تاریخیں لکھی گئی ہیں کہ جنکی نظیر فارسی زبان میں نہیں ملتی۔ لیکن مغلیہ سلطنت کے انحطاط کا کیا تھا صحیح فن تاریخ نویسی میں انحطاط شروع ہو گیا تھا۔ البتہ مولانا غلام علی آزاد نے اس فن کی لاج رکھ لی اور آخر وقت میں ہی ذوق صحیح کی داد دی۔ ان کی تصانیف میں سے زیادہ تر فن تاریخ کی اس شاخ کے متعلق ہیں جسے فن اساطیر الرجال کہتے ہیں۔ اور آزاد نے اس بات پر فخر ظاہر کیا ہے کہ ہندوستان میں پہلے وہی ہیں جنہوں نے اس فن پر قلم اٹھایا ہے

۱۔ حسان الہند میر غلام علی آزاد بن سید نوح بلگرامی یکشنبہ ۱۲۸۳ھ ہجری میں (۱۲۵) ماہ صفر میں قصبہ بلگرام میں پیدا ہوئے

اور ۱۲۸۳ھ ہجری میں بمقام روضہ جولوہ اورنگ آباد دکن میں ایک مشہور مقام ہے۔ جو اسی سال کی عمر میں وفات پائی۔

۲۔ پیش ازمن احدی آستین سہی باین درجہ شگستہ و کمر خدمت بزرگان صنف و ملت باین جہد و جہد نہایت (دیکھو پانچواں باب)

اگرچہ ان سے پہلے صاحب تاریخ نظامی - ملا عبدالنقاد بدایونی اور علامہ ابو الفضل
 اپنی اپنی تاریخوں میں اپنے اپنے عہد کے امراء و علماء و کلماء کے حالات لکھ چکے ہیں۔
 البتہ یہ ضرور ہے کہ مولانا آزاد نے اس میں خاص اہتمام کیا ہے۔ اور اس فن کی طرف
 خاص توجہ کی ہے۔ ان لوگوں نے اپنے عہد کے مشاہیر کے جازات اپنی تاریخوں
 کے ضخیمہ کے طور پر لکھے تھے۔ آزاد نے اسے الگ فن قرار دیکر مختلف رسالے
 لکھے ہیں۔

ماثر الکرام جو اب پہلی بار مولوی عبداللہ خان کی سعی سے طبع ہوئی ہے
 اسی فن کے متعلق ہے یہ کتاب عموماً ہندوستان اور خصوصاً فقراء و علماء بلگرام
 کے حالات میں ہے آزاد نے اس کتاب کی تالیف سے نہ صرف اپنے وطن کا حق
 ادا کیا بلکہ فن رجال میں ایک قابل قدر اضافہ کیا ہے بلگرام ایک مردم خیز جہتی ہے
 اور اس میں علم و فضل سے ایسے ایسے بے ہا عمل نکلے ہیں جن کے نام اس
 سرزمین میں ہمیشہ روشن رہینگے اور خوشی کی بات ہے کہ یہ فضیلت اسے اس وقت

۱۵۔ سرو آزاد - شعرا کا تذکرہ - یہ بیضا - شعرا کا تذکرہ - حسنہ عامرہ -

۱۶۔ ان شعرا کے حالات میں جنگو ر بار شاہی سے صلے ملے ہیں۔ روضۃ الاولیاء۔ صوفیہ کے حالات میں
 بحمدہ المرجان - علماء کے تذکرے میں - آثار الکرام - ملّا صوفیہ کے حالات میں نیز نواب
 صمصام الدولہ شاہنواز خان کی بے نظیر تالیف آثار الکرام کی تکمیل و تہذیب میں جو سہی آزاد نے
 کی وہ بھی بہت قابل قدر ہے دیکھو دیباچہ مآثر الامراء - ادنیٰ آزاد کے اُن خطوط سے جو مولوی سید احمد
 صاحب - زید بلگرامی مرحوم کے پاس تھے یہ امر ظاہر ہے۔

تک حاصل ہے یوں ہی قصبات اور شہروں کی حالت میں بہت تباہی ہے
 آب و ہوا کی خوبی اور صفائی اخلاق کی سادگی و بے ریائی تکلفات اور تصنع
 سے بری۔ سابقہ اور منافشہ کی کشمکش سے محفوظ اسلک کی بچسپی یہ اور
 بعض اور وجوہ ایسے ہیں کہ جنکے سبب اہل قصبات کے جسم و دماغ اہل
 شہر کی نسبت زیادہ صحیح ہوتے ہیں۔ اگرچہ شہر کی ترتیبات ان میں سے اکثر کو
 اسی مندرجہ میں کیچ لے جاتے ہیں جہاں چند نسلوں کے بعد ان میں انحطاط
 شروع ہو جاتا ہے اگر علماء و فضلاء دیگر مشاہیر کی فہرست پر نظر ڈالی جائے تو
 معلوم ہوگا کہ اہل قصبات کا ملک پر بہت بڑا احسان ہے کاش مولانا آزاد کی
 طرح دوسرے اہل قصبات بھی اس بات کا خیال رکھتے اور اپنے اپنے قصبہ کے
 علماء و فضلاء و صوفیاء و دیگر مشاہیر کے حالات قلم بند کر ڈالتے تو ہندوستان کی
 تاریخ کو اس سے بہت بڑی مدد ملتی۔ ہندوستان میں بکثرت ایسے قصبات ہیں^{۱۵}
 کہ اگر وہاں کے حالات یا تاریخ لکھی جائے تو ایسی مفید معلومات اس سے حاصل
 ہو سکتے ہیں جس کا بڑی بڑی بسوط تاریخوں میں پتہ نہیں اس کتاب کے لکھنے
 میں مولانا نے خاص محنت کی ہے اور صرف کتب تاریخ متداولہ ہی تک تلاش و
 جستجو کو محدود نہیں رکھا بلکہ،، اہالی و موالی شہر،، سے بھی حالات دریافت کئے
 اور نیز،، سچلات شرعیہ،، سے جو بزرگوں کی یادگار سے باقی تھے استفادہ کیا۔

یہ کتاب اول بلگرام میں لکھنے شروع کی تھی لیکن درمیان میں یعنی ۱۱۵۱ھ میں حج کے قصد سے کہ چلے گئے زیارت حرمین شریفین سے واپس ہو کر دکن میں قیام کیا اور وہیں نامکمل مسودہ منگو کر اختتام کو پہنچایا۔ تاریخ اختتام کتاب "ختمہ مسک" سے نکلتی ہے۔

افسوس ہے کہ مولانا آزاد نے اس کتاب میں کسی قدر اختصار کو مدنظر رکھا ہے اگر وہ اس زمانے کی صحبتوں اور معاشرت اور طریقہ تعلیم و تعلم پر ذرا اور وسیع نظر ڈالتے تو یہ کتاب است زیادہ دلچسپ مفید ہو جاتی۔ لیکن تاہم جو کچھ انہوں نے کیا ہے وہ بہت قابل قدر اور نیز قابل تقلید ہے۔ زمانہ حال و گزشتہ کے حالات اور خصوصاً دن لوگوں کے تذکرے جو اس کارزار حیات میں جہان قدم قدم پر شوکر لگنے کا اندیشہ ہے اپنی بہت اور ریاضت سعی اور مشقت سے پایہ کمال کو پہنچے ہیں انسان کے اخلاق پر عجیب و غریب اثر ڈالتے ہیں۔ جب ہم یہ دیکھتے ہیں کہ طلبہ تحصیل علم کے شوق میں بے زار راہ شہر بشہر پھرتے ہیں۔ کہانے کی پرداہ جو نہ کپڑے کی فکر مگر تحصیل علم کی دہن میں مہفتخون طے کر کے عین سر چشمہ پر پہنچتے اور سیراب ہو کر واپس آتے ہیں اور اس کے بعد جو کچھ حاصل کیا ہے اس سے دوسروں کو فیض پہنچاتے ہیں اور یہی بنین بلکہ اسے ثواب کا کام خیال کرتے ہیں اور اس سے بھی بڑھ کر یہ کہ اگر وہ کسی شاہی خدمت وغیرہ پر مامور ہو گئے ہیں تو یہی فرصت کے وقت سلسلہ درس و تدریس جاری ہے اور اس کے ساتھ ہی تالیف و تصنیف بھی ہوتی

رہتی ہے۔ جب ہم یہ دیکھتے ہیں اور آجکل کی حالت پر نظر ڈالتے ہیں جبکہ علم کا
چرچا گہر گہر ہے تو ہمیں ایک عجیب فرق نظر آتا ہے۔ محنت اور ریاضت اب بھی
غالباً اتنی ہی کرنی پڑتی ہے لیکن تحصیل علم کی وہ چٹنگ اور وہ دہن جو پہلے
لوگوں میں تھی آج کل اس کے مقابلہ میں کم ہے۔ اسکی زیادہ تر وجہ یہ معلوم ہوتی
ہے کہ پہلے حصول علم میں آزادی تھی اور آج کل یونیورسٹی کی پابندیوں نے
ایسا جکڑ دیا ہے کہ اگر کچھ شوق ہو تا بھی ہے تو دب دبا جاتا ہے۔ دوسری ایک بڑی
وجہ یہ ہے کہ آج کل علم زیادہ حصول ملازمت سرکاری کے لئے حاصل کیا جاتا ہے
علم کو علم کی خاطر شاذ و نادر ہی کوئی پڑھتا ہے۔ یہی وجہ ہے کہ حالانکہ آجکل طلبہ کی
کثرت ہے مگر حقیقی علم یا علم کا حقیقی شوق کم ہے اور اگر ہے بھی تو اسکے چند ان
قدر نہیں۔ کون ہے جس کے دل میں قاضی عضدالحی کے ذکر کے پڑھنے سے
جو اسی کتاب میں ہے جوش اور دلولہ پیدا ہوگا۔ لکھا ہے کہ سلطان محمد بن تغلق شاہ
نے مولانا معین الدین عمرانی دہلوی کو ولایت فارس میں قاضی عضد بکلی کے پاس
بھیجا اور یہ عرض کرائی کہ آپ ہندوستان تشریف لے چلیں۔ اور متن مواقف کو
سلطان محمد کے نام سے معنون نہ مائیں۔ سلطان ابوالہساق والی شیراز کو جو یہ معلوم
ہوا تو دوڑا ہوا آیا اور کہا کہ یہ سلطنت حاضر ہے اسے لے لیجئے اور جو خدمت آپ
فرمائیں اسکے بجالانے کو میں حاضر ہوں مگر اللہ آپ یہاں سے نہ جائیے۔ ایسی
قدردانی کی نظیر مشکل سے ملے گی اور شاید یہ شخصی سلطنت ہی میں ممکن بھی ہے۔

غالباً شخصی سلطنت کے نام سے ناظرین کے کان کھڑے ہونگے۔ لیکن اصل یہ ہے کہ حکومت کی کوئی صورت بڑی نہیں بشرطیکہ صحیح اصول کو پامال نہ کیا جائے۔ لیکن اگر صحیح اصول پر نظر نہیں تو حکومت کی ہر صورت خواہ قیاسی طور سے کیسی ہو اعلیٰ کیون نہ ہو مذہب سے ہے۔

حصول علم کے شوق میں ایک اور بات بھی مضمحل ہے جو سب سے زیادہ قابل قدر ہے انسان کو انسان بنانے والی یعنی اسکے کیرکیر کو سنوارنے والی جو شے ہے وہ شوق وسعی اور ریاضت و محنت ہے خصوصاً جب کہ مدعا حصول اعراض نفسانی نہ ہو۔ ان لوگوں کے کیرکیر میں ایک خاص بات پیدا ہو جاتی ہے۔ اور یہ سرف انہیں لوگوں میں پائی جاتی ہر جگہ دلون میں کسی اعلیٰ مقصد کے حاصل کرنے کی لو لگی ہوتی ہے اور جو اس دہن میں دن کو دن سمجھتے ہیں اور نہ رات کو رات مصیبت کو مصیبت خیال کرتے ہیں نہ راحت کو راحت گمراہ طلب میں برابر قدم بڑھائے ہوئے چلے جاتے ہیں۔ اور گواہی میں گو ہر مقصد ہاتھ آئے یا نہ آئے مگر ایک ایسی چیز ہاتھ لگ جاتی ہے جو اس سے زیادہ نایاب اور اس سے کہیں بیش بہا ہے۔ یعنی انسانیت

یاد دوسرے الفاظ میں یون کہئے کہ صفائی باطن۔ کون ہے کہ جبکہ دل پر شاہِ رحمت اللہ بلگرامی قدس سرہ کے تذکرے کے پڑھنے سے جو اس کتاب میں درج ہے ایک خاص اثر یا ایک خاص کیفیت طاری نہوگی ان کے دوسرے حالات کے ضمن میں مولانا آزاد یہ بھی کہتے ہیں کہ اونکے ایک عزیز کی زبانی منقول ہے کہ میں اور شاہِ رحمت اللہ صاحب

قدس سرہ نقشبہ سانڈی سے بلاگرم جارہے تھے۔ دیکھتے کیا ہیں کہ سانڈی کے باغستان میں کسی نے چور کو مار کر درخت سے لٹکا دیا ہے۔ یہ دیکھتے ہی شاہ صاحب نے فرمایا ذرا ٹمیر وادرا آگے بڑھ کر چور کے پاؤں چوم لئے۔ میں نے پوچھا حضرت یہ کیا؟ فرمایا کہ اس چور نے اپنے شیوہ کو پاپے کمال تک پہنچا دیا۔ خدا تعالیٰ ہر شخص کو اپنی اپنی راہ میں اسی طرح ثابت قدم رکھے۔

ایسے بزرگوں کے تذکرے جنہوں نے اپنے تن و دھن من کو تحصیلِ علم، تزکیہ نفس یا رضا جوئی باری تعالیٰ میں وقف کر دیا تھا۔ اس زمانہ کے لئے جبکہ ہر طرف سے مادیت کا شور ویناد دنیا کی بکار اور پیٹ کی دہائی سناؤ دیتی ہے بہت کار آمد اور مفید ثابت ہوں گے۔ پسند و نفع اور اخلاقی کتب اس قدر مفید نہیں ہوتیں جس قدر ان لوگوں کے تذکرے جو خود پاکیزہ اخلاق کے نمونے تھے۔ وہ صرف باتیں ہیں اور یہ کام وہ صرف مردہ الفاظ ہیں اور یہ زندہ اعمال لہذا اس کے اُسکے اثر میں بہت بڑا فرق ہے۔

مولانا آزاد نے اپنے وطن کے علاوہ اپنے صوبہ کی بھی بہت کچھ تعریف کی ہے اور ان کی تعریف بجا ہے۔ درحقیقت جیسا کہ انہوں نے لکھا ہے پورب قدیم الایام سے معدنِ علم و علموارہا ہے۔ علم و فضل کے چرچے اب تک دہان جاری ہیں۔ ترویجِ علم کے لیے سلاطین و حکام کی طرف سے وظائف و زمین و مدد و معاش مقرر تھی اور اس غرض کے لیے ساجد و مدارس اور خانقاہیں بنوائی جاتی تھیں۔

طلبہ دور دور سے آتے تھے اور صاحب توفیق ادنیٰ خاطر تواضع اور خدمت کو سعادت عظمیٰ سمجھتے تھے۔ آزاد نے کہا ہے کہ شاہجہان کا یہ قول تھا کہ ”پورب شیراز مملکت ماست“ لیکن سلطنتِ مغلیہ کے زوال کے ساتھ ہی مدارس اور خانقاہوں پر اوس پڑ گئی۔ درس و تدریس کا بازار سرد پڑ گیا۔ اور وہ جوش و ہیمے ہو گئے ہندوستان میں پہلے عام طور پر تعلیم کا بھی طریقہ تھا۔ جسکے نشان اب بھی کہیں کہیں نظر آتے ہیں۔ اب نیا دور شروع ہوا ہے اور زمانہ نے دوسرا رنگ بدلایا ہے۔ اور مشرق کی ہر چیز میں مغرب کا جلوہ نظر آ رہا ہے۔

لیکن جہاں ہمیں اُس زمانہ کے علمی ذوق و شوق کو دیکھ کر مسرت ہوتی ہے وہاں ایک بات کا افسوس بھی ہوتا ہے۔ اوس زمانہ کے نصابِ تعلیم پر حیبِ نظر ڈالی جاتی ہے تو معلوم ہوتا ہے کہ جو حلقہ کہ کچھ عرصہ پہلے علمائے کینچ دیا تھا اس سے باہر قدم رکھنا انہیں قسم تھا۔ فقہ و حدیث و تفسیر، منطق و فلسفہ و علمِ کلام پر سارا زور تھا سارے طبِ علمی اور ذہانت اسی پر ختم تھی۔ یہاں تک کہ کتابیں بھی زمانہ دراز سے ایک ہی پسلی آتی تھیں۔ اور انہیں پر حاشیہ پر حاشیہ اور شرح پر شرح اضافہ ہوتی جاتی تھی۔ علومِ طبیعیات وغیرہ کا تو کیا ذکر ہے تاریخ و جغرافیہ بھی جس میں مسلمانوں نے خاص امتیاز حاصل کیا تھا خارج از بحث تھا عرضِ صد ہا سال سے ہمارے ہاں کی تعلیم حالتِ جمود میں تھی۔ ساہا سال کی پرباوی اور تباہی کے بعد اب کہیں جا کے ہمارے علما کی آنکھیں کھلی ہیں اور آنکھیں کیا کھلی ہیں

و عادی نبی چاہیئے اُس باہمت اور عالی دماغ شخص کو جس نے اس زمانے میں مسلمانوں
 کے سحر بہت سی بلاؤں کو ٹالا اور مسلمانوں کو انکی نازک اور پرخطر حالت سے
 آگاہ و خبردار کیا۔ یہ اُس کا طفیل نہیں تو اور کیا ہے اور اسی کا صحبت یافتہ اور اسی
 کے دارالعلوم کے تربیت یافتہ ایک بزرگ عالم نے قدیم سلسلہ تعلیم میں انقلاب
 پیدا کرنے کا بیڑا اٹھایا ہے۔ چنانچہ اس کے لیے سامان مہیا ہوتے جاتے ہیں۔
 خدا اس کی بہت مین برکت اور اس کے مقصدین کامیابی عطا فرمائے اس کام
 میں کامیابی یقینی ہے۔ کیونکہ یورپین السنہ و علوم سے جو نفرت مسلمانوں کے دل میں
 تھی وہ مہم ریفارمر بڑی جانکاہی سے رفع کر گیا ہے اور وہ طوفان بے تمیزی جو اس وقت
 برپا ہو گیا تھا اب فرو ہو گیا ہے اور راستہ خس و خاشاک اور جہاڑ جھنکار سے صاف
 اور لوگ اس تغیر کے لیے آمادہ ہیں۔ عام لوگ تو اسے دینی کام خیال کر کے اسکی
 امداد باعث ثواب سمجھتے ہیں اور انگریزی تعلیم یافتہ یا دوسرے لوگ جو زمانہ کی
 ضروریات سے واقف ہو چلے ہیں اسکی اہمیت کو مانکر اسکے ساتھ ہیں۔ کیا
 تعجب ہے کہ اس تحریک کا یہ نتیجہ ہو کہ علوم مشرقیہ و مغربیہ کو سمو کر ایک نیا کورس تیار
 کیا جائے جو ہمارے ضروریات اور حالت کے زیادہ مناسب اور زیادہ کارآمد ہو
 البتہ اس قدر افسوس ہے کہ ہمارے علمائے واجب التعظیم محرک کے ہاتھ بٹانے
 میں بہت کم مدد دی ہے۔ بلکہ جنہیں اندرونی حالات سے واقفیت ہے وہ جانتے
 ہیں کہ نسبت علما کے غریب دنیا داروں سے زیادہ امداد ملی ہے۔ اور انہیں کے

سہارے پر اب تک سارا کام چل رہا ہے۔

ایک بات تاریخی حیثیت سے اس تذکرہ میں خاص طور پر قابل لحاظ ہے۔ وہ یہ کہ اہل علم و فضلہ بلگرام میں سے جن کا اس میں ذکر ہے ایک ہی اہل تشیع میں سے نہیں۔ اس سے معلوم ہوتا ہے کہ مذہب شیعہ نے وہاں بعد کے زمانہ میں رواج پایا۔ اور اگر اُن علمائے بعض کی اولاد اب بھی وہاں باقی ہے اور وہ مذہب شیعہ پر ہے یا ان کے نسب ناموں میں ان علماء کے نام نکلیں تو ہمارا یہ خیال اور بھی قوی ہو جائے گا۔ یہ امر واقعی ہے کہ اودہ کی سلطنت نے خاص کر اس پاس کے اصنام و قصبات پر اور بعض اوقات دور دراز کے مقامات پر بھی مذہبی لحاظ سے خاص اثر ڈالا ہے۔ چنانچہ جو پنور و دیگر مضافات لکھنؤ وغیرہ کے حالات پر نظر ڈالنے سے یہ امر بایہ یقین کو پہنچ جاتا ہے۔ جب مذہب کی ہستی پر حکومت ہوتی ہے تو حالت اندیشہ نا ہو جاتی ہے۔ میرا اس سے ہرگز یہ مطلب نہیں کہ سلطنت اودہ نے مذہب کے معاملہ میں کبھی جبر و تعدی سے کام لیا۔ بلکہ بات یہ ہے کہ جاہ طلبی اکثر لوگوں کی نیت کو جو اعتقاد کے کپے ہوتے ہیں ڈالوان ڈول کر دیتی ہے ایسا ہر جگہ ہوا ہے اور یہی اودہ کے اکثر مقامات میں ہوا۔ اور قصبہ بلگرام بھی اس اثر سے نہ بچا۔ معلوم ہوتا ہے کہ آزاد کے زمانہ میں اہل تشیع وہاں نہ تھے اور اگر تھے تو خال خال۔ لیکن بعد کے زمانہ میں حکومت کے اثر سے اس کا قدم وہاں پہنچا ہے۔

آزاد نے حسب عادت میر سید محمد الترمذی کے تذکرہ میں شیخ محب اللہ آبادی

کی کتاب تسویہ کا اچلتا ہوا سا ذکر دیا ہے۔ لیکن اس کتاب کا واقعہ بڑا دلچسپ ہے اور اس لیے ہم اُسے یہاں کسی قدر تفصیل کے ساتھ بیان کرنا چاہتے ہیں۔ اس سے ایک تو یہ معلوم ہو گا کہ بادشاہ اورنگ زیب انارکلیہ کو جو زیات برہی ایسی ہی نظر تھی جیسی کلیات پر۔ دوسرے یہ معلوم ہو گا کہ بعض با خدا لوگ ایسے ہی موجود تھے کہ وہ اورنگ زیب جیسے سخت گیر اور پر جلال شہنشاہ کی بھی پرواہ نہیں کرتے تھے۔ تیسرے اس سے دینیات کے ایک معرکہ انارکلیہ پر بھی روشنی پڑتی ہے۔ رسالہ تسویہ شیخ محب اللہ آبادی کی تصنیف ہے جسے جو ایک درویش اور صوفی تھے۔ اس میں عداوہ اور امور کے جبریل و وحی کی حقیقت کا اظہار ان الفاظ میں کیا گیا ہے۔

جبریل محمد در ذات محمد بود صلی اللہ علیہ وسلم و مجنبن جبریل باہر پیغمبرے در ذات وے بود۔ و آن قوت باطنی ایشان بود کہ در غلبہ آن قوت وحی بر ایشان نازل می گردید و لہذا جبریل باہر پیغمبرے بزبان وے سخن گفتہ،

جب یہ رسالہ (جو عربی زبان میں ہے) شاہ اورنگ زیب کی نظر پڑا تو ان کا عظیم کیا۔ شیخ اس زمانے میں رحلت کر گئے تھے۔ لیکن اون کے مریدون میں سے دو شخص پایہ تخت میں موجود تھے۔ ایک میر سید محمد جو ملازم شاہی اور امراے دربار میں سے تھے۔ دوسرے شیخ محمدی جو لباس درویشی و زہد میں تھے۔ اول بادشاہ نے میر سید محمد سے تسویہ کی اس عبارت کی شرح دریافت کی سید نے شیخ کی مریدی سے

انکار کر دیا۔ بعد ازاں شیخ محمدی کے پاس پیغام بھیجا۔ کہ اگر تمہیں شیخ کی مریدی کا اقرار ہے تو احکام شرع شریف سے اس رسالہ کے مقدمات کو مطابق کر کے بتاؤ اور اگر مطابق نہیں کر سکتے تو اس کی مریدی سے استغفار کرو اور کتاب کو آگ میں ڈال دو۔ شیخ محمدی نے جواب دیا کہ نہ مجھے ان کی مریدی سے انکار ہے نہ استغفار کی ضرورت۔ لیکن جس مقام سے کہ شیخ نے گفتگو کی ہے مجھے وہاں تک رسائی حاصل نہیں ہے۔ جس وقت میں اس رتبہ کو پہنچ جاؤں گا تو آپ کی درخواست کے بموجب اس کی شرح لکھ بیچوں گا۔ اور اگر بادشاہ نے اس رسالہ کا جلانا ٹھان لیا ہے تو اس فقیر متوکل کے گھر سے کہیں زیادہ شاہی مطبع میں آگ موجود ہے حکم دیا جائے کہ یہ رسالہ اور اس کی جس قدر نقلیں دستیاب ہوں آگ میں جھونک دی جائیں۔ بادشاہ اس جواب کو سنکر ساکت رہ گئے۔^{۱۵}

اسکے پڑھنے کے بعد ہمیں خیال ہوتا ہے کہ اگر سید احمد خان مرحوم نے ملائکہ وغیرہ کی نسبت اس قسم کے خیالات کا اظہار کیا تو کون سی ایسی خطا کی۔ ایک اہل فریب عالم نامولوی اپنی تفسیر قرآن میں جس میں اس نے عوام اور حبال کے خوش کرنے کا بہت کچھ سامان جمع کر دیا ہے۔ لکھتا ہے کہ سرسید نے یہ خیالات برہم و سماج سے لئے اور اپنی نیک نیتی سے ضمناً اس عامیانہ خیال کو بھی تحریک برین لایا ہے کہ سرسید نے

۱۵ مرآۃ الخیال (تذکرہ محمدیگ) نسخہ قلمی کتب خانہ آصفیہ حیدر آباد دکن صفحہ ۶۶ نیز ملاحظہ ہو آخر الامر جلد دوم صفحہ ۶۰۶ مطبوعہ ایشیاٹک سوسائٹی بنگال کلکتہ۔

انگریزوں کو اطمینان دلایا کہ میں مسلمانوں کو نہ صرف مطیع سرکار بناتا ہوں بلکہ اودن کے مذہب کی بیخ و بنیاد ہی کو کھلی کئے دیتا ہوں۔ افسوس اس نام کے مولوی کو اتنا ہی معلوم نہ تھا کہ سلف صالحین میں بعض نامور بزرگ اور شیوخ ان مسائل پر اسی قسم کے خیالات صاف و صریح الفاظ میں بیان کر چکے ہیں چنانچہ مولانا بکرا العلوم فرماتے ہیں۔

جبریل کہ مشہور رسل علیہم السلام است۔ وحی از جانب حق می رساند آن حقیقت جبرئیلیہ است کہ قوتی از قواے رسل بود تصور شدہ در عالم مثال بہ صورتی کہ کنون بود در رسل مشہود می شود و مرسل می گرد و پیغام حق می رساند پس رسل مستفیض از خود اندہ از دیگرے۔

اسی طرح مولانا روم اور شیخ اکبر محی الدین ابن عربی بھی یہی عقیدہ کہتے تھے اس کتاب کی فصل ثانی کے دیباچہ میں جس میں علم پر بحث ہے آزاد نے ایک مہل اور غلط قصہ مسلمانوں کے ہاتھ سے ایران کے کتب خانوں کے جلانے کا بھی لکھ دیا ہے۔ لکھتے ہیں کہ جب سعد بن وقاص نے ملک فارس کو فتح کیا اور وہاں فلسفہ کی بے شمار کتابیں ہاتھ لگیں تو انہوں نے امیر المومنین عمر رضی اللہ عنہ کو لکھا کہ انہیں کیا کیا جائے۔ انہوں نے جواب دیا کہ اگر ان میں ہدایت ہے تو خدا نے ہمیں بھی اس سے بڑا ہر ہدایت دی ہے اور اگر ضلالت ہے تو خدا ہمارے لیے

کافی ہے۔ انہیں بانی یا آگ میں ڈال دو۔

اول تو اس میں ایک صریح تاریخی غلطی یہ ہے کہ سعد بن وقاص نے ملک ایران کو فتح نہیں کیا۔ اور یہی غلطی مشہور مورخ ابن خلدون نے کی ہے۔ غالباً مولانا آزاد کا مآخذ بھی ابن خلدون ہے۔ کیونکہ بعینہ یہی الفاظ اس میں ہیں۔ دوسرے مسلمانوں نے جب ایران کو فتح کیا تو وہاں اس قدر کتب خانے کہاں تھے علم کا چرچا ایران سے بہت زمانہ پہلے سے اٹھ چکا تھا۔ یہاں تک کہ جب سکندر نے ایران فتح کیا تو اس وقت بھی کتب خانوں کا نام و نشان نہ تھا البتہ یہ قصہ اسکندریہ کے متعلق متعدد تاریخوں میں بیان کیا گیا ہے اور ابن خلدون نے اور بعد میں آزاد نے غلطی سے اسی قصہ کو ایران سے منسوب کیا ہے۔ لیکن شمس العلماء مولانا شبلی اسکی تردید نہایت تحقیق و تنقید کے ساتھ کر چکے ہیں۔ اور اب اسکے متعلق کچھ لیکن بے سود ہے۔ تاہم ایک دو باتیں اسکے متعلق کہنا ضروری معلوم ہوتی ہیں۔ مولانا نے بڑے شہ و مداد تحقیق سے یہ اثبات کیا ہے کہ اس قصہ کا مآخذ ابو الفرج ہے۔ سب سے اول اسی نے اپنی تاریخ میں لکھا اور اس سے دوسروں نے نقل کیا۔ لیکن ایک بات کھٹکتی ہے وہ یہ کہ ابو الفرج ^{۵۲} سے قبل عبداللطیف بغدادی اپنے رسالہ افادۃ والا اعتبار میں ضمناً اس واقعہ کی طرف اشارہ کر چکا ہے۔ مولانا نے نہایت سختی سے جنجھلا کر اسکی تردید کی ہے۔

۵۱ دیکھو مقدمہ ابن خلدون مطبوعہ مصر صفحہ ۴۰۰ ۵۲ رسائل شبلی (کتب خانہ اسکندریہ) صفحہ ۱۳۱-۱۳۲۔

۵۱ ابو حنا ابو الفرج سنہ پیدائش ۲۳۳ ہجری وفات ۳۸۰ ہجری۔ موافق الدین عبداللطیف بن یوسف بغدادی

سنہ پیدائش ۵۵۵ ہجری سنہ وفات ۱۲ محرم ۶۲۹ ہجری۔

اور ثابت کیا ہے کہ عبد اللطیف بغدادی نے اس کا ذکر درخانہ حیثیت سے نہیں کیا بلکہ
 ضمناً اور تذکرہ کیا ہے۔ اور جن یورپین مورخوں کا یہ بیان کیا ہے کہ سب سے اول عبد اللطیف
 نے اس کو اپنی کتاب میں لکھا ہے اور نکا بڑی حقارت سے ذکر کیا ہے اور اپنے قریب دہی
 اور تدلیس کا الزام لگایا ہے۔ میں یہ مانتا ہوں کہ عبد اللطیف نے درخانہ حیثیت سے
 اس کا ذکر نہیں کیا۔ اور یہ بھی تسلیم کرتا ہوں کہ، ”یذکر“ کے تحت میں اس کو لکھا ہے۔ اس کا
 بھی اعتراف ہے کہ اسکے ساتھ جس قدر واقعات بیان ہوئے ہیں وہ سب بازاری گھین
 ہیں۔ لیکن اس کا کیا علاج کہ یہ واقعہ عبد اللطیف کی کتاب میں ابو الفرج سے قبل مذکور ہے
 اور کم سے کم، ”یذکر“ کے لفظ سے یہ ثابت ہوتا ہے کہ یہ واقعہ عبد اللطیف کے زمانہ میں
 لوگوں کی زبان زد ضرور تھا۔ اور بلاشبہ ابو الفرج سے قبل مشہور تھا البتہ اس میں شک نہیں کہ جس
 شان سے اور نک مج لگا کر اس نے بیان کیا تو اس سے پہلے کسی نے بیان نہیں کیا۔ اور
 اس سے بعد کے مورخین نے بے سوج سمجھ نقل کر کے سب جگہ پھیلادیا ہے لیکن اس کا پتہ
 لگانا ابھی باقی ہے کہ یہ واقعہ مشہور کیسے ہوا اور ابو الفرج سے پہلے اس کا چرچا کیسے تھا۔ غالباً
 باہمی حناہ اور تعصب اس قصہ کی ایجاد کا باعث ہوا ہے۔ مفتوح قوم۔ فاتح قوم پر اکثر ایسے الزام
 بعد میں قائم کر دیا کرتی ہے ان میں سے ایک یہ بھی ہے جسکی کوئی تاریخی شہادت نہیں ہے
 علاوہ اسکے مولانا شبلی نے اسی رسالہ میں یہ دعویٰ کیا ہے کہ سوائے عبد اللطیف ابو الفرج
 مقریزی۔ اور حاجی خلفہ کے کسی اور کتاب میں اس قصہ کا ذکر نہیں۔ اور اسی کے ساتھ متعدد

کتابین جو مصر و اسکندریہ کے حالات میں لکھی گئی ہیں نام بنام گنوائی ہیں کہ انہیں سے کسی
 میں اس کا حوالہ نہیں حالانکہ یہ صحیح نہیں ہے۔ انہیں کتابوں میں سے ایک تاریخ الحکماء القبطی
 ہے جس میں قصہ منقول ہے۔ غالباً یہ کتاب حال ہی میں چھپی ہے۔ اور اس لیے مولانا کی
 نظر سے نہیں گزری تھی۔ اسکے علاوہ دوسری کتاب مفتاح السعادة ہے جو ایک ترکی عالم و
 فاضل طاش کبریٰ زادہ (پیدائش سنہ ہجری وفات سنہ ۹۶۸ ہجری) کی تصنیف سے ہے
 افسوس کہ یہ بیش بہا کتاب اب تک طبع نہیں ہوئی۔ لیکن ان کتابوں میں اس قصہ کا ہونا
 نہ ہونا برابر ہے۔ کیونکہ ان دونوں صاحبوں نے بغیر کسی تحقیق کے ابوالفرج سے لفظ بلفظ
 نقل کر لیا ہو یا ممکن ہے کہ طاش کبریٰ زادہ نے قفطی سے نقل کیا ہو۔ عبارت سب کی ایک ہے۔
 خاک بلگرام میں ایک اور ایسا جید فاضل ہو گذرا ہے جسے فخر علمائے ہند کہنا چاہو گا
 علمائے ہند کے حالات میں کوئی کتاب اس وقت تک کامل نہیں ہو سکتی جب تک کہ
 اس میں علامہ سید مرتضیٰ صاحب تاج العروس کا تذکرہ نہ ہو۔ یہ آزاد بلگرامی کے جمعہ مرتے
 ہمارے دل نے ہرگز یہ گوارا نہ کیا کہ یہ کتاب جو علمائے ہند اور خصوصاً علمائے بلگرام
 کا تذکرہ ہے اس فاضل سجدیل کے حالات سے خالی رہے۔ لہذا یہ تذکرہ آخر کتاب میں
 اضافہ کر دیا گیا ہے۔ جس سے اس شخص کے تبحر اور کمالات علمی کا حال معلوم ہوگا۔

عبدالحق

حیدرآباد دکن

نسألكم يا محمد سارية الى الجنى السرمدي وازهار القصية والتسليم باسمه
 على العرش الرحمدى وقوافل التحية واصنه الى موطن اله النجباء وسحاب
 النضوان مهيمة على مساكن صديقا الرحماء برضا ابراب بصائر هويدا ست که جهان آفرين جل شانه
 وعظم بر ما که نهیست مظهر ابا سلوپی بدیع و تربیتی اینق آفرید و هیا کلی را که محتاج تجیز ندید که نشانه
 تعلق بخشید و طبایع جمیع اشیا را عاشق حیز اصلی ساخت و حسب الوطن در دل سائر خلوقات
 و فضیلات انداخت، آسمانها هر چند چرخ می زنند با گردانیدن امر محال، و سیارها هر چند
 بر می غلغلهند، بیرون از دایره خود رستن چه محال - آتشیکه محصور خارست چون راه نجات می یابد
 بال پر از بسمت سلوی می زند، و نفسی که در ضبط غواص است، چون به قعر دریا فرو می رود و کند
 شوق بر با هم هوائی افکند، آبی که از چشمه تراود قطره زنان جانب محیط شتابد و خاکی که در دست
 هوا افتد آخر در به بر که بر سفلی تابد، مرغ قفس دریا و آشیان گرم میتابی، و ماهی صید در خاک

ساحل کشتن بی آبی - انسان که مجموعه عوالم متفرقه است محبت او جامع محبت افتاده -

و با وفاتش از همه شیر تر است لاجرم الفت او از وجوده فراوان دست داده،

روایت کرده اند که ابان رضی الله عنه از کعبه معظمه به مدینه منوره شتافت و شرف ملازمت

سید البطاح صلی الله علیه وآله وسلم دریافت حضرت صلی الله علیه وآله وسلم فرمود یا ابان

کیف ترکت مکه قال ترکت الاذخر قد اعدق والتمام قد خاص قد زفت عینا رسول الله

صلی الله علیه وآله وسلم یعنی ابان چگونه گذاشتی که راه گفت گذاشتم در حالیکه شاخ

دیگر برآورده و تمام را در حالیکه کمال نشو و نما رسیده - پس روان شد آب چشم رسول الله صلی

الله علیه وآله وسلم -

و عبد الله بن عباس رضی الله عنه روایت می کند قال صلی الله علیه وآله وسلم

لمکه ما اطلبک من بلدة واحبك الی لولا ان قومک اخرجونی ما سکت غیرک خطاب کرد حضرت صلی الله

علیه وآله وسلم که را و فرمود چه خوبی اے شهر و دوست تری سوی من اگر قوم تو بر نمی آوردند مرا

ساکن نمی شدم غیر ترا -

و بخاری روایت میکند قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اللهم حببنا لک الدینة کحبنا لک اواشد حبا

خداوند دوست گردان سوی ما مدینه را مثل دوستی ما که را یا زیاده از آن -

و بلال رضی الله عنه چون از مکه هجرت کرده به مدینه رسید، تپه محرق عارض گردید،

در آن حالت هرگاه دماغ بهوشی میرساند این دو بیت باوازلند می خواند

الا لیت شعری هل یتین لیلۃ	بواد و حولی اذ خرو جلیل
---------------------------	-------------------------

دھل بیرون یوما میا کجنته | دھل بیرون لی مشامنه طفیل

جلیل نفیج جیم گیمیت خوشبوداد و تمام و مجنه نفیج جیم و جیم و تشه یونون موضعی از بطی او
شامنه و طفیل و و کو بهی است به که ولایت شعری عبادتی است ستمل و مقام تمنی یعنی آیانویم
گندمانی شبی در وادی که و گردین باشد از خرو جلیل و آیا داردی شوم روزی آبهای مجنه
و آیانمایان خواهد شد مرا شامنه و طفیل حاصل بهر دو بیت اشتیاق که مقدسه و یاد
اما کن بنیانات آنجاست و اینجای برخی از مالوفات الشافعی هویدای می شود -

بنای اعلیٰ از من آواره دشت گنای آزادی بگر امی | راحب الوطن سلسله
جنبان شد که تذکره در ذکر صاحب کمالین بگرام صانه الله عن طریق لایام بهر دارم
و پرتوی که از چراغان این آنجن در آئینه علم فقیری تجلی نموده، ساحت افروز و قیاس سازم -
شاید که تذکره وطن حسامی رفته رفته به تذکره وطن روحانی کشد و این کس را از تنگنای مکان و
پر و ساحت نه که لامکان بر و لقد کان فی مصمم عبده لاولی الالباب ما کان حدیثاً یفتقر لشد الحمد والمنة
که بعد از سستی بلوغ و جهدهد افروز و زار و تمنا را به افسون قلم تسخیر کردم، و قصه ری که وحشیانه پیرامن خاطر
می گردید، به گردید، به کلام تصویر و تحریر و آوردم، و براس دریافت از منته قدما، تدبیر عجبه
بخطا فراسید، و جاده مستقیمی به دلالت راسه صائب طغر دی یعنی با الهی و مولی شمس
بر خوردم، و سجالات شرعی که از اسلاف دامنه حاصل کردم، و تخطا بعضی از سلیخ و علما جلو
نمود، و از منته این طایفه از راسه توانیج سجالات چهره کشود - چنانچه در طی کتاب جابجایه اشعار
آن بر دو اختتام، و عهدنامه هر کدام را به سر از علان مزین ساخته، و پیش از من احدی استین

سعی باین درجه نه شکسته، و مگر خدست بزرگان سلف و خلف به این جبهه و مهندسه بسته،
خونها خوردم تا گل به حقیقت در دامن ورق ریختم، زار باد رفته گداختم تا هیکل افضلی در گلوی قلم
آویختم - جرمن از یاران کیست که این قدر محبت در احیاء اسم و رسم وطن صرف کرده - و این همه
اشجار و یرسالت و نورس را یک بخت به آب بقا پرورده امید دارم که حسن قبول بزرگان نیازمند
را به خطاب دوکان سعیکه مشکو را، نوازد، بحق شناسی عزیزان خادم با اخلاص را به نوبه
هل جزاء الاحسان الا الاحسان مسرور سازد -

تغذیه را وقتیکه مصور اندیشه تصویر این کتاب، نقش می بست - و سیاه و تامل در کسین
غزالان مطالب می نشست، سفر حرمین محترمین شرفها الله تعالی اتفاق افتاد - دوست سرگرم
کار را از سرعت قدم حالت تعطل روداد - تا که ازل عرشه شانه مشت خاک در آید اما کن قدسیه
رسانید - و بعد افاضه این دولت سرمدی به بگلشت ممالک، کن مامور گردانید - دین ایام
مسوود را از وطن طلبیدم، و در میزان تعدیل به قدر توانائی سنجیدم، و اشخاصی که بذکر اینها باید
پرداخت، و در ایات مآثر ایشان توان افراخت، پنج طائفه اند - مشایخ و فضلا و شعراء عربی
و شعراء فارسی و شعراء هندی - این صحیفه مخصوص مشایخ و فضلا هست - و مرآت عکوس این
هر دو طائفه والا - و برای شعراء الله ثلاثه رنگ سواد علی ده ریختم، و از بعض وجوه فصلین را
با فصول شعرا نیا میختم، و نام این نسخه مآثر الکرام تاریخ بلگرام است - و مطالب این
کتاب مستطاب، و در دو فصل تمام فصل اول در ذکر فقر اقدس الله سرهم فصل ثانی
در ذکر فضلا نور الله مضاجعهم توقع از ساقیان باده الطاف، و سر خوشان نشاء انصاف، آنکه

اگر کسی بیدار این میگردد که کشنده خاکسار را به جرعه دعا بکشد یا و آرنده

و لا مرض من کاس الکریم نصیب

اگر بغرضی بنظر آید به مقتضای نشاء بشریت دانسته حاف و آرنده

والعذر عندکم ام الناس منبول

فصل اول

در ذکر تفکیک اقدس الله اسم الکریم

بر طبق عکوا کب شمع هوید است که وجود اولیاء است در هر اقلید و نیت فتح بلاد و بود

افروزی شعا اسلام است - و فتح هندوستان در عهد ولید بن عبدالملک از دست محمد قاکم

ثقفی صورت بست - و از او اسطه ۹۲هـ اثنین و تسعین چیزی تا آغاز سده خمس و تسعین

هجری ریایات محمدی از حدود ولایت سند تا اقصای قنوج و فرانش نمود - و سرکشان ملک را

سطیع و منقاد ساخت - از ان عهد تا عهد مایه خامسه گشتگان خلفاء مروانیه و عباسیه از

میطح سند تا حدود دیالپور به حکومت می پرداختند و ممالک مشرقی را بدستور رایان بهند

قابض بودند چون سلطان محمود غازی انا را الله بر ما نه بر تخت غزنین برآمد در او اخرا یاه البه جها و

بهند پیش نهاد همت ساخت - بارها با فوج ظفر موج در آمده آتش کارزار برافروخت - و رایان بلند

اقتدار را مغلوب و منکوب ساخت و غنایمی که در وسعت آباد خیال نه گنجد بدست آورد -

و ملک سنده را در سده سبعة عشر و اربعه مائه از دست حکام افتاد در بالله بن المقته بالله عبا

انتزع نمود. اما سلطان محمود در کشور هند قدم اقامت نیفتاد و ولاد و تالاهور دست تصرف داشتند تا آنکه نوبت واراسه غزنین بر سلاطین غوری رسید و سلطان عزالدین سامشهور به سلطان شهاب الدین غوری جهت پیغمبر هندی گماشت و بر سر لاهور آمده خسر و ملک را آخر ملک غزنویه ست در ۵۸۲ هجری و ثمانین و ثمانین و نیم سال بدست آورد و اکثر ممالک هند را بضر بشمیر ضبط کرد و در ۵۸۹ هجری و ثمانین و نیم سال دلی را دارالملک ساخت از آن تاریخ تا زمان حال ممالک هند در قبضه فرمانروایان ملت اسلام است و رایان هنوز بطبیع و باج گذار می باشند و پیدا است که از ابتدا سطلوع آفتاب جهان تاب اسلام درین آفاق بیج عصر خالی از وجود اولیا و است و اصفیاء ملت نیا شد احوال این طائفه از مبادی مایه سابعه ضبط است. و آثار اکابر با تقدم بوجه شش در کتاب خفا مانده و حکم هل الی علی اله

عین الله و لیکن شکیانکه بهم رساند مگر حال بعضی در لباس قال بر سبیل ندرت یافت میشود مثل ابو حفص ربیع بن صبیح السعدی البصری که از اتباع تابعین و ثقات محدثین است صدوق بود و عابد و مجاهد و دال کسی که در اسلام به تصنیف پرداخت شنید. حدیث را از حسن لهری و عطاء روایت کرده اند از وسفیان ثوری و وکیع و ابن مهدی صاحب مفتی گوید و کات بادر ض

السند سنة ستین و مائة و صاحب کشف المحجوب علی بن عثمان البجوری المتوفی فی خمس و ستین و اربع مائة ۴۶۵ هجری فخر الدین رنجانی پیر ارشاد شیخ سعد الدین جموی که هر دو بزرگوار در لاهور آسوده اند و شاه یوسف کرویزی که در ۵۵۵ هجری و ثمانین و نیم سال دلی را دارالملک ساخت از آن تاریخ تا زمان حال ممالک هند در قبضه فرمانروایان ملت اسلام است و رایان هنوز بطبیع و باج گذار می باشند و پیدا است که از ابتدا سطلوع آفتاب جهان تاب اسلام درین آفاق بیج عصر خالی از وجود اولیا و است و اصفیاء ملت نیا شد احوال این طائفه از مبادی مایه سابعه ضبط است. و آثار اکابر با تقدم بوجه شش در کتاب خفا مانده و حکم هل الی علی اله

برپا کرد و انوار شریعت و طریقت نشر ساخت خواجہ معین الدین چشتی اجمیری است قدس سره
 و لاشک بزرگان چشت عنبه سرشت را حق است قدیم بر قبه ولایت هند چه سلطان محمود
 غازی غزنوی دست توسل به دوامان حضرات چشتیه زود به استمداد محم قدسی که به غزاد
 هند برست و در غزاسه سومات خواجہ محمد چشتی قدس سره بذات مبارک خود با سلطان
 متوجه هند گردید و این سرزمین را به قدم پیمنت ازوم شرف اندوز جاوید ساخت شرح
 این واقعه آنکه چون سلطان محمود عازم غزاسه سومات شد خواجہ را در واقعه نمودند که به
 اعانت سلطان سفر هند اختیار باید کرد - خواجہ درین مهلت دسا لگی با درویشی چند قدم
 در راه جهاد گذاشت و در میدان حرب بنفس نفیس مبارک قتال کفره فخره شد - در پیشه
 صعبی پناه گرفته جنگ انداختند و آثار غلبه بظهور رسانیدند و قریب بود که چشم زخمی بشکر
 اسلام رسد حضرت خواجہ را میدی بود در چشت کا کو نام آسیا بان خواجہ آواز داد
 دو کا کو در یاب " فی الحال کا کو را دیدند که اضطراب می کرد و قتال می نمود - تا نسیم فتح بر
 پرچم ریاست دین تبیین و زید و شکست برگزیده باطل بخرده افتاد - همان روز کا کو را در چشت
 مشاهده کردند که کلک آسیا را برداشته به در و دیواری زی چون از کا کو استفسار کردند همین
 کیفیت را باز نمود -

و ظفر یافتن سلطان شهاب الدین غوری بر پتورادالی دہلی بمین انفاس خواجہ معین الدین
چشتی قدس سره صورت گرفت تفصیل این اجمال آنکه چون حضرت خواجہ از جانب غزنین
 به اجمیر تشریف ارنانی فرمود و درین مقام بار اقامت کشاد وقتی مسلمانی را از طرف پتورا

افزونی رسید خواجه پیغام شفاعت کرد - پتورای ناسعادتمند توفیق قبول نیافت و گفت
 این مرد دینچه آمده است و سخنها از غیب می گوید - خواجه بر آشفت و بر زبان مبارک آورد
 دو پتورار ازنده گرفتیم و دادیم به دران ایام سلطان شهاب الدین غوری از غزنین در رسید
 پتورای به غریب و غریب در مقابل صف آرائی کرد و طعن و ضرب شدید در میان آمد سلطان مظفر
 یافت و پتورار ازنده گرفته به قتل رسانید - از آن وقت اساسا سلام درین دیار استحکام
 گرفت و بنیاد کفر و زبرد و زور به انهدام آورد و مانند حضرت خواجه اقدس سره موجد و مایه سابعه
 گویند -

و اول کسی از اکابر طایقت که به مقدم گزینی بلکه رام را شایسته اکرام ساخت خواجه بنما و ازین
 و سید محمد مصری هر دو مرید خواجه قطب الدین دهلوی و جنب بنوا جیدین الدین تاجی اجمیری
 قدس الله سره -

الحال عنان سخن می گردانم و زلف مقصود بر عارض و رقی می افشانم علامه مرحوم میر عبدالحلیم
 بلگرامی قدس سره السامی در شنوی امداد اخیال در مدح فقرا و دارا اسلام بلگرامی طراز د

از فرقه طالسبان مولی	از نیکینی بزم و صحبت اولی
و حدست نگاران کثرت آثار	از باده نفی غیر شر
اطوار وجود دیده بیک رنگ	حیث بر بنگاه کرده هم رنگ
مینا شکنان بزم هستی	مدهوش شراب حق پرستی
دل کرده ز بهر یار و فرس	الرحمن استوی علی العرش

حاکم کردہ بہ منزلِ حقیقت
از دیدہ سرمہ سائے توحید
قبایفی نفس کردہ بسل
داد و دل و دین ز کوۃ از کی

طے ساختہ وادی شریعت
دا کردہ نظر چہ حسن جاوید
سرگرم طواف کعبہ دل
تایافت گنج کنت کنترا

(۱) خواجہ عماد الدین بلگرامی قدس سرہ

از مریدان خواجہ قطب الدین نجیب داکا کی اوشی قدس سرہ و از قدام اولیاء بلگرام و صاحب
ولایت این مقام است امام عالی شان صاحب مقامات علیہ و حالات سنیہ مدۃ العمر قضا
نشا و تنزیہ دامن از جلوه ظهور بر جید و خود را در نقاب اولیائی تحت قبائی لایعزم غیری پنهان
ساخت۔ سید شریف بن سید عمر حسینی ابواسطی البلگرامی در کتاب مرآۃ المبتدین می نویسد کہ :-

”خواجہ عماد الدین بلگرامی قطب وقت و صاحب ولایت بود۔ پیچ کس را مرید و خلیفہ نہ گرفت

و خود را پنهان می داشت و از تقدیرین است۔ چون مابین بلگرام و قنوج دریاے گنگ

است بہ لباس طالب علمی از بلگرام بہ قنوج وقت سحر کہ کسے خبر دار نہ شود بر روی آب می رفت

و سبق می خواند و شامی آمد پیچ کلام اذان اعلیٰ نہ داشت۔ در وقت جان دادن

و حیث فرمود در فلان بلندی کہ جائے دیوان و پیران است۔ مارا دفن سازند

تا آسیب دیوان و پیران از شهر بلگرام بر طرف نشود، انتہی۔

دو را با حضرت علیہ السلام ملاقات دست داد و در آخر ایام زندگانی خارق عادی از و منزه

و سرش فاشش گردید و سلطان شمس الدین التمش بر حقیقت اطلاع یافت و در مقام
اعتقاد و انقیاد درآمد. و بعد از آن خواجه به کتیر فرصت دوم شوال ۶۳۲ هـ اثنین و ثلثین و
ستائمه از عالم جسمانی به عالم روحانی پیوست. مزار فائض الانوار زیارت گاه صغار و کبیر است
مثنی مانند که طول البلد بلگرام یکصد و شانزده درجه و پانزده دقیقه است و عرض البلد
بیت و شش درجه و پنجاه و پنج دقیقه سمت القبله پنجاه و پنج دقیقه از مغرب به بجانب
شمال مسافت میان مکّه و بلد سی و پنج درجه و پنجاه و سه دقیقه و مسافت میان مکّه و بلد به
فراخ هفتصد و هشتاد و نه فرسخ. میر سید محمد منتخلص به شاعر خلف الصدق علامه مرحوم
سید عبد الجلیل گوید

سیر باید کرد یار آن نوبهار بلگرام هر نفس عطر گلستان یمن بومی کنند عطف از فردوس می سازد عنان دیده را اهل معنی کسب انوار سعادت می کنند شش جبت تنگ است بر جولان خشتش خواجه کامل عماد الدین قطب الاولیا از در دیو کسب این خسرو عالیجناب آستان اشرف او بوسه گاه آسمان یاد هندوستان کجا از خاطر طوطی رود	برزمر دنا دارد سبزه زار بلگرام خوش و ماغان از نسیم شگبار بلگرام چشم بینائی که می گردد دو چار بلگرام از سواد اعظم دولت مدار بلگرام بر فردا عرش نازد شمسوار بلگرام حلقه باب حریم او حصار بلگرام سر به چشم ملک باشد غبار بلگرام بارگاه قدس او افتخار بلگرام میکند شاعر بجا و صف دیار بلگرام
--	--

درین مقام اختتام به این شعر آید ابراهیم غری شاعر مشهور عرب مناسب فتاوی

صوب الغمام ملئت القطر منهم

سقى ثراه عماد الدين كل ضحى

(۲) سید محمد صفری بلگرامی قدس سره

جدا علای مجبور عسادات حسینی واسطی بلگرام است بهش بین پنج - سید محمد صفری

بن سید علی بن سید حسین بن سید ابو الفرج ثانی بن سید ابو الفرج بن سید ابو الفرج واسطی قایس

سره بن سید داود بن سید حسین بن سید یحیی بن سید زید بن سید علی بن سید حسن بن سید علی العرقی

بن سید حسین بن سید علی بن سید محمد بن عیسیٰ توتم الاشبال بن زید شهید بن الامام زین العابدین

بن الامام حسین الشہید السبط بن الامام العمام اسد اللہ الغالب علی بن ابی طالب زوج فاطمه الزهرا

بنت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم -

سید محمد صفری مرید خواجه قطب الدین آجیتیار کاکلی اوشی قدس سره و مرج البحرین فضائل

صوری و معنوی و در اعلائی کلمه دین و احیاء سنت امانت بدعت قدمی را رخ داشت و با سلطان

شمس الدین ایلتمش سهرمی برد - و حال بالکمال خود را در لباس نوکری از نظر خلق ستواری می داشت

و به امر الهی در سال ۶۱۲ هجری ۱۷۰۰ شمسی با فوجی از غازیان اسلام بر سر بلگرام آمد و بار آجبه آخبا

سری نام که کافر متعصب بود و به وفور خزائن و کثرت اعموان و سپاه بیضه غرور و سر داشت

معرکه قتال آراسته راجه را با اقارب و اعیان سپاه به قتل رسانیده و آن عرصه را با آب شمشیر

از لوث مشرکان شست و خود داده نرنگه شعار اسلام ساخت - تیغ این فتح از لفظ "خدا واد"

یافته اند۔ و بعد از فتح خود با شیوخ فرغوری و ترکمانان در آن مقام طرح اقامت ریخت۔ و فرمان
عشر از سلطان شمس الدین حاصل کرد۔ و ازان عهد تا زمان سلطان ابراہیم بن سلطان
سکندر لوری محمول ده یکے در پر گنہ بلگرام محمول بود۔ و از عهد بایر بادشاہ سررشتہ قدیم
برہم خور و فرمان محمود شاہ بن محمد شاہ بن سلطان فیروز فرما نرواے دہلی بابت عشر بلگرام
را رقم الحروف بحشم خود مشاہدہ کرو۔ این عبارت ازان فرمان است کہ :-
”و چنانچہ در عهد سلاطین ماضیہ عشر عین سلسلہ دادہ اند ہم بران محسلہ بدہند“ و در آخر

ف مان تا یخ تحریر چنین درج است :-

”و فی السابع والعشرين من ربيع الاخر سنة خمس وثمانمائة“

لقب سید محمد صفری در اصل صاحب الدعوة الصفری است در کثرت استعمال جزو آخر
براسنہ باقی ماند از قبیل شیخ نجم الدین کبری و انفحات الانس می آرد کہ ”وے را کبری ازان
لقب کردند کہ در اوائل جوانی ب تحصیل مشغول بود باہر کہ مناظرہ کردی غالب آمدی فلحقبوا
بهذا لسبب الطامة الکبری ثم غلب علیه ذلك اللقب فخذوا بطامة فلحقبوه بالکبری“
و او در ۶۲۰ سیم و عشرين و ستائے بحکم سلطان شمس الدین قلعہ حاکم نشین بلگرام تزلزل
بلندی کہ در وسط شہر واقع شدہ بنا نہاد۔ و بعد از مرور و ہجر عمارت تلغچہ رو بہ شکست آورد
و سنگ کتابہ آن کہ بنام سلطان شمس الدین است از اینجا نقل کردہ و در دیوار مسجد شہور
سید میان واقع محلہ سید و ارہ تعبیریہ کردہ اند۔ عبارت کتابہ این است :-

”و حامی الہاد و داعی العباد ذی الامان لابل الایمان و ارث ملک سلیمان صاحب

ی تا پس شمع قبل ربه کل
بیت نوزاد و منقلب عیان شود انجم
و اعیان مشرقین در قوسیت
با انیسویست ز جوار مدثر
اندر و جهان که با ملوی مسد
ای آنکه ز ستم غرورت سراج
تبع و بنید باز روشن از غم

شهباز دلی طائر اوج فلکدان
ظرافتو یاسین دل آهنگ
والشمنس بیخه خست ایسمع دل آرا
محاب دوا بر تیو فوسین اولادنی
محراب دل و جان حشم بروی محمد
ایم یایه بیست هر بغت غمتان
روزی که درون قهر بنیم شب و آج

قوت القوت
ازین قوت

اولاد نبی که حضرتان اسرار
اسلام قوی اشتهای سوال
بویژه شد به شش جام صدق
عزیز و صدق او شد خجل
سین شایه مجلس احمد
تی از غبار یاسینه اش
غماوت هم از می نال و داد
شد گرمی اعتدالی سرش
بروز بر قافل شد کارگر
بیتیر احکام انفس و خد
درین بزم چون در عثمان نشست
او اگر در جلوه گاه رستم
بربان از از خط افکنده دم
خط سینه اش با ده انگشت
خطی است سرشار صبا ی علم
به جامن تبر مساند است

به حشمت فیض و مهابت الوافد
 الحق که ستون دین هر جا بود
 شهاب و فایات و کام صدق
 که زوار نفس چاک و زبیب و دل
 زدل سرخوش ساغر سه بدست
 بهار صفایش آئینه اش
 بر آفاق چون استوی خط نهاد
 که شد کفایت ساغر شش
 ملاحت بستان ندارد اثر
 چو می گشت فاروق بر نیک و بد
 ز سرخوش خشم دیا گشت دست
 کلام ازل ز سریر مسلم
 بود معنی نشاء و خطر جام
 که بالغ ز سرینه ای گمر بیست
 که یک جریده اوست رای علم
 مگر نشئه سانس که اثر است

هر که را حجت مرخص نبود
 باب جنات را از او افتتاح
 خلق را بود پس چنانچه
 بآید و چاره را بخیر نه
 در ملک حقین چهار عنصر را هم
 وی ذات علی که جلوه بر کرد
 انتم ای حنیف طاعت یافت شرف
 بتولی که خاتون جنت بود
 انیکه وقت پس گردان ز کف اهل
 چون برات وزی عالم بدست آید بود
 کرد پیش و ابتر سجده اجز بران
 ای بنت بنی اتم شکر کرب بلا
 مرقوم طاق مرش نام پاکست
 ریحان حایه رسول الله
 من بعد خباب شاه روان شا
 آرام چو شوی تو! ابا عبد الله
 رمزیت درین سخن با جهل معنی
 ای تشنه کرب بلا شهید اکبر
 تو آب نیافتی ز دست امت
 سلطان ولایتی بحکم و سیر مان
 خورشید امامتی نور عرفان
 ای نور و ودیع امام دو جهان
 از هر گل باغ شهادت چیدن
 باشی بعبادت اسمی همه شب
 این ز کفر و غی گذار کس لب را

را
 ۴
 بیکان
 افضل
 لایق

مولوی شانی

بی شک او عارف پندار بود
 طاق لاهوت را از او حلیج
 کرم الهی و حبیب الهی
 از چار اصول دین خبردار بود
 تابست با عدل و یار نه
 همه نام پیش رو شمع نفیستین
 درین اسم بدین فایده ان السعدین
 شفیق بر ذریعت است بود
 معنی آن گشت روشن پیش طبع کتیب
 بود دست که پیش چشم رقیق شیخ بکتاب
 تا کند پیوسته لغت های یزدان حساب
 از آیت تطهیر کلمات سید
 معصومه مصطفی بتوان رهبر
 مانده بمنزل امامت ما هی
 لاریب پسند خلافت شاهی
 آمینه شود سورت احمد ناگوار
 بطین سول الله رسول الله
 سیراب گوی تو آب انخسار
 امت ز تو آب خواه روز محشر
 درای عنایتی بجد و انسان
 یا قوت شما و قی برنگ جهان
 بیار کربلا چو چشم خو بان
 ماندی چو گل ز گیسو حیران
 هم روزی بری بیار بیار
 بی یاد خدا نمی کنی لب بر لب

ای آدمی این حق امام پنجم
 است تو بخلق بانه و غوغا
 از به صلاح عالم کون و فساد
 بر چرخ کلاه چون پیداند شرع
 بعد نامی و صادق آمد لقبیت
 است از محبت مهربانی تو چو
 ستان صد اقیق تو غوغا و دوس
 سبیل گسوی و نقد شمشیر قدر
 جانی و دلی تو خواهم مدی
 با اتالی پرستمانی به
 نماز اب و عمر نه سیاحت واری
 مانند ده همت روشن از جبین
 بی بوسی کوه طور تسلیم و رضا
 همچون اب و عمر و حبه امجد هستی
 هر چند که هستم ز جنابت قاصد
 هر که طلبی که مان بیا ای فائق
 ای ابن علی رضا امام نهمین
 چون صد امانت تو گوید شرف
 ای گوهر پاک ازل پاک بهشت
 اس راجح دین حق عالم گشته
 ای یکن شریعت از تو قائم جهان
 زنده تعلق نقاد و موجودات
 سواد منوی بگوهرت می زبید
 اوتاه کنم خسانه مجمل گویم
 ای ابن امام بن امام اطهر

در زیر لکین ترا سپید و انجم
 چون مردم دیده در زمین مردم
 بر سندان شهر حاکمانین سجاوم
 بر عرش رسید پاینده و صد علم
 بیرون از عقل و عزم غم و اذیت
 پیوند با ایه تمامه نسبت
 کلام سعادت تو باغ ناز و دوس
 و از بوی گل تو تر داغ فردوس
 بی پای و دیار و بی پناهم مدی
 این نفس بر و زیارت است
 آتش لعل بقومت از دست داری
 انوار بزرگی در شخصیت داری
 زین شد تو رضا که گشت اضی لقب
 راضی بر خاندان صاحب بد
 لیکن شب و روزم بتصور ناظر
 بیک زبان روم که حاضر حاضر
 در زیر لکین تراست افلاک زمین
 هر جا شرفی بود مکان را ز لکین
 از باغ کمال چمنی بهشت بهشت
 مسی شده از تو هر کجا بود گشت
 من بعد تقی امام صاحب عافان
 ذات تو مرا و خاطر کون و مکان
 حلم ابوی بگوهرت می زبید
 شمع نبوی بگوهرت می زبید
 انوار امامت از جبینت انوار

آن روز از طوطی پرسی رفتند امروز از جنگ هزیمت خورده می رفتند، آنتهی کلام
مراة المبتدین -

(۷) شیخ عبدالرحیم بلگرامی قدس

بنیره قاضی عبد المنتجب است و از خلفا شیخ صفی الدین سالی پوری و شیخ
الهدیه خیر آبادی قدس الله امرازم - صاحب مراة المبتدین نقل می کنند که به
دو ایام از احوال قاضی عبد المنتجب فرزندش بهر مرید حلیفه شیخ سعد و شیخ صفی
شدند چون وقت شیخ عبدالرحیم رسید شیخ صفی فرمود خانتی در مانده است
بشیخ عبدالرحیم بدیم او عرض کرد که مادر زن زده است از او اجازت بیارم، وقتیکه
نزد مادر رسید مادر از او باز کرد و گفتین دو هفته روداده بود و قدر آن ندانستی - زود برو شو
دیالی - تا آن وقت بیرون نمانم رفته بود - وقت جان دادن زیر لب فرمود، اگر عبدالرحیم
بیاید بگوئید که نصیب تو نزد شیخ الهدیه است - بدین سبب شیخ عبدالرحیم نزد شیخ الهدیه
رفت و آنجا تربیت یافت پس بزرگ اقتدای وقت بوده - بعد از ویش شیخ
سعد الله و برادرزاده اش شیخ بهیمن هم مقتدای وقت شدند،

محرر رساله دستخط شیخ سعد الله بر یکی از قبالات شرعی مشاهد کرده تا تاریخ تحریر قباله
خمس و عشرين و الف -

(۸) سید اجل بلگرامی قدس سره

از سادات قبیلہ پنج بہتہ ساکن محلہ میدان پورہ است نسبش بہ سید محمد صفری می

رسد۔ برین پنج سید اجل بن سید حسین بن سید فضل اللہ بن سید علاء الدین بن سید ابوبکر
بن سید ناصر بن سید مسعود بن سید سالار بن سید محمد صفری قدس سره۔

سید اجل اجل زمان واکمل دوران بود۔ عالم عامل و درویش کامل بزرگی و کمالات
و متفق علیہ است و ہر افواہ و السنہ متواتر۔ بعد از تکمیل فنون علم بزیارت حرمین شریفین
زادہما اللہ تعظیماً و تکریمات یافت۔ و ہفت نوبت مناسک حج بجا آورد و در مدینتہ الرسول
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اتقامت گزید۔ و تزوج و تاہل اختیار کرد و اولادی بہرسانیدہ
و احوال نسل دہم در مدینہ منورہ موجودہ است و ہم در بلگرام زمانہ اوشش ششہ خمس و سبعین
و تسعمائہ از بعضہ سجلات قاریہ معلوم می شود و حمد اللہ علیہ۔

(۹) سید محمود اکبر قدس سره

از اکابر سادات بلگرام ساکن محلہ میدان پورہ و از احفاد سید محمد صفری است نسبش

برین طریق سید محمود اکبر بن سید خدا داد غفرلہ سید وادان بن شاہ لطف اللہ بن سید سالار بن
سید حسین بن سید نصیر بن سید حسین بن سید عمر بن سید محمد صفری قدس سره۔

سید محمود مقتدا اعیان عصر بود و در علم و عمل و تصفیہ ظاہر و باطن عدیل و نظیر داشت
در ریاضان شباب بہ قصد طلب علم از وطن مالوف رحلت اختیار کرد و در حلقہ درس بعضی

علم و دار الخلافه دلی الکتاب علوم نمود. و بعد از تکمیل تحصیل عازم حجاز فیض طراز شد.
 و به ادا سه مناسک حج و عمره زیارت مدینه سکینه علی قاطنهما الصلوة و التحیته و خیمه کعبه
 سعادت اندوخت. بعد چندی عنان مراجعت هند معظم داشت و از راه احمد آباد
 به مندور رسید و شرف خدمت شیخ بهاؤالدین بن ابراهیم انقاری الشطاری دریافت و مرید
 گردید. مجموع سه روز و خدمت شیخ اقامت داشت حضرت شیخ درین سه روز او را در خلوت
 نشاند و روز بیوم فرمود کلمات تمام شد و به خرقة خلادت و اجازت ممتاز ساخته بجناب
 وطن اصلی مخص نمود.

حضرت سید به بلگرام تشریف آورده به درس علم و نشر افاده اشتغال داشت. و به تکلیف
 بعضی امرای معتقدین چندی بر قنوج و اطراف آن اقامت ورزید آخر به بلگرام عود نموده نزد
 کلی اختیار کرد. و ابواب اختلاط خلق مسدود ساخت. و عمری در زیافت. در بعضی
 سبلا بقریه گواهی بخدا تشریف مشابه افاد. تاریخ تحریح سبیل ۲۵۰۰ خمس و عشرين و تسعماء
 و الحال آن کاغذ بخانه قاضی محمد کافی بن قاضی عبدالرسول فرسوری موجود است.

حضرت سید شب چهارشنبه پنج رجب المرجب ۹۳۳ هـ اثنین و ثلاثین و تسعماء و عی
 حق را البیک ابایت گفت. در همین سال مفترم رجب به تفاوت دو روز از انحال آن
 جناب بابر بادشاه بر سلطان ابراهیم لودی ظفر یافت و سلطنت هندوستان را تصرف گردید
 آورده اند که حاکم شهر در موسم انبه مردم خود را در باغ حضرت سید فرستاد. باغبان
 هر چند عجز و الحاح کرد که این باغ از فلان سید است حکام سابق در اینجا سرشته رعایت و

ادب نگار داشته اند - مردم حاکم به خاطر بناورده قصد شوخی و دست اندازی کردند - بکلم قادر
 اسطقس رنگ بارانی از آسمان پیدا شدند و مضمون ترمیمهم بحجاة من سجیل بتازگی
 عیبت افزاگرید - تعدی پیشگان دست باگم کرده نصف ماکول باکمال خشکی
 راه گریز پیش گرفته نزد حاکم رفته سرگزشت خود را نمودند حاکم از ظهور این کراست ثمره
 اعتقاد بدو این دل بر چسب و شرف - منور در یافته عذرخواهیها بتقدیم رسانید - چون
 این خارق سرزد و عاگرد الهی زندگانی دنیا میرآید ام مر ازود از غوغای خلق یکسو کن -
 حق سبحانه اجابت کرد و عنقریب از وحشتگاه اهرکان جلوت که قدس انس غشید قبر حضرت
 سید و جهان باغ است که جانب گوشه سرت و شمال حله سید دارد واقع شده بخط
 شریف و در دهمیت بعضی فرزندان نوشتند یا فتم -

ختم
 این فرزند لازم است بر تو آباد کردن و لها و رسا
 شما پس تحقیق اند و تعالی نزد دل شکستگان
 می باشد عنایت خاص به حال اینها دارد - و لازم است
 بر تو حفظ نسبت معنوی یا محافظت ظاهر شریعت - و
 عبادت کن پروردگار خود را به حقیقتی که گویا در حضرت
 و تعالی حاضری و ادراک چشم سمری بینی - و میخواه
 در دو جهان گردان حق را تعالی شانه -

”یا بنی علیک تعزیر العلوب و تبس الکس و ی
 فان الله سبحانه عند المنکرة فلو بهم و علیک
 بحفظ النسبة مع المحافظة علی الکتاب
 و السنة و اعبد ربک کانک ترا و
 لا تقصد فی الاولی و الاخرة الا ایتاه
 حسنا الله و نعم الوکیل نعم المولی
 و نعم النصیر -“

و آن جناب در علم اسماء و تفسیر به نظیر بود و جانا نورانی آرد - و این مذهب بدال است

چہ اہل حیوانات رائے کشند تا بہ حدی کہ موزیات رائے رنجانند۔ عادت جامی قدس سرہ
 الاسامی در نفحات الانس می فرماید کہ "امیہ چہ سفال فروشش کز دکان برداشتی دہ بارہ
 بردی و دینجا بگذاشتی" و شیخ الاسلام گفت کہ دو پدین بیج جانورائے کشتی۔ این مذہب
 ابدالاح است و ایشان از ابدال بودند۔

مردی را وقت خوش گشت فرشتہ خود را دید۔ و سے را گفت چہ باید کرد تا کہے شمار
 بہ بیند گفت بیج جانورائے بدآزر۔ آن مرد بیج جانورائے از فرشتہ رامی دید۔ روز
 مورچہ و سے را بگزید چہ سز بود۔ از مورچہ بفتاد۔ پس از آن ہرگز فرشتہ را ندید۔
 (انتہی کلام النفحات)۔

و در ملفوظات خواجہ عثمان ہرونی مسطور است کہ وہ ہر کہ دو مادہ گاؤن کج کند یک خون
 کردہ باشد وہ کہ چار مادہ گاؤن کج کند دو خون کردہ باشد۔ وہ کہ دہ گو سفند فوج کند
 یک خون کردہ باشد۔ انتہی۔ بیج نصیر الدین محمود قدس سرہ انکار کردہ است کہ این
 ملفوظات خواجہ عثمان نیست۔ ما ہر تقدیر تسلیم می توان گفت کہ این قول بر مذہب ابدال واقع شدہ
 و در کتاب مشکوٰۃ شریف در باب الامارہ و انقضا از ابن عباس روایت میکند

کہ من اتبع الصید غفل، و شیخ عبدالحق دہلوی در بیان این حدیث می فرماید۔

"یعنی کیہک ہمیشہ در پے حید رود و شکار کند از حجت لہو طرب۔ غافل می گردد از طاعات

"و از ہم جماعات و از حجت التزام بادیہ و در افتادن از مقام رقت و رافت و این تنبیہ است

"کسی را کہ عادت کردہ بدان و منہک است در آن بے نیت تحصیل قوت حلالی۔ والا"

بعضی صحابه صید کرده اند و بے شک و شبهه حلال است. ولیکن شاعری گفت ۵

بلاک صید که او نیز چون تو جانور است

به شرع اگر چه حلال از مروت نیست

و گفته اند که آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم به نفس نفیس خود صید کرده و کسے را

منه هم از آن نه کرده ۶، انشائی کلام الشیخ -

و در حدیث آمده ۷، اتقوا هذه المجازم فان لها ضراة كضراة الحمر ۸، مجز جانی

ذبح حیوانات را گویند مجاز جمع و ضراة بضاد معجمه معنی حادث - حضرت صلی الله علیه و آله وسلم می فرماید که به پر سیزید نیزج حیوانات را پس بدرستی این را عادی است مثل عادت خمر که بعد از خوشدل ترک متعذر می شود - و مراد آن است که مشاهده ذبح حیوانات قساوت قلب می آورد - و رحمت را از دل می برد - کذا فی نهایت ابن الاثیر -

و در دیستان تصنیف میرزا ذوالفقار متخلص به سوزید سطور است که ۹ -

شخصه را که از جانور آرد و اجتناب داشت سوال کرده اند که سبب این معنی چیست ؟

جواب داد - خدا طلبان را اهل دل خوانند و دل را کعبه حقیقی گویند پس آنچه بر مهر کم کعبه

آب و گل حرام است بر محرم کعبه حقیقی بطریق اولی رد نیست ۵

در آن زمان که سرش را به تیغ تیز برید

شنیده ام که به قصاب گو سفندی گفت

کیکه به پلوی چسبم خور و چه خواهم دید ۱۰

سزای بر خس و خاری که خورده ام این است

(۱۰) سید بڑھ بلگرامی قدس ۱۱

نسب ادبه و واسطه با نسب سید محمود اکبر مذکور قدس سره متحد است برین پنج بند ۱۲

بن سید کمال الدین بن سید قاسم بن سید حسین بن سید نصیر الدین آخره -

سید بده قدس سره از اکابر دین و باده راه یقین است قدم در مقام عزالت افشرد
و بسیاری از سالکان طریقت را به منزل مقصود رسانید پیش سید ماهر و جد میر عبد الواحد کبر
است قدس سره و او در رکاب پدر بزرگوار به قصه باژی رفت - و پس دیگرش سید فتح محمد
جد سید نظام الدین بدینا یک مشهور است و او در بلگرام ماند -

شیخ محمد تخلص به غوثی بن حسن المتروی المتروی السیسی سید و عشرين و الف
رحمة الله تعالى مولف کتاب گلزار ابرار و ترجمه شیخ عبد الرحمن صوفی سرهندي نام سید بده
ضمندان کور ساخته دینجا کلام گلزار ابرار بعینه نقل می کنم -

دو شیخ عبد الرحمن صوفی سرهندي از گروه ترین است - عاشق نفس، مبتلا مرشت، سوخته دل،

حسن پرست، فراخ مشرب، همد، دجوی، بلند همت ستوده خدی، گوشت نشین گدشتگی پرور،

نیاز گذار آرزو دشمن، قناعت دوست، کشف خدیو بود - ارادت بخدمت سید بده بلگرامی

داشت - چون از زاد بوم خود به دار السلطنته اگر در آمد به خانقاه خدی ضیا، الله پور غوث آباد

شیخ محمد غوث گویاری قدس الله اسرارهم کلب برگزید - و به چند فضل ضیای صحبت گلشن

زندگانی بهار آگین ساخت - بناگاه فریفته عایشه نام زیبا رچهره رعنا، منطری گردید گفت

آنکه او نیز دل برد و دیش، و درویشی برگرداد - القصه به دستوری و خوشنودی هر دو سو رسم

عقد بجا آمد - فراوان سال بهر از بودند - سید احمد قادری که یک از همرازان اوست پیوسته برگزارد

که شیخ بدو مراقبه شب به صبح آوردی و از خیرین الناس حب الشهورات مستثنی بودی زیرا که

« بیچگاه نظر او برنگ آمیزی بساط روزگار از جانزلفتی - و دل بر سیاه هنگامه دهر فریب
 نخوردی بلکه بزبون ترین خورش و پوشش و داع گرسنگی و دلا ساسه برهنگی بکشاده
 پیشانی فرمودی در سال نصد و نود و پنج آشتی پیکر بنجاک سپرد به اصلی موطن با گشت ، آشتی

(۱۱) سید محمد طاهر بلگرامی

المعروف به سید طاهر ابن سید قطب الدین بن سید ما هر دین سید بده مسطور
 الله اسرار هم سید عالی نسب والاحب در کمال طهارت طینت و مقدس گوهر راست
 پاس شریعت بدرجه اتم داشت - بعد از کسب علوم رسمی بخیرت شیخ صفی الدین سانی
 پوری مرید شد - و در ارج سلوک طے کرده به پایة رفیع ولایت برآمد در شصت و هفت
 و تسعمائے رو به دار البقا آورده - و در همین سال سید نوح بن سید محمود اکبر که ذکر شریفش گزشت
 درگذشت - آیه کریمه فلبت فیهم الف سنة الا خمسين عامین این - است اگر چه
 این تاریخ انتقال هر دو بزرگوار میتواند شد - امان چون در باره نوح علیه السلام نازل گشته
 بر اے سید نوح لطف دیگر دارد - میر عبد الواحد در کتاب سنابل در شبهه اولی می آر که -

« در عهد بابر بادشاه چند مغل بملاقات پیر دستگیر مخدوم شیخ صفی قدس سره آمده بودند
 سخن در صحت سیادت افتاد آنها منکر شدند که در هندوستان هیچ سیدی نیست
 هر چند مخدوم ایشان را معقول میا خست اصلاً قبول نمی کردند گفتند در ولایت
 ماساداتی اند صحیح الاصل متقی - متدین زاهد - عابد - علامت سیادت ایشان است

دو که اگر می ایشان را در آتش سوزان نهند شود. محمد و فرزند و پسر و ستان نبر این چنین
 رو سادات چه نند آفتابند اشتند که شیخ حنی برگراف یگیوید گفتند یک را سانسز باید کرد حضرت
 دو سدوم عمر فقیر را که ظاهر نام بود و سید طاهرا گفتندی طلبیدن چون سرا با سه وجود ایشان
 دو مثل نام ایشان ظاهر بود یک جبهه ایشان بر پیه در آتش سوزان آویری گند شسته و در سوخته
 دو نشد چون از آتش کسیدند همچنان خنک بود و گرم چمنش در سنگران شمر سنده و پشیمان شده
 دو که نه با سه می دم سگر فتنه و گاه سه در پاسه عم من افتادند و سندر بختا بیا کردند جنت الله علیه

(۱۲) سید عبد الواحد

بن سید ایریم بن سید قطب الدین بن سید ماهر بن سید شاه بیجه مذکور قدس الله
 سر ایریم قطب فلک ولایت و مرکز دایره هدایت بود صاحب آیات ظاهره و کرامات باهره
 از اجداد ایشان سید ماهر و بعد از حکومت از بلگرام به قصبه سره رفت و در آنجا احوال قاتل
 افکند و سره مع بسبت و چهار موضع از پادشاه وقت در انعام او مقرر شده بعد زمانی
 باز میند اران آنجا فحاشی رفت روی داد و مقاتله در میان آمد سید با بعضی اولاد شریعت
 شهادت چشید هر قدر او در قصبه سره است و ماهر و کبیره متصل سره مشهور و نامار قلعه بنا کرده
 سید در آنجا باقی است و بقیه اولاد با دیگر متعلقان از قصبه سره در مکان گو و گسار
 آمده سکونت گرفتند و آنجا هم پاسه اقامت افشردن نتوانستند ناچار از آنجا بر آمده
 در قصبه ساندهی که از بلگرام بر چار کرده است بار اقامت کشادند یکی از احفاد سید ماهر و

به تحصیل علم پرداخت و بعد فراغ تحصیل بن منصب قضا و قصبه باری از بادشاه وقت
 حاصل کرد. سید ما هر سه پسر عقب گذاشت از آن جمله اولاد و پسر تقریب منصب قضا
 در قصبه باری رفته لشکر اقامت انداختند. و در عهد اکبر بادشاه قصبه باری در انعام ایشان
 میر عبد الواحد قدس سره از اولاد پسر سیوم است که در قصبه ساژدی ماند و که خدای
 صبیحه ایشان با سید محمود اصغر جدا دعای ما اتفاق افتاد و بنا بر الفتی که با فرزند خود داشت
 سرود: فلان مرا به بلگرام طلبیده و در موطن آباءم گرام تشریف آورده اول در محله سیدانپوره
 فریب خان سید محمود ساکن شد. بعد چندی برکنار آگهی رسیده رفته تدمر اقامت افشرد
 حق تعالی در ذریت او خیر و برکت پدید آورد. و از اولاد او در آن محل بکثرت فرصت محله غطلی
 معمور شد. و در اوائل بیعت بخدست مخدوم شیخ صفی الدین سائی پوری حجاب آورد
 و مورد التفات خاص گردید. و او ششده ساله بود که شیخ صفی ازین عالم رحلت فرمود. بعد
 از واقعه شیخ بخدست شیخ حسین سکندر ره پیوست و تربیت هاست فراوان یافت چنانچه
 خود در سنابل می گوید:-

« این فقیر مرید مخدوم شیخ صفی است و خلافت مخدوم شیخ حسین دارد. مخدوم شیخ حسین را با پدر این
 دو فقیر الفتی و محبتی تام بود و میان یک دیگر اختصاص کلی داشتند. و پدر فقیر نیز خلیفه مخدوم شیخ
 صفی بود بدین سبب این فقیر در جمیع مخدوم شیخ حسین کرد و مخدوم شیخ حسین نیز عنایتها و لوازمها
 و فروان ارزانی داشتند که یار زاده هاست و جامه خلافت نیز پوشانیدند اگر چه فقیر را یاقوت
 این جامه نبود. اما شکرانه درگاه باری تعالی می گذارم که پیوند بیعت با ایشان دارم »

مدین بالشیرین دهنان بخت خدا

ما همه بنده دین قوم خداوندانند

انتهی

شیخ عبد القادر بدونی در منتخب التواریخ می نویسد :-

- « شیخ عبد الواحد بلگرامی بسیار صاحب فضل و کمالات و ریاضت و عبادات است و احاطه
 « سنیه و صفات رضیه دارد و شرب او عالی است - بیشتر ازین بچند سال نقش و صوت پند
 « می بست و می گفت و حال می درزید - درین ایام خود را از همه گذرانیده و شرحی بر سزیه ندارد
 « نوشته محققان و همچنین در اصطلاحات صوفیه خیل رسائل نوشته از ان جمله سنا بل نام
 « و غیر آن تصانیف لایحه نیز دارد اگر چه در بجای دیگر است اما همه تمام از صحبت شیخ حسین
 « سکندر ریافته و هر سالی از بلگرام بخت عرس شیخ می آمد اکنون که ضعف بصر پیدا کرده نمی تواند
 « رفت و در قنوج توطن می داشت - در سال ۹۰۰ هجری قصد و هفتاد و هفت که فقیر از لکهنوبه بلگرام
 « رسیدم شبی به عیادت آمد - و آن ملاقات اول بار بود که حکم مرهم داشت و گفت این همه
 « گلهای عشق است - و می نمود شیخ عبد الله بدونی نیز اتفاقاً چون رجال الغیب از بدون
 « همانجا تشریف آوردند و یقین شد که اگر شب قدر دریافت باشم آن شب خواهد بود - و میر
 « طبع نظم بلند دارد »

تا اینجا عبارت شیخ عبد القادر صاحب منتخب التواریخ است - و او میر عبد الواحد
 « شیخ عبد الواحد نوشت به اعتبار شیخت و بزرگی - چنانچه شیخ عبد القادر جیلانی گویند
 « آنرا خود می نویسد که میر طبع نظم بلند دارد - و کلام شیخ که آن ملاقات اول بار بود - دلالت
 « میکند که ملاقات او با میر عبد الواحد مکرر واقع شد و شیخ عبد القادر در آغاز حال از

از قاضی حسین خان بود و حسین خان یکی از نوکران درگاه اکبری است چندی در لکنئو جاگرفت
 و شیخ عبدالقادر در لکنئو همراه بود و ملاقات خود با میر عبد الواحد در سال هفصد و هشتاد
 و هشت نوشته و در ضمن سنوات در وقت پنج سال مذکور می نگارند که درین سال برگشته لکنئو
 از حسین خان تغییر شد و خان مذکور به تقریبی از ره ولایت او ده در حد و دو کوه سوادک
 در آمد و با کفار کوستان جنگ کرد اکثر رفقاء و شهید و مجروح شدند و فقیر درین سفر
 برخاست حسین خان از لکنئو به بلالون آمد و انتهی کلامه ملخصاً -

کسیکه از لکنئو قصد بلالون کند بگرام در عرض راه می افتد - ظاهر در همین سفر
 در بگرام با میر عبد الواحد ملاقات دست داد - و عبارت او که شبیه به عبادت آمد میخواند
 که بسیار باشد و نیز عیارت او که حکم می داشت و گفت این همه گلهای عشق است بخواب که زخمی باشد
 اما کلام او در احوال حسین خان ناظر است برین که با حسین خان کوستان نرفت و از لکنئو برخاست حسین خان
 متوجه بلالون شد درین صورت از زخمیان جنگ کوستان نمی تواند شد و در وقت
 ۹۴۹ هجری تسع و سبعین و تسعمائیه بیان می کند که فقیر از کانت کوله بتقریب زیارت مزار
 فائض الانوار بدیع الحق دالدین شاه مدار قدس سره به مکن پور رسید - و بدایع عشق گرفتار
 گشت - عزت الهی چندی از قوم معشوق را مسلط ساخت و نه زخم شمشیر پیای بر سرود
 و دوش خور و همه پوست مال رفت مگر زخم سر که استخوان را شکسته بمغز رسید و تنی مغزی
 بار آورد و رگ بنظر اند که بریده شد و آن جهان را سیر کرده آمد و بخیر گذشت و جراحی حاذق
 در قصه بانگرمو پیدا شد و در عرض یک هفته زخمها فراهم آمد انتهی کلامه ملخصاً عبارت است

یعنی حکم مہر داشت و گفت این ہمہ کھائے عشق است با این واقعہ مناسبت تمام دارد۔ اما اختلاف سال ابامیکنہ و شیخ عبداللہ کہ از بد اون آمدہ و در شب بملاقات میر عبد الواحد شریک صحبت شد و در نسخہ بجای شیخ عبداللہ شیخ عبد القادر بنظر در آمد غلط کاتب است صحیح شیخ عبداللہ است۔

و میر علاء الدہلوی بن میر یحیی سیفی قزوینی در نقایس المائر آورده کہ :-

و میر عبد الواحد از کابر سادات قنوج است۔ اغان از نشاء فقر و درویشی نیست و سلیقہ شعر خوب دارد۔

و شیخ محمد غوثی منہ وی در کتاب گلزار ابرار نوشته کہ :-

و سید عبد الواحد بن سید ابراہیم قنوجی خداوند مجاہدہ و مشاہدہ صاحب صحت حال و فصاحت
مقال۔ برزہتہ الارواح منہی لائق تنین بزرگاشتمہ فراوان توجیہ و تائیل بکار بردہ جمیع مناقصہ
و عبارات را متوجہ بہ صحت حقیقت گردانیدہ است۔ انتہی۔

پوشیدہ نمائد کہ حضرت سید در قنوج کہ خدا شدہ جندی در آن شہر اقامت داشت
بنابر ان درین ہر دو کتاب او را از قنوج نوشتہ اند۔ و اقامت او در قنوج از کلام شیخ
عبد القادر بدادنی بہم مستفاد میشود۔ و از جملہ تصانیف میر عبد الواحد حقانی ہندی و شیخ
قصہ چہار برادر در حل شبہات و شرح مصطلحات دیوان خواجہ حافظ شیرازی است و شہر
تصانیف او کتاب سنابل است در سلوک و عقائد و تفسیر شہر رمضان المبارک
۳۵۰ خمس و ثلثین و ایامہ و الف مولف اوراق در دار الخلفہ شاہجہان آباد خدمت شہ

حکیم الله شتی قدس سره را زیارت کرد - ذکر میر عبد الواحد قدس سره در میان آمد شیخ
 مناتب و تخریر تا دیر بیان کرد - و فرمود شبی در مدینه منوره پهلوی بستر خواب گذاشتم
 و در واقع منم که رسید صبحه الله بروی معاد و مجلس اقدس رسالت پناه صلی الله
 علیه وآله وسلم باریاب شدیم جمعی از صحابۀ کرام و اولیاء است حاضر اند درینا شخصه
 است که حضرت با اولب تبسم شیرین کرده حرفهای زنند و التفات تمامه از ند چون
 مجلس آخر شد از یه صبحه الله استفسار کردم که این شخص کیت که حضرت با او
 التفات باین مرتبه دارند گفت میر عبد الواحد بلگرامی و باعث عزید احترام او این است
 که سابل تصنیف او در جناب حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وآله وسلم مقبول
 افتاد و مستر میر در سابل می گوید که :-

- ۱۱ روزی ابو بکر صدیق رضی الله عنه جمله اموال خود را در راه رضای خدا و تعلق تصدق
 ۱۲ کرد - حضرت رسول علیه الصلوٰه و السلام از او پرسید ما خلفت لیاک فقال الله و رسول
 ۱۳ بهر نیل امین در رسید گفت یا رسول الله فرمان می شود پیرس از ابو بکر من تنها بند نبوم
 ۱۴ که با نام من نام رسول را بجز ذکر کردی سبحان الله و بحمده کثیر این کدام منزلت و این چه
 ۱۵ رتبت و قربت است که حق سبحانه برگزین نام رسول غیرت می برد - دانشها و پیشها اینجا
 ۱۶ پیغمبر گم کنند - بخاطر رکیک این ضعیف می رسد که سر عتاب آفت که اے ابو بکر بایه
 ۱۷ معرفت تو بجای رسیده است که رسول را از ما جدا نمی بینی زیرا که او در ما محو است
 ۱۸ و ما در و ثابت پس چرا جدا ذکر کردی که گفته اند از عرش تا فرش محمد را غلام چون حق تعالی شد

- ” و لواطی بحجت تخصیص معنی که فرد و مجرد است از کفر و نفاق و معاصی پس لفظ مفرد و تریبہ خذت
 ” است زیرا که افراد سه مرتبہ دارد افراد از کفر و افراد از نفاق و افراد از معاصی ثالثاً از من الکفر
 ” فی رتبہ الافراد و الافراد من انفاق فی رتبہ التصدیق و الافراد من المعاصی فی رتبہ الاحوال
 ” لان من نقی ربه تعالى موخداً ببدل اللہ سیاتہ حسنات وہی رسم و آن کلمہ توحید ۳
 ” نوع است یکہ اسم چہ اقرار و تصدیق فقط اسم توحید و صورت ادست و فعل دوم
 ” فعل توحید و عمل ادست و آن دریافت احوال است و حرف و سبب حرف توحید است
 ” و این توحید عظمیٰ است کہ از استنداد انسان فی بر طرف است و از علامات آن ہر دو توحید
 ” نہ کہو بے نشان و بے کیف کہ علامتہ الحرف خلو عن علامات الاسم و الفعل ۴

مخفی نمائند کہ دو شرح دیگر عبارت عربی و فارسی تا بحجت غیر منصرف بطور حقایق در
 نظر نقیر رسیده نام شلج عربی میر ابو البقا است ظاہر امعا صیر باشد و نام شلج فارسی ملا
 موہن بہاری کہ از میر متاخر است و چون صیت بزرگی میر عبد الواحد سامعہ افروز اکبر بادشاہ
 گردید معتدی را نزد میر فرستاد و از کمال تمنا و خواست ملاقات نمود۔ میر قصد آوردی محلی
 کرد و چون بدرگاہ سلطانی رسید بادشاہ اعزاز و اکرام تمام بتقدیم رسانید و پانصد پیگمہ زمین
 از بلگرام بطریق سیورغال نیا زد کرد۔

نبشہ نزدی بخانہ حضرت میر و آمد نمایند گشت۔ فریاد برآورد و حضرت سیرا و را
 توبہ داد و دعا کرد تا حق سبحانہ و تعالیٰ حاسہ بصر او را باز گردانید۔

۵ این لفظ ترکی است بمعنی الفام و مدد معاش غیاث اللغات۔

دی که از کفار حبشیان بر دوست حضرت میر به ولایت اسلام شرف ندهد و شد همیشه حاضر
 نه بود و خدمت بجای آورد - عمر گرامی از صد سال متجاوز بود و عدال ایشان در شب جمعه
 یوم ماه رمضان سده سبعمه عشر و الف اتفاق افتاده - عنیری در تاریخ گوید ۵

چونست واحد صوری و معنوی گفتیم	هزاره مفسره و شب جمعه و صوم یوم
-------------------------------	---------------------------------

صراع ثانی تاریخ صوری و معنوی است اما بابت عی و بحساب حمل زمانه سبب شود آن را بتعمیه
 لطیف خارج کرد یعنی واحد صوری که نوزده است و واحد معنوی که یک است مجموع نسبت
 عدد بر آنه مرقدر نور در بگذر از زیارت گاه خاص و عام است -

میر عبد الاحد اچا پسر والا گریه وجود آمد - درین مقام نخستین احوال شیخ صفی الدین
 سانی پوری و شیخ حسین سکندره و شیخ عبدالقادر دوانی و سیه صبغة الله بروچی و شاه
 کلیم الله حشقی دهلوی و ملا موهن بهاری قدس الله اسرارهم که اسامی این اکابر در ضمن
 ترجمه میر عبد الواحد مذکور شده ثبت می کنم و بعد از آن تراجم فرزندان میر و اصحاب
 سجاده و تخریجی سازم -

(۱۳۶) شیخ صفی الدین بن عبد الصمد

بن شیخ علم الدین سانی پوری قدس سره از کمل و لبیا و اکابر خلفای شیخ سعد الدین
 خیر آبادی است مرجع اقاصی و ادانی بود و در کشف حقائق و تربیت طالبان شانی عالی
 داشت و بر طریقه چهره و مجرب در بیست - در سن دوازده سالگی از سانی پور خیر آباد آمده و خانقا

شیخ سعد الدین جاگرت و تجھیل علم مشغول گشت روزی نظر شیخ سعد الدین بر
 شیخ صفی انشا و پیش طلبید و اسوال استفسار نمود چون نام پدرش شیخ علم الدین گوش کرد
 شفقت بسیار فرمود از جهت سبق معرفتی کہ با شیخ علم الدین داشت و از کمال عنایت
 یہ نفس نفیس خود تکفل تربیت شد۔ شیخ صفی مدتها نزد حضرت شیخ تلمذ کرد و بسعادت
 ارادت مشرف گشت و خدا متہا بجا آورد۔

بے شیخ اوراد غیر موسم ترب فرمود درین وقت ترب از جائے پیدا خواہد شد
 شیخ صفی عذری نکرد کہ نیم شب است و ہوائے ترب نیست۔ عرض کرد کہ میروم
 و تفحص میکنم در مقام خیر آباد کوچہ بکوچہ می گشت و از محلہ بہ محلہ می دوید مردمان در ہائے
 خانہ بستہ بخواب رفته در آن وقت خبر ترب از کہ استفسار نماید و رحیرت فرمواند
 و جائے نشستہ می گریست۔ مردے در خانہ خود بیدار شد گفت در دمندی گریہ
 میکنند خبرے باید گرفت۔ صاحب خانہ بیرون شتافت و پرسید کیستی و چرا گری میکنی؟
 گفت مرا ترب در کار است۔ آن مرد گفت ہوائے ترب نیست و کس دیگر حاضر
 شدند۔ زنی گفت من در محن خانہ فلان کس دیدہ ام کہ ترب رستہ است ہمہ باتفاق
 آنجا رفتند۔ و مردم آن خانہ را بیدار کردند و ترب درخواست نمودند۔ صاحب خانہ
 و ترب بر آورده بہ آبی پاک شست و شیخ صفی را حوالہ نمود۔ شیخ صفی ہر دو ترب را
 پیش شیخ آورد و شیخ خوش وقت گردید و عاف فرمود کہ از تو ہر کارے و دشوار و مہمی صعب
 کہے را رود ہر آسان خواہد شد انشاء اللہ تعالیٰ۔ شیخ اوراد را بعین نشانہ روز سیوم

فتح یاب شد و علویات و سفلیات ہر مکشوف گشت و بہ جامہ خلافت مخلص گردید و انہ
 جمیع خلفاء شیخ قدم پر پیش گذاشت و سالاہ بر سار شاد گشت و طالبان را
 بہ طلب رسانید۔ میر عبد الواحد بلگرامی در حل شبہات می آرد کہ :-

” در ابتدا احوال بعضی مشکلات علم شریعت و طریقت از ملما کو مبارک و مشایخ نامہ ارجمی پرسیدم
 ” وجواب شانی نمی یافتم۔ بخاطر قرار دادم کہ اقصای عالم را بگردم تا مگر با مردی ملاقات شود
 ” کہ محل این مشکلات نماید۔ چون روان شد و در نہ ای اول وقت قیلو لہ پیرو شکر یعنی مخدوم
 ” شیخ صفی۔ استجاب دیدم و از عین عایت البشائر التفاعلیہ یافتم بخاطر فقیر رسید کہ حال حضرت
 ” مخدوم حاضر اند بہ سازت احتیاج نیست۔ پس بہ نیت تجدید و ضوابط پیش مخدوم برخاستم
 ” قاضی الداد قدرانی کہ یکے از مریدان مخدوم است از عقب من آمد و گفت ترا حضرت
 ” مخدوم می طلبند و می فرمایند خاطر نامی خود ہر کہ فلان کس بجایے برو و فقیر شتاب برگشت
 ” و بہ ملازمت شریف رسید و پرسید۔ قاضی الداد از زبان مبارک این سخن بہ من رسانیدہ
 ” فرمودند ہمچنین است۔ چون سیدار شدم در میان سفر و اقامت متردد گشتم۔ آخر با خود
 ” قرار دادم کہ اگر بار دیگر چنین خواب بہ بینم از سفر باز گردم۔ بار دیگر همان خواب دیدم
 ” بالضرور باز گشتم و در خانقاہ بایان مرقد پاک چھل روز کم و بیش متکلف شدم آن ہر مشکلات
 ” را جوابی شانی یافتم و درین نسخہ آن اسولہ و اجوبہ ثبت نمودم۔“
 و نیز عبد الواحد در سنابل گوید کہ :-

” در خانقاہ شیخ سعد قدس سرہ غلام بچہ بود صفی نام ہر گاہ کہے اور اندا کردی شیخ صفی

”قدس سره جواب دادی و حاضر شدی و اصل آنجا طریقه یف ایشان نبود که مرا یکجیس صغیان خوانده گفت

” ہر کہ درخوردید دروے کس ندید
مرد از خود رستہ را سبق برگزید “

شیخ صفی قدس سره فرمود: راه درویشی راه مرگ است یعنی موقوفات قبل از آنست که او
و خلق تدبیر زندگانی گرفته درین راه قدم می نهند - و اکثر مردم خود را وسیله جلب
رزق دانند و به رجوع و قبول خلق فریفته بمانند - شیخ فاضل دانشمند بزرگ از ملوک رفته بود
در بان راهانگرو این بیت برخواند ۵

سمر و اسر هنگ را فرمان بده دست و زبان بشکند پیاپی من

شیخ صفی قدس سره مصر ثانی را بگردانید و گفت ع

دست دربان نشکند جز بآه من

وفات شیخ صفی نوردہم ماہ محرم ۱۰۳۳ھ ثلث و ثلاثین و تسعمائے ہیر عبد الواحد الیکرامی "شیخ پاک"
تاریخ یافتہ آرا نگاہ سانی پور۔

(۱۴) شیخ حسین قدس سرہ ساکن بکندہ

از اعظم خلفاء شیخ صفی الدین سائی پوری است نخست از اغنیا و روزگار بود و
جوهر سخاوت به مرتبه کمال داشت - دشنق تیر اندازی و گوی بازی و سایر حرفه های سپاهگری
بسیار رسانیده بود که بادشاه داور وقت می دانستند ناگاه حیدر بنه عنایت آئی در رسید
و او را از آلائش دنیا مبرا گردانید - همه اسباب دنیوی بر انداخت و حشمتی بهم رسانید

آخر کار شبانیزی بر درختی برآمده چون طائر سرزیر بال کشیده در عالم استغراق می بود - در همان
حالت کندج ذریه جانب حرمین شریفین کشیده باین سعادت غنیمی فایز گشت -

شیخ سرور عالم علیه الصلوٰۃ و السلام در عالم رویا جلوه نمود و فرمود عود به بند باید
کرده در مقام ساقی پور به شیخ صفی الدین و سر بیعت یابد او - شیخ حسین گفت

چون به ساقی پور رسیدم بخاطر لذت که شیخ مرا در خلوت ید و کند و کلاد از سر سارک
التماس ناکرده مرحمت فرماید و مکانی براس عباد و سامعین سازد - چون به عقبه

سعادت رسیدم - شیخ خادم را فرمود - شیخ حسین نامی بر درایتاده است او را بگو که
در آید - خادم برآمد و فریاد کرد که شیخ حسین کیست - من بطور قلندران پوست تخمته در

برداشتتم - گفتیم نام من حسین است اما شیخ نبستم - خادم برگشت و به عرض رسانید
فرمود همان است خادم باز آمد و مرا به ملازمت اشرف برد - شیخ شفقت بسیار نمود

نمود و کللاه خاص پوشانید و در خانقاه ملائک پناه جاداد - دو اربعین در خانقاه کشیم
بعد از آن حکم شد در سکنه ره رفته باین نشست و خلق خدا را به ایت باید کرد و اودت

پنجاه سال در گوشه عبادت قدم افشرد و بر در مخلوقی آبروی فقر نه ریخت -

راقم الحروف در اینجا تقریب ملاقات شیخ حسین با شیخ صفی قدس الله اسرارها
مطابق روایت صاحب گلزار ابرار بحفظ معنی و تبدیل عبارت ثبت نموده است -

سید عبد الواحد در سایل گوید :-

” حضرت محمد می قدس الله روحه را چون جدیه هدایت الهی و کشش عنایت نامتناهی در رسید

دو باطن شان از لذات و شغوات دنیا سر بردند، جاه و دستگاه دولت دنیا را بر انداختند
 دو چون ابراهیم و هجر حتمه الله علیه با فقر و فاقه در ساختند و برین فقر که بعد از غنا حاصل شد چنان
 دو راضی و شاکر می بودند که دیگران بر غنا سئو می کردند که بعد از فقر حاصل شود و آنان که ایشان را در حالت
 دو توانگری دیده بودند چون خوشنودی ایشان بر حالت فقر و بینوایی می دیدند تعجب می کردند
 دو و می گفتند که آن توانگری و دولت و آن جاه و شوکت و آن دلادری و شیر مردی و صنعت
 دو تیر اندازی و حرمت گوئی بازی و بذله ها و بخششها همه را انداخته این مرد بر بینوایی خوشنود است
 دو مخدوم بعضی را جواب می گفت که اگر خداوند تعالی غیب نواز نبودی این غریب را از ان مرد
 دو که ربانیه می و به پای صبر و قناعت که رسانیدی - و بعضی را جواب می گفت که اے یاران
 دو شکر نعمت باری تعالی برین درین حالت افزون تر است که نام من از دفتر توانگران کشیده
 دو در جریده فقر و مساکین ثبت کرد - و در سلب پیران طریقت منسلک گردانید که اللہ عالم غیب
 دو و یافها الا که کر اللہ تعالی اصل مرد باید که قدم در راه فقر استوار نمند و از شدت فاقه و بینوایی نگریند

و نه رده

دو	چیت دنیا خا که ان کمنه ویران	غصه جایی محنت آبادی ملامت خانه
دو	هر لثمی ناسر اسے ترک دنیا کیے کند	سرفرازی را رسد در یادلی مردانه

دو و حضرت مخدوم را چون عمر به آخر رسید در آخرین ایام گاه گاه می فرمودند که آرزو من آنست
 دو که وقت موت خوش الحانی این آیه را در پرده گوری وجیت سری که هر دو از پرده های هندی است
 دو بخواند آیه این است **و قد اتینا من الملائک و علمتی من تاویل الاحادیث فاطر**

« السُّلُوتُ دَلَالُضِ أَنْتَ وَلِيٌّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوْفَنِي مُسْلِمًا وَالحَقْنِي

دو بِالصَّلَاحِينَ تَادِرُ كُلَّ تَوْفَنِي مُسْلِمًا وَالحَقْنِي بِالصَّلَاحِينَ - جَانِ بِرَبِّهِمْ اَتَقَى

واین ازان قبیل است که سلطان الشایخ نظام الدین دهلوی قدس سره را پرور
بوربی بسیار خوش آمدی و قتی بعضی از حاضران مجلس پرسیدند مخدوم پوربی را بسیار
می شنوند و خوش می کنند فرمود آری روز میثاق نه ای الست برو بکم ازین پرده شنیده بود
آورده اند که چون دقات شیخ قریب رسید در فضاے مسجد کوری حضر کرد و طرح
عمارت ریخت و باد وستان حرف و دایع در میان آورده مردم در مقام حیرت شدند
چون عمارت به اتمام رسید کشاده پیشانی جهان شیرین بجهان آفرین سپرد و کان و کلب
فی ۶ شنبه ست و سبعین و تسعمائیه -

(۱۵) شیخ عبدالقادر بداولی

حاصل فنون فضائل بود و امام اقران و امثال کسب کمالات از شیخ مبارک ناگوری
و دیگر فضلا عصر نمود و با فضیلت علمی طبع نظم و سلیقه انشاعی و فارسی و چیت از
نجوم هندی حساب و وقوف نغمه ولایت و هندی و شطرنج صغیر و کبیر نیز داشت و بین
نوازی هم بقدری می دانست و در شیوه قناعت و راستی و درستی ممتاز می زیست و
اکثر مشایخ و علماء عصر خود را دریافت و صحبت داشت چندی با حسین خان که از منصبداران
درگاه اکبری بود بسر برد و آخر بوسیله جلال خان قوچی و تعریف میر فتح الله شیرازی

به منصب پیش امامی که پادشاه منصوب گردید و مدت چهل سال با شیخ فیضی و ابوالفضل صاحب مانند امانت تالیف نمود چنانکه بحال اینها نه پرداخت در ترجمه شیخ فیضی مذکور است او بسیار میکند آخر به معذرت از بان می کشاید که «سپه توان کرد حق دین و حفظ همه آن بالاتر از همه حقوق است الحسب الله و البغض لله» هر چند بنین اربعین تمام در مصاحبت او گذشت اما بعد تغییر اوضاع و فساد مزاج آن نسبت به مراد مخصوص و مرض موت مرتفع شد و صحبت به نفاق انجاسید از یکدیگر خلاص یافتیم و ما همه متوجه درگاه بی ایم که همه داور بیابان انجاسید فضل رسد الا خلاعی و مژده بعضی عدو الا المتقون و از جمله راست مزاجی است که در این است که وقایع چهل ساله اکبر پادشاه پوست کنده نوشت - و در اظهار کرمه صدق از مخالفت چنین پادشاه صاحب داعیه نه اندیشیده و بر مضمون آیه صدق پیرایه الیس الله بکاذب عمل شود - مرید شیخ حاتم سنهلی است - و اعتقاد خاص سجدت شیخ داود چینی و ال دات و فائش در حد و سنه اربع و الف واقع شد -

(۱۶) سید صبغة الدین سید روح الله بروجی

بروج از توابع گجرات احمد آباد است از کمل خلفا و تلامذه شیخ وجیه الدین گجراتی بود چند سال حب الاشاره مرشد در وطن خود به افاده تحصیل و امر معروف و نهی منکر اشتغال داشت - ناگاه شوق زیارت حرمین شریفین غنظهما الله تعالی داشت و باین دولت

کبری استعلا یافت و محبت اولاد و رعایت صلہ ارحام عنان اور اجانب طن
اصلی منعطف ساخت۔ تا آنکہ در ۹۹۹ تسع و تسعین و تسعمائے دل از ہنہ برداشتہ
مجردانہ وارد مالوہ گردید۔ درین ایام شوق زیارت مدینہ مصطفوی علی صاحبہا السلام
والتجۃ حوش زرد جلوزیر در سال ہزارم از راہ خاندیس بہ احمد نگر دکن رسید۔ و تہ تکلیف
والی آنجا برہان الملک یک سال کمتر در آن محل وقفہ واقع شد سال دیگر بغیر سفر
دریا کمر عزیمت بر بست دور بندہ سیجا پور عبور افتاد۔ والی سیجا پور نیز چندی بہ تواضع و
دلربائی تمام نگاہداشتہ سامان سفر مبارک میا ساخت و جہاز خاصہ گذرانید
تا جمیع صوفیان و درویشان بہ فراغ خاطر رگراے منزل مقصود شوند۔ سید بعد وصول
اماکن قدسیہ و حصول زیارت بنویہ در کوہ احد سکونت ورزید۔ و مرجع طلاب صوری
و معنوی گردید و جو اہر خمسہ را تعریب کرد۔ و احمد شادی از ملائکہ او بران حاشیہ نوشت
و شنادی بکثیرین معجمہ و تشدید وزن منسوب بہ یکے از اکنہ و الان معرب جو اہر خمسہ
مع حاشیہ در دیار عرب مروج است۔ مردم کثیر از خدمت سید اخذ طریقہ کردند و بہ مطلب
اقصی فائز گردیدند۔ شیخ محمد عقیلہ مکی قدس سرہ در کتاب لسان الزمان ترجمہ اورا
چنین ذکر مے کند:-

” الشیخ الکبیر العالم الشہیر السید صبغۃ اللہ بن السید روح اللہ الحنفی
” شیخ مشائخ الطریقۃ الشطارۃ العشقۃ رحمہ اللہ تعالیٰ و هو صاحب العلوم
” الجمۃ و المعارف العظیمۃ انتفع بہ الناس و اخذوا عنہ و هو احد من اہل

۱۰ الله تعالى واشهره اخذ طريقه سادة الشطارية عن السيد حجة الدين
 ۱۱ وهو عن الغوث سيدي محمد غوث صاحب الجواهر الخمسة وقد انتفع به
 ۱۲ اناس كثير من منهم السيد مير والسيد اسعد البلخي المتوفى بالمدينة
 ۱۳ والشيخ الكبير احمد الثناوي - وللسيد صبغة الله مصنفات منها كتاب
 ۱۴ الموعدة ورسالة ارادة الدقائق في شرح مرآة الحقائق وكلاهما
 ۱۵ المرید تراكل يوم من سنن القوم توفي رضي الله عنه بالمدينة سنة
 ۱۶ خمسة عشر والف وقبره بها يزار ويتبرأ به انتمى

(د ۱) شاه کلیم اللہ چشتی دہلوی قدس سرہ

از مشاہیر مشایخ متاخرین است در علوم عقلی و نقلی پایہ بلند و در حقایق و معارف
 از تہ اجمین داشت - اسلافش بہ کسب معاری اشتغال داشتند حق تعالی او را بہ
 معاری قلوب اختصاص بخشید و عالم عالم دہار را بہ ترویجی بہت مامور گردانید - بعد از
 تکمیل تحصیل بہ جرین شریفین زاہد ہما اللہ شرفا و کرامتہ شافت و مدتها در ان دیار فیض آثار
 بسر برد و بخدمت شیخ یحیی مدنی دست بیعت داد و با فرادان نعمت بدیار ہند مراجعت
 نمود - و در شاہجان آباد و بازار خانم منزل گزید و بدرس کتب حقائق و تربیت ارباب
 از ادب مشغول گشت و تفسیری بر کلام اللہ در سلک تحریر کشید - امر او فقر حلقہ اعتقاد
 در گوش داشتند و بہ مطالب دینی و نبوی کاسیابی اندوختند - بہت و چہارم شهر

ربیع الاول ۴۳۳ هجری قمری و در شعبان ۴۳۳ هجری قمری در جویلی سکونت
خود مدفون گردید.

(۱۸) ملا موهن بسیاری قدس سره

نام اصلی او محی الدین است مولود و متشابه به بار و در سن نه سالگی کلام الله را حفظ
کرد و در خدمت پدر خود ملا عبد الله کسب علم نمود و در پیافره سالگی فائز به فراغ خواند و چندی
در وطن خود به درس و افتاده پرداخت - بعد از آن به ملازمت شاه جهان بادشاه رسید
و به تعلیم شاهزاده محمد اوزنگ زیب معین گردید - و در خدمت شاه حیدر - میر فتح و جیه الدین
کجراتی قدس الله سره را به بیعت کرد - عاقبت الامر از پیشگاه خلافت اخست گرفته به وطن شتافت
و به ریاهفت و مجاهده کار بست و در عمر هشتاد و چهار سالگی در سنه ثمان و ستین و الف
مرحله آخرت پیمود -

(۱۹) میر عبد الجلیل بن میر عبد الواحد قدس سره

میر عبد الواحد دوبار که خدا شد چهار پسر و لاگرم و دو دختر متولد گردید - از حلیله اولی
میر عبد الجلیل و یک دختر و از حلیله ثانی سه پسر و دو دختر متولد گردید از حلیله اولی میر عبد الجلیل
مشاهده کردم که تولد عبد الجلیل اول و نشت ظهر روز پنجشنبه بیستم ماه ^{۹۶۲} سنه اثنین و سبعین
و تسعمائة اتفاق افتاد - میر عبد الجلیل صاحب جذبه قوی و کیفیات عالی بود -

در آغاز شباب چشت دامن دل گرفت دست از همه باز کشیده سر به صحرا زد
و روز و ده سال در دلق درویشی اقصای عالم را سیاحت کرد - و اکثر اوقات در صحرای
و بوادی بسربرد - و قوت لایموت از اوراق اشجار و نباتات صحرائی ساخت و با مخلوقات
اختلاط می نمود - و درین مدت از هیچ طرف خبرش گل نه کرد - اقرار با مایوسی فردو گرفت
بعد انقضای دو از ده سال در موسمی که عرس حضرت بدیع الدین شاه مدار قدس
سر می شود و خلایق از اطراف و کناف دور دست بر اے زیارت می آیند - در
جماعه زوار و ارد بگرم شد - چه مرقد منور شاه - از ارد بگرم برد و از ده کرده است و گزارش
بر سر که چه که در آنجا خواهر اعیانی او خانه داشت افتاد - میر در آن حالت اکثر
در عالم بچودی می بود و لغز می کشید - اتفاقاً محاذی خانه خواهر لغز از ده سر برد - خواهرش
با وصف طول ایام جدائی و مایوس بودن از حیات برادر آواز شناخت و گفت
چنان معلوم می شود که این آواز عبد الجلیل است - و بے اختیار نادانانه دوبره
آمد - و برادر را آغوش گرفته زار زار گریست - میر هر چند ناآشنا پان خواست
که خود را کنار کشد - آخر صله رحم غالب آمد و چشت را به الفت مبدل ساخت
آن عقیقه میر را بجان برد - و رفته رفته لباس پوشانید - میر بعد چندی متزوج و متاهل شد
و در آخر عمر ارد بگرم به قصبه ماربره من توایع اگر ه رفت و اقامت گردید - و همانجا رحلت
سفر و اعلی کشید - وفاتش هجدهم ماه صفر هشتاد و پنج و خمین و الف روز و دوشنبه
اتفاق افتاد - مزار فایض الانوار در آن مقام زیارت گاه انام است رحمة الله علیه

میرعب الجلیل راسته پسر قدسی گهر بوجود آمد۔ اصغر ایشان سید ادیس قدس سره
 که بعد از تحال والد ماجد سجاده درایت آراست۔ و آن جناب ادیس مین ایمان بیل
 فلک عرفان بود۔ و شیوه ابدال برگزیده کرد۔ اذیت بیج ذی المروح منی کرد تا بجائے که
 موزی را انمی را بخانید۔ و نوعی شیمه کریمه ترجم داشت۔ که اگر مزه وری را کار منی سرمود
 وقت شدت حرارت موسم البستان و صورت برودت ایام زمستان از مشقت عمل
 باز داشته و رطل عاطفت جاب میداد۔ و اجرت تمام رکناں تسلیم منی نمود۔ بیستم حجب
 ۱۰۹۴ سیح و تسعین و الف در مرغز اقدس خرامید۔ و خوابگاه ادر بگرام سر راه واقع شده
 بحالت غریبانه آسوده است۔ شاه جلال بخشی خرد و خالص گوید۔

”	مقبول خدا و ادیس ثانی	از دار ملا بست محل	“
دو	تاریخ وصال او خرد گفت	ابر اوج به ریافت منزل	“

(۲۰) میر سید فیروز

خلف الصدق دوم میر عبدالواحد است قدس الله امره از بهار حج اکابر و اصاغر
 عصر بود۔ و قدرے عظیم و شانه فخم داشت۔ و در شیوه بذل و سخا و انجاح مطالب
 مستمندان یگانه می زیست۔ از ابتدا تا انتها نخدمت پدر بزرگوار تلمذ نمود۔ و کتب بزرگی
 را تماماً گذراند۔ چون میر عبدالواحد قدس سره ازین عالم رحلت فرمود۔ مردم نظر صاحب
 سجادگی بر سید فیروز داشتند۔ سید فیروز برادر خرد و خود میر سید طیب را بر سجاده حبلاس و

وفد بود سجاده را شام نگاه وارید - و خدمت در ویشان و اهل خانقاه من بجای آمدم
 سید فیروز شبانه روز اطعمه و اغذیه بر اے دارد و صادر در مطبخ میاید داشت و چهار
 صد دختره پا وضعفا که استطاعت تزویج نداشتند فراخور مرتبه هر کدام از طرف خود نقد
 و حبس سامان کرده که خدا ساخت - و قریب به صد سال در کمال عظمت و اقتدار
 زنه گانی کرد و باین همه یک نفس از یاد مولی به غفلت نگذرانید - تمام شب اجماعی
 کرد و مراقبه و اوراد و وظایف مستغرق شد بود - پنج مجرم ^ک است و نین و العب
 سفر آخرت ^ر گردید و پہلوے قبر میر عبدالواحد قدس سره جانب شرق مدفون گردید -
 میر سید طیب قدس سره بعد فوت برادر بسیار غمگین شد - چون او را قبر گذارشته
 برآمد بسیار خوش وقت و شگفته برآمد - مردم متعجب شدند و سبب استفسار کردند گفت
 برادر من با من وعده کرده که غم مخور بعد از شصت روز به من ملحق می شوی - آخر چنان
 شد و بعد شصت روز میر سید طیب هم ازین عالم نقل کرد و حمتہ اللہ علیہ -

(۱۲) میر سید یحیی

مخلف الصدق ثالث میر عبدالواحد است قدس اللہ اسرارہ و در گوشه کتابی
 بخط خاص میر عبدالواحد معاشه کرده که دو تولد فرزند میبایست شب دوم از ماه ذی القعدة که
 شب اول بهمنه بود وقت سحر ^{۵۸۵} ششمین و شصت و دو "سید یحیی" ملکی بود
 به صورت انسان و بعد ازاں آیه صدق پیرایه و سلام علیه یوم ولد و یوم میوت

و یوم بیعت حیا عالم کامل و از بدایت تا نهایت تلمینذ والد ماجد بود - و کلام الله را از بر داشت - و به احسان دل را با سامع را از خود می ربود - و از دنیا و مافیها محترز و مجتنب می زیست و دلیل و نهما ریشه غفلت ریاضت و اداس طاعت و افادۀ طلبۀ ظاهر و باطن می بود و خست از انفس متبرکه که دوست نسخۀ میزان الاعمال و معیار الاحوال در سلوک قبرش بر چوب تره علییه از چوب تره مرقد میر عبد الواحد جانب مشرق قدس الله اسرارها -

(۲۲) میر سید طیب

صاحب سجاده و خلف الصدوق رابع میر عبد الواحد است قدس الله اسرارها بنحط شریف میر عبد الواحد مشایخ ده افتاد که تولد سید طیب روز یکشنبه مقدار یک و نیم پاس بود نیم ربیع الآخر ۹۸۶ هـ است و ثمانین و تسعمائۀ دی ذات مقدسی است که اگر ثقلین با و ناز کنند می زیبد و اگر زمین و زمان بر خود بالند می شاید - صاحب مرآة المبتهین که معاصر حضرت میر است می طراز کرده -

در میر سید طیب ما الله عمره و زاد و ولته امر و زقوم عالم و برکت بنی آدم از ذات اوست و مرتبه
در قطبیت و ابد الیت و غوثیت و اقامت و آنچه توان گفتن در ذات او وجود است و دولت
در مادر زاد دارد - و از کثرت عبادت گویا امام زین العابدین رضی الله عنه بعد کرامات ظاهر شد
در اند - و از آن روز که شعور بهم رساند نماز را بقضائش بخواند و اگر وجود ایشان قبل ازین می شد در
در مجتهدین و سلف صاحبین می شمردند - و امروز کسی که آنکه سلف را نخواهد بیند میر سید طیب

۱۱ را مشاهده کنند من که باشم که احوال و مقامات ایشان را بیان کنم پراگنده این زبانی می باید - و ولی
 ۱۲ و فهمی می شاید امروز آن زبان که شنائی ایشان کند گو - ولی که حقیقت ایشان در یابید و فهمی که در
 ۱۳ حال ایشان باشد کجا - بمن ندر این دخی میدانند که توام عالم از ذلت ایشان است و آنچه پیغمبر
 ۱۴ صلی الله علیه و سلم فرمود بعد از هر صد سال مردی پیدا شود که سنت را تازه گرداند امروز وجود
 ۱۵ میر است ۵

۱۶ هم برین نکته ختم شد مقصود
 ۱۷ الله اعلم فی العلم و الجود

تا اینجا از مرآة المبتدین است -
 آن جناب کسب کمالات صوری و معنوی از خدمت پدربزرگوار نمود - و بعد از آن حال
 پدر باستحقاق بر سجاده ارشاد نشست - و طالبان مولی را از مبادی سلوک به نتهامی وصول
 رساند و اتباع شمائل نبوی و جمیع حرکات و سکنات منظور داشت و مدت العمر هیچ سنت
 نبوی بقدر امکان فرو نه گذاشت - بتجرب علم بر می نمی از دریا به کمال ایشان بود - بهواره
 به آفاده محصلین می پرداخت - و بسام درم را به میان تربیت بر صدر استادی نشانده بعضی
 کتب درسی مثل هدایه فقه و تفسیر قاضی بیضاوی و غیر ذلک محشی بخط خاص او امروز وجود است
 که دلالت دارد بر کمال تجرد و فطرت از - سید کرم الله پدر سید العارفین میر شاه نراقی قدس
 الله اسرار همامی فرمود که اگر کسی خواهد ملک را بر روی زمین به بیند میر سید طیب را مشاهده
 کند - و سید العارفین از جناب ایشان استفاده نمودند و به مرشدی خود یادی کردند و می فرمودند
 روزی عریضه مشتاق شده بدیدن میر سید طیب آمد و شکله از مسائل توحید پرسید

حضرت میر خود را به تجايل انداخته فرمود من از بين ستمه خبر ندارم و از قصود خود در نظر مردم
و سستی اعتقاد سائل پروانه کرد چون مجلس منتفی شد و خلعت بست دست داد
نشست بر مير سائل را فرمود - سخن خانه به بازار نتوان گفت حالا آنچه بنحوی منتفی است
در میان شیخ عبدالحق دهلوی قدس سره و حضرت میر محمدی و مولی تعظیم بود -
شیخ عبدالحق به رعایت بزرگی ابراشین طیب می گفت - وقتی شیخ عبدالحق
در ایام بی بی درس می گفت - در مقامی از کتاب متال شد - در آن وقت میر
سید طیب را یاد کرد و فرمود - اگر شیخ طیب درین وقت می بود - به آسانی این
مقام را حل می کرد ناگاه میر سید طیب که به اراده دلی از دین برآمد بود در همان ساعت
که بسته از راه بخیر دست شیخ عبدالحق رسید - شیخ ایسا خوش وقت گردید و فرمود
مرحبا در یاد شما بودیم و قصه را باز گفته کتاب در میان آورد - میر سید طیب کتاب را
در دست گرفته نخته تامل کرد - و عبارت را به بنحی خواند که مطلب سبب آنکه تقریر
کنند خود بخود واضح گشت - شیخ با حاضران فرمود من بلفظ بودم که شیخ طیب این
مقام را به آسانی حل می کند - در آن ایام شیخ نورالحق خلف الصدق شیخ عبدالحق
به تکلیف بادشاه وقت متقلد قضاء مستقر خلافت اگره شده بود - شیخ عبدالحق از میر
سید طیب استفسار نمود که از کدام راه آمدن اتفاق افتاد گفت از راه اگره منم بود
با نورالحق ملاقات شد - گفت از موانع سفر فرصت ملاقات دست نداد شیخ فرمود
ظاهر ازینکه او مرکب قضا شد اعراض به عمل آمد پس کلمه چند در تعریف پسر بر زبان

مبارک آورد و فرمود اگر چه پسر من است اما بجائے پدر۔ و اگر چشمہ گردن من است
 اما بجائے استاد و اگر چه مرید من است۔ اما بجائے پیر منی دانم۔ میر سید طیب از پیش
 شیخ برخاست بعنوانی کہ گویا برائے کم و اگر دن می رود۔ و بے اطلاع شیخ همان
 نوکر بستہ بہ رجع التعمیری راہ اگرہ گرفت۔ و با شیخ نور الحق ملاقات کردہ برگشت
 شیخ عبدالحق از حسن خلق میر خیالی خوشنود گردیدہ معذرتخا بزبان آورد۔

سید ضیاء اللہ بلگرامی کہ ذکرش در فصل ثانی می آید۔ روز سہ غم ملازمت
 میر سید طیب نمود و ارادہ کرد کہ اگر امروز حضرت میر بدست خود مرادیرہ پان خوراند
 ولایت ایشان را تصدیق شویم۔ چون بہ حضور مجلس النور فایض گشت حضرت میر را
 اشراق شد۔ بہ خادم خود بلونامی فرمود بیرہائے پان بیار۔ خادم بیرہ را حاضر ساخت
 حضرت میر بیرہ را باجمیع حضار محفل تقسیم نمود۔ و سید ضیاء اللہ را نذا چون مجلس
 برخاست و سید ضیاء اللہ تنہا ماند۔ حضرت میر بیرہ را بدست مبارک خود واکردہ
 بہ سید ضیاء اللہ حوالہ نمود۔ سید سخت الفعال کشید۔ حضرت میر زجر فرمود کہ درویشان را
 امتحان نباید کرد۔ مبادا ^{۱۵}سخط ایشان در حرکت آید۔

روز سہ وضو می کرد و ناگاہ آفتابہ بسفال کہ در دست داشت بہ دیوار زد۔ مردم
 ازین حرکت غیر معتاد متعجب شدند۔ بعد چند روز خادمی کہ اورا بجائے فرستادہ بود باز
 آمد۔ و نقل کرد کہ در صبح رائے می رفتم شیر سہ با من دو چار شد۔ و خواست کہ حملہ کند۔

۱۵ سخط یعنی غصہ۔

حفه شب پر و تنگیز یعنی میر سید طیب رایا ذکر دم - از هوا افتاب پیدا شد و بر کله شیر زد
شیر از من گردانده راه صحرا پیش گرفت - و من از آن مملکت نجات یافتم - چون تاریخ
ضبط کردند هر دو قضیه در یک آن واقع شده بود -

حضرت میر در تاریخ پنجم شهر ربیع الاول سنه ۱۰۴۸ است و ستین و الف در انجمن
قدس جلوه افروز گردید - و از کمال تبعیت از این که در شهر ربیع الاول انتقال کرد - و این
سنت که بے اختیاری بود نیز اورا حاصل گشت - عمرش هفتاد و هشت سال و یازده
ماه و الاربع یوم - مرقد او قریب به مرقد میر عبدالواحد و محوطه علی قلیرخ وصال ایشان
دو ستون دین است و درین ایام میر محمد یوسف برادر هم درس فقیر که ذکرش می آید
بین تاریخ قدیم را در سلب نظم کشیده

رفت طیب ز دهر بے بنیاد
آگفت بالف - ستون دین افتاد
۱۰۶۶

پنجم شهر انتقال نبی
از بے ضبط سال تاریخش

(۲۳۳) میر عبدالواحد صغیر

خلف الصدق و صاحب سجادہ میر سید طیب بن میر عبدالواحد است قدس اللہ
اسرارهم اور نسبت به جد اعلیٰ اصغر گویند - آنجناب به کمالات موردی موصوف بود و زنگار
طبیعت از آئینه طالبان می زدود - و فاش در عشره ثانی بعد مانه و الف قبرش پہلوی قبر
میر سید طیب قدس اللہ اسرارهما -

(۲۲) میر سید نعمت اللہ

بن سید محمد زاہد بن میر عبد الواحد اصغر قدس اللہ اسرارہم - سید محمد زاہد بار صاحب
سجادی برہنہ یافت - قرعہ این دولت بنام سید نعمت اللہ زد - در دانش صوری پایہ بلند
و در حقائق و معارف رتبہ ارجمند داشت - ابتدا و حال نزد عم بزرگوار خود میر عبد الہادی
بن میر عبد الواحد اصغر کہ ذکرش در فصل ثانی می آید انشاء اللہ تعالیٰ تلمذ نمود - بعد از
آن بہ حوزہ درس ملا قطب الدین غمیدہ سالوی رسید - و تہمتہ کتب تحصیل بہ استعداد تمام
گذرانیدہ فاتحہ فراغ خواند و بہ وطن مالوف آمدہ سجادہ نشین آباء کرام گردید - و مسند
ارشاد را بہ اضافہ مشغل تدبیر دولتی دو بالا بخشید - راقم الحروف اکثر بحضور صحبت
بابرکت سعادت اندوخت - پیر متاض نورانی - صاحب اخلاق رضیہ سجا یاے
مرضیہ بود و لواحق برکات از سیماے مبارک می یافت - برین حقیر عاطفت خاص می فرمود
نوبتی با فقیر نقل کرد کہ روزے در حلقہ درس قطب المحیثین سید مبارک بلگرامی کہ ذکر
شریفش در ہمین فصل آید - حاضر شد مآیتہ از کلام اللہ مذکور شد سید مبارک تہمتہ
آیت درخواست من فی الفور تہمتہ آیت فرو خواندم - سید مبارک استفسار نمود کہ شما
حافظ اید - من بر سبیل طبیعت جواب دادم - حافظ نیستم اما پدر حافظم - نام یک پسر ایشان
حافظ بود -

سید نعمت اللہ پنجم شہر رمضان سنہ ۱۲۸۵ و الف بہ ریاض رضوان

مخراش نمود. و باین مرقد میر سید طیب بیرون نحو طه بر زمین داخل مدفون گردید.
سولف اوراق گوید

در کستان قدس آرا مید
صاحب نعمت ارم گردید

نعمت الله سید العرفا
بافعی گفت سال تارخیش

(۲۵) شاه طیب

عمر آن شجر و وارث علوم اجداد است. و در جمیع فضائل صوری و معنوی صاحب
استعداد. برخی از کتب بخندست و الیه با جگه گزاند. بعد از آن در حلقه درس میر عبدالمکرم
بن میر عبد الواحد اصغر تلمذ نمود. و متداولات دزی را به آخر رسانید. و حدیث از قطب
المحدثین سید مبارک قدس الله سره سند کرد. خط عربی و فارسی او اگر چه طبعی است
اما بسیار شیرین و بخت و بر رونق واقع شده که مشاهده آن نور بصری افزاید. و سرعت
کتابت او نسخه حیرت عقول است. شرح ملا جامی را در یک هفته من اوله الی آخره
نوشت و بجهت الماحل که کتابی است ضخیم در سیر نبوی تصنیف یحیی بن ابی بکر العامری
ایمنی در بیت دسه روز کتابت کرد. و کتب خانه عظیمی از خط خوش منطوق و یادگار
گذاشت. در ایام شباب چندی بعالم نوکری گذرانده و با وصف شواغل و زیوی از
تصفیه و تجلیه باطن و شغل کتاب خود را معاف نداشت. وقت ارتحال پدر بزرگوار
در کجرات احمد آباد بود. به مجر دستماع این خبر علاقه نوکری قطع کرده خود را بوطن رسانید.

(۲۷) سید محمود صغری

بن سید حسین بن سید لوح بن سید محمود اکبر قدس سره اور اصغر نسبت یہ ہے
 اس سید محمود اکبر گویند کہ ترمیداش گذشتہ و زبیر پرورش سید حسین درسلک فضلای آید
 سید محمود عنصر طیفش بکلی بود و صورت اسان متورع - متعبد - صاحب فضائل
 صدوری و اشرفیات معنوی - علامہ مہر مہر عبد الجلیل فرمایند

محمود و فضائل کسبی و عصبی	جنتی و تواددہ زار حاتم نصری
---------------------------	-----------------------------

و مبادی حال با ارادہ تحقیق علامہ قنویست و نزہت علماء آنجا کتب و رسی
 گذرانند و کمال استعداد بهم رسانند - و در ایام تحصیل با وجود قرب مسافت گاہی
 سیل وطن نہ کرد چه مسافت باین بلگرام قنوج پنج کیلومتر است - و ہمت بر کتاب
 فنون علم گذاشتہ و راندک فرصت فراغ حاصل کرد و تصحیح نسخہ ظاہر و باطن بہ کمال
 رسانند و آنگاہ جانب وطن عطف عنان نمود درین ایام میر عبد الوہاب قدس سرہ
 و منصبہ سانڈی اقامت داشتند بخدمت حضرت میر رفتہ ہم بیعت بجا آورد - و ریاضت
 شاقہ کشید - حضرت میر اور امشمول عنایات خاص ساختند - و صبیہ محترمہ خود را
 در سلک ترویج او کشیدند - و از بس الفتی کہ با جگر گوشہ خود داشتند - با اہل و عیال
 در بلگرام تشریف ارزانی داشتہ بہ توطن خود این مقام را زیب و زینت بخشند - سید
 محمود عمر عزیز تا دم آخر بہ انزو گذرانید و قدم از حجرہ طاعت بیرون نہ گذاشت الا یک مرتبہ

به اراده زیارت مزارات مشایخ قدس اللہ اسرارہم سفر دہلی اختیار کرد۔ وہ زیارت
 خاک پاک آسودگان حضرت دہلی نور اللہ مصنا جہم فائز گشتہ انوار النواہر برکات
 اقتباس نمود۔ و صحبت شیخ عبدالحق دہلوی و دیگر اکابر علیہم الرحمۃ دریافت۔ وہ وطن
 اعلیٰ مدد و دست فرسود۔ و پاؤں من عزالت کشیدہ بہ یاد مولیٰ تعالیٰ اوقات معمور نشست
 و بیست و یکم رمضان سنہ ۱۲۲۴ اربع و عشرين الف بہ عالم روحانی پیوست۔ میر سید
 قدس سرہ ابن مہر اع تبارخ یافت ع

ولی عاقبت محمود شد

قبور و ریاض کنار است۔ در گوشہ شمال و مغرب۔ و باغ محمود بہمن باغ است۔ سو بہ
 بنام نامی و آثار انامل فیض شواہل ادا مروا نسخہ کلام اللہ موجود است کہ در صحبت اقتدا
 قرآن امام دارد۔ تاریخ تمام قرآن سلخ ذی الحجہ سنہ تسع عشر و الف ثبت فرمود۔ اور
 از دست میر عبد الواحد چار پسر تولد یافت۔ سید عبد اللہ۔ سید عبد اللطیف۔ سید
 امان اللہ۔ سید محمد اعظم۔ نسب مولف اوراق بہ سہ واسطہ بہ سید امان اللہ میر۔

(۲) میر سید حسین دہلی وال بلگرامی

ملقب بہ سید اسادات قدس سرہ بن سید ابراہیم بن سید نظام الدین بن سید محمد ماہ
 بن سید میران عرف سید ماہ میر بن سید بڑھن سید جمال الدین بن سید ابراہیم بن سید ناصر بن
 سید سعود بن سید سالار بن سید محمد صفری قدس سرہ نقادہ و دو مان سیادت۔ و سلالہ اہل علم

و عبارت بود - و بعد از آن به اراده تحصیل علم از وطن بالوفت مهاجرت اختیار کرد و طالع
 رسایش بخدمت شیخ عبدالعزیز بن شیخ حسن کمالی محقق دهلوی قدس الله اسرار شما رسید
 و در ظل رافت شیخ جا گرفته فلما اختیار نمود - و کتب معقول و منقول به استعداد تمام گذرانید
 و قدم بر ذروه کمالات عظیم گذاشت - درین هنگام شیخ او را به خلعت خلافت ممتاز داشت
 و به شرف دامادی خود اخفصا صاحب بخشید - و به تفریحی رخت سفر به جانب ملک دکن کشید
 و عمری در آن دیار بسر برد - و به دہلی عطف عنان نمود و قدم در پنج عزت افشرد - و آخر
 به حکم شیخ تشریف به بلگرام آورد - و مقتدا سے عصر گردید - و این بقعه را به اشاعت
 فیوضات صوری و معنوی معمور ساخت - و عمری در آن زیافت و ہم در بلگرام بعد الف
 ہجری رخت سفر به عالم علوی بر بست - مرقد منور در محله سید و ارہ جائے با فیض
 است - و جہ تلمب او به دہلی وال از سابق کلام سمت و ضوح یافت - و چون میر حسین
 به بلگرام تشریف آورد بار دیگر در عشرہ بچ ہیئہ تزوج نمود - و از دختر شیخ عبدالعزیز و دختر
 قبیلہ ہر دو اولاد باقی است - و سید ابراہیم عرف سید میان کہ ذکرش می آید از اولاد
 دختر قبیلہ است صاحب مرآۃ المبتدین می نویسد کہ :-

دو دی بس بزرگ عالیشان گذشتہ - انوار مجتہدی و انوار تفسوی از جنیش جلوہ می کردیم اورا سید اسادا
 دو وقت می گفتند - جامع اصول و فروع علوم بودہ و شاگرد مرید و داماد شیخ عبدالعزیز دہلوی
 دو شیخ بارہا بر سر منبر در مجمع عام فرمود یا سیدی ہر آنی کہ ما را از حہ شارسید بہ سلامت نیازنا کردیم
 دو و اکثر در سان و مستعدان در درس میر حاضر می شدند - و استفادہ می داشتند - و مجتہد

- ۱۱ زبانی می پنداشتند - وی گفته چگونه باشد حال کسی که دیش هوس نفس او بود و دیش
- ۱۲ گردآوری دنیا باشد به نزدیک گردد است که از خلق گزیده بود و دین عادت که از خلق
- ۱۳ برید باشد و آورده اند و قتی که میرسد از تحصیل علوم و تکلیف نفس به اشاره بر خود و دین
- ۱۴ آمد سخنان و دوش خود را از همسایه ها طلب داشت - آنها گفتند زهر جا که میر نشان دهد همان
- ۱۵ حد خانه دوست - چون از خوردی بر آید بود - و تمام زمین را همسایه ها داخل خانه ها می نمود
- ۱۶ ساخت بودند - بدین سبب حد و خانه تو معیوب نمی شود - آن جای را ترک داد -
- ۱۷ بجای دیگر خانه ساخت که مباد از زمین دیگر گرفته بود - و در دیانت نقصان راه
- ۱۸ یابد - و او پیوسته در کلمه حق گفتن ملاحظه نمی کرد - و خوش آمد و بد آمد مردم دنیا را نمی
- ۱۹ دانست - بے محابا بر روی مردم کلمه حق بر زبان می راند - حتی که خدا و مان و فرزند ان
- ۲۰ منع می کردند کار نمی شد - و میر عادت داشت که هر مردی که در شهر و قبیله فوت
- ۲۱ می شد روز سیوم بخانه او می رفت و به زین متونی می گفت «خرج و غرضم کم کنید - رخصت
- ۲۲ نبوی است شوهر دیگر بخوبی تا یمان و لطفه خیر و ادا باشد - بپایان و بهند و نشان شوهر دیگر نمی
- ۲۳ کنند مرد و زن ازین معنی بدی بردند و ما سزای گفتند - میر اگر ان نمی آمد - و گرد و پیش خانه میر
- ۲۴ مردم سادات از قوم و خویشانش متوطن بودند - اگر پیری بیان راه می رفت - تمام قدیم می خواست
- ۲۵ و اگر مریض طفلی را از سادات بخد متش می آوردند تا دعا خوانده برودند - بر پا خواسته و عامی دید
- ۲۶ و میر عمر بسیار یافت تا زنده بود و حالش بهین بود - و نیز در مجلس خاص عام می فرمود که اولاد فاطمه همه
- ۲۷ بشر به جنت اند - هر چند مردم منع می کردند که سادات بسیار اند از عبادت باز خواهند ماند این چنین

« گفتن صحت نیست - در باب می داد - اگر صحت نمی شد - نمی نوشتند - ما نوشته آمارا
صل می کنم تا دم آخر همین کلام از زانوش جاری بود است »

استی کلام مآة المبتدین -

محضی نماند که قول میر سید حسین قدس سره که اولاد فاطمه همه مشرب به بنت اند موافق
مذهب شیخ نمی الدین ابن العربی است نور الله سحیه که در باب بست و نعم از فتوحات مکیه
بیان نموده - و شیخ ابن حجر کی روح الله در حدیث و رب و اعنی محرقه احادیث نبوی و قول
علما درین باب نقل کرده - مذهب قاضی شهاب الدین ملک العلماء لب مضجعه
همین است که در کتاب مناقب السادات قلمی ساخته ان شئت ذلک فاطلب
هنالک و فقیه هم این بحث را در رساله السعادات به تفصیل نوشته ام -

الحال عند لیب ناطقه احوال شیخ عبد العزیز دهلوی قدس الله سره
می سراید - یمینا و به این وسیله سعادت جادو دانی کسب می نماید -

شیخ قطب عالم فرزند ارجمند و صاحب سجاده شیخ عبد العزیز دهلوی قدس الله سره
احوال آباء کرام خود در سلک تحریر کشیده - منتخبه از آن بدست آمده - درین کتاب
مختصری از آن انتخاب درج نموده می شود -

شیخ طاهر جد شیخ عبد العزیز قدس الله سره از ولایت ملتان به تقریب علم رو به
دیار شرف آورد - رفته رفته در بلره بهار رسید - و درینجا در اثنای راه علم از فضلا و عظم کسب نمود
قاضی بهار و دختر خود را در حاکم نکاح او آورد - و توالد و تناسل به ظهور رسید - بعد چند

شیخ باہل و عیال از انجانبہ جو پنور نقل کرد و در ہمین جابہ حواری رحمت آسودہ قبر شریف
 او در جو پنور راست یزار و تمبرک بہ۔

شیخ حسن خلف الصدوق شیخ طاہر قدس اللہ اسرارہ ہمارہ سالکی کلام اللہ را حفظ کرد
 و در شہزادہ سالکی اکثر کتب متداولہ را تحصیل نمود۔ و از آن عمر مشغول بہ حق گشت۔ و در
 بست^{۲۵} پنج سالگی در پیشی را بہ کمال رسانید و مرید راجی سید حامد شہ گروید و خرقہ خلافت
 و کمال الحق خطاب یافت۔ راجی سید حامد شہ می فرمود۔ اگر فردا سے قیامت بہر نہ
 کہ بہ درگاہ عالم پناہ ما چہ تحفہ آوردی۔ گویم فرزند می مثل شیخ حسن و اکثر می فرمود شیخ حسن
 حجت موحہ ماست۔

سلطان سکندر لودی با شیخ غائبانہ اع تقادیم رسانید۔ داشتہ عارف قدوم نمود در آن
 وقت اردوی سلطان در آگرہ بود۔ شیخ حسن از جو پنور بہ آگرہ رسید۔ سلطان غاشیہ
 خدمت بردوش کشید۔ شیخ چندی در آگرہ اقامت داشت۔ آخر رخت بہ جانب
 دہلی کشید۔ و در بدیع منزل رحل اقامت افگند۔ بدیع منزل برجی است۔ از حصار بنا کرد
 سلطان تعلق بہ تغیر السنہ آن راجی مندل گویند۔ روز سے قوال این رباعی سر آید

ای ساقی از آن می کہ دل دین من است	بزرگن قدحی کہ جان شیرین من است
گر ہست شراب خوردن آئین کسے	معتشوقہ بہ جام خوردن آئین من است

شیخ را ذوقی غریب دست داد۔ سہ روز متصل بے اکل و شرب و جد می کرد۔ روز سیوم در
 ہمان غلبہ شوق جان شیرین بہ جهان آفرین سپرد۔ وفات او روز جمعہ بست^{۲۳} و چہارم شہر

ربیع الاول ۹۰۹ ۹۰۹ قمری و تسع و تسعمائے و مدفن شریف بدیع منزل - از مصنفات شیخ مفتاح الشیخ
متضمن شصت و سہ رسالہ است شیخ حسن چہار سپرداشت شیخ عبدالعزیز از ہمہ صغرا
امام و مرتب از ہمہ اکبر - پدرش اوراد صغریں مرید ساخت - و میرامن خلافت عطا فرمود
دویم سالہ گذشتہ از عالم رحلت کرد - و تربیت او خواجہ جلال الحق تاشنی خان ظفر آبادی نور -
شیخ عبدالعزیز چون بہ سن تیر سہ ہزار و میرید محمد خلف الصداق حاجی عبدالوہاب
سجاری تلمذ کرد و از جناب حاجی نیز کتاب فصول النکیر و النکیرہ منہ و حضرت حاجی در
بارہ او کمال عنایت داشت - از زبان دربار خود عبدالعزیز را شنید کہ گفت - و جامہ
خلافت خانوادہ سہ و رد پوشانید - و فرمود - از دنیا رفتہ تا عبدالعزیز را مثل خود کردم
بعد از ان بنظر آباد رفت و امانت و البزرگہ از افاضی خان قدس سرہ فرا گرفت و سہ سالہ
در بوٹہ ریاضت چندان گذشت کہ بس خود را سہ سالہ خلاص ساخت - و خرقہ
خلافت پوشید - بعدہ خدمت میر سید ابراہیم لہری را دریافت و بعضے کتب گذراند
و جامہ خلافت قادریہ در بر کرد -

و ایضا از شیخ تاج محمود خلافت چشتیہ حاصل نمود - و بہ جادہ ارشاد متکل گفت - و عمر و اخلاق را سوئے حقائق
دعوی کرد - وقت رحلت در حالت ذوق و شوق ازین عالم رفت حافظ محمد صادق مغل مدی خوشنویس
و خوش الحان بود - اورا فرمود کہ قرآن بخوانید سورہ ق خواند گرفت چون بہ آیہ نوحی اقرب
الیہ من جبل الودید رسید حالت شوق غالبہ کرد سہ مرتبہ کلاہ از سر بارک برقص آورد -
باز حاسا فظ آیہ فوالاولیٰ ہوا الاخر الظاہر الباطل و ہو بکل شیء علیم

در سیدین و شهادت واقع شد تفسیر مخفی تاریخ است - مرقد مبارک در صحن حنا نقاه
افشیر رحمة الله علیه

(۲۹) سید ابراهیم المعروف بشیذیان

بن سید غلام محمد بن سید عبدالحق بن سید حسین دهلوی دال بلگرامی قدس سره
از مشایخ کبار شهر است نشاء فقر بلند داشت - دوزادیه خدا پرستی می گذرانید مسجده
و خانقاه در جوار مرقد میر سید حسین سید السادات قدس سره بنا کرده - و شیوه نان
دهی و خدمت فقرات معارف و ساخت مسافران دارد و صادر شهر اکثر در خانقاه
او نزل می کردند - دقیقه از وقایع خرامتگازی به قدر امکان فروغی گذاشت
بسم رمضان ۱۲۰۴ الی اربعه عشر و مائة الف به رحمت حق پیوست - خوابگاهش بلگرام
رحمة الله علیه -

(۳۰) شیخ ادهم المعروف بشیخ الاسلام بلگرامی قدس سره

از فرزندان حاجی سالار تونیجی است که از کمال اولیا و عصر بود - و نسب حاجی سالار
منتی می شود به خواجه عثمان هروی پیر خواجه معین الدین چشتی قدس الله امره از بن
جست عشیره او را عثمانی گویند - شیخ ادهم از اعظم خلفاء شیخ مبارک سندیلوی است
مقتدا به عمر و مفتی شهر بود - و در زهد و تقوی و حفظ شرع و حل و قائل طلب ظاهری

و باطنی نظیرنداشت شیخ محمد غوثی مندوی در کتاب گلزار ابرار در ضمن احوال شیخ سالار
برہمی نویسد :-

” سید منشی جتئی و شیخ بدرالدین سرملندی و شیخ ادہن بگلرامی از خلفا و شیخ مبارک سیدیہ اندلس سامان
عالی در احوال سامی داشتند۔ اہل روزگار در کار ہائے دین و دکر در اخلاص و انسانی پیوستہ رہے
توجہ و نیاز بہ آستان این بزرگواران نمی ورده و حل مشکلات و وجہائی از گفتار سرگزشت ایشان نمی نمودند
و صاحب مرآۃ المبتدیین می آرد :-

” شیخ ادہن استاد شہر بود و اکثر مدرسان و مستعدان برائے شاگردی بخدمتش می آمدند۔ حتی کہ ملا محمد
خرامی کہ از شاگردان رشید ملا احمد جنیدی بود و قتیکہ در ہندوستان آمد بہ شاگردی شیخ پیوست
دے گفتہ ” درویش را کار اخلاص شرع آن است کہ پس از گردن پشیمان شود۔ یعنی چرا کار دے
کند کہ بعد از آن پشیمانی حاصل کند۔ شخصے از شیخ پرسید فاضل ترین طاعات کدام است۔ گفت
” ملاحظہ ادب در جمیع اوقات پیوستہ از صحن خانقاہ بیرون نمی آمد کہ برائے نماز عیدین و امر و زور
سلسلہ اش ہمین رسم است کہ جانفین از صحن مسجد و خانقاہ بیرون نمی آید آوردہ اند و روز
” حاکم منزل دل شہر بہ جہت دواع بخدمت شیخ آمد دید کہ بہست خود خشت برائے مسجد می سازد۔
” حاکم التماس نمود کہ اگر من بجال بمانم این را در دست بکنم تا تصدیع نہ رسد۔ فرمود چون نیت خیر در
” دل آوردی بجال خواہی ماند۔ و فاتحہ خواند۔ همان روز در مجلس صاحبش کسے ستایش عیش کرد
” و پروانہ بجال برائے آوردانہ گردید۔ چون بدو رسید مردم ملاحظہ کردند تا ریخ و وقت ہمان برآمدند
” کہ شیخ فاتحہ خواندہ بود۔ و قتیکہ و دیعت حیات سپرد پسر کلان او کہ شیخ عبد الجلیل نام داشت

جانشین گشت۔ و در اندک زمانے ازین عالم رفت۔ خلفا در پیلوی قبر پدرش قبر گذاشتند
 آن قبر از جانب قبر پدر بکج شد چنان کہ کسے تو اضع بزرگی کند۔ و بعد از ان برادر خودش
 کہ شیخ ابوالمعالی نام داشت جانشین شد چون از دارقناہ دار ابقار حلت فرمود در آنجا
 دفن گردید۔ قبر او نیز تو اضع کنان است ہر چند راست می کنند همان طور است۔
 انتہی کلام مرآۃ المتبتدین۔

و بعد از شیخ ابوالمعالی بہ لام پیش از یا خلف الصدق او شیخ ابوالمعالی
 بہ لون پیش از یا لقب بہ شیخ الاسلام ثانی بر سجادہ خلافت نشست بزرگوار بلند مقدّر
 بود۔ و از دولت عبوری و معنوی حظی وافر داشت۔ مدتی مستشار شاد را رونق داد۔
 و ابواب ہدایت بر روی طالبان خدا کشاد۔ آخر در صدر حیات فسر زند خود
 شیخ صوفی را بر جہانے خود نشانہ۔ و خرقہ خلافت آبا و اکرام پوشانید۔ و خست سفر بہ
 دار الخلافہ شاہجہان آباد کشید و شرف زیارت آسودگان دہلی نور اللہ مضاجعہم دریافت
 و حجۃ عبادتی در مسجد آدینہ اختیار کرد و مدتی اقامت در زید۔ و او کلام اللہ را از برداشت
 و از حسن الحائش دل مستمع می گداشت۔ بکے از امرای معتقد تعریف انور و صاحبقران
 شاہجہان انار اللہ بر ہانہ کرد و بہ صحبت پادشاہ رسانید۔ اتفاقاً ایام رمضان بود
 پادشاہ فرمود آیتے در حق رمضان المبارک باید خواند آیہ کریمہ شہر رمضان الذی
 انزل فیہ القرآن شروع کرد و نوے یہ آواز دلقریب خواند کہ پادشاہ راتے بہت
 داد و استعاضا و عادیہ نمود۔ نوبت ثانی در قراوت دیگر خواند۔ پادشاہ خیلی محفوظ گشت

و قریه سیر حاصل از توابع بلگرام کردلی نام حسب الاستدعا شیخ به طریق مدعیاش حرمت فرمود - تا پنج تحریر فرمان قریه مذکور شده ستین و الف هجری است -

شیخ ابوالمعانی رشید دودمان خود است - محله سکونت اجدادش بنام او مشهور شده یعنی محله شیخ معانی و آن شرقی محله سید داوڑه واقع شده - مخفی نماند که مسجدی که شیخ ادبین قدس سره بنا کرده بود کتابه دروازه آن که در سنگ پیشانی دروازه نقش کرده اند این است ۵

در ایام جلال الدین محمد اکبر غازی	که از معمار عدل او عمارت یافته دوران
بنا از میرزا حاجی محمد اوزبک گشته	عجب دروازه خوش خرم چو طاق ابرو خوبان
اگرشته نهصد و بیست و هشت از هجرت مرسل	که گشته از در رحمت تمام اندر نه شعبان

و چون آن مسجد رو به شکست آید و در عهد شیخ ابوالمعانی عمارت مسجد تجدید یافت - و کتابه مسجد مشفی که در پیشانی محراب وسط بلوح سنگی نقش کرده بودند این است ۵

در زمان شریف شاه حسان	منبع السجود مطلع الاحسان
ساخت میرزا حسن علی دانا	مسجد استس علی التقوی
از پے سال این نجسته بنا	کردم از پیر عقل استلا
عقل بالغور در پاک بسفت	داخلوا المسجد الحرام بگفت ۶۶

و بعد در ایام عمارت مسجد که میرزا حسن علی دانا بنا کرده بود آن هم رو به شکست آید - و در ۶۶ اله است و ستین و مائه و الف نواب ابوالمنصور خان صفدر جنگ وزیر اعظم احمد شاه

فرمانِ رداے ہندوستان بہ تجدیدِ عمارت مسجد توفیق یافت۔ و مولف کتاب بہ استاد عارف
شیخ غلام حسن صاحبِ مجاہدہ این قطعہ تاریخ در سلک نظم کشید ۵

در زمان جلوس احمد شاہ	زیر فرمان اولوک جہات
رکن عالی جناب صفد جنگ	آصف عہد بانی خیرات
کر تعمیر خانہ ایزد	یافت از غیب حین توفیقات
سماحب این مکان غلام حسن	زیب افزاے منبر برکات
گفت تاریخ این بنا آزاد	مسجد تازہ منزل حسناات ۱۱۶۶ھ

شیخ صدوقی قدس سرہ صاحب عظمت و جلالت بود و قوا علیہ سلسلہ علیہ خود بر وجہ احسن
نگاہ داشت۔ آورده اند کہ افغانی بر شیخ دعوی خلافت واقع کرد کہ شما پانصد روپیہ
نقد از من بطریق فرض گرفتہ اید۔ شیخ شہود طلبید۔ گفت شہود ندارم۔ قسم بایہ خورشید
شاموش ماند و برخاستہ درون خانہ رفت و زیور ز وجہ و اثاث البیت فروختہ پانصد
روپیہ نقد ادا ساخت۔ افغان ز را قبض کردہ راہ خود گرفت و بعد مدتی باز آمد و در قدم
شیخ افتاد و عرض کرد کہ من کہ مفلس بودم چون نفس من گواہی صادق می داد کہ شما قسم
نمی خورید و زرمی دہید۔ بدعوی خلافت واقع ز را از شما گرفتم۔ دآن را سرمایہ سود و مہبود
خود ساختہ بہ تجارت برد ختم زمانہ موافقت کرد و مرا بیچارہ بدست آمد و بدولت
آن پانصد روپیہ صاحب ثروت شدم و مبلغ ہزار روپیہ نقد و برخی اقمشہ براسے شیخ
آورد۔ شیخ دست زد۔ و فرمود چیزے کہ دادہ باشیم نمی گیریم و بلند تر از اول درین مرتبہ

ہست را کافر بود۔

برہمنی از بلگرام بلبہ ز نام کتابی در نورس سنگار بنام شیخ نوشتہ آن را صوفی است

نام کردہ۔ در او اہل کتاب چند دہہ در پنج شیخ پر داختہ این دود دہہ از آنجا است ۵

جولی جنم سادہ رکھ را جارا نا را نی تے مجھے سون بہت کیرن ہو یہ دیتا نی

دیگر

کرے کامنان کوت کوئی کہے ابو حال بردے سونے پلک مین صوفی کلپ تال

بعد از رحلت او فرزند اجمندش شیخ عبد الجلیل قدس سرہ قائم مقام گردید

محرر رسالہ اور ادا رک نمود۔ سرتاپا شریعت و طریقت مجسم بود در عشرہ ثالث بعد

مائتہ و الف جہان گذران را دواع نمود و بعد از وہر ش شیخ غلام شاخ قدس سرہ جانشین

گشت۔ و بر سنجیہ رضیہ گد شنگان زندگانی بہ انجام رسانید۔ قبور این ہمہ بزرگان در مقبرہ

شیخ اڈہن است روح اللہ اردا حم و آلان شیخ غلام حسن پسر شیخ غلام مشایخ

جانشین آباے کرام و اجداد عظام است۔ حضرت حق جل شانہ در عمر و مرتبہ اش میفرزاید۔

(۳۱) مخدوم محمد رکن الدین بلگرامی قدس سرہ

و اناے حقائق کیانی و الہی است و شناساے رموز پیداردلی و آگاہی کمالات

مُصنوی را با فضائل صوری فراہم داشت۔ و شکستہ دلان در طلب را بہ موسیائی وصل

مداوامی کرد آنجناب برادر زادہ حقیقی و مرید و خلیفہ شیخ السدیہ خیر آبادی است قدس سرہ کہ

که مناقب اورا مورخان روزگار اجمالاً و تفصیلاً گذارش نموده اند - میر سید جلال محمد رکن الدین
 را دو خلف اشید به وجود آمد میر نصیر الدین و میر نظام الدین المعروف شیخ الهدیه قدس سره
 اسرار چهار دو برادر اعیانی اند از بطن دختر میر سید جان پدر محمد سید علاء الدین صاحب
 ولایت قصبه سندیلہ قدس سره محمد رکن الدین فرزند ارجمند میر نصیر الدین است
 ولادت با سعادت او در دارالارشاد و خیر آباد واقع شد - و همانجا نشو و نما یافت
 و دست ارادت به دامن عم بزرگوار قدس سره زد - و مدارج بلند و معارج ارجمند حاصل
 کرد - تقریب قدم به سمت لزوم او به خطہ بلگرام این است که چون سید عمر بن سید بدر الدین
 جد القبیلہ یکے از قبائل اربعہ محلہ سید و ارہ نجدت شیخ ابوالفتح خلف الصدق
 شیخ الهدیه قدس سره اسرار چهارمید گردید - و پیوند معنوی باین خاندان کرامت
 درست کرد - چنانچہ از مرآة المبتدین کہ تصنیف سید شریف بن سید عمر مشارالیه است
 صراحۃ معلوم می شود - سید عمر بجناب شیخ ابوالفتح عرض کرد کہ شیوخ و ضعفا و وطن ما
 از بعد مسافت کس فیض حضور نمی تواند کرد - یکے از محمد زاده را رخصت
 بلگرام باید فرمود کہ مردم آنجا اقتباس انوار سعادت نمایند - شیخ ابوالفتح رجوع به
 روحانیت شیخ الهدیه قدس سره نمود و به رخصت محمد رکن الدین مامور گردید -
 لهذا حضرت محمد قدس سره از خیر آباد به بلگرام تشریف آورد - و این خطہ را از مقدم
 گرامی به فراوان برکات معمور ساخت معاصر میر عبد الواحد اکبر صاحب سنابل
 است قدس سره و یکے از قبالات شرعیہ مشاہدہ افتاد کہ این عبارت به خط مبارک

خوشبخت نموده۔

» اقر المقرون المذکورون بالقسمۃ المسطوره فی الصداع عذی کتبہ
» خویدم العلماء محمد رکن الدین نجف »

تا بیخ تحریق باله نوزدهم شهر محرم الحرام شمس الثمان والفت۔ محل اقامت ایشان در جزو
محلہ میدان پورہ در گوشہ شمال و مغرب و در قد منور و محوطہ محاذی مسجد شریف یزید و تبرک
به ولد اشہد انجناب حضرت شیخ محمد قدس سرہ جامع علوم شریعت و طریقت بودند
ابواب مرادات بروئے طالبان می کشود۔ از معفرن در ظل رافت پدر بزرگوار
قدس سرہ تربیت یافت و بہ شرف ارادت و خلافت و الاسعادت اندوخت و بعد
از انتقال والد ماجد رونق افزائی سجاوہ کرامت گردید شبی در عالم رویا
خوش صمدانی شیخ عبدالقادر جیلانی رضی اللہ عنہ اورا اشارہ فرمود کہ در مقام بہتہ رفتہ
از فرزندم عبد اللہ جیلانی خرقة خلافت حاصل کن و شیخ عبد اللہ را ہم در معاملہ
بالباس خرقة امر شد۔ حضرت شیخ محمد قدس سرہ حسب الارشاد کرامت بنیاد از
بلگرام بہ موضع بہتہ شافت و خدمت شیخ عبد اللہ قدس سرہ را دریافت و خرقة خلافت
پوشید۔ و بہ عنایات خاص الخاص ممتاز گردید۔ و بعد چندی بوطن اصلی معاودت
نمودہ و بقیہ عمر بہ ہدایت و ارشاد گذرانید و طالبان بسیار را بہ مطلوب رسانید۔ اکنون
برنے از ذکر شیخ عبد اللہ بہتہ قدس سرہ الاملا و وقت می کشود۔

شیخ عبد اللہ بن سید عمر بن سید حسین جلی قدس اللہ سرہ از ہم نسب ایشان بہ دوازده

در سطر به غوث الثقلین رضی اللہ عنہ منتهی می شود - خرقة از پدر بزرگوار خود پوشید
 و اکثری از شاخ کبار هندوستان را دریافت و در موضع بهتہ من توابع دہلی طرح
 اقامت یخت و بہ رفاقت شیخ سلیم چشتی قچہوری یہ سفرے رفت و سعادت
 زیارت مرین شریفین کریم اللہ تعالی اندوخت و عنان جانب ہند عطف نمود
 و بہ اشارہ شیخ در اجمیر قریب روضہ خواجہ معین الدین بخری قدس اللہ سرہ العین
 کشید - و چندی در آن مقام سعادت انجام کسب برکات نمود - بہ اشارہ حضرت
 خواجہ قدس سرہ باز بہ موضع بہتہ عود کردہ حل اقامت افگند - و خلقی کثیر را بہ شرف
 ارادت و ہدایت مخصوص ساخت ہمہ وقت با وضو مستغرق و مراقب می بود -
 جبائگیر بادشاہ بہ سعایت بعض مردم ایشان را از روی غضب طلب کرد - چون
 روبرو شد دعاے خواندہ سنگریزہ پرتافت - بادشاہ پرسید این چہ بود گفت
 براے دفع بلیات خواندم - بادشاہ را از استماع قول حضرت یہ دل نرم شد و بہ
 تعظیم و توقیر تمام رخصت کرد - عمر گرامی از صد سال متجاوز بود - روز جمعہ دہم شہر
 ربیع الاول سنہ ۸۵۷ و ۸۵۸ الف بہ نر بہت گاہ اخروی خرامید آرام گاہ
 بہتہ عرس شریف مجمع عظیمی می شود -

آمدیم بہر اصل مطلب بعد از ارتحال حضرت شیخ محمد قدس سرہ فرزند ارجمند
 آنجناب مخدوم تاج معین الدین قدس سرہ صدر ارشاد رازیب و زینت بخشید
 داود الاقدارے است از بس گذشتگی روح پیماے مرتبہ احدیت و از کمال بکروچی

بلند بزرگوار عالم قدوسیت در شیوه تقوی کامل غیار - و در دعوت اسما کیست - و روزگار
 و سرگاه او به کشور باقی انتقال نمود - گو کب آن آسمان شاه امام الدین قدس سره در مقام
 آباد کرام پر تو افکن گردید - و عمر گران مایه را به یاد الهی و یقین اصحاب حرف ساخت
 و فائز در عشره ثانی بعد یائ و الف واقع شد - قبو بر اسر ثو این اکابر در جوار افر از خود
 محمد رکن الدین است - و شاه یس قدس سره نخل بر و منند حدیقه شاه امام الدین قدس
 سره مستطرا آباد کرام و چراغ افروز اجداد عظام است نور معنوی از جنبش جلوه افروز
 بود و عصره روزگار از وجودش شرف اندوز - مزاجش با تکلف نا آشنا و سلوکش با همه
 کس یک ادا - حقا که سرا پا خلق مجسم بود و دلفین معصوم - و جوهر تمش بس بلند افتاده
 بود فتوح را ذخیره نمی ساخت - و به خبر گیری فقر و وارد و صادر شهرت پرداخت - اکابر
 و اصاغر شهر شریه نیاز بدست داشتند در دم شهر و اطراف پیش از حصر به سعادت
 ارادت بهره گرفتند - چهارم جادی الاولی ارسال حال یعنی شدت است بستین و
 مایه و الف به نزهت کده قدس خرامید - و بیرون حریم مخدوم محمد رکن الدین قدس سره قریب
 نزهت مدفون گردید محراب اوراق گوید ۵

شاه نیش آیت عرفان	از جهان رفت آن بزرگ شریعت
دوش پر دانه در انجمنه	گفت تا یار شمع بزم بهشت

و خلف الصدق او شاه محمد حافظ سلمه الله تعالی در مقام پدر بزرگوار جلوه نمود
 و سجاده آباد کرام را به تازگی رونق افروز - سید و فیاض حل شان آن مقبول دلسار

الیوم القیام زینت پیرایه این مقام دارد - بعد ختم کتاب شاه محمد حافظ ملقب
 به حافظ میان تبلیغ بست و ششم ذی قعدة ۱۰۳۲ ثلث سبعین و یایه و الف دامن از خازن ارکان
 برجسید - و در باغچه خود که متصل پورده سید آباد جانب شمال محله سیدانپوره است
 مدفون گردید - مولف کتاب گوید ۵

چراغ بزرگان عرفان شریعت
 بفرموده شیخ معین بن محمد

وداع جهان کرد حافظ میان
 شب هفت غیب تاریخ اد

(۳۲) شاه رکن الدین المعروف به شاه آناولی

بن مخدوم تاج معین الدین بن مخدوم محمد بن مخدوم محمد رکن الدین بلگرامی قدس الله
 سرار هم از عقلا و مجانبین است - صاحب جذبه قوی و نفس گیر نبود - هر چه بر زبانش
 می گذشت حکم قضا و مبرم داشت و همواره در دلق درویشانان مستانه می گشت - و خوارق
 عادات بسیار از سر بر زد - و فاش بعدایه و الف واقع شد - قبرش بیرون محوطه
 مزار مخدوم محمد رکن الدین متصل دیوار شرقی -

(۳۳) سید تاج الدین حجره نشین قدس سره

از سادات حسینی واسطی بلگرامی ملقب به پنج بهیہ ساکن محله سیدانپوره است نسبش
 ۵ نام محله ایست واقع بلگرام ۱۲

برین و سبب سید تاج الدین حجره نشین بن سید طیب بن سید بدلی بن سید حسین بن سید
 فضل الله بن سید محمد بن سید فضل الله بن سید علاء الدین بن سید ابوالہیثم بن سید ناصر بن سید
 بن سید سالار بن سید محمد صغریٰ قدس سرہ - در مراتب فقر یگانہ می زیست و بیاد مولیٰ
 مشغول بوده قدم از حجره خود کم بیرون می گذاشت - لهذا اور حجره نشین می گفتند
 صاحب مرآۃ المبتدین گذارش می نماید کہ :-

- » اور بدایت حال سفید بخواندن بود - بہ جهت مطالعہ کتاب در باغی کہ از شہر دور دست است
 » می رفت و بہ مطالعہ مشغول می شد - در آنجا با فقیری بے قید کہ شیخ بیارے نام داشت
 » اتفاق ملاقات افتاد - آن فقیر اور ابجو کشید - سید از خواندن باز ماند و لای خواگشت - و مردم
 » بسیار با و متابعت نموده بے قید و لای خوار شدند و نظامی ملامتی گشتند - و سے گفتہ پیر
 » یک ہفتہ مار اجاے بنشانند و فراموش ساخت - عرض کرد حق تعالی دشت تنائی از
 » دوستان خود برداشته است - چون این کلمہ بشنید گفت کارت تمام شد -
 » آورده اند شبے در ہوائے گر با اصحاب خود بیرون شہر برآمد از بسکہ ہوا گرم بود با یاران گفت
 » شاید بر لوک این درخت کلاں بادی شد کہ سوزش بر طرف کنند فی الحال بر پرید و بہ لوک
 » آن درخت بر رفت و ساعے بہشت و باز آمد - یاران او اکثر اباجے شدند و سبب یاران چند
 » با و چند جا چسب گشت - نزد یک بود کہ علمای کشتن او فتویٰ دہند - تا مدتہ در حال و شاننش
 » مردم غلبہ بیار داشتند - و غوغاے خرق عادت و رسوم افتاد - و خواص بہ الحاد نسبت
 » کردند - رفتہ رفتہ غوغاے مردم تسکین یافت و ادا آن حالت فرو آمد - درین وقت

دین وقت آن فقیر مرشد بے قید را بسیار پائید نیافت ، انتہی کلام مرآة المبتدین -
 قبر سید تاج الدین در باغ شمالی محله میدانپورہ نزدیک مزار شہد اطرف آبادی حیدر آباد

(۳۴) سید قاسم اسرار قدس سرہ

از مریدان سید تاج الدین حجرہ نشین بلگرامی و از قبیلہ سادات پنجابی الاصل بلگرامی
 است کہ محلہ ایشان جانب شرقی محله سید دارہ واقع شدہ - پیروشن ضمیر میخانہ عرفان بود -
 وہ ارادت طرب و ادارت احیق اشغال داشت - مخموران بسیار بہ قوج گردانی او دماغ
 رسانند و دامن از غبار خودی افشانند - سید تاج الدین فرمود : " قاسم اسرار مرآة
 این ملک است " را رقم الحروف گوید کلام سید تاج الدین بر و تیرہ کلام سلطان المشائخ
 نظام الدین دہلوی قدس سرہ واقع شدہ کہ در بارہ شیخ سراج الدین عثمان اودی بنگالی
 فرمود -

دو عثمان آئینہ ہندوستان است ، فرق ہمین کہ بر زبان سلطان المشائخ قدس سرہ
 لفظ ہندوستان جاری شد - ہندوستان شامل جمیع ممالک ہند است - و بر زبان سید
 تاج الدین قدس سرہ این ملک جاری شد این ملک احتمال دارد کہ مراد مجموع ملک
 ہندوستان باشد و احتمال دارد کہ مراد بعض قریب نسبت بوطن متکلم باشد بہ قرینہ کلمہ
 این کہ موضوع برائے اشارہ قریب است ظاہر امر اذنی است چہ سلسلہ شیخ عثمان
 قدس سرہ در اقطار ہند شائع است و سلسلہ سید قاسم اسرار شیوعی ندارد - و معنی قول

سپطان المشائخ عثمان آئینه هندوستان است تواند بود که کشف اسرار عالم ملک و ملکوت
در هندوستان از وجود مصطفای مجلای شیخ عثمان حاصل می شود مثل جام جم و آئینه اسکندر
که بعضی اسرار این عالم از آنها منکشف می شد با آنکه حضرت حق جل و علا را در هر ملکی
بود لایقی از وجود او لیا - به خود آئینه ایست که جمال با کمال خود در آن آئینه مشاهده
می کند و خود را در آن منظر به تجلی خاص جلوه می دهد و در کشور هندوستان آئینه از وجود
شیخ عثمان است و الله اعلم - صاحب مائة المبتدین گذارش می نماید :-

دو سید تاج الدین اکثر طالبان حق را پسید قاسم اسرار حواله می نمود و هر که احتیاج دین یا دنیا
با و ظاهر می کرد و اشاره به پید قاسم می نمود - در مرض موت با او گفت جانی شما غریب رویه
دو شمس آباد که بلندی است از خدا مقرر شده نه هر اسید از غیب عمارت داده تو کل بهم خواب
دو رسید - بعد موت او سید قاسم آنجا رفته نشست دو سه ماه نگه داشته بود که در بتمندی را بآن
دو حرف گذار افتاد و مسجد و خانقاه و جاه و روضه و باغ آنجا ساخت و وظیفه معین گردانید و انتمی
سید العارفین میر شاد لد ها قدس سره می فرمود - از خاک سید قاسم بوی عرفان
می آید و علامه مرحوم میر عبد الجلیل می فرمود - سید قاسم اسرار صاحب سخن بود و گو یار تو سید قاسم نوا
بر ساحت احشایش تافته قاسم اسرار گردیده - می فرمود و قتی دیوان او را در سقاه اخلافاً اگر دیده بودم
اما نسخه دیوان در بلگرام مفقود است - آرا مگارش شمس آباد من توانج قنوج -

(۳۵) سید عمر بلگرامی قدس سره

از نژاد سید محمد صفری است برین طریق سید عمر بن سید بدال الدین عرف سید بک بن سید ابوالکرم

كان متواها جنت المادي

مکر و تمیید سجد سیریا

من مبی مسجد الو جی الله

یا تقی گفت سال تیارش

(۳۸) سید عبدالبنی

بن میر سید طیب بن میر عبد الواحد اکبر بلگرامی قدس الله امره از هم دارش
 کمالات ابون و جامع فضائل نشانین بود و سیار فروع حنفیه ید طولی داشت و سهوا
 به افاده قال و افاضه حال می پرداخت - مستفید از خدمت پدر و الا که خود است
 و خلافت از جناب میر سید محمد کاپوی قدس سره تیز داشت - ملاقات او با سلطان
 اورنگ زیب عالمگیر انار الله برانه واقع شد - سلطان اعزاز و اکرام تمام بجا آورد
 و سوازی صد بیگه زمین از بلگرام به مد و معاش مقرر فرمود - و فاش در شانه اربع
 و تسحین و الف خوابگاهش بلگرام - مرشد مجتهد زمان تاریخ یافته اند - ذکر فرزند
 از جندش میر سید مرئی بعد ازین می آید انشاء الله تعالی و در ترجمه سید عبدالبنی
 نام میر سید محمد قدس سره به نوازش سلسله پرداخت و من مخمور را سر خوش کیفیت ساخت
 چه سلسله فقیر بواسطه سید العارفین به میر سید احمد خلف الصدوق میر سید محمد قدس الله
 امر از هم می رسد - لاجرم مناقب این دو دمان قدسی مجمل بر صفحه نیاز می نگارم و منت عظیم
 به کام و زبان می گذارم -

(۳۹) میر سید محمد الترمذی انکالپوی قدس سرہ

اصل ایشان از سادات صحیح النصب ترمذی است آیا بکرام در مقام جالند در
 من ذوالحجہ ۱۰۸۰ مکتبہ را شستہ اند و الدنایا آن جناب میر ابو سعید بہ نقض اریف روزگار
 از وطن بالوف برآمدہ نہ دارالولایت کالجی طرح اقامت ریختند۔ حضرت میر سید محمد قدس
 سرہ در عنفوان تحصیل بجدت شیخ یونس نور اللہ منجملہ کہ عالم عامل و محدث کامل
 بودند تلمذ کردند۔ و تا مطول تفقذ ازانی نزد شیخ گذرانیدند۔ و اجازت حدیث فراگرفتند
 شیخ یونس در حفظ شریعت و ابیاری کوشیدند۔ تشرع اسناد و مزاج و ہج تاثیر تمام
 کرد و نور متابعیت نبوی سر تا پای ایشان را فرو گرفت۔ و تہمت کتب تحصیل قدرے
 پیش مولانا عمر جاجوی روح اللہ و حصہ و اکثرے در حلقہ درس شیخ جمال اولیا گوردی
 قدس سرہ گذرانیدند۔ و در فضیلت صوری رتبیہ بلند حاصل کردند و فاتحہ فراغ
 از شیخ جمال اولیا قدس سرہ گرفتند۔ و ہم با حضرت شیخ در طریقہ علیہ چشتیہ بیعت کردند۔
 و اجازت سلاسل قادریہ و سہروردیہ و مداریہ یافتند۔ حضرت شیخ ایشان را بہ عنایات
 خاص الخاص نواختند۔ و اماناتی کہ از مشائخ سلاسل اربعہ فرارسیدہ بود ہمہ را تسلیم نمودند
 حضرت سید حسب الارشاد شیخ قدس سرہ از گوردیہ در کالجی آمدہ پاسے اقامت افشروند
 و بیادرب الارباب متقیین صحابہ مشغول گردیدند۔ و عہدہ مربی و مدوہ از کالجی برآمدند
 یک مرتبہ سفر جالند پیش آمدہ ارادہ این کہ در اینجا افتد با دختر عشیرہ کہ خدا شنود۔ چون بہ

اکبر آباد رسیدند با امیر ابوالعلا احراری قدس سره ملاقات کردند و در پائین مجلس اقدس
نشسته حضرت امیر را عادت بود که از ایشان تقیمه اکثر سر بر میزد به خاطر حضرت سید راه
یافت که در ویش و تقیمه این چه آئین است حضرت امیر از صدر مجلس جانب ایشان
نگاهی کردند و ارشاد نمودند که مولانا **س** روم فرموده **س**

بر بینه دل باش مان مانند مرغ پاسبان	کز بینه دل زایدستی و شور و تقیمه
-------------------------------------	----------------------------------

بعد از آن بر زبان مبارک آوردند تقیمه ما از اینجا است قریب بود که در بدن
حضرت سید ریشه افتد به زور شمع خود را نگاه داشتند و جوع ناکرده متوجه حالت در
شدند و وقت معاودت در هر منزل حضرت امیر ابوالعلا قدس سره می دیدند که پالکی
سواری ایشان را جانب خود می کشد تا گزیر بعد رسیدن اکبر آباد التماس طریقه علی
نقشبندی نمودند - حضرت امیر با کمال التفات طریقه را تلقین فرمودند حضرت سید
به کاپی آمده سالها بآن مشغولی نمودند و بعد ده سال بار دیگر به خدمت امیر قدس سره
رسیدند و چهار ماه در صحبت اقدس کسب فیوضات فراوان نمودند و از جمله اسفار
والا سفر اجمیر است که به کثرتش خواجه بزرگ قدس سره ضرور افتاد - درین سفر خلف الصدق
ایشان میر سید احمد قدس سره در رکاب سعادت بودند و روز وصول اجمیر بهادر خان
کنیو ناظم آنجا بیرون شهر استقبال برآمد و لوازم خدمت با کمال نیازمندی به تقدیم
رساند - هشت روز در آن مکان فردوس نشان توقف کردند - هر روز اول و آخر وقت
با صوفیان به زیارت مرقد مبارک می رفتند و گرد قبر مطهر مراقب می نشستند صاحب

سحاح الولایه در ترجمه آن جناب می نگارده -

چون ادب زیارت خواجہ بزرگ مشرف گشت اندک بیثوی اور دست داد - حضرت خواجہ بزرگ

در آن زمان دو تا برگ قبول بوسی عنایت فرمودند - چون به رفاقت

آمد آن دو تا برگ قبول در دست داشت - و بہتہت نیز درون روضہ تبرکہ کرد و باروح آن

حضرت ملاقات حاصل نمود - و بسا انوار و اسرار است غادہ کرد و انتہی -

حضرت سید دوم دلی بریان و دیدہ گریان داشتہ اند و بہ مجلس یک رومال یاد و رومال

از اشک بیماری ترمی شد و بست و شش سال از او اخر عمر علی الاتصال صدائے

بودہ اند اگر عارضہ جسمانی لاحق می شد و دو وقت شب استعمال می کردند - اطباء ہر چند

عرض می کردند کہ استعمال دو وقت صبح انفع است در جواب می فرمودند کہ صحت

و بیماری در دست مشیت باری ست اگر او سبحانه و تعالی صحت خواستہ است استعمال

دو وقت شب ہم نافع خواہد شد - پس چرا لذت صوم را بر باد دہم - و در ایام منہیہ شریعیہ

غیر از یک بیرون تناول نمی فرمودند - و آئین والا بود کہ در مجلس تلقین لفظ مبارک

اللہ اشوق و جاذبہ تمام بر زبان شریف می گذرانیدند و سامعان را از خود می ربودند -

وقتہ ہر چار پنج سالہ ایشان کہ بہ غایت مقبول بود و فوت کرد - تا سہ روز لب بہ

اظہار آن کلمہ شریفہ نکشادند - تا در دو غم فوت پسر بہ محبت الہی تعالی اشائے بمنزوح

نہ گردد -

حضرت سید در او اخر عمر عیسوی المشہد بودہ اند - و در تمام قطبیت کبری تمکین -

و عیسوی المشهد بودن عبارت ازین است که چنانچه احیاء اموات از عیسی علیه السلام واقع شد احیاء قلوب ازین شخص واقع می شد ..

شیخ کمال افسری قدس سره که از جمله خلفاء خاص حضرت سید و کبر و ذاب دین است و بختا و رخا نام اورا در تاریخ مرآة العالم در محل شعر اذکر کرده در مثنوی راجح و ریحان در مدح حضرت باین مقام اشاره می کند و میگوید

دم عیسی اگر احیاء گیل کرد	دم جهان بخش او احیاء دل کرد
بود بر صنیع روشن کار این دم	کز استادان این کار است ادم

از مصنفات شریفیه تفسیر سورۀ فاتحه و روح به عبارت عربی در رسالۀ تحقیق روح و اسرار التوحید و ارشاد السالکین و رسالۀ الفناء و عقائد صوفیه و رسالۀ عل و معمول و رسالۀ واردات در آن وقت که علماء ظاهر بر رسالۀ تسویه شیخ محب الله آله آبادی قدس سره هنگامه برپا کردند و سلطان ادرنگ زیب انار الله برپا نه را رسانیدند که این رسالۀ سخنان مخالف شرع شریف دارد و سلطان حکم فرمود که در دیشان قلمرو پادشاهی را در معسر سلطانی احضار نمایند و از مقاله هر که دم استعلام نمایند شیخ محمد فضل آله آبادی قدس سره از رسالۀ واردات اندیشیدند که در غلبه حالات رقم زده کلاک ارشاد گردیده هر چند دل شیخ قدس سره نمی خواست که بشویند لکن در آن ایام که آتش فتنه

کتاب مرآة العالم تصنیف بختا و رخا بسیار کمیاب است و در کتاب خانۀ مولوی سید حسین صاحب

بلگرامی مخاطب به نواب عماد الملک ببادر دم ظلم موجود تا حال چاپ نشده - ۱۲

سخت مشغول بود نگاهداشتن بهم مصالحت نمی دیدند - لاجرم آب در ظرف کلمان
 جوین بر کرده آن رساله چهار ورق را انداختند که چون کاغذ کالپی در آب زود متلاشی
 می گردد و خود به خود محو خواهد شد - عرض شیخ اینکه بدست خود در آنکه خط سعی نه کرده باشند
 تمام شب در آب بود - و رتبه وسطی محو شد - ذم صبح این حال مشاهده
 نموده بخاطر آوردند که مرضی حضرت سید قدس سره آن است که این رساله یا شده -
 خشک کرده نگاه داشتند - شیخ محمد یحیی آله آبادی قدس سره در کتاب علم الانام می گوید :-
 دو من آن رساله را بعینها با رسائل دیگر از تصانیف حضرت سید قدس سره یک جا جلد کرده
 ” حرز جان و ایمان خود دارم “

وصال اقدس بهشت و ششم شعبان روز سه شنبه اثنه احدی و سبعین و الف
 واقع شده - آسایش گاه کالپی را اتم الحروف گوید :-

غوث عالم یگانه آفاق	میر سید محمد ذی شان
گفت تاریخ رحلتش آزاد	رفت قطب زبان بسوی جنان

(۴۰) میر سید احمد بن میر سید محمد الکالیوی قدس سره

وارث ولایت محمدیه و حامل رایت احمدیه اند - از عتقوان نشو و نما فروغ رشد
 و نور ولایت از جبین همایون می تابفت - سید فیاض تعالی شائسته جمال صوری و
 کمال معنوی هر دو با هم ارزانی داشته - و جمیع صفات رضویه و سمات مرضیه سیما شیمه نبل

وایشان را بر مروت و در عطر لطیف و دلچسپت گذاشته - ابتدا و حال دامن سعی و اکتسابش
 صوری بر زدند - و چندی نزد والد ماجد قدس سره تحصیل نمودند - و از حسامی اصول
 تا تفسیر بیضاوی نزد شیخ محمد فضل اله آبادی قدس سره گذرانیدند - و دست بیعت
 به حضرت والد قدس سره دادند - و طریقه محمدیه را به کمال اعتناء ورزیدند - و در عمر بیست
 و چهار سالگی پرسند حضرت والد قدس سره نشستند - و مجلس ارشاد و تلقین گرم ساختند
 حق تعالی حظی و افزاز اعتبار داشتند از ارزانی فرمود - و سده سینه را قبله حاجات
 و ضیع و شریف ساخت - با وصف این دقیقه از دقائق فقر و انکسار فرو نمی گذاشتند
 و چون آفتاب عالم تاب پر توالتفات بر همه کس یکسان داشتند - حضرت والد
 را در باره ایشان کمال عنایت بود فرمودند محمد و احمد یک است - و نیز روزی که از
 مزار فاضل الانوار خواجہ بزرگ معین الدین چشتی قدس سره رخصت شدند - فرمودند
 حضرت خواجہ قدس سره ما را رخصت کردند - و دستا بر میر سید احمد بستند - و فرمودند
 که مجلس چشت گرم سازد - از اینجا است که آنجناب به سماع میل تمام داشتند - و با وصف
 احترام حضرت والد قدس سره در حیات ایشان به سماع و سرود علانی می پرداختند
 و بعد انتقال حضرت والد در ایام عرس شریف هم مجلس سماع آراستند - شیخ محمد افضل
 اله آبادی قدس سره این خبر شنیده از اله آباد نامه پیام فرستادند که آمان من در ایام
 عرس محال شد که موافقت یاران نه توانم - و خلاف یاران هم نه توانم کرد - حضرت
 قدس سره در جواب دو نامه پیهم نوشت و به تاکید تمام طلب داشتند - شیخ محمد افضل

دو بار به وحشت تمام به گفتند - نخواهی گریست ؟ بار سوم سر دادند - آن شخص بر زمین افتاده با سه پاس می گفت دراز زامی گریست - بعد دیر سه به افاقه آمد و عریضه شد -

یکی از مخلصان جامه دوخته بر سیبل نیاز آورد - و احکام کرد که به لبس آن نوازش فرمایند - وقت نماز جمعه بهان جامه پوشیده متوجه نماز شدند - بعد از اقامه نماز شخصی که دم تشیع می زد بر طول آستین اعتراض کرد - آستین خود را بدست او دادند و آستین او را بدست خود گرفتند - در آستین او آن قدر زیارت فاحش نمودارشده که باعث انفصال او گردید و آستین ایشان تا بند دست بود - در طبقات شعرانی آورده دوکان علی رضی الله عنه قطع منکم قمیسه فارد علی روس الامایع و کذا لک عمر رضی الله عنه هنگامیکه سلطان اورنگ زیب عالمگیر از آمدن بزم به واسطه رساله تسویه حکم فرمود که در دیشان ممالک محروسه راه حضور خلافت طلب نمایند و اسامی فقراء بلا دهند و ستان را نوشته از نظر سلطانی گذرانیدند - نام نامی میر سید احمد هم نوشته بودند سلطان برنام ایشان به خط خاص نوشت - "بر حمت حق پیوست" و چه ایشان انتقال کرده بودند - سلطان مطیع بود و کاتب اسامی اطلاع نداشت - و اسم شیخ محمد افضل اله آبادی قدس به نیز به تحریر در آید و ده بودند - سلطان بر اسم ایشان دائره کشید و برنام حاجی محمد ولی قلمی فرمود که این برادر طریقت شیخ محمد افضل است این خاندان نقوی است این از و سوسه سوسه العقیده مبر اند چه آنرا لام طلب در دیشان موقوف

شد. حقه سید احمد قدس سره بر سنت والد ماجد خود یک مرتبه زیارت اجمیه شریف رفته
اند. و از روحانیت خواجه بزرگ قاسم سره فیوض وافر اندوخته وصال حضرت نوزدهم
ماه صفر ۱۲۸۵ در بیج و شمانین والفب آرا مگاهه کاپلی و ایشان را سه پسر والا گهر بوجو
آمد شاه فضل الله و سید سلطان مقصود و سید سلطان محمود اما شاه فضل الله
قدس سره جامع دانش صورت و معنی بودند. و برادرش پدر و جد بزرگوار قدیمی را نسخ داشتند
شیخ محمد فضل الله آبادی فرماید

علمان فضل سید فضل الله آنکه است	برستان فقرش از عمل و علم دو گونه
---------------------------------	----------------------------------

عنصر گرمی ولایت مجسم بود و ذوق و شوق از هر سو تراوش می کرد و بذل و کرم و سایر صفات
بضیه به مرتبه اتم داشته اند. و قتی قحط شد به افتاد و چند سال امتداد کشیده عالم را
به معرض تلف در آورد. آنجناب در شبانه روز یکبار جز اندک غذائی که سدر می می تواند
شد نمی خورد و به قدر دسترس بر محتاجان ایشار می نمودند. چهاردهم ذی الحجه ۱۲۸۵
احدی عشر و مائه والف به ملک قدس خرامیدند. فرزندان و جانشین آن جناب
سلطان ابوسعید قدس سره از کسل او لیا بودند. صاحب دوام حضور و ذوق و سرور
و قتی که شاه فضل الله قدس سره ازین عالم حلت کردند خلف الصدق ایشان
سلطان ابوسعید و برادر ایشان سید سلطان مقصود هر کدام طلب سید العارفین
میرشاه له با بلگرامی قدس سره نوشتند. سید العارفین حسب الطلب صاحبزاد با
به کاپلی شتافتند. و در آنجا تمامی خلفا و این دو دمان والا مثل شیخ محمد فضل

الہ آبادی و شیخ عبدالحمیم موہانی جمیع آمدند۔ در صاحب سجادگی اختلاف شد۔
 اتفاق جمہور بر آنکہ صاحب سجادگی بہ میر سید سلطان مقصود مقرر شود کہ ایشان
 پسر سید احمد اند۔ و سلطان ابوسعید بنیرہ و نیز سید سلطان مقصود صاحب علم و فضل
 و اسبق قبیلہ اند۔ سید العارفین فرمودند این چہ اندیشہ است صاحب سجادگی
 بہر حق پسر باشد۔ و علم باطن موقوف بر علم ظاہر نیست کہ این تعلق بہ زبان و اردو
 آن تعلق بہ دل انشاء اللہ تعالیٰ از برکت آباء کرام ایشان نیز رشید دو دمان و قبلہ
 عالمیان می شودند۔ بعد از ان سید سلطان مقصود سید العارفین را در خلوت طلبید
 از روسے تو اضع عنایت کردند کہ شما بجائے میر سید احمدید۔ اگر حق پدر بہ پسر می رسد
 می باید کہ دستہ از میر سید محمد بر سر من بستہ شود و دستار شاہ فضل اللہ بر سلطان ابوسعید
 سید العارفین عرض کردند کہ حضرت میر سید محمد دستار کہ بر سر خود بستہ بود و بحق تعالیٰ شمارا
 فشنہ علم و فضل عطا کردہ است چنان کنید کہ دیگران دستار شمار بر سر بندند نہ آنکہ شما محتاج
 غیر باشند و استعارہ حق دیگرے کنید۔ و بہ سعی سید العارفین صاحب سجادگی بر سلطان
 ابوسعید قرار یافت و عنقریب کہ است سید العارفین بہ ظہور رسید۔ چہ بہ حکم قضا و قدر
 در اندک فرصت نسل سید سلطان مقصود منقرض شد ایشان پسرے گزاشتند سلطان
 محمد اعظم نام در ایام جوانی جہان فانی را و داع نمود۔ و او پسرے گذاشتہ کہ در صغر سن در
 کنار لحد خوابید و عقبی نماز مالئکہ و انا اللہ را چون سلطان ابوسعید قدس سرہ در ۱۳۶۰
 ست و ثلثین و ماتہ و الف براے ملاقات سید العارفین قدس سرہ بہ بلگرام تشریف آوردند

و کلبه ارادت مندان خود را به خورشید جمال اقدس نورانی ساختند - آن جناب سبب اکثر معانی
عرفان در لباس شعر ادا می نمودند و عرفان تخلص می کردند - از تثنیج و ازا است ۵

لیل گویان برون شد از خانه ما
گلابا بگ - دگر شنو ز دیوانه ما

دیر و ز که دل رفت ز کاشانه ما
امروز شنیدم انا لیلی می گفت

وصال ایشان در سینه سبعه و اربعین - مائنه و الف واقع شد - محضر اوراق گوید ۵

شد منزل آن سید اکمل فروغ
تاریخ نو ششم پرثون الفیه دوس

آن شاد ابو سعید قطب عرفان
دریاب که از آیه قرآن مجید

فرزند اجتناب ایشان سید احمد سعید سلمه الله تعالی امروز زیب افزائی سجاده آبا و کرام و
مختصر راه سرشتگان بادیه عوام اند - چون فقیر به اراده حجاز فیض طراز از بلگرام برآید - و بر وضع
چوره این طرف دریا به جمن عبور افتاد صحبت بابرکت ایشان از دریافت - اما سید
سلطان مقصود پسر دوم میر سید احمد قدس الله امر از هما ابتدا و حال مدتی به تحصیل
علم پرداختند - و از خدمت سید سعد الدین سید رضی بلگرامی که ذکر ایشان می آید
اکثر فنون درسی کسب نمودند - و در ایام اقامت بلگرام هر روز به خدمت سید العارفین
اقدس سره می رسیدند و تلقین بعضی اشغال طریقیه رشیقه احمدیه می گرفتند و بعد فراغ
تحصیل به کالپی مراجعت فرمودند - و جمیع کتب متداوله را به وقت تمام درس می گفتند
و بر اکثری از کتب درسی حواشی به قلم آوردند - و بر شرح هدایه الحکمت - میبندی - و بر شرح
قصیده برده که از قاضی شهاب الدین ملک العلماء است حاشیه مدون تعلیق کردند -

اما اجل فرصت نداشت که حوشی متفرقه شیرازه جمعیت پذیرد - و اکثر مسودات از بسے تدبیری
پس ماندگان ضائع شد - انتقال ایشان در ماه صفر ۱۲۳۳ ثلث و شیرین و مائت
والف اتفاق افتاد -

اما سید سلطان مسعود مشهور به میان صاحب پسر سیوم میر سید احمد قدس الله اسرارها
ولادت آن جناب در ۸۲۰ شنبه و شمین و ثمانین و الف دست داد - نیک بخت - که ترجمه
مسعود باشد تا اینچ است - دو ساله بودند که حضرت والد ایشان قدس سره انتقال کردند
آن جناب بعد وصول به سن تمیز بسیار سے از خلفا و مریدان پدر و جد بزرگوار را دریافتند
مثل شیخ محمد فضل اله آبادی و شیخ عبدالحکیم مومانی و سید العارفین میر شاه لد با بگرامی
و غیر هم قدس الله اسرارهم و اجازت ارشاد از شیخ محمد فضل اله آبادی قدس سره گرفتند
و چون برادر اکبر ایشان شاه فضل الله قدس سره رحلت کردند آن جناب از کاپی
برآمده به سکندره بر سافت یک منزل از کاپی این طرف آب جمن جل اقامت انگشت
و مدد العمر طالبان را به سوسے حق دعوت نمودند - و در ۱۲۳۵ ربيع و خمسين و مائت و الف
داعی حق را بلیک اجابت گفتند - فقیر ایشان را مکرر دیدم - و گلهای فیض از محفل بهشت
آئین بر چیدم کرت اولی در کن پور که به تقریب عوس شاه بدیع الدین مدار قدس سره در اینجا
تشریف آورده بودند و فقیر هم به عزم زیارت مزار فایض الانوار وارد شده بود - واقعه
شهر جامدی الاولی ۱۲۳۶ شنبه و اربعین و مائت و الف و کرت آخری در سکندره وقت
معاودت فقیر از سفر سند واقعه ماه شعبان ۱۲۳۷ سابع و اربعین و مائت و الف -

۴۱) شیخ عبدالحفیظ فرشوری بلگرامی

از قبیلہ تولیان این شهر است۔ و عنقوان شباب از وطن بالوف بہ ورد
 خدا طلبی برآمده در کالپی بہ سہ سنہ میرسد محمد کالپوی قدس سرہ پیوست۔ و چہار ماہ
 پیش از وصال حضرت قدس سرہ بہ شرف ارادت والا استعما و یافت۔ و اکثر اوقات
 در صحبت شیخ عبدالحکیم موہانی گذرانید و فایدها اخذ نمود۔ شیخ عبدالحکیم موہانی از کمل
 خلفاء میرسد محمد کالپوی قدس سرہ بودہ و بست بہ ہفت موی الحجۃ ۱۲۵۰ الہ خمس و عشرین
 و نامہ والف در موہان محفوظ سر اذق رضاوان گردیدہ شیخ عبدالحفیظ اگر چہ مرید
 میرسد محمد است قدس سرہ۔ اما نعمت فراوان از غرہ ناصیہ ولایت میرسد احمد
 قدس سرہ فرا گرفت۔ و مثال خلافت و اجازت حاصل نمود۔ نسخہ اجازت نامہ او کہ
 آنحضرت بہ خط و املا و خاص تحریر فرمودند این است :-

” چون فقیر حقیر احمد بن محمد شینخت پناہ حقائق آگاہ شیخ عبدالحفیظ را دید کہ بہ جمیع وجوہ آراستہ است
 ” و بہ شریعت عزیر است بعد از اتمام موی الیہ سلوک طریقت اجازت داد کہ ہر کہ خواہد کہ توبہ
 ” نماید یا طریق حق خواہد وہ آن شینخت پناہ رجوع آرد بے تامل و بے درنگی اجراء نفع نماید چنانچہ
 ” بر این معنی عارف شیراز اشارت نمود ۵

” اگر شراب خوری جرعہ فشان بر خاک	در آن گناہ کہ نفعی رسد بہ غیر چہ پاک
----------------------------------	--------------------------------------

و خداوند سبحان مشار الیہ را مقبول خویش و مقبول خلق گرداناد۔ بانہون و انصا و انتہی۔

(۴۲) سید در گاهی بلگرامی قدس سره

بن سید عبدالحق المعروف به سید کھاسی بن سید درویش بن سید حاتم بن سید به زاده
عشر سید به لی جدا قبیلہ کے از قبائل اربعہ محملہ سید وارہ اوائل حال قدم در
طلب علم گذاشت و قصبات اطراف بلگرام را سیر و دور کرد۔ و نزد علماء عصر
کتب درسی علی الترتیب تحصیل نمود و بہ خدمت قاضی علیم اللہ گجندہ وی فاتحہ
فرارغ خواند۔ و از مراتب قال بہ منازل حال افتاد و بہ جناب شیخ عبد الرسول
عم تحقیقی قاضی علیم اللہ مسطورہ و مرید و خلیفہ شاہ محاسن لاهور و من توابع خیر آباد
دست ارادت داد و تربیت ہائے باطنی یافت۔ آخر عنان بوطن اصلی منقطع
ساخت و تا دم واپسین بہ فضل درس و یاد الہی بسر آورد۔ و در عشر و ثانی بعد ماتہ و الف
از تنگنای ارکان بہ وسعت آباد لامکان شتافت۔ آرامگاہش بلگرام رحمۃ اللہ علیہ

(۴۳) میر سید مبارک محدث بلگرامی قدس سره

صحیح الاصول و الفروع لہود۔ و کوس احیاء سنت۔ و ازاکہ۔ بدعت می نواخت
در علوم ظاہری و باطنی یگانہ۔ و در تقوی و طہارت ممتاز زمانہ می زمیت۔ نسبش
برین طریق سید مبارک بن سید فخر الدین بن سید بہا بن سید پیارہ بن سید بدر الدین
جدا قبیلہ و ولادت او ششم شعبان المکرم ۱۲۳۳ ثلث و ثلثین و الف دست داد

در عنفوان شباب کمر سعی به تحصیل علم پر بست - و از بلایت تا نهایت علوم بربح
 وقت و اتقان تحصیل نمود - و در مبادی حال نسخ تحصیلی نزد میر سید طیب بن میر
 عبد الواحد قدس الله اسرارها و دیگر فضلا بگگرام و اطراف آن استفاده کرد و در
 احدی و ستین و الف به اراده اکتساب علم به دلی تشریف برد - و در اینجا مطول
 تفصیلاتی به خدمت خواجه عبد الله المشهور به خواجه خرد بن خواجه باقی بالله نقشبندی
 قدس الله اسرارها گذرانید و از اول تا آخر ایام قاضی است دلی در خانه شیخ نور الحق
 بن شیخ عبد الحق قدس الله اسرارها سکونت و زنده و علم حدیث از آنجناب اخذ کرد
 و درین فن اشرف مهارتی عالی بهم رساند - و تمام عمر در خدمت کلام نبوی قضا ساخت
 و به لقب محدث بلند آوازه گشت و لهذا او را درین کتاب به قطب المحدثین یاد کرده
 ایم - و هفتم رجب المرجب ۶۴۲ سنه اربع و ستین و الف به خدمت شیخ نور الحق
 قدس سره فاتحه فراغ علوم خواند - و بهم در دلی روز یکشنبه چهار دهم شوال ۶۴۲ سنه اربع و ستین
 و الف به جناب میر سید عبد الفتاح العسکری الاحمد آبادی قدس سره در سلسله علییه تادیه
 دست بیعت داد - و بعد از این همه ملکات شریفه به وطن اصلی عود کرد و بر مسند تولد و
 قناعت متکی گردید - و بقیه عمر گرامی به تدریس علوم سیما حدیث شریف و ریاضت و یاد
 باری عز شانه صرف نمود - و در امر معروف و نهی منکر پر بجو و چکس مجال نداشت
 که در حضور اقدس سمرقوی از جاده شرع متین انحراف نماید - بعضی فرزندان آنجناب
 در حین حیات ایشان قصدا کردند اصلا ترکب رسوم تعزیه خلاف شرع نشد - وقتی

غیرت خان حاکم لکنو بهادر اک شرف خدمت آمد - خان پایچه زیر جامه دراز شکن
دارنا شروع پوشیده بود - میرا عرض کرد - غیرت خان احتساب میرا قبول داشت
و همان وقت پایچه را اندر او دست خود قطع کرد -

میرا آب ز لطیف طبع نکته سنج لطیفه گو بود - و با وصف این مہابتی داشت که زہرہ
مردم در حضور تقدس آب می شد - و مناش بہ وضع صفا و نزاکت می کرد - نشستگاہ
خاص و پیش مسجد چنان مصفا و پاکیزہ می داشت کہ نمونہ سینہ صاف دلان و دیدہ
پاک بینان توان گفت - و گویا رقم الحروف این بیت را از زبان می گرفته باشد ۵

حباب خوش نشستم می زیم بہ وضع صفا	از آب صرف بنا کردہ اند نزل من
----------------------------------	-------------------------------

استاد تحقیقین میر طفیل محمد بگرامی طالب نراہ می فرمود روزی شرف خدمت
حضرت میر در یافتیم - برائے تہیہ و حضور خواستہ بود ناگاہ زیرین افتاد - بہ سرعت تماشہ شناختہ
نزدیک رفتیم بعد ساعتی یافت آمد - کیفیت استفسار کردم بعد مبالغہ بسیار فرمود
سہ روز است کہ مطلقا از جنس غذا میسر نیامد - و درین سہ روز با یکچکس لب بہ اظہار نہ کشود
و دوا مہ گرفت - مرا بسیار رقت دست داد - فی الفور از آنجا بہ مکان خود شافتم و طعامی
شیرین کہ مرغوب ایشان بود ہمیا ساختہ حاضر آوردم - اول خود نشاست بسیار ظاہر نمود
و دعا ہا کرد - بعد از آن فرمود سخنی گویم بشیکہ شما اگر آن خاطر نہ شوید - گفتیم حضرت بفرمایند
فرمود در اصطلاح فقر این را طعام اشرف گویند - ہر چند نزد فقہا اکل آن جائز است
و در شرع بعد از سہ روز میتہ حلال - اما در طریقہ فقر اکل طعام اشرف جائز نیست من

چون این خدمت شنیدم بے چون و چرا خاتم و طعام را همراه گرفته از آنجا برآمدیم و بیرون در
زمانے توقف کردم۔ و طعام را باز آوردیم و عرض کردم کہ بہر گاہ بندہ طعام را برداشتمہ برد
حضرت را توقع بود کہ باز خواہم آورد۔ فرمود۔ نے گفتہ حالاکہ این طعام بے توقع حضرت آوردہ
ہم طعام اشرف نماند۔ حضرت میرا زین تا دہل حظی کرد و فرمود شما عجب فراموشی بہ کار برد
و طعام را بہ رغبت تمام تناول فرمود۔

و ایضاً استاد المحققین می فرمود کہ چون علامہ مرحوم بہ عبد الجلیل بلگرامی بہ خدمت
بخشی گری و دقل و نگاری گجرات شاہ دولاز پشگاہ۔ سلطان اورنگ زیب انار اللہ برہانہ
منصوب شدہ از دکن بہ بلگرام تشریف آورد۔ و از بلگرام عازم گجرات شد۔ مرا تکلیف
مرا نفقت کرد۔ قبول کردم۔ بہ خدمت حضرت میرا ادہ خود اظہار نمودم فرمود عمر من بہ پایان رسیدہ
می خواہم کہ دین و نفقت جدا نہ شود۔ در جنازہ من حاضر آئید من متاثر شد کہ رفاقت
علامہ مرحوم ضروری بود۔ حضرت میرا مراقبہ رفت و بعد از دیر میرا آوردہ فرمود بروید۔ امید
ہست کہ یک بار دیگر ہم ملاقات دست دہد آخر چنان شد۔ سانس کہ حضرت میرا انتقال
کرد علامہ مرحوم را ضرورتی داعی شد کہ مرا از گجرات بہ بلگرام روانہ ساخت بعد وصول
بلگرام در اندک فرصت میرا زین عالم رحلت کرد۔ و امامت نماز جنازہ بہ من وصیت فرمود۔
ملک بدہی بلگرامی ساکن محلہ سکنت از معتقدان حضرت میرا اکثر اوقات حاضر الخدمت
می بود۔ روزے می فرمود و فلا نے ہمیشہ نزد ما حاضر می باشد۔ اما بر جنازہ من حاضر نہ خواہد
چون میرا مرض ہست عارض شد ملک بدہی شہباز و خود را حاضر می داشت۔ اتفاقاً

متعلقان میر دران ایام حسرت می کشیدند و در عین روز وفات ملک بدی در کثرت
متعلقان میر جانب دسی رفت. و عقب اوقضیه وفات روداد همین که خاک مرقد
بمباری کردند. ملک بدی در بید و خاک حسرت بر سر گردن گرفت.

نواب کریم خان بن نواب شیخ میر عالمگیری در خدمت پیر اعتقاد عظیم داشت و
خدمات شایسته به تقدیم رساند. وزیر از محله سید داره و عشیره خود برآمده جانب شرقی شهر
در میدانی اقامت گزید. و رعایا آباد کرد و سی و من ازل سکونت تعمیر نمود. و گرد آبادی
سوی محکم از دشت و گنج کشید. تا از آسیب زردان و وحوش و سیاح محفوظ باشد
و بنشیند قوم در یک آباد کرد که اینها اکثر دیندار نماز خوان می باشند. و مقرر کرد که رعایا
مسکین هر پنج وقت در سجده حاضر شوند و نماز را به جا آرند. و ادا کنند. حایکے عذر آورد
میر به باب استندار کرد و گفت چون به نماز می آیم از کار باز می بایم و نقصان در اجرت من
راه می یابیم. میر پرسید هر روز به قدر وقت نماز چه متنه از نقصان راه می یابید گفت یک
پیش میر فرمود یک پیش از نماز باید گرفت و نماز باید خواند قبول کرد. و زمین ها یک در سجده آمد و طهارت
ناکرده به نماز ایستاد میر و دشت کرد که نماز را به طهارت می خوانی. جواب داد که به یک
پیش دو کار نمی توان کرد. میر به اختیار خنده زد و پیش دیگر را به وضو اضافه کرد. رفته
رفته حایک را رغبت دلی در نماز بهم رسید و از تقاضای اجرت در گذشت. عمارت
مسجد در حین حیات میر خام بود. قبل انتقال خود وصیت فرمود که کتب مرا از دشت
سی سال نزد مسجد که آنان موجود است بعد وفات میر به اتمام سید محمد فیض بن

سید محمد صادق که ذکرش در سلسله فضلا می آید در سنه ثمانیه عشر و مائه و الف
تعمیر یافت - وصال مبارک روز دوشنبه یک پاس روز برآمد بستم شهر بیج ^{۱۱۱۵} الازهر
خمسه عشر و مائه و الف واقع شد - علامه مرحوم میر عبد الجلیل بلگرامی گوید ۵

مقدس گه میر سید مبارک	جو فرمود در بجز رحلت شناده
په رحلت آن مظهر سرشت	سرخ گفت تا پنج رضوان پناه

فرزند و صاحب سجاده او میر سید سیاح و طب مشواه فاضل بود - کتب
درسی نزد والد ماجد خود و استاد المحققین میر تفضل محمد قدس الله سره را به عیون نمود -
و در نهایت خلق و شکستگی می گذرانید - و تخم عمل صلاح در مزرع زندگی می افشاند
بست و پنجم رمضان ۱۱۶۱ هـ احدی و ستین و مائه و الف در ریاض حبا و دانی
آرمید - و پایان مرقد والد بزرگوار متصل دیوار بیرون حجره بر بسیار داخل مدخون گردید
زگارنده اوراق گوید ۵

آن شجره شجره مبارک	از دست زمانه حیف افتاد
تا پنج وصال او رخد گفت	مهمان بهشت میر سید

مخفی نه ماند که نام سه استاد و الاثر او در ترجمه سید مبارک مذکور شد هر سه استاد
عمده عمده زاده و در فضائل صوری و معنوی ذکر استاد اول گذشت - و ذکر استاد ثالث
در فضلا می آید - و ذکر استاد ثانی و پیر بیعت درین جابر سبیل احوال تمینا سطور می گردد
و خواجه محمد باقی بالله قدس سره را دو گرامی گوهر بحر ولایت بود -

(۴۴) خواجه عبید الله المشهور به خواجه کلان قدس سره

ولادت ایشان در شهر ریج الاول سنه ۸۰۰ و الف اتفاق افتاد - چون در ده زند و سنتها - عمر پدر بزرگوار پیرایه هستی پوشیدند - خواجه محمد تقی بالله به حضرت میبرد و الف ثانی شیخ احمد سهرندی قدس سره فرمودند - امید از حیثیات کم مانده از احوال اطفالی خبر دار باید بود - هر دو طفل را که در ایام رعناست بودند - حضور مبارک طلبیده فرمودند توجه باید کرد حضرت مجدد حسب الامر توجه کردند - به مشابه که اثر از ناصیه اطفال بود اگشت خواجه محمد باقی قدس سره بهت پنجم جمادی الاخره ۸۰۰ سنه اشاعشر و الف به عالم قیام جزا میید - خواجه کلان بعد و سوال پس تمیز از کتاب فضائل صوری و محتوی کرد - و به بانه کمال تکمیل برآمد - و تذکره مشرک مقدار یک لک بیت تألیف کرد - و در دهم جمادی الاولی ۸۰۰ سنه در بیع و سبعین : الف بساط هستی چید و در مقبره والد ماجد مدفون گردید -

(۴۵) دوم خواجه عبید الله المعروف به خواجه خورشید قدس سره

ولادت ایشان در شهر ماه رجب بعد چهار ماه از ولادت برادر کلان در سنه ۸۰۰ سنه از بطن مادر دیگر دست داد - در صورت و سیرت با پدر بزرگوار مشابهت تمام داشت قرآن را حفظ کرد - و علوم عقلی و نقلی تا آخر استعداد تمام کسب نمود - درس به قدرت

می گفت و برخی جوانی بر بعضی کتب درسی تعلیق کرد - و در هر دور سایه تربیت حضرت مجدد قدس سره جا گرفت - و از سعادت خاصه ایشان ذرا دن بهره برداشت و به تفویض خلافت و ارشاد ممتاز گردید - و به وضع آزادگی و راستی عمر بسر آورد - و در ماه و تاریخ انتقال پدر بزرگوار یعنی بست پنجم جمادی الآخره روز چهارشنبه ۱۲۵۷ هـ قمری ۱۵ خرداد ۱۳۳۶ شمسی در رحمت الهی بیوست و در مقبره پدر بزرگوار آسایش گرفت -

(۴۶) میر سید عبدالفتاح العسکری الاحمدی قدس سره

از کبار اولیاست - مستجمع دانش ایمنی و معنوی - و فیض عام و مقبول تمام داشت - سلسله خلافتش به چند واسطه بنابر طریقه علمیه و شایسته بنوعی از ثقلین رضی الله عنه می رسد - برین طریق میر عبدالفتاح از شاه الهداد و ایشان از شاه غریب الله و ایشان از شیخ تاج الدین و ایشان از شیخ سعید و از ایشان از سید عبدالرزاق و ایشان از پدر بزرگوار ثقلین قدس الله سره است -

چون صیبت کمالات میر عبدالفتاح به سامعه سلطان اوزنگ زیب عالمگیر انار الله برسانه رسید - استدعا و مقدم گرامی کرد - و به اعزاز و اکرام تمام از گجرات احمد آباد به دار الخلافه دلی طلبید - و در صحبت خاص برکات فراوان کسب نمود - میر بعد چندی رخصت خواسته به وطن مالوف برگشت - و بست و چهارم ذی الحجه ۱۲۹۰ هـ قمری ۱۵ خرداد ۱۳۶۸ شمسی در رحمت حق بیوست عمر گرامی نود سال خوا نگاه احمد آباد - رغبت به بنوی مولوی روم

بسیار داشت همیشه در می گفت بشری در سلک تحریر کشید که بین الناس شهرت دارد.

(۴۷) سید مرئی

بن سید عبدالغنی بن میر سید طیب بن میر عبدالواحد اکبر بلگرامی قدس العالی رحمه الله
 مرید والد ماجد خود است بس بزرگ عالیشان ذات مقدس منور بود صاحب حسن شمائل
 و لطف خصائل حافظ کلام مجید کتب مختصرات تا حاشیه علامه و دانی بر تہذیب المنطق
 نزد سید اسمعیل بلگرامی خواند بعد از آن سجدت شیخ لیس قنوجی تلمذ کرد و آخر در حلقہ درس
 ملا ابوالوا عظام ہر گامی تہمتہ کتب گذراند و فائز آن خواند و بہ وطن مالوف عود نمود و بہ تفتنا
 اہم شریف خود طلب ظاہری و باطنی را تربیت فرمود۔ استاد المحققین میر طفیل محمد قدس
 سرہ می فرمود کہ شیخ محمد عاقل اترولی مردی صاحب کمال بود اورادیدہ بودم شیخ
 علوم ظاہری از جناب سید مرئی قدس سرہ فرا گرفت و بعد از اتمام تحصیل سجدت بزرگی
 از سلسلہ امیر ابوالعلا نقشبندی اکبر آبادی قدس سرہ مرید گشت و حالتی قوی بہم رساند۔
 و تہمتہ سید مرئی بہ تقریبی در تفسیر بارہ دار و شد و از آنجا با تروی تشریف برد۔
 شیخ محمد عاقل خبر مقدم حضرت سید یافتہ استقبال کردہ و بہ ادب و نیاز تمام ایشان را
 بہ منزل خود برد۔ و دسار خود را در صحن خانہ گستر و عرض کرد کہ قدم مبارک بردستار گذاشتہ
 صحن خانہ طے فرمایند چون اصرار از حد گذرانید میر ملتیس اورا قرین قبول ساخت
 روزے در اثنا صحبت با شیخ محمد عاقل فرمود استماع افتادہ کہ توبہ شما بسیار مؤثرست

داشت و در ایام دولت خود عالیه را از خویش و بیگانه به حمد و احسان نواخت و در
 شاهجهان پور به اهل طبیبی درگذشت و بها بنجامد فون گردید. از آثار او دست قلمچین
 متین در گوشه مغرب و جنوب محله میدا پنوره در ۶۲۰ هجری استین و مائت و الف
 نسخه از کتاب گلزار ابرار در موهبه ادرنگ آباد به دست فیض قفا و کوشش محمد فاضل
 نامی آن نسخه را بر اسیه احمد تسوید نموده در ذیل کتاب عبارتی رقم زد ساخته
 و پنج عبارت بعینها نقل کرده می شود که فی الجمله احوال سید احمد از آن واضح می گردد :-
 " بنده عاجز قاصر شیخ محمد فاضل بن شیخ اسمعیل ختی لکنوی سندی این کتاب را به جهت مرکز
 " داکتره مرمی و موت مهر بهر بجد و کمرست در دیار سیادت و نقابت گوهر سحر شرافت
 " و منزات مروج مراسم ملک و ملت جزایع افروز نبوت و ولایت سید احمد بن سید بدیه
 " بن سید عبدالفتاح متوطن شکر فتنه بلگرام بزرگ منصبدار سرکار و لقمه دار محمد اعظم شاه
 " که به تقریب خدمت فوجدهای و امینی دیبا پور و غیره محالات صوبه مالو انشریف ارزانی
 " داشت نوشت چون از آغاز سال یک هزار و یک صد و هشت هجری برگشت سرکار
 " سند و از حضور خلافت و جهان داری در اقطاع خاندن ذمی شان افتخار خان تنخوا و گشت خان
 " مذکور بر اسیه معاونت خویش و نظم و نسق و انتظام امور مالی و ملکی آن حاتم زمانه را که خوان
 " ابراهیمی اوبار عام زمانیان است بصدر آرزو و خواستش از دیبا پور به بندر و طلبند چون
 " آن خدیو و صده شجاعت سلوک خود را با که و مه مساوی داشت پذیرا نمی نموده غم دیدن
 " خان معز الینود در همان سال به منصبه لغاظ شریف آورد. در آن هنگام سیادت

دو شرافت و متگاه سید محمد اشرف بن سید عبید الدائم متوطن همان شکرگن قصبه و رکاب خان مرقوم است
 " نعم صوری و معنوی می نمودند. و احقر نیز از بزرگات در بدو است و صحبت ایشان کسب فیض
 دو ظاهری و باطنی می نمود. سبحان الله چون بنده شنید که آن بزرگوار است ناس نصاحت و با اذیت
 " در دواگره سید محمد اشرف نزل ارانی فرموده است به هزاران هزار خرمی و خورسندی از بنگاه خود
 " برای فزونی ست یافت. و بعد از از دست در نخستین تکلم از زبان گوهر افشان همین
 " ترحم بر آرد که فلان اتفاق پنهان افتاد که نشخه گلزار ابرار که انخط شما در کتابخانه ما بود شیخ
 " احمد ملک نوی به وادان تمنا از من بسته اگر درست باشد در گاشتن نسخه سطر کاغذ
 " نه کند. همان زمان حرم من شد و بتاریخ غره کرباب المرجب روز آدینه سال مذکور روزگار
 " کتاب همت گماشت و بعد دوسه روز در صحبت خان مذکور مانده بامر جمعیت به دیباچه
 " فرمود. و احقر کتاب مطالب را به اتمام پیادت و نقابت پناه سید محمد اشرف و
 " بیایان و یادری ایشان به باین هفتدهم بیستم الاول سال یک هزار و یک صد و نه. و در
 " جمعه وقت ظهر به اختتام آورد. بمبت و کرمه. انتهی.

و میر سید محمد بن سید احمد مستور از خوبان روزگار و عمده رفقا و نواب مبارز الملک
 سر بلند خان اتقونی دور سر مبارک نواب به شد رنگ ابوالمنصور خان نیشاپوری
 که در عهد احمد شاه به پایتخت اعلاسه وزارت رسید نیز صاحب فیض و علم و اعتبار بود
 و شعر فنی خوب داشت و در خلق و تربیت و احسان ممتاز می زیست. و در جمعه
 هشتم ماه صفر ۱۱۸۸ شان خمین رات و الف در دار الخلافه و بلیخت هشتی برست

در تاج و تاج و سلطان المشایخ نظام الدین دہلوی قدس سرہ پہلو سے قبر نواب
 سباز الملک مذکور مدفون گردید۔ میر سید محمد متخلص بہ شاعر سلمہ اللہ تعالیٰ خلف
 اللہ مدق علامہ مرحوم میر عبد الجلیل کہ ہمنام مشار الیہ اندونیا بین رد ابط محبت افزون
 از حار لید بہ ہر اے تاریخ و فائنش عراع عجبی تلاش کردہ بندہ و این قطعہ در سنگ
 نظم کشیدہ ۵

میر سید محمد احمد	ذات اور اتوان ریگانہ شہر
در سخاوت نغیر حاتم	در شجاعت عدیل رستم گرد
زین جہان رفت و نام او باقی	کی توان گفت زندہ را کہ بہ مرز
سال تاریخ رعائن سحری	زادہ طبع خود بہ بندہ سپرد
بشنو اکنون ز شاعر این بھراع	خند آن کس کہ گوی نیکی برد

درین مقام بہ آگاہی تمام نظر باید کرد و سرسری بناید گذشت نسبت بادرویش
 چہ نسبتی است شریف ہر کس ادنی نسبتی باہن طائفہ علیہ ہم رساند اور ان خاک برداشتہ
 بہ عالم پاک بردند و از انجمن عوام بہ خلوت سراے خواص راہ دادند مصداق این معنی
 معاملہ سید احمد است کہ بہ ادنی ملائکہ یعنی رحلت کردن با سید مرئی قدس سرہ در
 یک سال اولاً در قول علامہ مرحوم چون دو گوہر در یک سلک انتظام یافت و ثانیاً
 در ساحت این صحیفہ بہ ہم نشینی مقربان با آگاہ آئی بلند پایہ شدہ و پسر پفضل پدر
 کامیاب گشت سبحان اللہ و انفت سال این کرشمہ و نمود و انفت حال چہ کرشمہ

داشته باشد تشبه صورتی مقلد موسی را با وصف کفر از غرق نجات داد و فیض مصاحبت
 ماهیت تعلیم بدل ساخته تاج کرامت بر سر نهاد - خوشا سعادت مندانی که سر به فقر آک
 درویشان بسته اند و کلاه گوشه بزنج شایان شکسته ۵

آنچه زرمی شود از پرتو آن قلب سیاه | آئینیه است که در صحبت درویشان است

(۴۸) سید محمد الله

بن سید مرتضی بن سید فیروز بن سید ابوالواحد ابوالکریم قدس العدا سید ابراهیم
 جمیع البحر بن فقر و فضل بود - در صغر سن با ارادت جدا مجد سید فیروز سعادت اندوخت
 ابتدا و حال بنیاد است ملا فیضی ساکن امر و به که از شاگردان شیخ لیس قنوجی بود - اکتساب
 علوم نمود - و آنریه ملا عبدالرحیم که قاضی مراد آباد قریب بنیل و عالم کامل و تلمیذ بلا واسطه
 مولوی عبید الحکیم یا لکونی بود پیوست - و تحصیل فضائل کرد و قاتله فراغ علوم خواند و به
 وطن آمده بر مسند تدریس نشست و مدتها درس گفت - ناگاه ورق حالش برگشت یکبار
 از هم پیر و اخت به حرمین شریفین شتافت - و به طرافت بیت الله زیارت شد بدین الله صلی
 الله علیه و آله و سلم ذخیره آخرت فراهم آورد - بعد چندی عثمان عیسی به هند عطف
 نمود - و در گجرات احمد آباد منزوی گشت - شیخ محمد طاهر احمد آبادی مرد فاضل معراز
 تلامذه سید سعد الله و رحید را آباد کن با فقیر برخورد - می گفت من شاگرد خاص سید سعد
 ام - حضرت سید در گجرات تشریف آوردند و در مدرسه مولانا نور الدین نور الله مرقد

اقامت گزینند و از حجره خود کم حرکت می کردند شب بیداری و آگاهی می گذراندند
 و روز بخیل درس و افاده مولانا نورالدین ادب و احترام بسیار بجای آوردند. و اکثر نزد ایشان
 آمده می نشستند. وقت احتضار حضرت رسید حاضر بودیم. شگفته پیشانی به عالم
 روحانی شافتمند. و در روضه شاه بیکر میره شاه عالم بخاری رکناهد خود بیدند. و کان
 ذلک فی السایع عشرین شوال یوم الاربعاء وقت الصبح ۱۱۹۰ هجری عشر و مائه و الف
 میر محمد یوسف برادر جعفر فقیر تاریخ به اقتباس آیه کریمه بر آورد. "یشرب من ۵۰۰ کان
 من اهلها کافورا"

(۴۹) سید العارفین میر سید لطیف الله المعروف بشاه له بلگرامی قدس فرامی

ترجمه والد ایشان سید کم الله بانی مسجد جامع محله پیشتر گذارش یافت. آنحضرت از کمال و بیای
 بلگرام و باعث افتخار سلف و خلف این مقام اند. لقب ایشان سید العارفین
 و سید الادب است از آنجا که شوق الهی و ذوق نامتناهی در اصل فطرت عالی و ولایت
 بود. در تباشیر ایام شعوباط الله خدا شناسان سری داشتند. و صحبت جم غفیه این گروه
 و الاشکوه دریافتند. مرشد اسبق ایشان شاه اعظم اند قدس سره در عتقوان شباب
 همراه پدر بزرگوار بجانب بنگاله تشریف بردند. در آنجا بنجد دست شاه اعظم ریاضتها
 کشیدند. و مراتب بلند و مدارج از بلند گشته کردند. بعد از آن برای کسب معاش
 لاجرم نوکری نواب بجا بخت خان اختیار نمودند. و در جماعه چهل تن از شیعیان که

نواب اینهارا ممتاز نگاه می داشت مشک شوند - و بعد چندی در عزیمت دوسالگی
 دل از علائق صوری با تکلیف برگرفتند - و اکثر بلاد هند را سیاحت کردند - و از اسرار
 بر باد پور خدمت شاه برهان راز آلهی قدس سره ادراک نمودند - و چندی در خانقاه
 شیخ اقامت گزیدند - و از صحبت ایشان تمتعی فرا گرفتند - اما شصیت آلهی و رانیک
 فرصت صورت مفارقت را نمود - آن جناب از فقدان صحبت شیخ متأسف
 شدند - بهمدان حالت در واقعه می بینند که شیخ به جانب ایشان التفات می نمایند
 و به دوست مبارک خود غایب در جامه ایشان می مانند - ازین مبشره روح پرور آنچه الله
 فی ایام دهر کم نفحات الا فخر ضوا لها - استنمام کردند و عنقریب به صحبت میر عبد الحکیم
 قدس سره رسیدند و فیضها برگرفتند - و در یاس عالی را به ملاقات میر تعبیر نمودند -
 میر از اکل اصحاب شاه برهان قدس سره بودند - و در لباس نوکری از نعم خلق دور می زیستند
 حضرت شاه برهان راز آلهی بر باد پوری متوفی در ۳۱ سنه احدى و ثلثین و الف و ایشان
 مرید سید شکر محمد عارف متوفی در ۹۹۲ سنه ثلث و تسعین و تسعمائة و ایشان مرید محمد عارف
 گو الیاری قدس الله سره از هم مجموع این اکابر قافله سالاران شاهراه ولایت - و جرس
 بنیانان کاروان شهرت اند - فقیر را عبور بر باد پور بارها اتفاق افتاد - و سعادت
 زیارت قبور طیبیه دست داد و چون شهر بر باد پور گردید بسیار دار و نوخته که هیچ شهر به گرداو
 نمی رسد - از فیض روحانیت سید شکر محمد عارف توجی به خاطر فقیر رسید و لباس

نظم پوشیده

نتاب که گذر شکر محمد را

غبار خیز بود کویچه ای بر پا نور

القصه حضرت سید العارفین بعد ایامی بجانب کاپی حرکت کردند و برویت
جمال با کمال میر سید احمد بن میر سید محمد قدس الله اسرارها نایز گشتند و به تحصیل سعادت
ارادت دست به عزمه و تقی زدند. حضرت سید را نسبت به آنجناب نظری و عنایتی
خاص بود. در وقت بیعت فرمودند ما هر دو یک ذایتیم. و این بیت بر زبان مبارک
آوردند ۵

اینجا فیض پریشان بزم وحدت است

در پروه دار دیده کثرت سمائی را

و این عنایت مشابیه است به عنایتی که میر سید محمد در باره میر سید احمد فرمودند
محمد و احمد یک است. شاه فضل الله خلف الصدق میر سید احمد قدس الله اسرارها
فرموده اند که حضرت سید در وقت ارتحال به فرزندان خود وصیت کردند که خلفا بعد و پیر
شما بسیار اند اگر به فقر و روشنی عامه خواهید در صحبت هر کدام حاصل می تواند شد. و
اگر روشنی خواص منظور باشد صحبت میر سید لطیف الله مفتی باید نمود. و نیز شاه فضل الله
فرموده اند که ابنا یا میخانه سید احمد شاه که با نوشیدند و دیگران در وحشید نمده و آن
جناب با خرقة خلافت و مثال اجازت سلاسل خمس یعنی چشتیه و قادریه و نقشبندیه و
سهروردیه و مداریه و دایع موفوره رخصت انفراد یافته به بلگرام تشریف آوردند و در قریب
هفتاد سال در گوشه انزوا قدم افشردند و با فاعله انوار معنوی شهر را چراغان کردند
طریقه انبیه در تربیت طالبان آن بود که گاهی به کرشمه کار طالب می ساختند و گاهی

به ریاضت و مجاهده مشغول می گردند و ریاضات شاقه که آدمی را حرمین سازد نمی فرمودند
 و اگر در اربعین می نشاندند اغذیه لطیف می دادند - می فرمودند باعث قوام انسان
 غذاست اگر تنه راست است جهاد نفس از خوب می آید - و اگر ناتوان تصور واقع
 می شود - و از دلوق پوشیدن و مرقع دوختن و خود را در نظر غریق و انمودن منع می کردند
 و از تایل و کسب پاش که سنت سنیه انبیا است علیهم الصلوٰۃ والسلام باز نمی
 داشتند می فرمودند مرد آن است که ظاهرش با معامله خلق متفق باشد و باطنش
 دریا و مولی مستغرق و فتوح را ذخیره نمی سانمهند و هر چه از غیب می رسد که نماد پیشانی
 صفت می کردند - جز فقر او دارد و صا و تهر می گرفتند و آنرا اوقات خصیصه آخر شب
 به سیر صحرایی می فرمودند سیر صحرایی است سرش این که صحرانستی به مرتب طلاق
 دارد و شهر نیستی به مرتبه تقیید سخن در کمال خوبی و رگینی و تکمین ادا می فرمودند و هرگاه از
 حقائق و معارف سخن می رفت تمام ذوق و شوق از زبان اقدس می تراوید - و سماع
 را حالتی و کیفیتی دست می داد صاحب کمالاتی که به دستور محمل انور مستفید شده
 اند اتفاق دارند که کیفیتی و محملاتی که در مجلس اشرف یافته ایم جا به دیگر کمتر یافته ایم
 و با آنکه سن عمر از صد تجاوز کرد حالت ذوق و شوق در عنصر مبارک همان تازه بود سلطان
 ابو سعید بن شاه فضل الله بن میر سید احمد قدس الله امرایم می فرمودند - وقتی
 از میر شاه لد با پرسیدم نماز تهجد خوانده می شود فرمودند سال است که شب مرده
 بهم نمی رسد اما نماز تهجد از دیوانگی دل میسر نمی آید و صلوٰۃ فرایضه بے اختیار ادا می کرد

و از حجاب مختار است والا این که اگر حاضنه جسمانی رومی داد هر چند صعب بودی
از حجاب برهنه می کردند و برخلاف ایام دیگر در اغذیه تکلفات به کار می بردند هر چند اطبا
در همانست می گویند نه حرف اینها فایده نمی کرد - و این معنی ناشی بود از کمال توکل
به خدا **تسبیح** مطلق تعالی شانه از انعام قدسیه است - **یوکه** دیدم که تکل تر از دیدن خداست
ایضا لیلی را محل ضرور است یعنی احسن آنست که سر حقیقت در پرده مجاز گفته شود
تا از چشم زخم نا اطمینان محو نگذارد ایضا اسلام عبارت از نفی وجود خویش را اثبات
وجود حق است ایضا محمد نام تشبیه است والله نام تنزیه - ایضا شریعت مفتها
مردان است - ایضا شریعت رنگ است و حقیقت بوجون گل مرغ جهان حسین
آمد بر سائر کلمات فوق یافت - و چون لایق بمن بر کدام منفرد افتاد آن مرتبه یافت

سیانه روز و دو جانب نگاهبان دارد

کناره کرد و خطر را میگردان دارد

روزهای یک از اعیان مشایخ بر قولی که از آنجناب منقول بود خود را بجا گرفت
مخاطب فقیر بودم - ملتفت جواب نه شدم - همان روز قولی از تحریرات شیخ مذکور شد
و شخص عمده آن را در کرد - شیخ سخت متاثر گشت و آن نوشته در حضور شیخ حسب اشاره
شیخ بردست فقیر پائیک گردید - فاعتبروا یا اولی الالبصار رحلت آن جناب
شب یکشنبه چهارم جمادی الاولی **سنة** ثلث و اربعین و مائة و الف و اربع
کاتب الحروف الکلام ربانی این دو تاریخ بر آورد - فی جات النعم - و هم روز قدیم
فیرا بکره و عشیا مرقد منوره در جوار جوی سکونت میر نواز شریف علی سلمه الله تعالی رحمت

سجاده بر مزار فنا فیض الانوار عمارتی و سجده بنا کرده اند. اتم الحروف در ماه جمادی الاولی^{۱۳۴۰} سیم و ثلاثین و مائه و الف رساله عجیبه تبه با حضرت ایشان بیعت کرده و از وزارت قدسی آبات فیضها اندوخت.

(۵۰) میر عظمیٰ اللہ

شجره شجره سید العارفین حدس العباد مزار جماعه خاصه خاص طائفه علیہ صوفیہ اند و از مشرب وحدت وجود چاشنی پیدا داشته اند اگر چه ابام زندگانی در ملازمت امر السیر بودند اما بعد در ساجدهاں بے رنگی در آینه رنگ دیده اند و غنچه جمعیت از شاخسار تفرقه چیده و اصل ائمه سید العارفین همین است که ظاهر شایع عموم باشد و باطن ممال خود را خنیا که انحصار خواص اند علیهم الصلوٰۃ والسلام اشبه به عموم بوده اند و به طور سائر الناس سیر کرده و کسانی که جاده کمال تبعیت می پیمایند همین رویه مستقیمه اختیار می نمایند. شناخت امر دین الهی کار هر کس نیست. صاحب بصیرت باید که محقق را در لباس تقلید دریابد و عموم از نقصان حس در غلط افتد. ایشان را از جنس خود شناسد نعم ندرا اعتقاد عوام بر امتیاز وضع است. شخصه را که وضع سائر الناس متماثل یابند ولی پیدا نند. و سرشته اعتقاد به دست آرند طعن مانع هذا الرسول یا کل الطعم و سنی الاسلام شاهد حال است و خطاب. یا ایها الذین آمنوا بیعت من ذخرتم از غرق فی السعۃ مصداق این مقال حضرت مجید قدس سره در مکتوب و به خدا

دوم از مجلد اول می نویسد که انبیاء علیهم الصلوٰۃ والسلام در بسیارے از احکام
در رنگ عموم زندگانی می نمایند و در معاشرت با خلق و با اهل و عیال مثل ایشان معامله
می فرمایند. خواجه حسن حاشرت خیر البشر با اهل و عیال خود علیهم الصلوٰۃ والسلام تسلیحات مشهور
و منقول است که روزے سیه البشر علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام تقبیل اما بن
می فرمودند و با ایشان تمام با ایشان معاشرت می نمودند.

تشیخ از حاضران گفت یا رسول اللہ من یا زده پسردار هرگز بینے را بوسه
که کردم حضرت فرمودند علیه آله الصلوٰۃ والسلام که این رحمت است به بند اگے
سیم خود عطا می فرماید چون اخس خواص در بعضے اوصاف به عموم مشارک اند اگر چه
شکرک به اعتبار صورت باشد ناچار عموم از نارسائی خود از کمالات ایشان قلیان نصب
اند و ایشان را در رنگ خود با عیال می کنند و آنکه در اوصاف و شمل از ایشان جدا
بود و او را می گردند و بزرگ می دانند از اینجا است که اوصاف و اخلاق اولیا که از اوصاف
و اخلاق ایشان که مشابہ اخلاق ایشان است اگر چه آن اخلاق در انبیاء موجود
بودند علیهم الصلوٰۃ والسلام.

بشنو نقل کرده اند از محمد و م شیخ فرید گنج شکر چون یکے از فرزندان ایشان
می مرد و خبر موت به ایشان می رسید هیچ تغیر در ایشان راه نمی یافت می گفتند سگ پیر ده است
بیرون پرتابید - و چون فرزندان سید البشر ابراهیم نام علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام فوت کرد
حضرت پیغمبر علیه و علی آله الصلوٰۃ والسلام بر دے گریه کردند و محزون گشتند و فرمودند

انا بفرارک یا ابواهییم لمحزونون بتاکید و مبالغه میان حزن خود نمودند۔
 گنج شکر بهتر است یا سید البشر نزد عوام کالافعام معامله ادنی بهتر است و آن را بے تعلقی
 می دانند و ثانی را عین تعلق و گرفتاری می انگارند۔ انا ذی الله سبحانه من معتقد انعم
 و چون این وارد آرد دانش و استیلا است عوام را مشتبه ساختن و در شبهه انداختن
 عین حکمت و بصارت است الذم ارنا الحق حقاً و از رقبا اتباعه و انا الباطل باطلا
 و از رقبا اجتناب به بجز مبدء البشر علیه و علی آله و اوصیایه من الصلوۃ افضلها من التسلیمات
 اکملها۔ اکنون سر رشته مطلب اصلی بدست آریم۔

میر عفت الله بیاد خوش صحبت پیچیده و وضع مقبول دلهما بودند و در کمال حسن
 خلق و تهذیب آداب می زیستند۔ در تصوف رسائل و پذیر پر و اخته اند و شعر بیشتر
 موحده اند ادا ساخته تخلص ایشان بخیر است۔ فی الواقع باخبر بے خبر بودند۔ و بر قول
 حضرت لسان الغیب قدس سره عمل می کردند که ۵

صلاحت نیست که از پرده بردن افتد راز	در نه در مجلس ندان خبر بے نیست که نیست
-------------------------------------	--

برخی از اشعار ایشان در دفتر شعر اقلیمی می گردود۔ وفات ایشان روز و شنبه بست
 و چهارم ذی القعدة ۱۲۲۰ هجری و اربعین و ماه الف در دهلی اتفاق افتاد و در وقت
 احتضار مردم استفسار کردند که اگر حکم شود نعش را بیلگرام روانه کنیم۔ و اگر درین شهر مکانی
 اختیار افتد اشاره فرمایند که موافق آن عمل نموده شود۔ فرمودند این مشت خاک را
 هر جا خواهید به پرتابید۔ و نیز در حین احتضار شخصی که او را در مسکه وحدت وجود با ایشان

را کافخن بود بر سپید حلاجی فرمایند - جواب دادند سخن مردان یکی است - قبر ایشان
 رجاء امر قد سلطان المشايخ نظام الدین دبلوی است قدس سره بر سر شاه راه
 متصل دیوار شرفی باغ دریا خان نقاشی اعظم شاه بن سلطان اورنگ زیب
 و قبر زیب در ویش هانجا برابر قبر ایشان واقع شده - قبر میر غمضت اللہ جانب غرب
 است و قبر سید در ویش جانب شرق - و این سید در ویش برادر سیاف شاه رحمت
 اللہ است کہ ذکر شد از اب امی آید - و هم در ویش - - - - - میر غمضت اللہ بن سیاف
 بوده و نشان فقر بلند داشته - زبا و صفت آید - در کمان و استنگی می گنہ را سید
 آخر کار از همه گذشته در شاهجهان آباد منور می گردید - و ابقیہ ایام زندگانی را بے تعلقات
 بسر آورد تا آنکہ بر میق اعلیٰ پیوست -

(۱۵) میر نوارشش علی سلمہ اللہ تعالیٰ

فرزند زاده صاحب سجاده سید العارفین قدس سره ولادت ایشان نوزدهم شهر
 رمضان المبارک ۱۲۲۴ الاربع و عشرين و مائه و الف است داد از اوقات اوسن تمیز تا غنقوان
 شباب در حجر عنایت جد بزرگوار تربیت یافته اند - و خطی کامل و نصیبی و اخرا و خسته
 و در عمر نہ سالگی بہ بیعت والا شرف اندوز گشته - سید العارفین را با ایشان و راسے رشتہ
 فرزندی عنایتی و محبتی خاص بود - چون والد ایشان میر غمضت اللہ بن سیاف
 از رحلت سید العارفین قدس سره ازین عالم انتقال کردند - سید العارفین قریب بہ زمان

اتصال خود میرنورانش علی رابه خلافت و اجازت ممتاز ساختند و خرقة خلافت که
از مرشد برحق میرسید احمد قدس سره پوشیده بودند - بدست مبارک خود میر را
پوشانیدند الیم میر وارث کمالات جد بزرگوارند - صاحب مشرب یلند - و معارف
ارجمند - دوم اوقات پدید آئی معجزی دارند - و طالع البان را سرته بینائی در چشم
می کشند زاده الله عمره -

(۵۲) میرسید نورالحق سلمه الله تعالی

خلف الصدق دوم سید العارفین و داماد صاحب البرکات سید برکت الله بکر می
که ذکر شریفش می آید - ولادت ایشان در ۹۶۰ هجری است و تسعین و الف اتفاق افتاد
علامه مرحوم میر عبد الجلیل لفظ «بخت بد» تاریخ یافته اند - از آغاز ایام شعور خود با انجام
حیات سید العارفین در ظل رافت ابوت تربتیا یافته اند - و راه به مقصد اعلی برده
از بکر ام کم برمی آیند و محل سفر و وطن مسوره و معنی می آرایند - الاگاه گاه به سلسله جنبانی
قربت جانب قصبه ما بهره که اقامت گاه حضرت صاحب البرکات است قدس
سره حرکت می کنند - سید العارفین قدس سره قبل زمان اتصال خود ایشان را به
اجازت ارشاد طالع البان مورد عنایت ساخته اند بعد از رحلت والد ماجد پائین
مزار فایض الانوار میقیم اند - و در آنم الاوقات بر جاده خدا پرستی و در بنمونی مستقیم
مد الله حیات -

(۵۳) سید نورالقدس سره

برادر صغیر اعیانی سید العارفین شاه لهما بلگرامی صاحب دل بر بیان و دیده
 گریان غذا دوست - دنیا دشمن - ابتدا احوال در طلب علم دامن برزد و پیوست
 شیخ ابوالفتح ساکن نیوتنی من توابع او ده تلمذ نمود - و فاتحه ذرات خواند - ملا ابوالفتح
 از اولاد قاضی ضیاء الدین است که از اعیان نیوتنی بود - و به احمد آباد رفته به خدمت
 شیخ و به الدین علوی قدس سره کسب کمال نمود و فضیلت بر حجت بهرام رسانید -
 شیخ او را مورد نهایت خاصه ساخت - و صبیحه خود در سلک ترویج کشید - تاضی
 ضیاء الدین بعد چندی با حلیله خود به وطن اصلی عود کرد - ملا ابوالفتح در ایام شباب
 به شوق تحصیل علم در قصبات تردد گردید - و از ملا محمد زمان ساکن کاکوری و دیگر
 فضلا و عصر تحصیل نمود - بعد از آن به خدمت میر سید حسین شاگرد رشید میر زاهد رفت
 و چندی تلمذ کرد - آخر کار به خدمت میر زاهد شافت و تحصیل را به انتها رسانید - و به
 وطن اصلی معاودت نمود - و دست بیعت به شیخ پیر محمد لکنوی داد و مدّة العمر به درس
 و افاده مشغول گشت - و مردم بسیار را فیض رسانید - القصه سید نورالله بعد از غ
 از تحصیل جانب دہلی رفت - و در جوار مرقد مقدس سلطان المشائخ نظام الدین
 قدس سره معتکف گردید - در ایام اعتکاف بعضی امراسند یومیہ و اراضی مدد معاش
 به خدمت آوردند - دست رزد - و سدر را پاره کرد - آخر به خدمت سید العارفین قدس سره

مرید شد در ریاضات شاقه فوق الطاقه کشید. و حالت عجیبی بهم رساند شبها چشم
 کم برچم می زد. اکثر اوقات می گریست گاهی در رکوع و گاهی در سجود شب را صبح
 کردی. و مصداق حدیث شریف حتی تو برست قدما به مشاهده شدی. و احیاناً حالتی
 رومی داد که تیا زده روز بیشتر به اکل و شرب نمی پرداخت روزی به ایستاده بود خواست
 تا آفتاب بر آید و غم از زمین بردارد خمش ناگاه حالتی طاری شد که تا سه روز
 به همان شکل رکوع خم ماند. اکثر به دیوانگی می زد. و بے طاقتی با می گرد. و گریبان چاک
 می گشت. زردیم به دست نمی گرفت. می فرمود این مردار است. دست آلودن
 باین جائز نیست. از نفس تشرع لویا به احتساب بردوش داشت روزی قلندر
 از طائفه یه قیدان نزد سید العارفین نشسته بود ناگاه آواز غزازی به گوشش رسید
 قلندر گستاخانه به خدمت سید العارفین گفت چای که مزامیر است روان باید شد
 سید نور الله از راه زجر گفت در اینجا چیست به قلندر گفت الله است. سید نور الله
 برخاست و گفت برخیز الله را بینا قلندر گفت نجاست را از خود دور کن. گفت نجاست
 چیست. گفت این لباس دنیوی که در برتست. سید نور الله دستا بر زمین زد و جامه
 چاک گرد و گفت بیا الله را بینا. قلندر را حیرت دست داد و در مقام عجز و تضرع
 درآمد. سید نور الله تنگ گرفت آخر سید العارفین در میان آمده قلندر را از دست ایشان
 واردا نمیدند. شب نماز تراویح جماعت میخواند. امام بر سر این آیه رسید فلیفصحا فلیلا
 ولیبکوا کنبرا در عین نماز بیوش افتاد. و تا چند روز از گریه نیا سود. و فتنه او را

در نطق این راه مشکلی پیش آمد۔ بہ خدمت سید العارفین اطہار کر دی۔ حضرت شغلہا فرمودند عقدہ وادہ شد۔ آخر فرمودند۔ برو قرآن مجید حفظ کن۔ چند جزو از قرآن حفظ کردہ بود کہ عقدہ انحلال پذیرفت آمدہ بہ پای کئے حضرت افتاد و باقی قرآن یاد کردن گرفت۔ بہت دینج جزو یاد کردہ بود کہ درین اثنا ہر دو قدم از کثرت قیام شبہا آما سید و بہمان عارضہ قدم ازین عالم بیرون گذاشت۔ در وقت احتضار اورا پر سیدہ اند کہ تمنا ہے بہ خاطر دارید۔ فرمود ہمین تمنا با خود دارم کہ پنج جزو از قرآن باقی ماندہ نصبت حفظ نیافتم۔ و فاتش سیزدہم ماہ شعبان ۱۳۱۱ھ ثلاثہ عشر و ماتہ و الف واقع شد۔ کاتب الحروف آیہ کریمہ جنس نکم الیوم جنات تاریخ یافت بعد از فوت او مردم خانہ قرآن تہادست اورا گم کردند و متاسف شدند ^{مستطابہ} شخصہ اورا در واقعہ نمود کہ قرآن در خانہ فلان کس رفلان محل است۔ چون خبر گرفتند ہا بنمایانند حمد ^{علیہ} اللہ

(۵۴) سید محمدی قدس سرہ

بن سید بہایع الدین عرف سید نہابن سید تاج الدین حجرہ نشین مذکور قدس سرہ اسبق الخلفاء سید العارفین است در صغر سن کلام اللہ را از بزرگوار و بہ خدمت موسوی عبد الغفور متولی بلگرامی تلمذ نمود۔ و کتب درسی را متب گزرا ند۔ و بہ تحصیل ارادت سید العارفین ابواب سعادت بر روئے خود کشود۔ و جادہ سسوک بہ قدم آگاہی در لور

۱۱ سورة اعدیہ آیہ - ۱۲ (بشرکم الیوم جنات۔)

و سر بسر او اینتنی رساند - و به پس خرقه خلافت و اجازت پیرایه کرامت در بر کرد - و مقید
 به خلوت گزینی نه گشت - و با شاه عالم بهادر شاه بسرمی برد - با شاه ادب و احترام بسیار
 می کرد - روزی در خلوت با پادشاه حرف می زد - در اثنا بے کلام دست برزانو بے
 پادشاه می رسانید ناظر بے گفت قواعد ادب نگاه باید داشت - با پادشاه ناظر را منع
 کرد و فرمود اهل الله را در هیچ حال تعرض نه باید کرد - بسیار عالی مشرب بلند و صمد بود
 و قوت باطن به درجه کمال داشت - هر صاحبید بے که با او بر می خورد مطیع و منقاد می گشت
 روزی بایکے مشائخ ملاقات نمود و حرف توحید در میان آمد - شیخ را رفته دست داد
 گفت - خانی می کنی - شیخ گفت این سخن را ما هم می دانیم - سید گفت این سخن نفس است
 و توحید من و تو گنجایش نه دارد - و فاش در ۳۳ الة ثلث و عشرین دمانه و الف اتفاق
 افتاد - خوابگاهش بلخ شمالی محله میدان پوره نزدیک مزار شهد اطراف آبادی حسیه آباد
 و در بهمن سال قاضی محمد حافظ که ذکرش می آید در گذشت - علامه مرحوم میر عبد الجلیل
 می فرماید ۵

بروند بیک سال سوی جنت راه

بالتف تبارخ گفت - رضوان الله

چون میر محمد و قاضی حافظ

گشتند به رضوان اللهی و اصل

(۵۵) سید برکت الله الملقب به صاحب البرکات

بن سید اویس بن سید عبد الجلیل بن میر عبد الواحد اکبر بلگرامی قدس الله سره -

این سید آباد محله ایست من محلات بلگرام -

شاهبازی است آشیانش سدرۃ المنتهی و یک تازی ست میدانش سموات علی شعشعه
 ولایت از جنبش پیدا - و جبروت فقر از ناصیه اش هویدایمده العزم سر بر آستان خالق
 گذشت و قدم بر در مخلوق نه فسرده - اسیر و فقیه فروش آستانش بودند - و گوی سعاد
 عرصه علمی و فنی می رنجوند - اگر چه اوائل حال دست بیست به جناب سید مرلی بن
 سید عبدالنبی بلگرامی قدس الله اسرارهما داد - اما از میادین عجمه شبیه تائید ایام
 کسوت صحبت سید العارفین قدس سره لازم گرفت - و عقیق استعداوش به فردوغ
 باطن اقدس رنگ کمال پذیرفت - و از مشرب خاص آن حضرت حظی ستونی انداخت
 و سند خلافت و اجازت اخذ نمود - سید العارفین را نسبت به ایشان معاملات معنوی
 خاص بود و مکاتیب محتوی بر اسرار حقائق و معارف اکثره نامشوار البیه شرف صدور
 یافت بسیار از آن مکاتیب در نسخه انیسر المحققین مندرج است و طالبان را از
 مطالعه آن حظ و حافی حاصل می شود - و نیز صاحب البرکات به دارالولایت کالی رفته
 از خدمت مخدوم زاده قدس سره التفات و عنایت نامندول داشت - و به عطایه
 شال خلافت پایه اش بلند گردانید - و به اعزاز و اکرام فراوان خدمت فرمود
 صاحب البرکات همین سلسله را جاری کرد و به علاقه مقرر بر گوار خود سید عبدالجلیل قدس
 سره به قصبه مارهره من توابع مستقر خلافت اکبر آباد تشریف برد - و در آن مقام طرح
 توطن ریخت - و جلوه ظهورش عرصه آفاق را فرا گرفت - خلایق بے شمار از اطراف و کفاف
 از زمین تربیتش به مقصد اعلیٰ میوستند - و اوراق تفرقه را شیرازه جمعیت لبتمند - همواره

دست ایشان گشاده می داشت و ذخائر مشوبات اخروی فراهم می آورد - تصانیف ایشان رساله سمس به سوال و جواب در حل معانی حقائق و رساله سمس به چهار انواع در آداب و رساله سمس به جواریف هندی که امثال زبان هندی را به سمت معانی نقائق کشیده - و لطافتها به کار برده - و دیوان شعر موجزی و مثنوی موجزی سمس به ریاض عشق و رساله سمس به بیستم پیش بر اشعار هندی قدری از اشعار فارسی و هندی ایشان در فصلین آخرین و فترتانی ایراد نموده می شود انشاء الله تعالی - تولد آن جناب در سنه سبعین و الف دست داد - عظیم الهدی تاریخ است - و روز عاشورا ^{۱۲۲۰} شنبه و الفعین و مائده و الف عنان از عالم سفلی یافت - و باروح مقدس امام علیه السلام به گلگشت فروس اعلی یافت - عمر شریف هفتاد و دو سال و قبر لطیف در ماه ربه یزاد و تبرک به و چون روز عاشورا و ز شهادت امام علیه السلام است مجمع عرس ایشان پانزدهم محرم کرم قرار داده اند را قلم الحروف گوید

بر بست ز صحرای جهان محل قدس
صاحب برکات و صل منزل قدس

بیداردی رفت سوئے محفل قدس
تاریخ وصال او خرد کرد قسم

(۵۶) سید آل محمد رحمة الله تعالی

بن سید برکت الله مذکور قدس سره نوزدهم رمضان المبارک روز پنجشنبه ^{۱۲۲۰} ۱۱
احدی عشر مائده و الف در بگرام متولد گردید - و در ظل رافت پدر بزرگوار خود تربیت باطنی

یافت - و خرقة خلافت پوشید - و به اجازت سلاسل خمس سلاسل سعادت به دست آورد
 و بعد رحلت والد بزرگوار به دارالقراری سجاده آباء کرام قرار گرفت و از سید العارفین قدس
 رفیع التماس خلافت نمود - حضرت قدس سره به ارسال خلافت نامه دو ستار مبارک
 سرافنازش به آسمان رسانیدند - مشارالیه در باره کور شیخت می نواخست - و حماسه
 شریعت را به جد تمام نگاهبانی می کرد - و در ازاله امراض قلبی سیاهی داشت - و گیشنگان
 وادی شوق را از تلکین به تمکین می آورد - و به اتباع سنت سنی نبوی تیر خوب می انداخت
 و دست و بازویش به صفای شست تیر و کمان را می نواخت - و بیشتر اوقات
 به کتب تصوف خصوص مولفات والد ماجد خود مشغول بود - مردم بسیار از اظهار
 و کشف به ارادت او کامیاب بودند - سید بتایخ پانزدهم شوال رجب و ستین و مائه
 و الف در نزهت کده قدس خرامید - و در باره مدفون گردید - مولف اوراق گردید ۵

فرد و جلوه او رونق حرم بهشت
 نصیب آل محمد بود انیم بهشت

چراغ آل عباس شمع و زردمان عسلا
 افاده کرد به من سال جلالتش مالک

(۵۴) سید نجات الله المعروف به شاه میان سلمه الله تعالی

بن سید برکت الله مسطور قدس سره مجمع فضائل و کمالات است - و مستجمع شرافت

حالات صاحب خلق عظیم - وجود کریم - ولادت او در ساله سبعة عشر و مائه و الف در بلگرام
 اتفاق افتاد - و همین جانشود نمایانست - و از اول عمر تا آخر ثمرات معارف از شجره طیبه والد

بلند قدر برچسبید۔ عقل و افراز لذات روحانی فرا گرفت۔ و پس از انتقال آن بزرگوار
 سجادہ ارشاد را رونقی تازه افزود۔ و بہ خدمت رسید العارفین قدس سرہ عارضہ متضمن
 است عاب و خلافت والا بہ قلم آورد۔ بناب ایشان قدس سرہ بہ عنایت مثال خلافت
 و دستار فیض آثار نوازش فرمودند۔ الیوم در ماہرہ رایت ہدایت می افرازد۔ وادارگان
 طرق کثرت را بہ دائرہ وحدت می کشد۔ و در احیائے قلب فیض سیحانی دارد
 و بادل شکستگان لطفش کاہو میبائی می کند طبعش و قیاداشت۔ و ذہنش نقاد
 بہ قماش شمع نیک می رسد۔ و اوقات را بہ ملاوت قرآن و مطالعہ کتب حدیث
 و تصوف و حق پرستی معمور می دارد۔ و عالمی از ان دیار بہ شرف ارادت استفیض
 است صاحب البرکات قدس سرہ در بعض رسائل خود موعظتی بہ ہر دو فرزند از جنہد
 خود قلمی فرمودہ ہر دو برادر بہ مفہوم آئہ کریمہ و تعیہا اذن و اعیہ بر آن کار بستند
 و بہ توفیقات ربانی و تائیدات یزدانی فائز گشتند۔ عبارت موعظت در این
 جا بعینہا نقل کردہ می شود بہ

دو آل محمد و جنات اللہ سلامت باشند۔ این چند نصیحت نوشتہ شدہ بر آن عمل نمایند و این رسالہ
 دو را ہموارہ با خود دارند بکہ مشغول بہ یاد آئی باشند۔ و بہ کتب فقہ و سلوک الفت نمایند
 دو و از مقام خود ہا جنبش نہ نمایند۔ و بہ خانہ مخلوق و مردم رنجانہ روند۔ و بہ زیارت قبور و بہ
 دو دیدن عالمی کہ دلی داشتہ باشد یا آنکہ ظاہر او بہ دین و دیانت آراستہ باشد البتہ
 دو روند۔ و دیدن اورا سعادت کونین دانند۔ و بہ بیج کارے و مطلبی بہ حاکم و پکیسی رجوع

دو یکشنده که سازنده کارها کار ساز است - و حقیقتاً بعد برائے کار خلق با هر کس تعلق و محاببت
 دو نمایند که باعث ثواب است - و در سه عالمی با این عاجز برائے کار سه مخالفت کرد
 دو دیگر که ه - شد - اکثر عزیزان به او متعجب شدند قبول نه کرد و گفت اگر فلانی مرا رقعہ نو یسد
 دو ازین کار و انکار بگذرم - عزیزان به این محتاج الی الله تعالی رقعہ نوشتن به دو جهند
 دو پیش کردند ناچایا - این بیت نوشته شد ۵

دو	آنکه خسارت بگل و نسرت داد	صبر و آرام تواند بین مسکین داد
----	---------------------------	--------------------------------

دو تواند باز آمد - و موافقت نمود - بهر حال در یاد او باشند و بهر آن قصه والی الله ولا تقطوا
 دو من دعه الله و تو یلوا علی الله بر دل و جان در زبان جاری دارند - و طریقه ظاهر یا
 دو به اسلوب لاری و لاکه پیش سازند - و شعاردین را هر چه تقید و تکلف کرده آید دریغ نه کنند -
 دو جاهدانی سمیل الله آری حبا و اکبر همین است که خود آرام نه دهند تا که آرام نیابد محاربه
 دو بانفس گفت - و نه محکم رجوع نشیند - و به خلق هرگز هرگز اعتماد نکند - و به اینها محتاج نه شوند ۵

دو	باغ مرا چه حاجت سرو صنوبر است -	شمشاد خانه پرور باز که کمتر است
----	---------------------------------	---------------------------------

۵

دو	نصیحتی گنمت یاد گیر و در غسل آرد	که این حدیث زیر طریقه یقیم یاد است
دو	مجمود رستی عهد از جهان سست نهاد	که این عجز و عروس هزار داماد است

دو المقصود علم و عمل پیش گیرند و بران مغرور نه شوند - و آرزوی آن کنند که چشم گریان و دلی
 دو بریان و عمل خالص و اجابت دعا و رفاقت در دلشان و مسکن مسجد و آه و دردناک و اخفای حال

از دوا آئی از فیض عالم پناهی میر شود - آیین غم آیین - هم دین بودم که دل با من عتاب کرد
و جانم بیج و تاب نمود - مطابق قول مشهور که خود نصیحت دو دیگر آن را نصیحت -

اسے نامہ از بیت سفید شد و راست همچنان سیاه است - ظاہر است آراستہ و باطن است تباہ
پس کار خود نشین در حال خود غم و الم نماے - کہ ام حسنه از تو سزاوارده کہ دیگرے را نصیحت
پیش می آئی - و کہ ام عیدہ را سزاوارده کہ از شادی سرمانی - پس کن وقت از دست
داده

از ناپسند حق خود ہمین سوز

نشین پس کار و دیدہ بر دوز

این گندم نمائی و جو فروشی تا چند آنچنان باش کہ می نمائی - آن چنان نمائی کہ می باشی -
چون نیک نگریتم از آن ہم بزم کہ دل گفت آہ صد آہ

عمرے کے بے حضور عراجی و جام رفت

وقت عزیز رفت بیا تا قضا کنیم

بس کردم توبہ نمودم - خموش گشتم بهوش و خروش آمدہ بودم باز بهوش رسیدم بخیر الحی
من المیت بمیت و کرمه

(۵۸) سید عین الدین

بن سید حسین بن سید ابو الفتح بن میر عبد الجلیل بن میر عبد الواحد اکبر بلگرامی
قدس اللہ اسرارہم در سبادی شعور کلام اللہ را یاد گرفت - و در عنفوان شباب میل حق
جوی بہم رساند و عقبہ علیہ سید العارفین را ملتزم گردید - و بعد کشف بر مان شرف
بیعت دریافت - و در بوقت ریاضت گداختہ طلاے خالص پرازد - و مشق ذکر قلبی

بجائے سنان کہ شہا چون می غنود از وی او اسم جلاله با و از بلند مردم می شنیدند
از ابتدا او عمر تا انتها در گوشه قناعت قدم افشرد - و به مزد و غ زمین قلیله که به طریق
وراست رسیده بود اکتفا کرده به سبزی برد و به اختلاط مردم کم می برداخت - و در
احماجن ، احرار شیا طین قمی عالی داشت و فائش در عشره ثانی بعد از وفات
آدم گاهش بلگرام رحمتہ اللہ علیہ -

(۵۵) سید محب اللہ بلگرامی قدس

از احفاد سید محمود اکبر مذکور است - بدین ترتیب - سید محب اللہ بن سید محمود
بن سید محمد فاضل بن سید عبدالحکیم بن سید ابوالقاسم بن سید خان محمد بن سید محمود اکبر
قدس سرہ و ر عنفہ الی جوانی ذوق حفظ کلام ربانی بهم رسانید - به بالا خانہ عیلی خوشه
در عرصہ شش ماه قرآن را یاد کرد - و تا این مدت گاہی از انجا فرد دنیا بد - و در او روح
و تقوی بر دوش گرفت - و خود را به فرائض و عبادت سید العارفین بست - و کتان تنی
به متاب بناداده در انوار سرمدی ستمک گردید - و در حال شعار خور ساخت - به شائبہ
کہ هیچکس اور ازین طاقت نمی دانست - صورت درازی سپاہی و مہمی در یاد آہی - در
شجاعت و مردانگی تمام عیار بود و بارہا کارہا از وہ ظہور رسید - و اولو کر شاہزادہ محمد اعظم
بن سلطان عالمگیر بود - چون صوبہ دار افتخار جین از پیشگاہ خلافت بہ شاہزادہ محمد اعظم
تفویض یافت - و نیابت بہ میرزین اعابین پسر فضائل خان مقرر گشت سید محب اللہ

در زمره منصبداران متعین میرزین العابدین پناجمین رسید - و در آن سرزمین بسر می برد
 اتفاقاً در بعضی اسفار روزی از فوج جدا شده متصل سراسر سبئی رسید - پیش از
 زبردستان سایه اراز اسپ فرو آید - زمین پوشش فتن گرد نهشت - با آنکه محل نزول
 لشکر پیشتر بود و خدمتکاران را فرمود تا احمال و اشغال فرو آورند - و لباس سفید برآورده
 تجرید لباس کرد و شمشیر سخته نوش فرمود - و به دست قرآن مشغول گشت - بعد فراغ
 تلاوت بالاکه کسب آید و چهاروی بر خود کشید - و عبا بر رفت - و تقارن این حال
 میرزا سلطان نظر که از اقربای میرزین العابدین و بخشی فوج بود - و با سید محب الله
 ربط داشت را آشنایان را گرد و سبب سید محب الله ساخت - نزدیک رسید
 خدمتکاران را فرمودند تا پیشتر است بیدار با ساخت و خود از بالاکه اسپ
 دوسه بار آواز کرد و ابی بر نیاید - آخر خدمت کاران را فرمود چاربه کشید چون چادر کشیدند - بیند که
 همان چاق سپرده است میرزا سلطان نظر تجمیز و تکفین کرد و با عبا به خاک سپرد -

میرزا احمد ملگرامی که در آن وقت به حکومت شاهجهان پور و سجاولپور و اندور
 محالات صوبه مالوای پرداخت - و میر لطف الله برادر اعیانی سید محب الله که همراه
 میر سید احمد بود اینها شخصه را بازار سے فرستادند که قرآن مرحوم را بخت ساز و چون فرستاده
 آنجا رسید دید که حاکم سراسر مذکور قبر ابا جیو تره از خشت و گچ پیشتر تعمیر کرده است
 و اسپ ایشان دانه و کاه را ترک داده شب در دواشک از چشم می ریخت لهذا حکم
 بعد سه روز اسپ را دفن کرده پائین مرقد دفن نمود - و قبر اسپ بر مع ساخت و چاه کنده

آن را نیز به پشت تعمیر نمود مردم آنجا به زیارت سید می آیند - و نقاره می نوازند - و نیازها
می گذارند و فاتش چهار و نیم ماه شعبان سنه هزار و صد و سی و هفت اتفاق افتاد - سرای سیدی
حصار سنگین دارد - قریب متصل - راه جانب اکبر آباد است - و این سبب از توابع
سیدی است - مابین نرور و کالابارغ - نسخه کلام الله جمله و جزو پانزده مجلد به دست خط
سید محب الله که تحت تمام دارد و موجود است مردم تلاوت می کنند - و نسخه
ناب دیگر از راه آن تصحیح می نمایند - سید العارفین قدس سره می فرمودند
سید محب الله می گفت در وقت ذکر کلمه طیب سه ماه لاله می گویم هیچ چیز داخل نمی آید
و هرگاه لا اله الا الله می گویم همه موجود می گردد - و نیز سید العارفین قدس سره می فرمودند که نوشته
خطی به سید محب الله نوشته این بیت است **سید محب الله**

غیرت را نه داشت که برقع برافکندم	تا جمله بگرد که بانه خودم
----------------------------------	---------------------------

سید محب الله در مقام بیت مذکور این بیت نوشت

چند کس نیست تا زبینه	از برقع می کشی تو
----------------------	-------------------

سید العارفین نسرد و نه کلام سید محب الله از کلام من بیفت برد -

(۶۰) **میه سید لطف الله المعروف به شور و میر قدس سمره**

برادر حقیقی و طریق سید محب الله مستور است - اگر عیال به ملازم است
امراجی پرداخت مالی الحقیقه نمی خلعت در انجمن می فروخت و خطی وافر از ثروت صدوری

داشت - و دوام بهمت بر انجام مطالب مستمندان صرف می کرد - بے تصنع و تشریف
 مروت و احسان بر قامت او دوخته بودند - و با وصف ملازمت امر او کوشش بلیغ در صلاح
 و تقوی داشت و دقیقه از دقائق فراموش نمی گذاشت - گاهی نماز تهجد فوت نه کرد - و جمعیت
 ظاهر و باطن روزگار بسر آورد - و در ساله اشین و ثلثین و مائت و الف از دار الخلفه شاهجهان
 آباد به بلگرام می آمد - قضا را مابین سکندره و قنوج قطاع الطریق ریخته زخم های کاری
 رسانیدند - به همان حال در وطن رسیده بعد یک هفته از زخمی شدن - ساغر موت
 احمر چشید - و در قبرستانی که متصل دیوار قلعه سید احمد بن سید به جانب شمال است
 آسایش گزید - آیه "رضوا عنه" تاریخ یافته ام استاد المحققین میر سید طفیل محمد متعهد تجمیر
 و تکفین او شدند رحمة الله علیه -

(۶۱) شیخ محمد سلیم قدس سره

از قبیلہ قضاة بلگرام است و از احفاد قاضی یوسف عثمانی ممتاز از قرآن خود بود
 و کمال تکمیل و وقار و اخلاق سنیه داشت - و در بدو حال چندی به منصب قضاة بلگرام
 پرداخت و به کمال دیانت و امانت سرانجام داد - آخر به اقتضای علم و بهمت خود را کنار کشید
 و منصب قضاة برادرزاده خود قاضی محمد حافظ تفویض نمود - و به اعتصام جبل المتین یعنی
 ارادت سید العارفین سعادت اندوخت و سالها که به خدمتگزاری بست و هلال استعداد
 خود را به اقتباس اشعه قدس بدر کمال ساخت و بست و ششم محرم ۱۱۱۴ اربعه عشر مائت و الف

در ملک منعم من قضا سجد منظم گردیده قدش در باغچه ایست که قریب قلعه میر سید احمد
واقع شده بر چوبه کلافی در بیخ را تم الحروف و نسا تا بخش از آیه کریمه و تجزی الذین احسنوا بحسنی
استخوان نمود - چون میر نوادش علی سلمه الله تعالی صاحب سجاده سید العارفین قدس سره
سندله شدند - شیخ محمد سلیم ابن خانه خود را در عالم رویا اشارت داد که امشب حضرت
ستاره لعل را نبیره که است شده پاره تنی که در خانه حاضر است به طریق نیاز ارسال
باید داشت چون اهل خانه به بارشند - مافقی اشاره به عمل آورده و رحمة الله علیه -

(۶۲) شیخ محمد حافظ

برادر زاده شیخ محمد ساجد کور است قدس سره از سجاد عصر خود به غایت کرم و مجل
می زیست - و اکابر و اصناف شهر ادب و احترام به تلمیذ می رسانیدند - و آردان خود را
قرآن مجید را حفظ کرد - و در ربیعان شباب به کسب علم پرداخت - و در حلقه درس قاضی
علیم الله کچندوی تلمذ نمود - و در زمره متحذیان به امتیاز برآمد - و خط نسخ و نستعلیق
در جودت می نوشت - چون شیخ محمد سلیم منصب قضا به او تسلیم کرد - بندی این امر بنا
ضرورت وقت تمشیت نمود - دل به یاد دست به کار داشت - و متاع دنیا را در میزان
اعتبار می بنجید و دیم و زر در دست نمی گرفت - آخر الامر عمده قضا را به دستور عم بزرگوار
به یکے از اقربا سپرد و سر خط را به سید العارفین گذاشت و ریاضت و انانیه کشید
و بجل حال به مهر داغ عشق مزین ساخت بسیار خوش صحبت بود و سر پایا ذوق و شوق

مجموع اشعار ارستانه می خوانند و اهتر از می کرد و می گریست - میر سید محمد سلمه الله تعالی
 خلف الصدق حضرت علامی میر عبد الجلیل بلگرامی فرمود که روزی از سر راه خانه
 قاضی محمد حافظ می گذشتم قاضی بر بلند می ایستاده بود سلام کردم خواستم بگذرم که آواز
 داد ایستاده باشید و منی از میرزا اصحاب گوشش کنید ۵

سایه سیمین اورا تا کلیم الله دید | انسج افسوس شد دوستی که در محراب داشت

و حالتی در ایشان مشاهده افتاد که دامن تاثیر تمام کرد و نیز فرمود که روزی بخانه
 قاضی رفتم بنباشت بسیار خود و گفت ابیات امانت پدر خود به گیرید و این غزل میر خسرو
 علیہ الرحمۃ را که از علامه مرحوم میر عبد الجلیل شنیده بود خواندن گرفت به ذوقی و کفایتی
 که به زمان قال تعبیر نتوان کرد ۵

یار قبا چست کرد خشش به میدان برید غمزه زن مار سید ساخته دارد جان مست خراب مرا حاجت نقل است اگر نیست دل چون منی در خورشاین شاه بر دو رخ از خون نوشت خسرو دل خسته جان	این سر و هر چه که هست در خیم چو گان برید یوسف مایا ز گشت فروزه به کنگان برید این جگر خام سوز را به نمکدان برید پاره مردار را بر سنگ در بان برید ده ز دل مانده ام قصه به سلطان برید
---	--

وفات ادبست و چهارم ماه محرم ۱۲۲۳ ثلث و عشرين و مائه و الف در مقام
 موهان من توابع لکنو واقع شد - نعش را به بلگرام آورده بست و هفتم ماه مذکور به خاک
 سپردند قبرش پائین مرقد قاضی محمد سلیم بر جبهه علییه قطعه تاریخش در ترجمه سید محمدی گذشت

(۶۳) شاه رحمت اللطیف اللہ سرہ

از سادات حسینی واسطی بگرامی قبیلہ پنج بہیہ ساکن محلہ میداں پورہ است - وی
 سداً بان العاشقین و بہمان العارفین است حضور بود - از عشق و ان شعور او را در طلب
 نعل در آتش کرد - خانمان را ترک داد - دست تو سل - دارا دست بہ دامان سید تقار
 زد - و ساغر سرخان نوشش کرد - رستانہ در نہایات انوصال خرامید - و طرب از ادگی
 و گدشتگی پیش گرفت سال دو از دہ ماہ بہ یک چادر و کلاہ و زین بامہ اکتفا کرد - و در کبج
 مسجد جامع محلہ میداں پورہ مسکن گرفت - از حطام دنیا ذرہ بر نہ داشت - و مادہ السمہ
 سیم و زر را دست نہ کرد - و گاہ لب بہ سوال ہیج چیز باہیچکس نہ کشود از حسانہ
 مرشد خود قوت سہلی کہ سدہ دق می تواند شد قبول کرد - ابتدا در حال مشرب سکرو
 مستی ہر مزاجش غالب بود آخر حالت اطمینان بہم رسانید - مرید نمی گرفت - می گفت
 پیش باپیری و مریدی محبت است عزیزے با فقیر نقل کرد کہ من با دشاہ اعتقاد خاص
 داشتم ہمیشہ عرض می کردم کہ می خواہم شرف بیعت حاصل کنم - و انکار می کرد - روزے
 بجد شدم فرمود از ارادت مقصد چیست اگر این است کہ فرداے قیامت بہ کار
 شما بیایم از دو حال خالی نیست در ان روز کلمہ من نافذست بیعت در صورت ثانی
 مرید شدن بے فائدہ در صورت اول ما و شما آشناییم حیث آشنا کہ با و صدف قدرت
 از خدمت آشنا خود را مقصود و از آن روز کہ ارشاد فرمود دست از داعیہ بیعت برداشتم

رغبت به نظام هر چه بیشتر داشت تحفص حسن انسان نبود بلکه هر شے که در نظرش خوش
 می نمود فریفته آدمی گشت و می گفت سرشوق من سلامت هر جا نظری انگنم تمام حسن
 به نظری آید و بدوست خان ناظم صوبه اوده از راه بلگرام عبور کرد و نیلان آدمی گدشتند
 قیلے را خوش کرد و او را دیده و دیده قریب هفت هشت کرده راه طے کرد و فیل بانان نگا
 کردند که فقیر بے برهنه پا بے ژولیده مو بے همراه می آید پرسیدند که اے فقیر چه می
 خواهی فرمود نزد یک بودن به این فیل و خوب ملاحظه کردان حال آنکه آن فیل مست
 بود و در زنجیر با مقید و نگا بانان نیز با در دست گرد فیل می رفتند فیل بانان عرض
 کردند که فیل مست است سباد آسمی رساند فرمود شمارا چه کار فیل بانان فیل را
 ایستاده کردند - شاه نزدیک رفت و خوب ملاحظه کرد و خدا نقل می کنند که فیل در آن
 وقت گویا تن بے جانی بود چون فیل بانان این معامله مشاهده کردند به تواضع پیش
 آمدند و بچش شدند که امر و منزلت را اشارت اندوز باید ساخت - فرمود ذریق ما تا همین
 جا بود و برگشت - و هر که نظر او انتخاب می زد یا آنکه سابق منظور مردم نه بود - از بر تو
 التفات او قبول خاص و عام هم رساند - رفته بایک از مظاہر تعلق خاطر پیدا کرد
 بسیار سیاه نام بود - عزیز بے در حلقه که اقم الحرف و ف در آنجا حاضر بود زبان اعتراض نشود
 که عجب از شاه است که برین سیاه التفات کرده اند حرف تمام نه شده بود که حضرت شاه
 از غیب پیدا شد و با معترض خطاب کرد که سبلی را به چشم محبون باید دید و با منظور تنها
 نمی نشست و تا که تالش حاضر نمی بود اختلاط نمی کرد و اکابر و اساعز فریفته آزاد منشی او بودند و به

ادب و به اعتقاد تمام سلوک می کردند و ادب آئینه دار چه کس را به یک نگاه می دید هر کس می دانست
 برین مهربان تر است از غلبیات سکر مقبیه نماز نه بود مردم زبان طعن در از ساقمتند به خدمت
 سید العارفین عرض کردند حضرت فرمودند باشد من بیک پانزده و اینچ نه باید گفت -
 سخنان - سحرگ بسیار داشت و بازم لذات را اکثر یاد می کرد و سقته مار را بگزشت منفرد است
 راست او را گریه زیر سر اسیت نه کرد و گریه هر در دست خود را نشتر زد و خون سرد داد
 تا دقتیکه خون در عروق نه ماند - و بدن سفید گشت و بارها سم قاتل فرود برد - چون چهل بود
 نه رسید بود هیچ که ام کار گزینند -

فرمود و سقته از شاهجهان پور به بلگرام می آمد چون به سرحد آتیه کنه که دهی است عمو
 رسیدم شخصی از ساکنان دیده برد - خسته نشسته بود از دور به من گفت چادر خود را بینداز
 هنوز سخن تمام نه شده بود که چادر را از خود کشیده جانب او بر تا فقم و میر راه گرفتیم - بعد دوسه روز
 روح الامین خان بلگرامی که در آن ایام به حکومت بعضی بحالات صوبه اودهی پرداخت
 بر آتیه کنه رفته تا راج نمود و هزار دصد کس را از مردم آنجا به قتل رسانید - خلایق حل بر گراست
 شاه کردند و افسر بود سرش این است که چادر من مملو از سپهها بود و من آنها را از چادر
 جدا نمی کردم که رزاق حقیقی قوت آنها را از جسم من میرسانید - قاطع الطریق جمعی را به زرق
 ساخته و معرض هلاک انداخت - و به شامت یک کس جم غفیر را غیرت الهی در زیر تیغ
 کشید - چه اصناف آفرینش همه هم رنگ اند - و در میزان عدل خداوندی هم سنگ و
 ماسن و ابته فی الارض و لا طائر یطیر بجنایه الامم امثالکم ازینجا است - که طائفه ابدال قدس الله

اسراہیم ہونوی راہم نہ رنجانند۔ وہ غیشے کہ پیش آید بجاے نوش درکشند۔ و از ازم کشیدن نہاد
توان دریافت کہ گویا در مقام ایوبی بود۔ جو بیز سے قتل کرد کہ سن و شاہ از قصبہ ساندی بہ بلگرام
می آمدم در باغستان ساندی وز می را کشتہ از درخت آویختہ بود۔ نہ شاہ و انفسہ باش
خود پیش رفتہ پا۔ سے وز را بوسید۔ سوال کردم کہ این چہ بود۔ فرمودین در دست و زخم و زار
بہ کمال رسانید۔ حق نسائی ہر کس را در ہر راہی کہ اغنیاء آید پیش این دروٹا بہت قدم دارد
و قتی جمعی از مردم بلگرام بہ تفریق عرف بجا جمو گئے غلتہ بہ دریا سے گنگا کہ از
زیر بجا جمو می گئے۔ وہ شاہ ہم در ان کشتہ نشست۔ آشنائے بیکر کنار دریا کہ در آنجا ساحل بسیار
بلند واقع شدہ شاہ را درشتی زید و بغل اشتیاق واکر وہ خود را در دریا افگند۔ شاہ
نیز بغل واکر وہ در دریا افتاد و ہر دو ہم آغوش شدہ در آب فرو رفتند۔ غوغا از اہل کشتی
برخواست۔ ملاحان بہ سرعت رسیدند و ان ہر دو آشنائے دریا سے محبت را بر آوردہ در
کشتی گرفتند۔

شبے از بلگرام قسند ماہو کہ از آخر شب در آنجا رسید۔ طائفہ عس و گرفتہ
اور اگر رفتند۔ و در زندان ایچہ داشتند۔ و صبح عس را خبر کردند عس اور اعلیہ
چون جال مبارک شاہدہ کرد و در قدم افتاد و معذرت کھانمود
وہ سے سپاہ محمد باقر قاضی بلگرامی طفلی را نزد شاہ آورد و التماس کرد کہ این طفل
بیمار است در حق ان ماہو کہ منہ زہرینہ طائفہ میں تیرے تیرے جبراکہ فرست و عقل صحیح
دار و یتیم کہے است کہ فرست و عقل صحیح نہ داشتہ باشد۔

نقصه و فاش چنین است که شبی در شهر تقریب اجتماعی در میان بود - اتفاق
 مردم هر محله: یک - مکان جمع شدند - و محفل عظیمی به جلوه افروزی حسن و دوز فریبی لغت
 افتخار یافت شاه در آن هنگامه طرقتی و جمالتی داشت ناگاه برخاست - و از فرد فرد
 حاضر بحال رخصت گرفت: و آنی که گویا به سفر دور و دوری رفته - مردم استعدادهای روز
 به جواب مبهم گزینید شبان شب به قصد ملاقه که از بلگرام به مسافت شش روزه است -
 شتافت و با قاضی آنجا بنا بر سبق ارتباطی که داشت ملاقات کرد - و علی الصبح به اتفاق
 قاضی به موضع فرخت: و بر پستان یک - روزه از ملاقه سه روزه پیده و گنگشت چپستاد
 که در آن موضع قاضی از ترتیب راه: بود خراش نمود - و رخت - گلے را خوش کرده با قاضی
 به سمت کتان فرستاد و اگر اجل من رسد: این دشت دشت باید کرد - فاضی عرض
 کرد: که بر مرقد ایشان گنبد عالی سانی: میجویم: عم: این مراح جواب داد: ۵
 بر: گوهر زبان گنبد گردون پس است

تمام روز اثری از کس نداشت: چون شب شد با قاضی فرمود: منشب و عدد
 من در رسید پاره از شب گذشته پیچشی: شکم عارض شد و در عرصه دو سه ساعت
 جان بحق تسلیم نمود در نفس و پسین دوسه مرتبه بلفظ حق بر زبان آورد: و وقت: ۱۰
 سید عبدالوهاب بلگرامی پرسید: چو خان دار این بیت بر خواند: ۵

ست ذوق عرفیم گز نغمه توحید تو | لذت آوازه در کام جهان انداخته

و این واقعه شب چهاردهم شهر ربیع الآخر سنه ثلاثین و مائه و الف اتفاق افتاد

تبریز در همان موضع است را قسم الحروف گوید

یا منت در عالم تقدس راه
گفت مشغول رحمت الله

رحمت الله شاه کشورین
سال تاریخ جلالتش از

(۴) سیه محمد بلگرامی قدس سره

از قبیل سادات پنج بهیج میله میانه پوره است مرید سیه العارفین و از دیدار مشایخ
مرزوق بود پیش از بیعت و شد سیاحت بسیار کرد و به عجب خجسته از صاحب دلائل
رسید و فضاگرد آورد و سالها با عنایت جسم شکن روح پرور کشید و در سلیم دعوت و تکبیر و
جفر و طولی داشت

روز نقل کرد که وقتی عزم بهاگل پور اربع بهار کردم - روز داخل شدن شهر
باران به شدت گرفت و آفتاب تریب به غروب رسید - در سواد شهر تکیه هندوی جوگی
به نظر درآمد در آنجا بنا بودم - چون صبح رسید از کلفت سفر دایم پان روز در تکیه توقف
کردم هندوان بسیار جمال و نسا از معتقدان جوگی هجوم آوردند - مسنور نماز من خلل کرد
مزاج من بر آشفست - با جوگی گفتم این چه دام مکر و فریب چیده - جوگی جواب تلخ داد حرف
طول کشید جوگی گفت باش والا ترا هلاک می کنم - گفتم آنچه توانی دریغ نکن - جوگی قدری
شکر آورد افسونی خوانده بر سر کرد مید - و گفت اگر مرد باشی این را بخور - فی النور از دست
او گرفته فرد بر دم اصلا تاثیر نکرده - پس با جوگی گفتم اکنون خیر دار باش و سنگریزه

غیاث داشت و تاراج طبع خود اکثر در مسائل می فرستاد - در ۳۶ ساله است و نیکو است و
 مائمه و الف مولفه و اوراق در دار الخلافه شاه جهان آباد زیر سایه عنایت حضرت علامی میرزا ابوالخلیل
 بلگرامی بدار داشت شارالیه نیز بران مقام و ایام علاقه نوکری نواب مہاراجا ملک سر بلند خا
 و ن دار شد و مشنومی ترجمان اسرار قبوی مولانا فی رومی قدس سره از خدمت حضرت
 علامی سبذ کرد و در آن نزدیکی نواب سطور را ایالت صوبه گجرات احمد آباد و زبیه گاه خلافت
 منقض گردید شارالیه در کاب نواب بآن دیار شافت و چون حکومت گجرات از حال
 نواب به راجه ابے سنگ و لدر راجه اجیت سنگ مرزبان خطہ مار و امر قرار شد - و بآن نواب
 و راجه صورت مخالفت و دشمنی - در ر سواد احمد آباد جنگی صعب و ارق شد شارالیه و ر
 معرکه جریحه شهادت چشید - و در ملک احیاء عند سبیم پیر قون منتظم گردید - و این
 واقعه هشتم شهر ربیع الآخر ۱۰۳۳ ساله ثلث و اربعین و مائمه و الف و دوداد - بعد انفصال
 محاربه اجساد جمیع شهداد و میدان یافتند - الیاسید غلام مصطفی که هر چن تفحص کردند اثرے
 گل نکر و او به چند روز پیش از شهادت رباعی گفته بود و از حال آئندہ اخبار نموده رباعی
 این است ۵

در غلوت ماورای مایا ری نیست	یعنی که به عرش و فرش اغیار می نیست
مار وے مجرم ز آرایش مرگ	مارا به جنت ازہ و کفن کاری نیست

و درین حرب سید نجابت نیز به مرتبه علیا - شهادت فایز گردید - سید نجابت برادر
 اکبر اعیانی سید غلام مصطفی است - و مرید سید العارفین قدس سره به حلیه صلح و

تقوے آراسته بود - و سرآمد شجاعت عصری زیت - و در معارک بارها کار دست بسته
کرد و محرر سطور گوید

دین باو غلام مصطفی نیزچشید

از مرد شدند هر دو همراه شهید

چو میرنجابت به شهادت رسید

از ملت غیب خواستم تا یغنی

(۶۶) سید فیدالدین

المعروف به سید بدلی بن سید خواجہ معین الدین بن سید عبدالوہاب بن سید اجل
الکرامی قدس سرہ کہ ترجمہ اش تقدیم یافت بزرگ عمدہ متقی - متورع فاضل جید بود
و خدمات رضیہ و شمائل مرغیہ داشت - در بدو حال مشارالیه و میر سید قادری خلف نصف
سید ضیاء الدین الیگرامی بر دو بہ خدمت شیخ احمد المعروف بہ ملا جیون آمیتوی طاب ثراه
تحصیل علوم نمودند - بعد از آن در عوڑہ درس شیخ غلام تشبند لکنوی قدس سرہ رسیدند
و تتمہ کتب گذرانیدند - یہ فرید الدین بہ خدمت شیخ فاتح فراغ خواند - و سید قادری
چیز دانداخت - سید فیدالدین بعد از فراغ تحصیل علوم بہ خدمت شیخ جنید معروف
بہ شیخی میان بن شیخ عبدالواحد بن شیخ شانی بن شیخ مری منقظ بن شیخ محمد بن شیخ نظام
الدین آمیتوی قدس اللہ سرہ ہم مرید گردید - وہ اتفاق سید قادری ارادہ حرمین شریفین
زادہما اللہ شرفا و کرامتہ کرد - و بعد از نیل این سعادت عطا ف عنان نمود - و در بند مبارک
سورت لنگر انداختہ بہ افادہ علوم و طاعت حق قیوم بسر می برد و در عشرہ ثالث بعد ماتہ و

سفر گزین عقبی گردید - و در همان شهر مدفون گشت کتب فراوان درسی از مختصرات
و مطبوعات صحیح و مخفی و خط او در بگرام موجود است رحمة الله علیه -

(۶۶) سید قادری بگرامی قدس سره

سید قادری الاسم والطریقه صاحب العزیزان کاشف الحقیقه است جامع فضائل
صوری و معنوی بود - و شان شریعت و غرار انبیا اعتنا می کرد - و صغیرن نزد پدر بزرگوار
خود پیر ضیاء الدین بگرامی که ترجمه اش در فصل ثانی می آید - کلام الله را حفظ کرد - و خود پخته
و مبادی کتب تحصیل را آگاهانید - بعد از آن به اتفاق سید فزالدین بگرامی چنانچه گذشت
در خدمت ملا جیون امینوی تلمذ نمود - از آنجا به حلقه درس شیخ غلام نقشبند لکنوی پیوست
و بقیه شیخ درسی استفاده کرد و مقید به رسم فاتحه شده جزو انداخت انگاه قائم توفیق زمام
اورا به جانب حرمین محترمین شرفما الله تعالی کشید - به نوبت مناسک حج ادا کرد - و به زیارت
طیبه مقدسه علی ساکنها الصلوٰه و التحیة مستعد گردید از آنجا عازم کربلا رسید و بعد از اقامت
آباد شد - در اثناء راه قطارم الطریق ریخته به سلاح جنبیه زخمی با سه منگزدند - و ساز و سامان
غارت کردند - بعلت به دیوان آن ناحیه ترحم کرده در تریه خود برونند - و به تیمار پرور افتند بعد منحل
شدن بر استیاضه که مقام مقدس شتافت و شرف زیارت سبط شهید رضی الله عنه سرخ
رو - و نشانین حاصل کرد بعد که جانب دار السلام بغداد متوجه گردید و در جدد و در ساله خمس
عشر و مائده الفایده حصول دار السلام از پنج سفر آسود - و وزارت بایرکات آنجا را ایما مرقه

شیخ عبد القادر جیلانی رضی اللہ عنہ زیارت نمود۔ از انجا بہست حاضرت کرد و بہ ملازمت
 سید لیس حموی صاحب سجادہ غوث الثقلین رضی اللہ عنہ سرایہ افتخار اندوخت و دست
 بہ دامن ارادت زد۔ صاحبزادہ از کمال قدر شناسی مقدم اور اگر ارمی داشت و در خانقاہ
 شریف جاداد۔ و بہ تفویض خلافت و الباس خرقہ و تسلیم بعضے تبرکات غوث الثقلین
 رضی اللہ عنہ نوازش فرمود سلسلہ ارادت او برین نہج است۔ اخذ السید قادری
 الطريقة القادریتہ عن سیخہ السید لیس و ہوم من والدہ سید عبد الرزاق
 و ہوم من والد السید شرف الدین و ہوم من ابن عمہ السید جلال الدین
 و ہوم من ابن عمہ السید شہاب الدین احمد و ہوم من شفیقہ السید
 جمال الدین عبد اللہ و ہوم من ابن عمہ السید شمس الدین ابو الوفا و ہوم من شفیقہ
 السید شہاب الدین احمد و ہوم من والدہ السید قائم و ہوم من ابن عمہ السید عبد
 و ہوم من والدہ السید شہاب الدین ابو الحیاس احمد و ہوم من والدہ السید
 بدر الدین حسن و ہوم من والدہ السید علاء الدین علی و ہوم من والدہ
 السید شمس الدین محمد و ہوم من والدہ السید شرف الدین یحییٰ و
 من والدہ السید شہاب الدین احمد و ہوم من والدہ السید عماد الدین ابی صالح و ہوم من
 والدہ جمال الدین السید عبد الرزاق و ہوم من والدہ القطب الربانی الشیخ
 عبد القادر جیلانی قدس اللہ سرہ سید قادری از حجابزبہ بغداد آمد۔ و مدتی روضہ
 غوث الثقلین قدس سرہ را مجاورت نمود۔ و علم تجوید از مولانا سلطان بن ناصر بن احمد غلوری

قدس سره اخذ کرد. و شا بجه را نزد مولانا اندک خواند. و سند علم تجوید و سند مصلح ستود و سائر مفردات
 دلائل از کتب تفسیر و حدیث و فقه و غیر ذلک حاصل کرد و اسانید اجازت هر کدام معنی با سنان
 کتب به ترتیب ترویجی در اجازت نامه او مسطور است و طریقه رفاهیه و شاذلیه نیز از مولانا سلطان
 شادابی قدس سره فرا گرفت. شجره سیر و طریقه در اجازت نامه او مندرج است مولانا سلطان
 قدس سره در عنوان اجازت نامه بعد حمد و صلوة می گوید ما کان فی حدود سنه خمس^{عشر}
 و مائة و الف قدمه. ار السلام بعد اذ الامام العالم و الحجة الهام الكامل اذا
 الورع العابد بقية السلف عمدة الخلف نخبة ائمة الاقتداء وعین نجوم
 الاهتداء الحبيب المنسب المتخلق باخلاص المرضية المقصية انا دار السنة
 النبوية السيد محمد قادر بن السيد نبياء الله الحسيني الواسطي ثم الهندي المملوك
 الخنفي عامل الله بلطفه الخنفي وقد جازى حرم الغوث الصمداني والقطب الرباني
 السيد عبد القادر جيلاني قدس الله سره الغرير وقرع على هذا العبد الكسير
 الشاطبية قراءة بحث واتقان ونظروا معاذ ثم حركه الشوق الى زيادة
 الاهل والخلاص وكان ينبغي لكل طالب علم ان يعتز بمعرفة اسباب ما يقراء
 ومعرفة ما يأخذ عنه عن الاشياخ وقرروا في هذه الصناعة ان الشخص لا
 يطلق عليه اسم المحدث الا اذا علم رتبة الحديث وحال راوية
 وتحمل الحديث عن من هو اعلى منه ومن هو دونه ومن يساويه
 ولولا ذلك لما سال العبد الفقير سيده ومولاه العالم النحرير

” السيد محمد قادري حفظ الله ان يجزيه بما يجوز له وعنه
 ” رواية عن الائمة المعتبرين من حديث وتفسير وفقه
 ” وغير ذلك فاجبته راجيا منه الدعاء في خلواته
 ” وجلواته ١ انتظر.

وزير لانا سلطان قدس سره در خاتمه اجازت نامه مي نويسد :-

” وقد اخرجت السيد محمد قادري مذكورا بالكتب المذكورة
 ” وما تضمنت هذه الاوراق وباحراب الشيخ ابي الحسن شاذلي
 ” واوراده ويلقن ذلك الفقراء والاخوان اي وقت شاء في اي
 ” مكان شاء وكيف شاء لاهليته لذلك سلك الله بنا وبه
 ” احسن المسالك سائل من السيد محمد قادري وانا العبد الفقير
 ” سلطان بن ناصر بن احمد النخا پوري بلدا شتم البغدادى
 ” الجيوري بضمين قبيلة الشافعي مذهبا الاشعري اعتقادا
 ” القادري الرفاعي ثم الشاذلي طريقتا ان لا ينساني من صالح دعواته في خلواته
 ” وجلواته بحسن الخواقم مع العافية والسجد لله وحده والسلام على من لا نبي بعده
 ” وزير لانا سلطان قدس سره و بهمين رساله اجازت مي فرمايد :-

” وقد اجزته للضيا بشرحي المسمة بالفقود الجوهرية واللالى المبتكرة على القواعد
 ” المقررة والقواعد الجوهرية للشيخ محمد البقري ٢

القصه سيد محمد قادری با فرادان برکات عنان مراجعت به هندوستان معطوف داشت
 چندی در دارالخلافه شاهجهان آباد اقامت گزید - و به هدایت ارشاد طالبان مشغول
 گردید - مردم کشید داخل طایفه شدند - عاقبت الامریه بگرام تشریف ارزانی فرمود و خلوت
 گزینی اختیار کرد - و در اوقات نماز از خانه کم می آمد - صلوات خمس و سجد جامع
 محله ادا می کرد - و امامت می نمود - و به احسان و پذیر قرآن می خواند - روزی از
 زبان شریف ایشان سمع افتاد که مردم هندو و عین چون از راه دریای محیط به زیارت
 بیت الله می روند - در عین دریا محاذی یلم لهرام می بندند - حالانکه احرام بستن از جده هم
 درست است - مشقت احرام در دریا کشیدن ضرورت نیست چه سکه این است که کسی
 که از غیر راه میقات قصد مکه معظمه کند محاذی میقات احرام بندد - و معنی میقات این است
 که مسافت از جایی که احرام بسته شود تا مکه برابر مسافت مابین میقات و مکه باشد - یلم
 میقات اهل یمن و هند است - و به ثبوت پیوسته که مسافت مابین جده و مکه مثل مسافت
 مابین یلم و مکه است - و دریا خود خارج از میقات است - احرام بستن در دریا چه لازم
 در آن وقت که این سکه از ایشان شنیدم به خاطر نه رسید که استفسار نمایم که از کجای کتاب
 می فرمایند تا آنکه در عین تحریر این کلمات سکه در تحفه شرح منهل از شیخ ابن حجر مکی رحمه الله تعالی
 به نظر درآمد - کلام تحفه در این جا نقل کرده می شود :-

« لَوْ جَاؤُاَ الْمِيقَاتِ يَمْنَهُ أَوْ بَصِيرَةِ أَيْ لَا إِلَى جِهَةِ الْحَرَمِ فَلَهُ أَنْ يُوَخَّرَ حَرَامُهُ
 « لَكِنْ بَشَرُطِ أَنْ يَحْرُمَ مِنْ مَحَلِّ مَسَافَةٍ إِلَى مَكَّةَ مِثْلَ مَسَافَةِ ذَلِكَ الْمِيقَاتِ

« قاله الماوردی و جزم به غیره و به یعلم ان الجائی من الیمن فی البحر
 « له ان یؤخر احرامه عن محاذاة یلملم الی جدّة لان مسافتها الی مکة
 « کمسافته یلملم کما صرحوا به بخلاف الجائی فیه من مصر لیس
 « له ان یؤخر احرامه عن محاذاة الحجفة لان کل محل من
 « البحر بعد الحجفة اقرب الی مکة منها »

سید قادری به تاریخ سیزدهم شهر ربیع الاول شب پنجشنبه ۲۵^{هـ} الخمس و اربعین و مات
 و الف و رجوا رحمت آسود قبر شریف در جوی نشیگاهه رقم اخترف گوید

صاحب الکشف والکرامات
 ان للمتنقی لحنات
 ۱۲۵۵^{هـ}

رجل القادری سیدنا
 اللهم الحق عامر حلتہ

و از ابناء او سید محمد مقتدی بن سید محمد بن سید قادری سطور کتب عربی تحصیل کرده و در
 حدیث سنن توفیق زیارت حرمین شریفین یافته - و در ۶۲^{هـ} اربع و ستین و ماته و الف به
 این سعادت فایز گشته - و در اماکن متبرکه علم حدیث تحصیل نموده درین ایام در زبیدیین اقامت
 دارد و نزد شیخ عبدالخالق زبیدی فن حدیث سندی کند حق تعالی در عمر او بیفزاید - و ترقیات
 دینی کرامت نماید -

(۶۸) میر طیفیل محمد بلگرامی قدس سره

مجمع البحرین معقول و منقول و مطلع النیرین فروع و اصول - در تجرید و تفروکیات - و در خصائص

رضیه و شمائل سنیه بهشتا - والد آن جناب سید شکر السطاب نراه ایشان را در صغیر سن
 میرید سید سعد الله بلگرامی ساخت - آن جناب بر همین اکتفا کرده اند - و از زیان شعور
 طریق ترک و تجرب و انقطاع از علایق دنیوی قاطعیت اختیار نموده - اصل ایشان از سادات
 معتبره از تروی من اعمال اگره است و بهما بخا در تاریخ هفتم ذی الحجه سنه ثلاث و سهین
 و الف از خلوت کده علم در انجمن عین جلوه فرمودند - و در سن هفت سالگی با عم بزرگوار
 خود سید احسن الله نور الله ضریح از تروی به دار الخلافه شاهجهان آباد تشریف بردند و
 سبب اول عربی به تمنا به خدمت سید حسن رسول ناقدر سره خواندند - و تا شرح ملاحضاتی
 بر کافیه این حاجب از خدمت عم بزرگوار استفاده نمودند و در پانزده سالگی در حد و سنه
 شان و ثمانین و الف به اراده کسب علم از تروی به بلگرام تشریف آوردند - و مختصرات
 ادکلی به خدمت میر سید مرئی بلگرامی و پیر خود سید سعد الله قدس الله امرارها گذرانیدند
 و متوسطات از خدمت قاضی علیم الله کجندوی بعضی فضلاء به اکبر آباد برگرفتند -
 و منتهیات را در حوزه درس مولوی سید قطب الدین غمسان آبادی منتهی رسانیدند و در طلبه علم
 به جودت طبع و قوت مطالعه و مباحثه اشتغال داشتند و اکثر آن بود که هر کتابی که خود می خواندند
 بیتلایه خود در می گفتند قوت طبع اقدس ازین جا فهم توان کرد - می فرمودند - در حینی
 که من و علامه مرحوم میر عبد الجلیل بلگرامی به اکبر آباد رفیقیم و در مجلس نواب فضائل حسان
 اول مرتبه وارد شدیم - نواب با جماعه فضلائه است بود - اتفاقاً در شنای ذکر علمی از
 زبان نواب برآمد که در آیه کریمه و علی الذین یطیقونه قد تم طعام مسکین بعضی مفسران

لا تقدیر کرد و مانند به خاطر من توجیهی گذشته که بے تقدیر لامعنی سلبی پیدا می شود یعنی
 یطیق از باب افعال است همزه افعال برائے سلب تمام آمد پس لطیقونه بمعنی لا یطیقونه است
 حاضران لب بختین و اگر دندمن گفتم اگر آمد شود بنده حرفی التماس کنم - نواب اجازت
 داد - گفتم این توجیه به غایت مستقیم است - بشرطی که معنی سلبی در اطاعت سمع باشد
 چه همزه سلب در باب افعال سماعی است نه قیاسی - تفسیر کبیر امام فخر الدین رازی و کشف
 ربیعناوی و دیگر تفاسیر و از کتب لغت صحاح جوهری و قاموس و غیرها ملاحظه کردند هیچ
 جا معنی سلبی درین ماده بر نیامد - نواب داد ادا خضافت داد و گفت اعتراض شما سجا است
 و به این تقریب گرم چو شمی بخود - و مراد علامه مرحوم رادر رفاقت خود گرفت می فرمودند این حرف
 او ازل تحصیل است بعد ازانی که بر تفاسیر دیگر عبور دست داد معلوم شد که شمس الائمّه
 برین است که همزه اطاعت همزه سلب است و بعضی علما توجیه او را مستحسن داشته اند
 و بعضی دیگر اعتراضات توجه ساخته اند آن جناب بعد از تکمیل تحصیل در بلگرام طرح
 اقامت ریختند - در اوائل به خانه سید محمد فیض زمیندار که از اعیان سادات بلگرام است
 اقامت داشتند - بعد از آن قریب سی سال تادم و اسپین در محله میدانپوره در دیوان
 خانه علامه مرحوم میر عبد الجلیل نور الله مرقدہ سکونت ورزیدند - و درین مدت احیاناً بجانب
 گجرات شاه دوله و کشمیر و اکمله دیگر به طریق سیر برخاستند - و در هر نوبت به فرصت قلیل
 معاودت فرمودند - و بسیار به وضع لطافت و نزاکت و تمکین و وقار زندگانی می کردند - و ربانی
 لطیف و بیانی شیرین داشتند - و در متانت عقل و زراعت را - و وظرافت طبع

سستی می زیستند - هر کس به حضور محفل اقدس فائز می شد - از کسب آداب صحبت خطی
اندوخته تشنه تر و فریفته تر می گشت قریب هفتاد سال بر بند تدریس به احیاء علوم
پیرداختند - و عالم عالم طلبه را از سفینش شاگردی به اوج استادی رسانیدند - اکابر و اصا
شهر همه عایشه عقیقه تبرزش حلقه ارادت در گوش داشتند - درین کتاب آن
جناب را به استاد المحققین یاد کرده ایم - در ماه صفر ۱۲۵۴ هجری قمری و ماه و الف در
خجسته بنیاد او رنگ آباد فقیر راتب عارض شد - و استاد کشید - و شبی بر بستر
نا توانی خوابیده بودم آن جناب در عالم رویا در خانه چشم تشریف می آرند می فرایند
مسلمانان بسیار تصدیق کشیدی - فردا انشاء الله تعالی تب مفارقت می کند خاطر جمیع دار
آخر شب از خواب بیدار شدم - و ازین بشنیده احتیاج افزای فیتی در مزاج احساس کردم
و در بهمان وقت ملهم غیب این رباعی در خاطرم انداخت

نیرنگی قدرت چه نماید فردا

شب حامله است تا چه زاندر فردا

کس را خبر نیست چه آید فردا

نومید مشور مزده عالم غیب

می فرمودند شکست نفس معراج انسان است - و می فرمودند حرف خاصی از عامی
شنیده ام که هیچ وقت از خاطر نمی رود - روزی در درازا خلایق شاه جهان آباد از کوه
می گذاشتم جمیع کثیر از کناسان به تقریب طوی کناسی در مکانی مجتمع بودند - و با و فروشی
شناخوانی این قوم می کرد - یک کلمه او در دل من موثر افتاد - حاصل کلامش این که شما
بهترین مردم اید در آخرت زیرا که دو میزان قیاست صحیح عمل ثقیل تر از شکست نفس نیست

و این وصف و شمایه مرتب اتم یافت می شود

مے فرمودند شخصی حاکم بلگرام بود و فی الجمله سناست به علم داشت - روزی
با من سوال کرد که معنی "فرض کفایه" به فهم من نمی رسد که اگر یک فعل را بجا آورد همه بری الذمه
می شوند و الا همه آثم - گفتم این خود ظاهر است - مثلاً شما بر سر قریه می روید - اگر یک نفر از اهل
قریه آمده اظهار اطاعت کرده همه مامون می شوند - و الا همه مأخوذ -

مے فرمودند - طالب علمی نزد من هدایه نقه می خواند گاه گاهی بر سیل و چمن قماش
یا شیرینی برائے من می آورد - زرگران شهر آمده ظاهری کردند که فلانے شاکر دشمنان کیا سازا
اکثر اوقات نقره نزد منی آورد می فروشد - من این حرف را گاهی بر روی طالب علم
نیاوردم تا آنکه روزی طالب علم نزد من آمد و خست خواست و خود بخود لب به اظهار
کشود - من که کیمیا سازم استاد من در کوه سواک می باشد - عمل قمری مرا تعلیم کرده است
و فرمود بعد هفت سال دیگر عمل شمسی هم تعلیم می کنم و بعد احوال رسید می خواهم که در کوه
سواک پیش استاد بروم و عمل شمسی یاد گیرم - گفتم از عمل نقره می توان عالم عالم نقره حاصل
کرد - این قدر راه دور و دراز پُر دشواریستن و خود را در تعب انداختن چرا - گوش نه کرد
و عزم مصمم ساخت - و مرا مقید شد که حق استادی شما خیلے نایب شده - خدمت من
همین که این عمل را یاد می دهم - هر چند مراتب مبالغه طے کرد آستین افشاندم - آخر گفت
یک مرتبه این عمل در نظر شما می کنم تا گمان راه نیابد که حرف من مجرد دعوی است آتش آورد
و بولوته و از زیر از جیب بر آورده از زیر راگه اخت - و خاکستری از کاغذ پاره پیچیده بر آورده

اندکے دور از ریخت - فی الفور قرص نقرہ بر لبست - بعد ازان طالب علم رخصت شدہ
رفت و باز نیامد -

آن جناب بتاینج بست و چهارم ذی الحجہ ۱۱۵۰ھ احدی خمسين و مائتہ و الف انجمن
رحماتیان برافروختند - و مطابق وصیت در باغ محمود متصل مرقبہ علامہ مرحوم میر عبد الحلیل
نور اللہ ضمیمہ جانب مشرق مدفون گردیدند - مولف اوراق گوید ۵

از حلقہ آسمان بروین رفت
علامہ از جهان بروین رفت

افسوس کہ آفتاب معنی
تاریخ وصال او خرد گشت

ایشان باقیستہ السلف علماء و اعلام بلگرام اند و برکات والا بہ تمامی شہر سیما اہل بیت
علامہ مرحوم شامل گشتہ و چنانچہ ابوالطفیل صحابی رضی اللہ عنہ آخر جمیع صحابہ رودے
زمین اند کہ در سنہ ۱۱۵۰ھ شین و مائتہ در کلمہ معظمہ ازین عالم رہ بہ عالم قدس آمدند آن جناب آخر علماء
سلف بلگرام اند کہ از دار فانی بہ ریاض جاودانی انتقال نمودہ اند - راقم الحروف و میر محمد یوسف
کہ ذکرش در فصل ثانی می آید تربیت کردہ بناب فیض انتسابیم - میر محمد یوسف ایشان را
تجیز و تکفین کرد و بہ منزل رسانید - و بندہ در بہان ذی الحجہ ۱۱۵۰ھ وصال مبارک فریضہ
حج ادا نمود و در جمیع اماکن فیض موطن بہ ادعای زاکیہ رطب اللسان گشت - و یک
عمر مستقل بنام نامی بجا آورد و بعد اتحاج خبر رحلت قصیدہ عربی در مرثیہ ادا نمود - درین
جریدہ قصیدہ قلمی می شود بہ اقتداء شیخ عبدالحق دہلوی قدس سرہ کہ در اخبار الاخیار دو
قصیدہ اثبات نمود یکے والیہ از مولانا احمد تھانی سری کہ مطلعش این ست ۵

اطار لی حسین اطائر الفرد
و ارج لوعة قلبی التایه الکمد

دوم لامیه ثانی عبید المقتدر دهلوی مطلعش این است ۵

یا سابق انطن فی الاسحار والاصل
سلم علی دار علی فاک ثم سل

اانا سخان چه تحریف با که درین قصائد نکرده اند - را قلم المحروف چندین نسخه اخبار الانبیاء
به تصحیح رساند اگر درین صحیفه هم زبان قلم ناسخان غلط کند و استادی را عجب و افتد چشم دارم
که به تصحیح انکار تیمیه من خاک شده را از خاک بردارد و قصیده این است ۵

یا لاجبة سادوا فی التباشیر نحز الجسوم هم الارواح فارتحلوا لقد اجبنا بانواع الدموع متی کم من قلوب رقاق اثر عیهم عجبت منهم فضوا بالبین واعتدوا ما بن لیل وما راعیت انجبه هی المجرّة فانظر فی کواکبها وما لروض الحمی من بعد ما دخلوا تساقط الثور والاعضان قد یبست قلبی اذنب و فیه الحب مر تسم لان نخلت فقد زادت مودتهم	فاسو دیونی کا حدائق العیافیر وخلقونا کامثال التضاویر غنی الحدادة باقسام المزامیر یا حادی العیش رفقا بالفواریر ایسکن القلب عن تلك المعاذیر الا وقد لسقتك الزنا بیر تشق قلبی کاسنان المناشیر کما مه فی فوادی کالمسامیر فیا حامة عن روض الحمی طیری فلا یقاس علی نقش الدنانیر والطیب یزداد من سحق العقاقیر
---	--

احرم حول غواصي وهو مسكنهم
 كم من عقابتك دمع ان لقيتهم
 ان الهموم التي حلت يا نفسنا
 من لي يا براء امر من زفت بها
 السيد القدوة المختار ضفء
 عوني ملاذى معاذى سيد سندى
 من الاسمه الاشرف الاعلى خفيلى محمد
 صدر الامثال في مجد وفي شرف
 العلم عقلا ونقلا قد احاط به
 مدارس العلم احيى فمى تشكركه
 كم صير القرب تبر من له نظرك
 لله دسر امام كان منقر د
 كم من جواهر لفظ جاد مقوله
 تقاطر دمع عن براعته
 لم انس عهد الحى والنور مبسم
 وكنت ملزما اعتاب خلصته
 وقد كسبت علوا من افادته

وتسكب الماء عيني كالنواير
 افدى اولاء بها لا بالقنا طير
 فحالب في شرا عين العصافير
 بلح الطيب المداوى بالندابير
 من ال احمد اقمار الدياجير
 وقوتى عضدى خير المناصير
 ومن هو مقبول الجاهير
 راس المعاريف الكليل المشاهير
 واستوفى الحظ من فن الفخاير
 كالروض يشكر احسان النواير
 تاثيره فوق تاثير الاكاسير
 فى حسن نطق وفي حسن التقاير
 بها فزى احياد المناشير
 الا وضحك اوراق الدساير
 والقلب منشرج مثل الازاهير
 وكنت لم ارض فيها بالتقاصير
 عقلا ونقلا الى فن التقاسير

سقاها صوب الغيوم الهاطات كما
ثم التجوس أصابتني بأعينها
والدهر مديد العدا وأن حيث طوى
فصادم ولاي روح الكون من تحلا
إذا تذكرت أيامي به هملت
ضاقت على الطباق السبع واضطرت
لا يرتجى الصبر منه في مصيبة
و رب معتصم بالصبر صبره
لا يحل الصخر نار تلك في كبدى
حامة بالحمة ناحت مورخه
أقره الله في روض النعيم على

روح الغليل بسلسال التقادير
وهر عن كبدى سهم التقادير
بساطاً أفنى طي الطول صير
وزلزل الحزن أركان الدهاير
عيناى كالسحاب البيض المقاطر
بارج من عذاب كالتناير
أذخرته جل عن حصر المقادير
عضب المصيبة وقطوع النوا^{شير}
فكيف يحملها سلاسل الأساطير
قد راح نجم اليها بدد النجائير
أريكة بين ربات التقاصير

معنى بعض لغات قصيده

في القاموس التبشير أو كل الصبح وفي المنتخب يعفور بالفتح آهوه به إيا في جمع في القاموس
مزامير داود ما كان تغني به من الزبور وضروب الدعا وجمع مزارع مزارع في الحديث رفقا بالقوا^{يم}
كان النبي صلى الله عليه وسلم في بعض الاسفار ونخشته بجود هو كان حاديا حسن الصوت
فنهاه عن الحدى وقال يا نخشته رفقا بالقواير شبه النساء بالقواير سرعة الانكسار فيهما و

منافع و مسائل از عجین الابل فانما تسرع با سماع احدی از سلاطین فی قلبه من فان
 نشاء رقیته الدار فی القاموس حسن التلیل و علیه ستره فی القاموس راعی
 الخوف را قبا فی المنتخب مجر و مکسر نیم و فتح جیم و او شده مفتوحه که کشتان فی القاموس
 انکم و ساء انور جمع انما فی تاج المصداور نول که اخته شد من باب فتح - عفا قیر
 ادویه و شوشو سب ریختن ناعوره و دلاب نوا غیر جمع - عقائق جمع عقیق قنار یک پوست
 گاو پر زرقا طیر بیج - فی القاموس الشریان واحد الشراکین العروق الانایضه - فی القاموس
 الوجة محرکه المرض جمع ادب باع و دجاء کجبال فی المنتخب شصتی بکسر بر دو ضا دججه
 و سکون حمزه اول اصل - اقمار جمع قمر - دیا جیر جمع دیکور - مناصیر جمع مصدا را کلیل تاج
 فی القاموس الناطور حافظ المکر و النخل جمع لواطیر - تبر بالکسر زر غیر مسلوک مقول بالکسر
 زبان - مناشیر جمع منشور - یراعه بالفتح قلم - دستور بالضم نسخه جامع کل حساب که نسخه
 دیگر از آن بردارند - نور بالفتح شگوفه - از اهر جمع از بار و آن جمع زهر بمعنی شگوفه
 صوب بالفتح ریختن - روی مشتق از تردیه بمعنی سیراب کردن - غلیل تشنگی سلسال بالکسر
 آب شیرین روان - فی القاموس الدیار اول الدهر فی الزمن - الماضي لما واحد فی القاموس
 هملت عینه فاضت فی القاموس سحاب مقطار کثیر انقطر جمع مقاطر فی تاج المصداور
 اضطرام زبانه زدن آتش - باج شعله بے دوده - تناخیر جمع تنور - معتصم جنگل زنده عصب
 بالفتح نمشیر - فی القاموس النواشیر عصب الذراع من داخل و خارج فی القاموس بتقصید
 بالکسر القلاوه جمع تقاصیر بات التقاصیر یعنی حوران -

(۶۹) شیخ فخر الدین احمد مانکیپوری بلگرامی

پسر ملک بہار الدین المعروف بہ ملک پہلی ست کہ ذکرش در فصل فضلامی آید۔ انشاء اللہ
تعالیٰ ملک بہار الدین از بلگرام بہ جانب مانکیپور تفریبی رفتہ بود۔ شیخ فخر الدین احمد در انجا
متولد گردید لہذا بہ مانکیپوری اشتہار یافت۔ مختصرات کتب دہی بہ خدمت پدر خود تحصیل
کرد و بعد از ان حسب الارشادہ پدر بہ خدمت استاد المحققین میر طفیل محمد بلگرامی تلمذ نمود و
سائر کتب گذرانندہ در قضاہت ید طولی بہم رساند۔ دست مہجت بہ میر سید قادری بلگرامی
قدس سرہ داد و توشیہ یاد آئی بر کمر بستہ مراحل زندگانی چہ ضروری طے کرد۔ در نیف واربعین
و مائتہ و الف بسر منزل عقبی واصل گردید۔

(۷۰) میر سید اسماعیل بلگرامی قدس سرہ

از سادات سینی واسطی بلگرام عشیرہ سجہیہ ساکن محلہ میدانپورہ است بنش برین
نہج سید اسماعیل بن سید ابراہیم بن سید شاہ میر بن سید نعمت اللہ برادر اعیانی سید تاج الدین
حجرہ نشین قدس سرہ بن سید طیب بانی نسب سابق مذکور شد۔
سید اسماعیل مقتداے انام و مرجع خاص و عام بود۔ رسید بحال بہ اکتساب فضائل
رسمی پرداخت۔ و کتب دہی مرتب عبور نمود۔ بر نخے بہ خدمت استاد المحققین میر طفیل محمد
قدس سرہ برخی جائے دیگر بعد از ان شورش خدا طلبی در سر افتاد۔ و بہ ملازمت شیخ عبدالرزاق

ساکن بانسہ قدس سرور رسیدہ مورد عنایات گردید و شرف بیعت حاصل کرد و قریب
دوازده سال و ظل تربیت حضرت شیخ ریاضات شافہ کشید۔ و فیض ہادیوزد کرد و بہ ہفتائے
مداہج فقر برآمد۔ و بعد از انتقال شیخ بر سجادہ خلافت مقدم نشست۔ سائر خلفا و مریدان
حضرت شیخ اور مقتدا می شناختند۔ و شرائط ادب و اعتقاد بجای می آوردند۔ و علامۃ
مولوی نظام الدین خلف الصدق مولانا قطب الدین شہید سہالوی نور اللہ تفریحیہ کما کہ فضل
فضلانہ کوثری گردید بعد وفات شیخ بہ خدمت میر رجوع آورد۔ و از باطن انوار پر توہما اقتباس
کرد۔ میر و مولیٰ من توابع لکننوا قامت داشت۔ و اکثر یہ بلگرام تشریف می آورد
و ہمیشہ بہ ہدایت و ارشاد طالبان اشتغال داشت۔ و خلقی کثیر بہ تمسک از آتش دست
ہدائن مدعا زد۔ میر بہ تاریخ چار و ہم ذی الحجہ ۱۰۲۲ لے اربع و تین و ماتہ وائف بہ رفیق غلی
پیوست۔ و در مولیٰ آرام گرفت۔ خاک پاکش زیارت کردہ خاص عام است راقم الحروف گوید

آفتاب سب سحر آگاہ	پیر روشن دل صاحب تکمیل
گفتہ تاریخ وصالش با توف	زیب خلد آمدہ میسہ اسمعیل

درین محل دو کلمہ احوال شاہ عبدالرزاق بانسوی قدس سرہ تمینا در تسلیم می آید۔

(۱۷) شاہ عبدالرزاق

ساکن بانسہ من توابع لکننوا صلوات از قبضہ محمود آباد است کہ در جوار بانسہ واقع شدہ
پدرش با دختر بعضی از شیوخ قدوائی ساکن بانسہ کہ خدا شد۔ شاہ عبدالرزاق از بطن

آن عقیقه فتنه گردید و به علاقه ارث مادر در بان آمده توطن گرفت - ابتدا به حال بنوکر پیشگی
 کسب معاش می کرد - آخر نزدیک داده عمره در یاسنت گذرانید - و بسواد گجرات احمد بابا
 شریف خدمت شاه عبدالصمد خداینا قدس سره دریافت در حلقه ارادت در گوش کشید
 و به مقدمه اعلی قاضی شد - و به وطن بالوفت برگشت - دوام لباس بطور اهل دنیا می پوشید
 و پیشغل زراعت کسب قوت حلال می کرد - چون بر بانی ساطع داشت و وضع و شریف
 منقاد شدند - و علما و فضلا غاشیه ارادت بردوش کشیدند - و با آنکه امی محض بود
 آیات قرآنی را از بر خوانده و تفسیر می گرد و حقایق و معارف بیان می فرمود که فاضل
 را حیرت دست می داد - و فائز بنجم باه شوال ساله است - و ثلثین و مائه و الف واقع
 شد مدفن قصبه بانسیر زار و تبرک به -

(۲۷) راقم الحروف فقیر آزاد

احسینی نسا والوالی علی اصلا و البکر امی جوار او نشا و حنفی ند به با و اچنتی طریقه و زمانه
 بست و بنجم ماه صفر ساله است عشر و مائه و الف لباس بهتی پوشید - و از ریعان آگاهی
 سر رشته تحصیل علم به دست آورد - و کتب درسی از بدایت تا نهایت در حلقه درس استاد
 المحققین میر طیفیل محمد بلگرامی طاب ثراه مرتب گذرانید و لغت و حدیث و سیر نبوی و فنون
 ادب از خدمت قدسی منزلت جدی و استاذی حضرت علامی میر عبدالجلیل بلگرامی
 طاب بفعجه اخذ نمود و عروض و قافیه و بعضی فنون ادب از خدمت والد ارجت میر سید محمد

خلف الصدق علامه مرحوم مرقوم تلک کرد و در ۳۷۰ ساله سبع و ثلثین و مائت و الف شرف میجت
 جناب مستطاب سید العارفین میر سید لطف الله المعروف به شاه لد با بلگرامی قدس سره
 اندوخت - و در ۳۸۰ ساله تخمین و مائت و الف مطابق کلمه سفر خیر از بلگرام به اراده حرمین نفیض
 ادبها الله شرفا و کرامته برآید - و در ۳۹۰ ساله احدى و خمسين و مائت و الف مطابق کلمه عمل اعظم
 این سعادت حظی حاصل کرد - و در مدینه منوره علی منور با الصلوة و التحدیه بخدمت شیخنا و
 مولانا الشیخ محمد حیات السدی المدنی الحنفی قدس سره صحیح بخاری قرات نمود - و اجازت
 صحاح ستہ و سائر مفردات مولانا فرا گرفت - و در مکہ معظمہ صحبت شیخ عبدالوہاب
 الطنطاوی المصری دریافت و برخی از فوائد عظمی کتب نمود شیخ عبدالوہاب نور الدین مرقده
 سر آمد علماء عصر و نزیل مکہ معظمہ بود و همیشه بنشر لوا مع علوم حمی پرداخت - و در ۳۹۰ ساله سبع و
 خمسين و مائت و الف به جتہ المادی فرامید و در جنت المعلی آرامش گزید - شیخ عبدالوہاب
 علیہ الرحمۃ اشعار عربی فقیر را بسیار تحسین کرد و ہر گاہ آزاد تخلص بندہ شنید و معنی آن را
 فہمید - فرمود یا سیدی انت من عتقاد الله و ازین نفس مبارک حضرت شیخ قدس سره
 کہ در حق این سرا پا گرفتار مرزده امید واری ما دارم - الحاصل فقیر و مکہ معظمہ بہ چنانہ
 شیخ عبداللطیف قدس سره اقامت گزید و در ۳۹۰ ساله اثنین و خمسين و مائت و الف مطابق
 کلمه سفر بخیر جانب ہند عطف عنان نمود تفصیل سفر حرمین شرفما الدتعالی در آخر این
 مجلد می طرازد - و ذکر ایاکین قدسیہ خیر الخاتمہ کلام حمی سازد - انشاء الدتعالی - و درین
 سعادت پنج ماہ اقامت بندہ سورت صورت بست - از انجا سرے بہ دیار دکن کشید

و ابست و هفتم ذی القعدة ۱۰۵۲ هـ انشین و حسین و مائده و الف و ارد و خجسته بنیاد و رنگ آباد
گردید و در تکیه بابا شاه مسافر نقش بندی قدس سره گوشه انزد اگرقت - و از برکات ربیع تقد
طرفی بر بست بعد چندی سلسله جنبان ازل تعالی شانه سکون را با حرکت بدل ساخت
اکثر بلاد کن سر مشق قدم سیاحت شد - و عجاایبه صنع الهی کل الجواهر بصیرت و چشم کشید
لله الحمد و المنة اذن روزی که ناصیه اخلاص با آستان بیت الله آشنا شد میگانی
از رسوم ابنای روزگار بهم رسید - و محنتی تخلص آزادی قدر استعداد جلوه افروز گردید - فقیر را
بالنواب نظام الدوله ناصر جنگ شهید خلف نواب آصف جاہ ربط عجیبی اتفاق افتاد
و موافقتی که بالاتر اذن متصوره باشد دست بهم داد -

چون نواب نظام الدوله بعد رحلت پدر برسد ایالت و کن نشست - بعض
یاران دلالت کردند که حالا هررتبه که خواهید میراست اختیار باید کرد - و وقت را غنیمت
باید شمرد - گفتم آزاد شده ام بنده مخلوق نمی توانم شد - دنیا به نظر طالت می نماید
غرقه اذن حلال است زیاده حرام و این شعر در خوانده شد

درین دیار که شاهی بهر گدابخشند	غنیمت است که مارا همین با بخشند
--------------------------------	---------------------------------

کلاه تزکیه نفس شستن عهد بهرنگی با آئینه جوهر نایستن است اما نعمت آکی را حق
بر زبان که بے تحدت ادا نه تواند شد - ایزد بجان سر و آزاد هست را نشود نماه استقامت
اگر است نماید - و گل سبزه توفیق را آب رنگ نبات مرحمت فرماید ان علی بایشاء
قدیر و بالا جابته جدیر - اکنون من تقریب جو بذر بعض کابر که درین سطور اسام ایشان بر زبان

تسک گذشت می پردازم - و ادبم خامه خوش رفتار را جلوریزی سازم -

(۳۰) شیخ محمد حیات السندی المدنی قدس سره

از سمار باینین و غلاما محمدن است - روزی از اصل و نسب شیخ استفسار کردم
 به خطا شریف بر قطعه کاغذی نوشته داد - والد الفقیه محمد حیات السندی المدنی آینه ملاقات
 من قبیلہ حیاچر الساکن فی اطراف عادل پور و اسیدوسی القادری الساکن فی کوتہ بیگز آنتی
 حیاچر به چین فارسیین بر وزن ساغ تومی از کتبه رسد و عادل پور از توابع بهکمر فقیر آن را
 دیده ام - و اسیدوسی قادری از اعیان حوالی بهکمر است و کوتہ از مشهور مولد و منشا
 شیخ محمد حیات قدس سره سید و عتفه ان شباب توفیق زیارت زمین شریفین یافت
 و در مدینه سورہ توطن و تامل گزید و مکر تحصیل علم یافت - و با وجود فداان وجه معاش
 استقامت را کار فرمود و نزد علماء و حوزین طہین میات از این سدی زیل مدینہ منورہ
 ہوز اللہ مضجہ کسب کمالات نمود و برخی پیش شیخ عبدالعزیز بن سالم البصری الکی قدس سره
 تلمذ کرد و تمام عمر در خدمت حدیث شریف صرف ساخت - و تبحر عظیم درین فن
 اشرف انداخت و ہمیشہ ناشر علوم لطیفہ و عام اوقات شریفہ بود - و خاص و عام حرمین مکرمین
 و مصر و روم و شام اعتقاد و اخلاص خاص داشتند و از ذات ہمایون کسب برکات می نمود
 رقتہ کہ فقیر از مدینہ منورہ بہ مکہ معظمہ زاد ہما اللہ شرفا کر امتہ محادہ نمود - شیخ قدس سره
 مکتوبی نامزد فقیر نمود و اسم فقیر سید علی بیاضافت غلام تحریر فرمود از جہت آنکہ در حدیث

شریف آمده که همه کس عباد الله اند اطلاق عبودیت نسبت به مخلوق نباید کرد - فقیر در جواب
نامه نوشت باین مضمون که سلم روایت میکند "عن ابی هریره رضی الله عنه
ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا یفوقن احدکم
عبدی وامنی کلکم عباد الله وکل نساءکم اماء الله ولكن بقل غلامی وجاتنی
وفتای وفتاتی وبنجاری روایت میکند لا یفوق احدکم عبدی وامنی ولیل فتاتی وفتاتی وبنجاری
بنز قلمی ساختم که اگر واضع اسم غلام را بعضی عباد کرده باشد و دیگر معنی فرزند اراده کرده
تلفظ نماید او را می رسد که لکل امرء ما ولی شیخ قدس سره بعد وصول خط داد انصاف داد
و بعد ازین اسم فقیر غلام علی تحریر فرمود و چه خوب واقع شد آنچه این بنجار و تاریخ بفرمود و ذکر احمد
غزالی آورده که نوشته قاری در مجلس او این آیه خواند قل یعادی الذین اسم فوا علی انفسهم
آلایه فقال شرفم یاء الاضافة الی نفسه بقوله یا عبادی ثم انشد

وهان علی اللوم فی جنب حبها	وقول الاعادی انه لخلیع
اصم اذا نوبت باسمی وانته	اذا قیل لی یا عبدھا السمع

شیخ محمد حیات قدس سره در تاریخ نسبت و ششم صفر روز چهارشنبه ۱۲۶۳ ثلث و ستین ماه
والف و دلیعت حیات سپرد - و در بقعه مبارک بقیع مدفون گردید - "رحلتہ شیخی" تاریخ یافته ام
تا در حلت پنجم عدد محسوب است زیرا که معتبر در قاعده جعل صورت کتابت باشد نه تلفظ مثل
در عقد ایچا هر گوید - و فنی که لفظ در اسم الخط مختلف واقع شد مثل حصی و یحیی که در نطق الف است
۵۵ نوٹ لفظ مثل معلوم شد که کدام نسبت است ۱۲

و در رسم یا - مثل حمزة و طلحة که در نطق تا است و در رسم ا - بعضی گویند معتبر کتوب است
نه ملاحظه - و بعضی گویند معتبر لفظ است نه رسم - سید عبد الله مدبر مبنی می گوید قول اول معتبر علیهاست
و قول ثانی نا در -

(۷۴) شیخ عبد اللطیف

مولود و منشا او امر و به از مضافات دہلی نسبش به شیخ عبد الله المعروف به شیخ ابن
قدس سره می رسد که از مشاییر ادلیاے آن مقام است - در تاریخ پانزدہم ذی الحجہ ۹۷۷
سبع و سبعین و تسعمائة متوجہ عالم قدس گردید - شیخ عبد اللطیف در عنفوان شباب بہمت بہ احراز
فضائل صوری گماشت - و از امر و بہ برآمدہ مدتہا در بلگرام و قنوج یکسب علوم پرداخت
و اکثر کتب درسی و درجہ درسی میر سید نعمت اللہ بنیرہ و وارث سجادہ میر عبد الواحد کبر بلگرامی
قدس الله اسرارہا گذرانید - و فیضہا برگرفت - و بہ خدمت شیخ حبیب اللہ قنوجی بیعت کرد -
و نقد ہستی در یوتہ ریاضت گذاختہ سرمایہ کنز مخفی بدست آورد - آخر بہ حرمین شریفین شتافت
و در مکہ معظمہ بار اقامت کشاد - بعد چند سہ قصد ہند کرد بہ اادہ این کہ والدہ خود را از ہند بہ حرمین
شریفین برد - چون بہ وطن اصلی برگشت والدہ ازین عالم انتقال کردہ بود - باز بہ حرم محترم معاودت
نمود - و قریب پنجاہ سال در ام القری شرفہا اللہ تعالی بسر برد - ہر سال مناسک حج بجای می آورد
و قریب سی نوبت بہ زیارت مدینہ منورہ علی صاحبہا الصلوٰۃ والتحیۃ سرمایہ افتخار اندوخت -
بسیار لطیف طبع رقیق القلب بود - و در مروت قدر دانی از باب کمال نظیر نہ داشت - ہر سال
در موسم حج تلاش می کرد کہ اگر صاحب کمالی یا احد سہ از شرفا و نجباء ہند وارد شدہ باشد

ملقات کند۔ وبقدر استطاعت خدمتی بہ تقدیم رساند۔ محرراوراق ہر گاہ از مدینہ منورہ بہ
 ام القریٰ عود کرد۔ شیخ عبداللطیف خبر مقدم فقیر یافتہ بہ استقبال شتافت و مقید شد کہ درمخلص
 خانہ نازل باید شد۔ قریب پنج ماہ دین بلدہ طیبہ بخانہ شیخ اقامت داشت۔ مروت ہا ازین
 عزیز مشاہدہ شد کہ جز بہ زبان بے زبانی ادا نہ توان کرد۔ جز اہل المدینہ عنایتہ بجزاویہ مصاحبت
 و مجالست اداوقات بہ حضور وافر گذشت۔

می گفت۔ روز یک پیش باب السلام حرم ملی درویشی ہندی نژاد بہ نظر درآمد بہ غایت
 کثیف و بد معاش بہ مجرد افتاد بن نظر کراہت دست داد۔ درہمان لحظہ پر توغیت راہی برد
 یافت۔ نفس خود را بااست کردم کہ ازہی نوع خود این قدر وحشت و نفرت چرا۔ احوال سزایت
 این است کہ با این شخص در یک ظرف ہم طعام شوی۔ بخانہ آدم و طعامی میا ساختم و نزد
 درویش رفتہ گفتم کہ سرے جانب غریب خانہ بایکشید۔ درویش دم نہ زد و بہ خانہ من قدم بچہ
 فرمود طعام پیش آورد۔ و با او در یک ظرف ہم لقمہ شدم۔ درویش از اول صحبت تا آخر حرفی نہ زد
 و طعام را تناول نمودہ بہ محل خود برگشت۔ روز دیگر باز طعامی میا ساختم۔ و درویش را از باب السلام
 بہ خانہ آوردہ در یک ظرف ہم لقمہ شدم چہل روز کامل برین منوال گذشت۔ روز ہجلم درویش بہ سخن
 درآمد و گفت عمر با سیاحت کردم انسانی بہ قماش تو نہ یافتہ من کمیی سازم۔ در پاداش خدمتی کہ
 بجا آوردی ترا این صنعت تعلیم می کنم۔ گفتم من ہم کمیی سازم۔ گفت چگونہ؟ گفتم قوت بازوے
 کہ بآن کسب قوت حلال می کنم کمییائے من است و لب پوریا را اگر دانیم۔ در اہم و دانیزی
 کہ از کسب بازوے خود حاصل کردہ بودم افتادہ بود التفات نہ کرد۔ و بہ دستور او در مقام اصرار بود

و من در مقام انکار - آخر خود بخود آتش دلوت آورده و دوس را در لوت گداخت و خاکستر از کاغذ
پاپریچیده بر آورده در لوت ریخت - فی الحال قصص طلبا بر بست - گفت این را غنیمت باید
شمرد که من اکنون قصد هندوستان دارم مبادا بر تقدان این نعمت حسرت کنی - گفتم
رفا دارم گفت چیست - گفتم اگر رود صحراے اتفاق شود که در آنجا مس بهم رسد می توان
خاک راز را حقتن - گفت این خود مقدر انسان نیست - گفتم پس چرا انظر بر آن کس نه باید
داشت خاک راز می سازد - درویش بر استقلال من آفرین کرد و رخصت گرفت
و باز در نظر نیامد -

شیخ عبد اللطیف در اوائل قدم خود به مکہ معظمہ یک سال کامل در جبل ثور نزد
لور در ریاضت شاقہ کشید این جبل از شهر سافت دو فرسنگ دارد و بر فک این کوه خارے
نمونه برج ثور واقع شده و شب بخت به ما جهان افروز رسالت را در بر کشیده به تقریب
جبل ثور نقلی از خود می آید که در موسم تابستان که هواے سموم برق تاز و جوش حرارت
خارا گدازد و بدست و نم محرم مکرم ۱۵۲۰ تنین و خمین و مائت و الف قصد زیارت جبل ثور
کردم همین که قدم از شهر بیرون گذاشتم - حرارت تشنگی غلبه کرد آب همراه گرفته بودم بخیاں
آنکه در اثناء راه بهم می رسد در راه جزع سسی آبے تراوش نہ کرد چند کس دیگر در عرض راه بهم
آمدند - این باب طیلے با خود داشتند ما شرم زبان سوال را بر بست که آب به نفس این ما
کفایه نمی کرد - دیگران چه رسد - این مسافت نشیب و فراز به چه مشقت طے شد بگر از
التهاب حرارت کباب گشت - و نفس از طغیان پیوست موج سراب به پای کوه رسید

صورت دیگر پیش آنکه با وصف این حالت کوه آسمان شکوه را به قدم صعود باید پیچید تا کمر کوه
افغان و خیزان خود را ساندیم بشیر طاقت طاق شد. و شوق آب در مرآت خیال به
کیفیت عجیبی نقش بست. عزیز از فقر و بسه قدم بالاتر می گذشت و صراحی سفا
در دست داشت. ناگاه صراحی با سنگی ملاتاتی می کند خفت اعلی در دست آدمی ماند و نصف
اسفل بشکل کاسه امانت نزول می کند. و جفظ قاور ملین تعالی شانه قطره آب به ضایع
نمی شود کاسه را بر دو دست از هوا گرفتند از آن عزیز امانت خواسته تخرج نمودم یعنی آفرینند
که جهان شیرین را خلق کرد آب به سر به این شیرینی خوش طعمی یاد نه دارم هنوز لذت آن
در کام من است. و هرگاه تصور می کنم ذوق خاص در سینه یادم و شک نیست که کار ساز
به نیاز جل شانه در آن ساعت ترحم را کار فرمود و بنده سوخته را به ساغر رحمت سیراب نمود
فنبجان الذی هو یطعمنی ویسقین -

وفات شیخ عبداللطیف در مکّه معظمه ۱۲۵۵ هجری قمری و مائت و الف اتفاق افتاد و در جنت
معلی مدفون گردید. بهشت نشین. تاریخ یافته شد رحمة الله علیه. شاه حبیب الله قنوجی
پیر بیست شیخ عبداللطیف حاوی علوم ظاهر و باطن بود. و همواره به لوازم ریاضت و درس
علوم می پرداخت. و در ایام طلب علم به مطالب کتاب چنانچه باید می رسید. ازین وجه
خارخاری در دل داشت. شبیه حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم در خواب دید و التماس
کرد که این سچ را انرا کشایش در علوم نصیب شود. التماس او در شب قبول یافت. همین
که از خواب بیدار شد ابواب علوم بر او مفتوح گشت. و بر مسند تدریس نشسته عالمی را

تکمیل علوم ظاهر و باطن کامیاب ساخت. و در ساله العین و مائتہ الفاروبہ عالم
قدس آورد. کتاب المحرر فخر الموت جبر اوصال الجیب الی المولی الجیب. تاریخ یافت قبرش در قنوج است
او مرید شاه عبدالجلیل آله آبادی را و مرید شاه محمد صادق را و مرید شیخ ابوسعید گنگوہی
از احفاد امجاد شیخ عبدالقدوس گنگوہی قدس اللہ سرہ را بهم. بر ناظران این سواد روشن باد
کہ بابا شاه ساوا و رنگ آبادی قدس سرہ کہ فقیر در تکیہ آن حضرت مدت ہفت سال
طرح اقامت ریخت. سلسلہ ایشان بہ مخدوم اعظم قدس سرہ منتهی می شود. مناقب و آثار
حضرت مخدوم از غایت ظہور مستفی از بیان است احوال اکابر متاخر مہجلا قلمی می گردد.

(۷۵) مولانا میر خور و عزیزان بلخی قدس سرہ

خواہر زادہ مخدوم اعظم است. صاحب حالات سینہ و جذبات قویہ بود و در بلخ کوس
شیخت می زد. صاحب طبقات شاہ جہانی گوید "در سال نہ صد و نود و سہ بہ عالم علوی عروج نمود"

(۷۶) مولانا پایستہ خسیکتی قدس سرہ

اکبر خلفا و مولانا میر خور و عزیزان است. اورا نقشبند ثانی و شیخ ولی تراش می گفتند
خضر راہ از خود رفتن بود. و بلد کوچہ بہ خدا پیوستن ناظران از مشاہدہ جمال باکماش مدہوش می گشتند
و خدا طلبان در اندک فرصت بہ سر حد کمال می رسیدند. در بخارا اسند نشین ارشاد بود و ہزارہ
باب سخا و ینار بر روی خلائیق می کشود. صاحب طبقات شاہ جہانی گوید "در سال ہزار و دہ"

عالم فانی را پدر و محمود

(۷۷) شیخ درویش عزیزان قدس سر

اکمل خلفا و مولانا پائیده آشیفتی است او را احرار ثانی می گفتند که جامع مناسای
 صورتی و معنوی بود. قریات فرادان در ملک داشت. حاصلات آن را همه صرت دارد
 و صادر می ساخت. بادشاه عصر نذر محمد خان در وقت نماز جمعه به دیدن او آمد شیخ در مراقبه
 بود یک دست بالا کرده تا به حدی که نزدیک شد که وقت نماز جمعه بگذرد. کسی را قدرت
 میشد که تعرض کند. آخر دست فرود آورده اشاره به اقامت فرمود. بعد فراغ نماز پادشاه
 به ادب تمام استفسار نمود که این توقف به کیفیت خاص چه بود. فرمود در هفت کردی بلخ
 دهری است در آنجا عبدالمند خان آدینه مسجد نام مسجدی عالی بنا نهاده در آنجا همه مخلصان
 خودند. وقت نماز جمعه همه به نماز مقید بودند که سقف مسجد آغاز فرو رفتن کرد. دست بالا کرده
 به نگاه داشت سقف مشغول بودم تا همه بیرون آمدند بعد از آن گذشته شد تا فرو رفت
 پادشاه مردم را به تحقیق فرستاد همان تاریخ برآمد. موضع اقامت او عجدان در جوار خواجه
 جهان بعد وفات همانجا مدفون گشت.

(۷۸) بابا شاه سعید پلنگ پوش

از کمل خلفا شیخ درویش عزیزان است. وجه تالیف آنکه همیشه پوست پلنگ در بر

و شرت مولد بابا محمد دان است - پدر ایشان بمقول بود - بابا و اولاد تحصیل علوم ربی
 می پرداخت - و بر اقران لواء فقیه می افراخت - روزی بعد درین باشرکات مقابله
 داشت - در آن حال دید که جوی از قلندران در گذر است و شخصی است در میان
 ایشان بس مشهور به محدودین منجذب شده در پے او رفته چون شخص بیسکن خود ریه التماس
 بهر نگلی نمود - او فرمود فقیری کار دشوار است تحصیل مقید باید شد که سن شصت و نه سال
 آن دارد - و آن وقت هفت ساله بود - دست از طلب باز نه داشت آن بزرگ
 او را برهنه ساخته از او رحمت نمود همان ساعت آن قدر جذب قوی در گرفت
 که راه بیابان پیش گرفت و قریب پانزده سال در صحرا با برین منوال بهرهنه می بود در
 قرشی هفتاد و دو بار بازار علی النعم می شود گاهی روزی بازار می آمد هر چند مردم لباس می دادند قبول
 نمی کرد و بین الجمور به دیوانه سعید مشهور بود - بعد پانزده سال روزی در بازار قرشی در هجوم مردم
 به اتفاق آمد و لباس شخصی را گرفته خود را پوشیده مردم در شگفت ماندند که دیوانه سعید پیش از
 شد - و آن شخصی که ایشان را جذب کرده بود با بآقل فرید نام داشت - بعد اتفاق بازار
 بخارا به خدمت بابا بآقل فرید رسید و همراه به ترین شریفین رفت - و هم در رکاب سعادت
 به بخارا مراجعت نمود تا آنکه روزی بابا بآقل فرید دست او را گرفته به خدمت شیخ درویش
 عزیزان گفت که این فرزند ماست تربیت ادحواله شمامی کنیم که مراد وقت نزدیک رسیده
 است بابا بآقل فرید در همان ایام رحلت کرد - بابا شاه سعید خدمت شیخ لازم گرفت
 از فیض تربیت والا به حسب کمال تکمیل فائز گشت بابا بآقل فرید پیروزه است و حضرت

فرید

شیخ پر ارادت بابا شاه سعید بعد در دودهندستان به خواست لشکر نواب نادر علی بن
فیروز جنگ پدر نواب آصف جاه مامور گردید لهذا همیشه همراه این لشکر می بود. و او را اثرات
عام و خارق عادات بسیار است.

خلیفه قی عباس الرحیم بلخی که از اعظم خلفای بابا شاه مسافر است و در سنه ثلثین
و اتمه و الف مطابق قطب المحققین و دار السلطنت لاهور بتوجه ملک بقا گردید. نقش فرمود
که وقتی ایشان خورد یعنی بابا شاه سعید قدس سره از او رنگ آباد مرا به خدمت ایشان
کلان یعنی بابا شاه سعید قدس سره در لشکر نواب فیروز جنگ فرستادند در اثنا راه درخوا
می بینم که دو فیل پیش و پس می روند و فقیر در میانه است. فیل پیش صغیر اکبته است و در کمال
ستی و شورش و فیل قفا عظیم اکبته باتمکین و کمال آهستگی در رفتار. بعد پیدایش مدت
چنین به خاطر رسید که فیل پیش ایشان کلان اند و فیل قفا را ایشان خورد و اگر ایشان خورد و مرتبه
عظیم تر باشند. چون به خدمت ایشان کلان رسیدم شش ماه در خدمت بودم
گاه همه صبح خاطر می را به خود راه اندادم و گریه می کردم به سعادت من و فراق بودم. و چون
حقائق و معارف می رفت همان واقعه دیدار باطن منظور کرد و ایشان کلان و نفع این آیه
نموده خواندند که لا تفرق بین احد من دسله و کثرت دیگر روز سه با جمعی شش می نمود
که به خاطر گذشته چون اندیشه را به پیوستگی به کلی حاصل شود چرا به معاشر و معاشرت رود و فوراً
ملفت شده فرمودند تقاضای این نشان چنین است. انبیا علیهم الصلوٰه و السلام با وجود
مرتبه نبوت ازین فارغ نبوده اند. روزی فرمودند چهل سال است که خواب از چشم من رسیده

و آنی قصه زنده نموده رحلت ایشان هفتم رمضان ساله حشر و مائت و الف در لشکر
 انواب فیروز جنگ در سواد شهر گلبرگه واقع شدش مبلک راه اوزنگ آبا و آورده در تکیه
 شریف دفن کردند این عمر اربع تا پنج است ع-

قصه جنت پور مکان سعید

۱۱۱۰

(۷۹) بابا شاه مسافر قدس سره

لوا سے ولایت بردوش و ارشد خلفا و بابا شاه سعید پلنگ پوش است ۵

قطب دمان صاحب شاه و عظیم	لوا فقه
خسرو بے تاج و نگین و علم	شاه مسافر به در حق مقیم
ریشه به اسرار حقیقت دو اند	تاج ده قیس و خاقان حرم
خود شکنی با اثر ذکر و	دامن بهمت به دو عالم نشاند
پادشاه - الله نقشبند	اردشمنی دل اغزنیکه او
	ایک نظر او دو جهان را پسند

بابا شاه سعید می فرمودش انزده کس از ما مخلص شدند همه مخفی رفتند - مگر شاه مسافر که
 شیخی مارا ظاهر کرد - مولود و نثار بابا شاه - سا فرغید و ان است و نام اصلی او حافظ محمد عاشق
 بابا شاه سعید ایشان را سا فر خطاب فرمود و او اهل به خدمت میر عطاء الله ساگری
 پیوست و به طریق کبرویه ریاضت پاکشید - بعد چندی میر عطاء الله ایشان را مخلص
 به سیاحت نمود و از اینجا در غور آمده دو از ده سال اقامت نمود - و با مشایخ آنجا صحبت داشت

از آنجا که کابل آمده بابا شاه سعید را دریافت و به حلقه ارادت در آمد و بعد هفت سال
 رخصت گرفته به حرمین شریفین شتافت - و بعد تحصیل این سعادت در اوایل عهد
 خلعه مکان به همد سعادت نمود و در او رنگ آباد جای که الان تکیه مرقد مبارک است
 طرح اقامت ریخت و تانفس و اسپین بر نه خواست و حاشیه نشینان لباطار ارادت
 ربه صدر کمال و تکبیل رسانید - چهارم رجب ۱۲۳۱ است و عشرين و مائه و الف
 و امن از عالم سفلی بر چید و پهلوی پی خود جانب قبله آسایش گزید میرزا عنایت الله بیگ
 اندجانی متخلص به راجی گوید ۵

مقیم عیش شد از فروش این طاق
 مسافر شد ز عالم قطب آفاق

مسافر شاه ار باب معارف
 خرد و این پنج سال جلش گفت

۸۰۰ بی بی خور و تسرها

مولود و منشاء او بلگرام است - آورده اند که پدر و مادر خواستند که او را که خدا سازند
 ابا که در آخر نه گذاشتند و مراسم طوی شروع کردند و وقتی که مشاطه او را آراسته به جلوه آورد -
 جلوه دیگر نمود و تبسم کنان در آنجنم روحانیان خرامید - مادر و پدر از مشاهده این حال داغ
 شدند و با بهمان لباس و زیور زیر خاک سپردند - و زردان خبر یافته شب بر سر تربت او آمدند
 و خواستند که قبر او را و اگر ده زیور و لباس به دست آورند به حکم قادر مطلق تعالی شانه همه دنیا
 شدند - و در مقام حیرت فرو ماندند - صبح از ظهور این کرامت شور و در خلق افتاد و خاک پاک
 او تا صبح قیامت زیارت گاه خلایق شد محله خور و پوره به نام او است رحمة الله تعالی علیها -

فصل دوم

در ذکر فضلا نور الله مضاجعهم

پیش از شروع تراجم اکابر گلی چند مناسب فصل در دامن قرطاس ریخته می شود که اگر
پوشی از حری چشم التفات کناید به استنهایم رواج میل نماید -

برضای خود اقصای منازل اخبار و عابران مراحل آثار بهرین است که در قد و ن سافه
پیش از آنکه بین اسلام بر نصف نیمه جلوه افروز شود عالی فطرتانی گذشته اند که خود را در پوشت
ریاضت گذاشته روح مجرب ساخته و عالم ملک و ملکوت را به نظر دقت سیر کردند و تحقیق
اشیاء را به قدر طاقت بشری دریافته و ضوابط و قوانین علوم وضع کردند و احسانی عظیم
بر زبانیاں استقبالی واگذاشته اند - صاحب کشف الظنون به عبارت عربی گوید خلاصه
کلاش این که

مردم عالم دو قسم اند فرقه هست که به شان علم اهتمام کرده اند و اصناف معارف به
ظهور آورده و فرقه دیگر اند که اعتنا کرده اند به شان علم به حیثیتی که اسم عالم بر ایشان اطلاق
توان کرد -

از جمله قسم اول اهل مصر و روم دهند و فرس و عسکر و عبرانیین یعنی بنی اسرائیل
و کلدانیین و آن گروهی بودند در زبان قدیم سکن این مازنین عراق و جزیره عرب و لغت این ملام
سریانی بودند از جمله قسم ثانی بقیه امم سوا از مردم چین و ترک و چون آفتاب عالم تاب اسلام

سر از انفق عرب بر آورد و مضمون قول خیر الانام علیه الصلوة و السلام گل کرده که ادایت لی
 الامر من فادایت مشارقتها و مفاربیها و سیبلغ امتی فادری لی
 او اکل بر انداخته شد - و مسلمانان کتب عمل سابقه فراوان سوختند - و علماء طائفة توریت
 و انجیل و غیر ہمارا منع کردند بلکه بعضی بہ تحریم رفتند - کہ بانی شان بخاری گوید در تحریف
 توریت و انجیل اختلاف کرده اند - آیا در لفظ است یا در معنی بعضی میل کرده اند بہ شق
 ثانی و جائزہ داشته اند مطالعہ و این قول باطل است و جائز نیست مطالعہ بہ اجماع
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم با عمر رضی اللہ عنہ صحیفہ توریت دید و غضب فرمود
 انتہی کلام الکرمانی -

و چون سعد بن وقاص ملک فاریس را فتح کرد و کتب فلاسفہ پیش از حصر بدست افتاد
 امیر المؤمنین عمر رضی اللہ عنہ را نوشت چه باید کرد - عمر رضی اللہ عنہ نوشت :-
 اطرحها فی الماء ان یکن ہدی فقد ہدا ان اللہ باہدی منها وان یکن
 ضللا فقد کفاناها اللہ فطرحوها فی الماء و النار

الحاصل جمیع سلیم اتفاق کردند بر اخذ و عمل کتاب انبی از دست رسالت پناہ
 صلی اللہ علیہ وسلم و صحابہ کرام رضوان اللہ علیہم اجمعین از حجت برکت صحبت رسول صلی اللہ
 علیہ وآلہ وسلم و قرب عمد مبارک و کثرۃ علم و این چنین تابعین رحمہم اللہ تعالی حاجت
 بہ تدوین علوم شرایع نہ داشتند بہ حدی کہ بعضی کتابت علم را کرده پنداشتند و استدلال
 کردند بہ حدیث ابی سعید خدری رضی اللہ عنہ کہ استاذ النبی صلی اللہ علیہ

وسلم فی کتب العلم فلهذا ذلک و شخصی کتابی نوشته بر عبداللہ بن عباس رضی اللہ عنہما
 عرض کرد - عبداللہ کتاب را گرفت و بہ آب نحو ساخت - آن شخص سبب استفسار نمود فرمود
 ازیم آنکہ سبب ابر کتاب اعتماد کنید و فقط از ترک و ہمید چون ملت اسلام وسعت گرفت
 و بلاد شرق و غرب بہ تصرف اسلامیان درآمد و صحابہ رضی اللہ عنہم در اقطار امصار متفرق
 شدند و رخت زندگانی از جہان فانی بر بستند و فتنہ ہمساز گریبان بر آورد و تحائف عقول و آرا
 گل کرد و وجود علما و غنطہ علوم را بہ کمی آورد و بہمت با قاصر افتاد - و خلالتی بہ بقیہ علما و مجتہدین
 رحمہم اللہ تعالی رجوع آوردند و امر فتوی شیوع گرفت - و ہم آن شد کہ احکام شریعت
 غلط و ضحلال پذیرد - و حق با باطل التباس گیرد و در اواخر عمدت البعین رضی اللہ عنہم اجمعین
 علما و ملت اسلام اساس ندوین گذاشتند و حتی عظیم ترین است موحومہ ثابت کردند جزا ہم
 اللہ عنا خیر الخیر او اختلاف است و دین کہ اول کیکہ در عمد اسلام تصنیف کرد و کیت بعضی
 گفته اند عبدالملک بن عبدالعزیز بصری ستونی در سلسلہ ست و نجسین و ماتہ بعضیہ گفته اند
 بر سبب بن صبیح ستونی در سلسلہ ستین و ماتہ و بعد از ان تصنیف کرد و سفیان بن عیینہ - بعد از ان
 امام مالک رضی اللہ عنہ بطار اور مدینہ منورہ - بعد از ان عبداللہ بن وہب در مصر و مصر
 بن عبدالرزاق در کین - و سفیان ثوری و محمد بن عقیل و ابن عران در کوفہ - و حماد بن سلمہ
 در دج بن عبادہ در بصرہ - و ہشتم در واسط - و عبد اللہ بن مبارک در خراسان - و سطح نظر
 این اکابر در تصانیف خود ضبط مبانی و کشف معانی قرآن و حدیث بود رحمہم اللہ تعالی
 و چون امر خلافت بر نبی عباس قرار گرفت خلیفہ ثانی منصور و انیقی از اثر صحبت اعاج غلبتی

به علوم فلاسفه بهم رسانند خصوص تنجیم را بسیار دوست گرفت. و منجمین را فراوان تربیت و نوادش نمود. چون نوبت خلافت هفتم مامون بن هارون رسید میل کلی به این علوم پیدا کرد. و بنیادی که جدا و گذاشته بود به اتمام رسانید. و علوم فلاسفه را از معادن و مواضع اصلی استخراج نمود. و ایلچیان نزد ملک روم فرستاد و کتب فلاسفه را خواهرش نمود. ملک روم آن قدر کتب که بهم رسید از افلاطون و ارسطاطالیس و بقراط و جالینوس و اقلیدس و بطليموس و غیرهم پیش خلیفه ارسال داشتند. خلیفه ترجمانان ماهر را فرمود تا ترجمه ساختند و در حلقه درس انداختند. دانش بزرگ و همان روزگار که محبت بر بستند و سبب الطافه و زرش را اتقان علوم را به درج کمال رسانیدند. و تصانیف لطیفه برای سوره این ریاض استقبال و گذاشتند و محدوده این ماسعلم ثانی ابو نصر فارابی است و ابو علی سینا و قاضی ابو الولید بن اربشیدی و وزیر ابو بکر مشهور به ابن الاصلاح اندلسی و غیرهم کشف الظنون گوید و درین بابا ملخص کلاشش نقل کرده می شود.

از خواص آنکه علمای ملت اسلامیة در علوم شرعیة و عقایده اکثر اعاجم اندالافن فصاحت و بلاغت و نظم اشعار آید در ترتیب خطب و اخبار که مجموع این فنون را عبثه به درج به قصوی رسانیده اند اما علوم شرعیة بنا بر مجموع بر قوانین و ضوابط است و محتاج به علوم دیگر اند که وسیله علوم شرائع باشد مثل قواعد عربیت و قوانین استنباط و قیاس و اذکة قاطعه که به آن ردء قائم باطله توان کرد. و مجموع این فنون مفتقر به تعلیم اند و مستند بر تحت صنائع که اهل حضارت رانی باشد و گفته اند که جمیع حصص و صفت حضرات تابع عجم است چه این

در صناعت و حرف ملکه را آئینه دارند و دین باب از سائر اعم فائق اند لاجرم در ضبط و اتفاق
 علم علوم و تدوین فنون یکجکس به اعلا جم نمی رسد و از جمله علماء و عجم در صناعت و نحو سیمویه
 و ابوعلی فارسی و زجلانج که همه عجمی الاصل اند - و از مخالف طاعت عرب زبان را کسب نمودند
 و قوانین عربیت به ضبط و قید کتابت در آورده و در همچنین محدثین و حفاظا مثل اصحاب صحاح
 ست و مفسرین و اصولیین و غیرهم رضوان الله تعالی علیهم اجمعین اما علوم عقلیه حبله
 صناعت اند - و قرعه این علوم بنام اعاجم افتاده تا اینجا خلاصه کشف الفنون است
 و چون ولایت روم و ایران و توران قدیم الاسلام است منال علم اول درین سزین
 ریشه دو انید و رتبه اصلها ثابت و فرعها فی السماء بهم رسانید - و بعد ازان که طلیعه اسلام
 الیه تسبیح پسند برافراخت و بر پرچم اعلام و ظفر انجام برین مملکت سایه انداخت جمعی از علماء
 و الاقدر به بر تو در دود خود شبستان هند را منور ساختند و به افاضه انوار علوم عقلی و نقلی
 چراغانی برافروختند و بعد ازان در هر عصر جمعی ازین طائفه علیه قدم در شهرستان و جو گذارند
 و رایست ترویج علوم و تهید فنون برافراشته تفصیل از کتب تواریخ باید جست و در
 مختصر تمینا چند س از مشاهیر این گروه و الاشکوه را بیان می سازم و بعد ازان به ذکر
 فضلاء و بلگرام که محرک سلسله تدوین است می پردازم -

(۱) مولانا حسن

بن محمد بن حسن بن حیدر الصفانی اللاهوری نور الله ضریحه عالم ربانی و دانا غرض

سنانی بود و در فقه و حدیث و علوم دیگر پایه عالی داشت . ولادت او در لاهور پانزدهم صفر
 سبع و سبعین و خمسائیه واقع شد . صنفانی او را به اعتدال حاصل گویند . صنفان به فتح
 صا و ممله و غین معجمه شهری است از بلاد ماوراءالنهر ابتدا و حال نزد والد خود تکمیل کرد و فنون کثیره
 تحصیل نمود و استعداد عالی بهم رساند و در سال ۱۰۳۵ هجری قمری به بغداد رفت و سنانها
 در آنجا محل اقامت افکند و به تدریس و تصنیف مشغول گشت از آنجا به مکه معظمه شتافت
 و مدتی به مجادرت بیت الله سعادت اندوخت و جانب عراق عطف عنان نمود
 و در سال ۱۰۳۷ هجری قمری به بغداد و در وقت او ابرهه سیل رسالت به هند فرستاد . و در سال ۱۰۳۸
 اربع و عشرين و ستمائیه از هند به عراق برگشت و کثرت ثانی بر سیل سفارت از آنجا
 به هند آمد . و در سال ۱۰۳۹ هجری قمری به بغداد مسافرت نمود و او در مکه معظمه و عراق عرب
 هند از شیوخ فزادان حدیث را سماع نمود . و تصانیف غریبه دشت مثل مشارق الانوار
 که شصت تمام دارد . و شرح بخاری . و مصباح الدجی و الشمس المیزه . و در آنجا به شرح
 آن همه در فن حدیث و کتاب شوار و عباب و شرح القلاوة السمطیه فی توشیح الیه رسید و کتاب
 الافتعال در لغت . و کتاب الفرائض و کتاب العروض .

وفاتش در بغداد ۱۰۵۸ هجری قمری و ستمائیه در عهد حاکم خلفاء عباسیه اتفاق افتاد
 فرزندان خود را وصیت کرد که نعش او را به مکه معظمه نقل کنند . اول او را در حرم ظاهری واقع بغداد
 به خانه خودش امانت گذاشتند . و در سال مذکور به مکه مقدسه آورده و فن ساختند مولانا در
 آغاز مشارق الانوار تناسل قبر خود در آن بلده فاخره بیان کرده گفته احاطه بها جمید افاضه

مولانا از اجلہ خلفاء سلطان المشائخ نظام الدین دہلوی است قدس سرہ
 زہی علما داشت و ہموارہ بہ اشاعہ علوم و افاضہ تصانیف می پرداخت . و کار علم و تہذیب مولانا
 بہ جہان گشید کہ استادان شہر دہلی در حلقہ درس او بہ زانو آید و نشہ مستند و در ذیل
 تلامذہ منسلک گشتہ بہ شاگردی افتخار نمودند . مولانا تصانیف دارد . اما دین عصر کم یافت
 می شود . آرا مگاہ دہلی .

(۴) قاضی عبدالمقندر

بن قاضی رکن الدین الشریحی الکندی الدہلوی قدس سرہ سرآمد روزگار و در فضائل
 صوری و معنوی عظیم الاقدار است . در آوان تحصیل بہ شرف ملازمت شیخ نصیر الدین
 محمود قدس سرہ می رسید . و ذکر مقدمات علمی در میان می آورد . شیخ اورا بسیار دوست
 می داشت . و ابجاث اورا تحسین می کرد و بہ تحصیل علم ترغیب می فرمود . آخر الامر
 دست بہ دامن ارادت زد و کمال صوری را با جمال معنوی ہم آغوش ساخت . ہموارہ
 بہ افادہ طلبہ می پرداخت . و لب تشنگان را بہ سبیل علوم سیراب می ساخت و طریقہ
 انیقہ شیخ نصیر الدین محمود و اکثر خلفاء او نور اللہ مضایع جمیع حفظ آداب شریعت و اشتغال
 درس بود . شیخ نصیر الدین می فرمود یک مسئلہ شرعی فضل دار و برہنہ ار کہتہ کہ
 آیینخت بہا عجب دریا باشد .

قاضی عبدالمقندر در تاریخ بہشت و ششم محرم ۹۱۷ھ احدی و تسعین و سبعمائہ مقام
 حندلیک مقدر قرار گرفت و ہشتاد و ہشت سال عمر یافت . خواب گاہ دہلی . قاضی

در زبان عربی شاعر باریه است قصیده لاسه ادر اشخ عبد الحق دهلوی قدس سره در خست
الاشیار ذکر کرده درین صمیمه چند بیت به اتباع حضرت شیخ درج می شود

باسابق الطغنی فی الاسحار والاصل	سلم علی دار سلمی وایک ثم سلم
س الطباء اللق من داجها ابدا	صبا الاسود بحسن الدان البخل
وان ملوک الکرام قامضوا قدوا	حنی عجیبک عنهم تشاهد الطلل
انتخت اذ عدت عنها کواعبها	اطلا لها مثل اجنان بلا مقل
ان الطباء الذی یصنع سادله	فیرها لها حور منت عن الحول
ان کن مسغفیات فی نزیبها	عن الحوی وکل العین والحل
فان س ملکت قلبی لها شرف	علی المهر العین والادام بک
فدی فوادی اعلم بته سکنت	بیتا من القلب معور بلا حول
با طالب الجاه فی الدنیا تکن غدا	علی شفا حفرة النیران ولسفل
با طالب العز فی العقیه بلا عمل	هل تنفعک فیها کثرة الاصل
مکاره اکلت کالهملر اولدت	حیاله قتلت من جاء بالجل
فلا تکن لزمید الرزق مضطربا	واقنع بما قسم القسام فی الازل

(۵) مولانا معین الدین عمرانی دهلوی قدس سره

از علما و فحول جمله فروع و اصول بود و استاد شهر دلی عمر ناله تعالی و معاصر سلطان محمد بن تغلق شاه

آورده اند که سلطان محمد ولانا معین الدین را به ولایت فارس نزد قاضی عضدالحجی فرستاد و التماس نمود که به هندوستان تشریف آرد - و متن موافق را به نام او سازد - سلطان ابوالحسن والی شیراز مانع نشد - و فرمود بخت سلطنت به شما تسلیم می کنم - و هر خدایتی که بایده تقدیم می رسد قاضی چون تواضع سلطان را به این مرتبه مشاهده کرد از غریمیت هندوستان درگذشت و در وطن خود قدم اقامت افشرد و موافق را به نام سلطان ابوالحسنی موشح ساخت - و نام او را تا دور در دژ گار به کرسی عزت نشاند -

مولانا معین الدین عمرانی دقتی که به خطه شیراز داده شد در آنجا آثار فضل و دانش از به ظهور رسید به مزید اعزاز و اکرام اختصاص یافت - و تصانیف اوست حواشی کثر و سامی و مفتاح -

(۶) مولانا خواجه گلی دهلوی نورالله مضجعه

عالم ربانی و تلمیذ مولانا معین الدین عمرانی است - پس از طے منازل فنون ظاهر جاده پیمائی طریق باطن شد - و سعادت ارادت شیخ نصیر الدین محمود اودوی قدس سره دریافت و مراتب تزکیه و تصفیه به کمال رساند و خلعت خلافت و ارشاد پوشید و بر طریق ایتقه حضرت مرشد و برادران طریقت قدس الله سره ابراهیم شغل درس پیش گرفت - همواره به دانش آموزی می پرداخت - و طائفه تحصیلیان را از سرایه علوم بهره مند می ساخت - بهنگامی که امیر تیمور صاحبقران قصد دہلی کرد میر سید محمد گیسو را از قدس سره در عالم رویا بر نهضت

افواج تیموری و خرابی دلایت دہلی آگاہ شد۔ و مردم را ازین واقعه بیدار ساخت۔ مولانا خواجگی بر رویا سے حضرت سید قدس سرہ از دہلی برآمد و خست سفر جانب کابل کی کشید۔ البقیہ ایام زندگانی ہما نجایہ پایان رسانید۔ مقبرہ او بیرون شہر کابل ہی است۔

د) مولانا احمد تھانیسری روح اللہ رحمہ

فاضل فیہ نظیر و شاعر خوش تقریر است و مقتبس انوار معنوی و مرید چراغ دہلوی نور اللہ مرقدہ اور ابامولانا خواجگی دہلوی طباب فراہ مواخات بود۔ اما در ہجرت از شہر دہلی موافقت اتفاق نیفتاد تا آنکہ عساکر تیموری در رسید و دلایت دہلی را تالان نمود۔ متعلقان مولانا احمد تھانیسری یہ اگیری درآمدند۔ و بعد فرو نشستن غبار فتنہ نجات یافتند۔

صاحب قرآن ایست تیمور تعریف مولانا گوش کردہ در حضور طلبید و جوہر فضل و کمال معائنہ نمودہ بہ مجاست و صاحبت مخصوص ساخت۔ بعد معاودت موکب تیموری دہر ہر شدن ردفت دہلی۔ مولانا احمد نیز باہل و عیال قصد کابل کی کرد۔ و در آنجا طح توطن بخت و تتمہ عمر را بہ آقدیم عبادت و درس علوم معمور ساخت۔ قبر مولانا درون قلعہ کابل ہی واقع شدہ۔ شیخ عبدالحق دہلوی قدس سرہ قصیدہ والیہ اور در اخبار الاخیار آورده چند بیت از آنجا برچیدہ زیور این کتاب ساختہ می شود۔

وہاج لو غۃ قلبی التاء الکما۔

اطار لبی حنین الطائر الغرد

۱۵ شاید کہ تاراج باشد ۱۲

واذكرتني عمو ابايحه سلفت
 بانث تورقني والقوم قد هججوا
 فاذكر طريقي غمض بعد بعد كم
 ليت الهول يكن بيني وبينكم
 كانت مواسم ايام وعزنها
 كانه لم يكن بيني انجي انس الى
 لا عيش بعد لثيلات اللور غدا
 حل الاحاديث عن ليلة بجاتها
 هجج احمد الهاد لامتة الـ
 بربروف رحيم سيد سند
 افديك بالروح والقلب المشوق
 قد عاقتني البعد عن مرفاي ياسكنه
 ارجو الوفادة في رضى حلت به
 عطفاً على ورفقاً بي ومكرمة
 يارب صل وسلم انما ابدا
 وصحبه ذويه الطاهرين ومن
 فالاح برق وما سح الغمام على

سماه صلحت من لا عالج الكلب
 من بين مصطفيهم ومنهم مستند
 ولا خيال سرور دارني خلا
 وليت جبل وواحد غير منعقد
 وثبت سر عا على رغم ولم تعد
 اللوى وكان الحى لم تفقد
 ولا وصول الى اذك انجي بيدى
 وارحل الى السيد المختار من اد
 الصراط صراط غير ملتحد
 سهل لقاء رحيب عدا
 والنفس المال الاها بين الولد
 وطال شوقى الى قفياك ياستند
 يالهف نفسه اذا ما كنت لم ا
 فليس غيرك يا مولاي ملتحد
 على النبي بنى الحق والرشاد
 اجهم شغفاني النبي الغند
 ربي القلا فكساها حلت القتا

وما تقرضه غریب علی فتن

عض الاروصه محضل صلتہ

۸۱ قاضی شہاب الدین ملک العلماء

شیخ شہاب الدین بن محمد الزاوی المدنی الشافعی روت اللہ روحہ عمدہ دانشمندان ہند
 است - وشمہ بلاد عرب، پنجروزہ دولت آباد دہلی است دانش بھی نرود - مولانا خواجگی دہلی
 وقاضی عبدالمقتدر شریعی اندخت - ہجرت انبیاز در انجمن اقران برافروخت اگرچہ در ان
 عمدہ دانشمندان دیگر نیز فائق عصر بودند اناطاع شہرتی کہ او یافت احدی را میرزا کشن
 وناماری کہ از وہر صحیفہ روزگار باقی ماند از دیگرے پیدا نیست - قاضی عبدالمقتدر در باب
 ادبی نسرود پیش من طالب علمی می آید کہ پست او علم و مغز او علم و آخوان او علم است
 ایامی کہ رایات تیموریہ جانب دہلی حرکت کرد - قاضی در رکاب استاد خود مولانا خواجگی طریق
 مہاجرت از دہلی پیود - مولانا در رکابی رحل قامت انگند - وقاضی جانب جوہور رفت -
 سلطان ابراہیم شہر قی اشرق اللہ ضریحہ مقدم اور مفتون دانستہ لوازم قدر شناسی افزون
 از وصف بجا آورد و بہ خطاب ملک العلماء بلند آوازہ ساخت - عرف حسد ابنار جنس
 و جنبش آمد - قاضی شکایت حساب مولانا خواجگی نوشت - مولانا این دو بیت شہج سعدی
 شیرازی در جواب قلمی فرمود

اے پیش از آنکہ در تسلیم آید ثنائے تو	واجب بر اہل مشرق و مغرب دعائے تو
اے دل بقائے عمر تو نفع حبانیان	باقی مباد آنکہ نخواہد بقائے تو

گویند در اندک زمانی جماعه حساد فانی گشتند. از تصانیف قاضی حوashi کافی در حین
حیات او مشهور آفاق گشته. و ارشاد متن در علم نحو که تمثیل مسله در ضمن تعبیر التزام
کرده و طریقی تازه بر روی کار آورده و بدایع المیزان متن در فن بلاغت که عبارات
مسجود دارد. و بجز مباح تفهیم کلام الله بربان فارسی و درین تفهیم سعی یلین در بیان ترکیب
و معنی و دجوه وصل و فصل آیات بیانات به کار برده. و شرحی بر اصول بزودی تا بحث
امر. و شرحی طویل بر قصیده بانست سعاد. و رساله فارسی در تقسیم علوم و صنائع. و رساله
سناقب السادات و غیره یا قاضی در تاریخ است و پنجم رجب المرجب سنه ۸۴۹ هجری تسخیر
و ثمانیه به گلگشت فرو دس اعلی شتافت. مرقد مسویش در بلده جونپور جانب جنوبی
مسجد سلطان ابراهیم شرفی.

(۹) شیخ علی بن شیخ احمد مسایمی قدس سرہ

از قوم لوائیت است و قوم لوائیت در بلاد کنج معروف مشهور اند - طبری در تاریخ خود گوید :-
نایب طائفه ایست از قریش که از ترس حجاج بن یوسف ثقفی که پنجاه هزار کس علماء و اولیا
را ناحق کشت - از مدینه منوره برآمدند و خود را به ساحل بحر هند رسانیدند و در آن سرزمین
توطن برگرفتند - و این تفرقه در ۲۵۰ ساله اثنین و خمسین و یائیه هجری واقع شد -
مهایم بروزن عظیم یکے از بنادگجرات احمد آباد شیخ علی تحریر زمان و صاحب ذوق

عرفان بود و مثبت توحید و جودی و پیرو شیخ محی الدین ابن العربی قدس سره تصانیف
 یقه مثل تفسیر رحمانی و زوارف شرح عوارف المعارف و شرح فصوص الحکم و شرح فصوص
 شیخ صدر الدین قولوی قدس سره و اوله التوحید و غیر ذلک در جادی الاولی ۸۸۵
 خمس و شصت و ثمانه متوجه عالم قدس گردیده در محایم جاے آرامش برگزید یزاد
 یتبرک به -

(۱۰) شیخ سعد الدین خیر آبادی قدس سره

پدرش قاضی طبهری نام قاضی قصبه انام بود - شیخ سعد الدین را طفل گشته
 از عالم رحلت کرد - آثارش در او این طفولیت از ناصیه شیخ سعد الدین مریه بود چون او را
 در مکتب فرستادند به و زلوح خود را مضبوطی کرد و هر شب هزار ابامی خواند - قرآن مجید را
 هم بر این نمز و تخته نخت یاد گرفت - و در عنفوان سن تمیز به تمامت مولانا اعظم لکنوی
 روح اللہ در حسب پیوست و کمرب کسب علم بر بست - و در فرصت کمی تجربه هم رسانده سر آمد
 علماء و سرگردید - و دست ارادت به شیخ یانا - لکنوی داد و ساغر لیریز از مینای معرفت
 نوش کرد - شیخ مینا چهارم صفر ۸۸۴ ربيع و سبعین و ثمانه به گلشن مینو خرامید - شیخ
 سعد الدین بعد انتقال مرشد ایا مے در لکنو اقامت داشت - آخر الامر در عالم رویا از حضرت
 مرشد اشاره شد که ترابه خیر آباد باید رفت شیخ حسب الارشاد به خیر آباد نشانیته رنگ توطن
 ریخت - حق تعالی اعتبار و شهرت اعظمی کرامت نمود - و فتوحات از هر جانب ریزش کرد

همه در هماننداری دارد و صداد صد شد - و بلغوری براسه مستحقین تعیین فرمود - و اقربارا
 از انام به خیر آباد طلبید و عمارت با طرح انداخت - باین همه روز که ازین جهان رحلت
 کرد جامه کفش از خانه پیدانه شد - در اقیه حضرت مرشد حضور زیت و سالنامه سند لیس
 و ارشاد ارفیق بخشید - و شروع غزایر متداولات به قلم آورد - و مثل شرح بزودی و حسامی
 و کافی و مصباح و امثال آن و مجمع السوگ نام نه حی برسانه کسبه نوشته درین کتاب
 ملفوظات و حالات شیخ مینا بسیار درج کرده هرگاه از شیخ خود نقل می کند می گوید - قال شیخی شیخ
 مینا ادانه الله فینا، هزار الفاض الا انوارش درخیه آباد حاجت رواه خلایق است -

(۱۱) مولانا عابد الله تلبنی

تلبنی بضم تاء فوقانی و فتح لام و سکون نون و فتح باء موحده آخر بازده شهری است
 مشهور از ملحقات ملتان پیشتر و علماء است و قافله سالار فضلا استجمع معقول و منقول و مکمل
 فروع و اصول عمر با در وطن مالوت بر چار باش افاده نشست و شش جبت را به نشر
 لوامع علوم منور ساخت - آخر الامر از خرابی ملتان او و شیخ عزیز الله تلبنی رخت رحلت
 به دار الخلافه دلی کشیدند و علم معقول را درین دیار مروج ساختند - و پیش ازین غیر شرح
 شمیه و شرح صحائف از علم منطق و کلام در هند شایع نه بود - سلطان سکندر لودی مقدم
 ایشان را اگر ارمی داشت و مر اسم اعوان و اگر ارم فوق اکند به تقدیم رساند - و قات مولانا
 ۱۵ بلغوری آتش گندم -

عبدالله در ۹۲۲ هجری اثنین و عشرين و تسعمائة اتفاق افتاد و آنکس که بعد از درجیات العلم
تاریخ یافته اند آرامگاه دہلی -

(۱۲۶) مولانا الہ راجہ پوری قدس سرہ

ذات والا صفاتش بہ تصنیف اسم خود موہبت ربانی و عطیہ یزدانی بود مصباح
خزان من قال و مصباح مجالس حال تلمیذ مولانا عبد اللہ المنہی نور اللہ ضریحہ و مرید راجی
حامد شہ نامک پوری است - عمر گرامی را بیشتر بہ تدریس و تصنیف صرف ساخت
و تصانیف رالقبہ و توافیف فالقبہ برداشت - مثل شرح ہدایہ فقہ در چند مجلد - و شرح
بزودی و حواشی بر حواشی ہندیہ و حواشی تفسیر مدارک -

(۱۳۱) شیخ علی متقی قدس سرہ

چون پوری الاصل بر بانپوری المولد است - در وصیت نامہ خود می فرماید
ب عبارت عربی تلخیص کلامش این کہ -

والد من در صغر سن مرا مرید شیخ باجن بر بان پوری ساخت - چون بہ سن تمیز رسیدم
شیخ را پیہ خود گرفتہ بہ موافقت والد خود بنا بر قول بزرگان کہ گفتہ اند کہ اگر طفل مرید شیخی کردہ شود
بعد بلوغ مختار است اگر خواہد همان شیخ را پیہ خود گیرد - و اگر خواہد شیخی دیگر اختیار کند
و چون والد و شیخ من فوت کردند خرقہ مشائخ چشت از شیخ عبدالحکیم بن شیخ باجن مذکور پوشیدم

بعد از آن صحبت شیخی خواستم که مرا ارشاد کند و ولایت به طریق حق نماید قصد بلاد ملتان کردم
و مدتی صحبت شیخ حسام الدین متقی دریا فتم بعد از آن به حرمین شریفین رفتم - و با شیخ
ابوالحسن بکرمی صحبت داشتم - و خرقه قادری و شاذلی و مدنی اخذ نمودم - و نیز هر سه
خرقه از شیخ محمد بن محمد سخاوی پوشیدم - انتہی -

آن جناب در ۹۵۲^{هـ} ثلث و خمین و تسعائیه به صوب حرمین شریفین فرمایید
و در مکه معظمه محل اقامت انگذید - و از کثرت ریاضت و تقوی و نشر علوم ظاهر و باطن
غلغله بلاد اعلیٰ رسانید - خواص و عوام بقدر غده - به کمال فضل و ولایت ادا و اعتراف
داشتند - شیخ ابن حجر مکی مفتی حرم محترم - صاحب صواعق محرقة در ابتدا و حال استاد
شیخ بود آخر خود را تلمیذ می خواند و رسم ارادت بجا آورد و خرقه خلافت پوشید عدد
تصانیف او انصاف تجاوز است - کتاب جمع الجوامع و جامع صغیر شیخ جلال الدین سیوطی
را بر ابواب نقیصه ترتیب داد - و وجه تصرفات را به قدر طاقت استیعاب نمود شیخ ابوالحسن
بکرمی می فرمود - للسیوطی منته علی العالمین و للمتقی منته علیه و وفات او دوم جمادی الاولی
۹۵۷^{هـ} خمس و سبعین و تسعائیه اتفاق افتاد - شیخ که تاریخ است - عمر گرامی نو سال
شیخ عبدالحق دهلوی قدس سره در ترجمه شکوہ در کتاب الامارہ و القضا از شیخ عبدالباق
متقی نقل کرده می فرمود به -

« یک باری به خاطر شیخ علی متقی رحمة الله رسید که ثواب عدالت به شمار است اگر به دست
آید غنیمت است - چندگاه به این نیت منصب عدالت اختیار باید کرد و نیز امتحان باید کرد که

" شغل دنیا با حق و در جمیع خاطر جمع می شود یانه چون سلطان محمود گجراتی که به غایت معتقد و
 " و تقاد حضرت شیخ بود - این حکایت شنید و غنیمت داشت - و سعادت کارخانه سلطنت
 " شمرده - پس شیخ منصب داروگی اختیار کرد - و بعد از عدالت نشستند جمعی از خاندان
 " و با جویان که در خدمت می بودند رشوت را گرفتن بنیاد نهادند - به سلطان رسید که شیخ با آن
 " تقوی و دیانت که داشتند رشوت می گیرند - و افراد اقرابطی نمایند - سلطان با و
 " نه داشت - گفتند جامع که همیشه با ایشان می باشند - رشوت می ستانند البته شیخ بی غیری
 " و رومی دارند - چون شیخ شنید که به سلطان این چنین رسانیده اند - چندگاه در تنگ
 " و سوار این کابل بودند آخر زید که راست نمی آید - روزی در چوبه تیره عدالت نشسته بودند
 " عصای خود گرفته بر نهانستند و بیاران سلام علیک کردند و برخاسته و دیدند و گفتند
 " که این هر دو کار تبیع نمی شود - و العاقبت با کجیر "

(۱۴) شیخ محمد بن طاهر اصفهانی قدس سره

خادم حدیث نبوی و ناصر منین مصطفوی است - بعد تحصیل کتب متداوله مجاهده نورد
 حرمین شریفین گردید و علما و مشائخ آن دیار کرامت آثار را دریافت - سپس شیخ علی متقی که از
 شیخ محفل شرف فیوض نژادان اندوخت و به سعادت ارادت و الا فائز گشت - و عنان
 به وطن اصلی گردانید - و همگامه افاده علوم و اعلا و کلمه الحق گرم ساخت - و بروفق و صیت
 شیخ خود قدس سره همیشه مدد بر اے امداد نسخ نویسان علوم علم می کرد به حدی که در وقت

درس گفتن ہم بہ جل کردن مرکب مشغول می بود۔ استاد نیز در کار باشد۔ تو ایف میفیدہ
 دادہ۔ مثل مجمع البحار و ذخائب الکدیت و منی در اساء الرجال و غیرہا۔ دادہ شکست
 بواہر معدویہ کہ ہم قوم او بودند۔ و استاد سید محمد جوہری می کرد مثل استاد خود کہ بہرست
 و عہد کرد کہ تا در غیبت از پیشانی این طائفہ نہ شید۔ تا بہرست نہ بد۔ چون اکبر پادشاہ
 ۹۸۰ شہ ثانی و تسعائے کجرات را تسخیر کرد۔ و در پٹن باشی ملاقات واقع شد۔ پادشاہ
 و تار بہرست نو بہرست شیخ پیچیدہ و در بود باعث ترک و تار بہرست رسیدہ نصرت دین پٹن
 بروفق دادہ۔ شمار دہہ سعدت من لازم است۔ در ان سال حکمت گجرات بہرستان
 اعظم میرزا عزیز کو کہ تنویر یافت۔ و بہ اعانت خان اعظم اکثر رسوم بہرست برداشتہ شد
 اما عنقریب صوبہ گجرات بر عبد الرحیم خان خانان قرار گرفت و بہ حمایت او طائفہ مدد و بہ بازار
 کمین جہت شد۔ شیخ و تار از سر بکشاہ و عزم اگرہ کرد کہ با جہار اب سہم اکبری رساند و تار کی بہ
 عمل آرد۔ شیخ وجیہ الدین علوی قدس سرہ چند بہ طریق کنایہ منع کرد و فرمود عالم مظہر اسرار
 جمالی و جلالی است۔ حفظ آثار و احکام ہر اسم صراطی است مستقیم سودمند نیفتاد۔ و بہرست
 کوچ بہرست۔ جسے از مخالفان در پے افتادند و ماہین اُجین در سارنگ پور بخیتہ شہید
 ساختند۔ فی ۹۸۶ شہ ثانی و تسعائے نعش اورا از مالو ابہ فتن بردہ در مقابلہ اسلاف
 او دفن ساختند۔ یکے از احفاد او شیخ عبد القادر بن شیخ ابوبکر مفتی کہ معظمہ بود و در علم فضل
 و فصاحت و بلاغت سیما نقاہت ممتاز عصر می زیست۔ و سالہا بر سدا افتاد و حرم محترم بہرست

داشتند. و از تالیفات اوست فتاوی در چهار مجلد و نسخه منبثات. و فائش در ۳۸۰ شمان و ثلثین
و مائت و الف واقع شد. شیخ عبداللہ طرہ انصاری کی شافعی استاد شیخ عبدالقادر در مدح
تلمیذ تصدیقہ پر دراختہ. بہ نجا انسب شیخ محمد طاهر جہاد بہ مد لبق اکبر رضی اللہ عنہ می رساند و می گوید

فداکان جذا بیك بل ضریحہ	من ارجل العلماء الفضلاء
اعنی محمد طاهر من منجی	الصلوات ففقد بغیر مراد

۱. شیخ محمد طاهر بہ اتفاق جمہور از قوم اہل ہرہ است و کلام شیخ عبدالحق علوی بر ایشان
الاخیار ہم تصریح می کنند. و صدیقی بعضی می گویند بہ اعتبار نسب از جانب مادر او
و بعضی می گویند از نسبت اعتقاد بود کہ چون شیخ خود را حیدری می گویند او خود را
صدیقی خواند.

۱۵۱ شیخ وجیہ الدین علوی گجراتی قدس سرہ

دانا۔ علم جتین و خان کنور نشا تین است۔ ولادت او در محرم ۱۱۰۰ھ احدی عشر
و تسعمائہ واقع شد۔ مولد او چانپانیر است و بہا نجا نشو و نمایافت۔ و در بلدہ فاخرہ گجرات
فنون متعارف از ملا عماد طارمی کسب نمود و رسم ارادت بہ خدمت شیخ قاضی قدس
سرہ بجا آورد۔ و چون محمد عوث گبلیاری قدس سرہ بہ احمد آباد تشریف فرمود شیخ وجیہ الدین
در جمال ہمالیون محویتی بہم رسانید۔ و در سایہ تربیت شیخ کار تمام کرد۔ و سالہا در از
برسند افادہ و افاضہ نشست و شرق و غرب عالم را از فیض اقدس معمور ساخت۔ تعداد

تصانیف حاشیه برینادوی حاشیه نخبه در اصول حدیث حاشیه عضدی حاشیه
تلویح حاشیه بزور حاشیه بدایه فقه حاشیه شرح وقایع حاشیه طول و مختصر حاشیه هفتالی
حاشیه شرح عقائد افتازانی حاشیه بر حاشیه قدیم محقق دوانی حاشیه شرح حکمت العین
شرح مقاصد حاشیه شرح قطبی حاشیه شرح چغنی شرح تحفه شاهی شرح رساله فارسی
ملا علی قوشچی حاشیه شرح ضیائیه شرح ارشاد قاضی شهاب الدین دولت آبادی شرح ابیات
منهل شرح جام جهان نما شرح کلید محازن رساله حقیقت محمدیه - دفاتر روز یکشنبه
بست و نهم صفر ۱۲۹۸ هجری قمری و تسعین و تسعمائة واقع شد هم جنات الفردوس نزلت تاریخ
است منیع احمد آباد

(۱۴) شیخ مبارک بن شیخ خضر ناگوری

از فحول علماء و صنادید فضلا است - جد پنجمین او از دیار کین برآمده که دجهان گردید
و فرزادان عجایب صنع الهی مشاهد کرد - و در اتمه تاسعه در منصبه ایل از توابع سیوستان سند بار
غربت کشاد و متوطن و متاهل گردید - شیخ خضر در مبادی نائمه عاشره به گلگشت هندی شافت
و بلده ناگور را محل اقامت ساخت - شیخ مبارک در ۱۱۹۰ هجری قمری عشر و تسعمائة در آنجا جامه
عنصری پوشید - و بعد وصول به ایام شباب جانب احمد آباد رفت و از خطیب ابوالفضل
گازونی و دیگر اکابر آنجا فرزادان کمالات اندوخت - و در ۱۲۹۵ هجری قمری تسعمائة رخصت رخصت
به صوبه آگره کشید - و قریب پنجاه سال در آن مکان انجمن افاده را گرامی بخشید - از عزاب

آنکه پانصد مجلد ضخیم دست خود تحریر نمود. در پایان عمر با آنکه با صره از کار رفته بود به قوت حافظ
تفسیری به قید تعلیم آورد. در چهار مجلد سسی به منبع عیون المعانی عبارت از سلسله تقریری
کرد و بهر آن کسوت تحریری پوشانیدند. و ناشر بهر همد هم ذی القعدة سنه ۱۰۸۵ هجری و اعلی
اتفاق افتاد خواب گاه اگره.

(۱۴) شیخ ابوالفیض فیضی بن شیخ مبارک مذکور

پنجم شعبان ۱۰۸۵ هجری در پنجمین و تسعاً در اگره به وجود آمد. و فنون به تدوین و از پدر
در چهارده سالگی به انجام رسانید. و حکمت و عربیت را بیشتر مشق کرد. و غلغله گیمانی در هم عصران
بلند ساخت. و درین وادی جرسی می جنبانده

الوایچ پراغ دهنو نان و ارم
در هرین سو هزار یونان و ارم

و آتم که فنون و فنون و ارم
و این کالبد از خاک پند است دلی

چون جوهر قابلیت او به عرض اکبر بادشاه رسید در ۱۰۸۵ هجری و تسعاً منشور طلب
صادر گشت. و بعد از آنکه ملازمت مورد عنایات گردید. و به مزید تقرب و مصاحبت اختصاص
یافت. و به خطاب ملک الشعرائی تارک مبارکات به شعر می رسانید. و اوصاف شیخ آنچه
به شاعری تعلق دارد در دفتر شعرایه تحریر می آید.

و او در ۱۰۹۹ هجری و تسعاً به رسم سفارت از درگاه اکبری جانب راجه علیخان
والی خاندیس رخصت یافت. و بعد از آنکه احکام از بهمانجا به ادا سفارت نزد پسران شاه

والی احمد گراما را گردید. و در سینه اش نین: الف به پای سریر اکبری سعادت نمود. و در صفر
 سینه اربع و الف قالب تهی کرد. و نزد پدر خود در فون گردید. وقت احتضار نیم شب
 اکبر بادشاه به عیادت آمد. و سر او را گرفت بر زانو و خود گذاشت.

بر این فضیلت شیخ فیضی سواطع الالهام تفسیر به نقطه است که درین هزار سال بیشتر
 هیچ مستعدی را میسر نشده. طریقه این که این چنین کاربردشوار را در عرض دو سال از مبدی به منتهی
 رسانید. میرحیدر معانی کاشی تاریخ اتمام تفسیر که در سینه اش نین: الف صورت گرفت. سوره
 اخلاص بر آورده هزار و پیه صلیه یافت. فضلا عصر برین تفسیر توفیقات نوشتند مثل شیخ
 یعقوب کشمیری و سید محمد شامی و ایضا ملا ظهیری تفسیری تصیده غزاه و قریب هفتاد
 رباعی در لطائف اسما نظم کرد. و ملا ملک قنوی نیز رباعیات در ملک نظم کشید چون نسخه تفسیر
 کم پایه است تفسیر سوره کوثر که اقصا سوره است به تحریر می آید. تا کیفیت آن فی الجمله چهره
 وضوح و انماید:

” بسم الله الرحمن الرحيم لما رحل ولد رسول الله صلعم و ادرکه السام
 ” و سمعه العاص و كلم وهو عس و لا ولد له لو ادرکه السام هلك و
 ” جسم اسمہ صلعم ارسل الله انا اعطيناك محمدًا الكواثر
 ” العطاء الكامل علما و عملا و المورداً الامر ماء و الاحمد هواء و وروح
 ” ماء المدام و هو مورد رسول الله صلعم اعطاه الله صلعم كرمًا و

له دستبرجی بمقام لکنو مطیع نشی نو لکنو تفسیر مذکور چپا شده ۱۲

المراد الاولاد او علماء الاسلام از كلام الله المرسل فصل دوا
 لبك الله لا با. سوا كه ما هو على امره. عمل كاسهوا واخر واسح
 الله واعطاه اهل السوال وهو يكس الكلام الاول المصحح لاحوال
 اهل اليهوديه. واعلم ان شائما. عدونه هو الا بتر المعادوم الاولاد
 ادا ام الله اولاد لغوم اسم وامرك. تكاريم. صرك وشجاعه اسمك

حواشی

سالم مگ - و صم عیب کردن - غسو بالفتح دشوارز اینده جسم بالفتح بریدن - ادم و بالفتح
 گو اتر - مرالی زیبا کننده - سنج فنج کردن - مراد از کلام اول سوره با عون است -
 و ایضا موارد الکلم نام رساله دارد نیز منقوط و علم اخلاق - و ترجمه لیلادنی که کتاب است
 به زبان هندی در علم حساب -

(۱۸) شیخ عبدالحق دهلوی قدس سره

اشتد اش گوش جهانیان را نواخته و خامه و رخان به تحریر مناقب بهایین اجمالاً و تفصیلاً
 پروراخته - سطر چند بر لوح سنگی نقش کرده و رقیبه عزار فائض الانوار تعبیه کرده اند - درین جریده
 بر عبارت لوح اکتفای رود - و آن این است :-

دو مجلس از احوال کرامت منوال این مقتداست وقت صاحب المفاخره ابو عبدالحق حجت الله

این کتاب لیلادنی بزبان فارسی در لکنو برای سلطنت سلاطین اوده چپا پشته ۱۲

دو دهم آنکه از بساوی شعور به طاعت حق و طلب علم کمر بسته نزدیک یاران بلوغ اکثر معلوم دین
 دو تحصیل کرد. و درس سبب و دوسالگی از همه آن فارغ شده و کلام مجید از برگرفته بر سبب افاده
 دو نشست. و هم در عنفوان جوانی جایزه الهی در رسید. به یک باره از یار و دیار برگشته و توجه
 دو حرمین مجتربین گشت. در ستم دید به آن مقامات شریفه اقامت در زیده به قطاب زمان
 دو و اولیا و کبار صحبت یاد داشته به و بالغ ارجمند و خصلت ارشاد طایبان اختصاص یافت
 دو و علاوه که این تکمیل فن حدیث نموده بابرکات فرزندان بیوطن المرفح حاجت فرمود. و مدت
 دو پنجاه و دو سال جمعیت ظاهر و باطن ممکن یافته تکمیل فرزندان و طایبان بجا آورد. و به بشر
 دو علوم شیما علم شریف حدیث برداشت به پنجی که در دیار عجم احدی را از علما مستقیمین و متاخرین
 دو دست نهاده است ممتاز و ستثنی گردیده و در فنون علمیه خاصه فن حدیث کتب معتبره تصنیف
 دو کرد. چنانکه علما و زمان اعتنا به آن ورزیده دستور العمل خود را زدند. و اهل دانش از خواص معوم
 دو به جهان خریداری می نمایند. تصانیف این فیاض و الا از صغیر و کبیر به صد مجلد و به حسب شمار
 دو ابیات پانصد هزار رسیده است. در محرم ۹۵۸ هـ این نور انوار پر تو ظهور به عالم عصری داد. و در ۱۰۵۲
 دو به تمام آگهی و کشاده پیشانی به عالم قدس خرامید. تاریخ ولادت شیخ اولیا. تاریخ ولایت فخر العالم است.

در ۱۹ شیخ نور الحق

خلف الصدق شیخ عبدالحق دهلوی قدس الله اسرارها تلمیذ و مرید مقبول و الدبیر گوار و وارث
 کلمات صدوری و معنوی آن یگانه روزگار است. چون صاحب قرآن شاهجهان انار اسد بر بلبل

از ایام شام نزدگی هر دو امر استعدا و عالی او اطلع داشت. وقت برافراختن رایاست
ترجیه جانب دکن شیخ را اقتضا و مستقر اختلافه اگر آباد و تفویض فرموده است به قصداً آن مصر
جانب پرداخت. و حق این منصب نایک نوعی که باید به تقدیم رساله. تصانیف فراوان
دارد چنانچه شیخ عبدالحق قاسم هر دو پنج ترجمه شکوۀ دست احسان کشاده او نیز به تحریر
ترجمه صحیح بخاری صلاص فیض عام داده نود و سال عمر یافت در سنه ثلث و سبعین
و الف به جوار رحمت آسود آرام گاه دہلی.

(۲۰) ملا محمود چونیوری

نقارہ علماء و شرافتین و سلاطین و مشائین است یسبب به فاروق اعظم رضی
اللہ عنہ منتہی شود. در فنون عقلی و نقلی سیاحکت سرزند افاضل و مشارالیه انا مل بود نزد
استاد الملک شیخ محمد افضل چونیوری تلمذ نمود و در عرض ہفده سالگی فاتحہ فراخ خواند و کیت
قلم در میدان تصنیف جولان داد. و شمس بازغہ در حکمت و فرائد و فن بلاغت امل کرد
مدہ العرقوے از سر بر نہ زد کہ از ان رجوع کرده باشد ہر گاہ سائلی سئل می پرسید اگر دل
حاضر می بود بہ جواب می پرداخت و الای می گفت درین وقت خاطر متوجہ جواب نیست و او
صاحب قرآن ثانی شاہ جہان را بہ رصد ستین راغب ساخت. وزیر از بعضیہ وجوہ راے
بادشاہ لا بر گردانید و گفت مہم بلخ پیش است و خزانہ فراوان مطلوب درینے کہ بر اے
رصد تجویز کرده بود بعد چندے نظام ہر شد کہ یکے از حکما پیشین آن محل را بر اے رصد اختیار

کرده بود -

شیخ محمد افضل استاد علامه فرمود از وقتیکه علامه تفتازانی و جرجانی از عالم رفته اند اکس اجتماع و فاضل به این فضیلت و یک شه نشان نه داده - یعنی ملا محمود و شیخ عبدالرشید که ذکرش می آید -

شاه شجاع بن صاحب قرآن شاه جهان نزد علامه تلمذ کرد و به امیر الامرا شایسته خان فرزند گزاشید - و او را رساله است در فن نایکا بهیبه به زبان فارسی و آن چنان است که هندیان محشوقه را به اعتبار او ادا و انداز و درجات عمر و مراتب الفت و بے الفتی و غیر ذلک چندین قسم گفته اند و هر قسم بر نامی معین ساخته و اشعار آید و در هر قسم به نظم آورده - حلت ملا محمود و نیم ربع الاول سنه ۹۲۰ اشنین و استین و الف اتفاق افتاد و روزگار ناتوان بین در حین حیات استاد بساط زندگی ملا محمود در نور دید - تا چهل روز استاد را کس تبسم نه دید و بعد چهل روز استاد به شاگرد ملحق گردید - شهنش این مصراع تاریخ یافت

عز محمود و افضل بگو آه آه

(۲۱) شیخ عبدالرشید جوینوری ملقب به شمس الحق قدس سره

از کبار اولیاد اعظم علماء است شاگرد شیخ فضل الله جوینوری و مرید پد خود شیخ مصطفی و او مرید شیخ محمد بن شیخ نظام الدین امیتوی است قدس الله اسرارهم - و خلافت از سلاسل دیگر نیز داشت - در او اکل حال مشغول درس بود - آخر همه را ترک داده به مطالعہ کتب حقائق

سیدماضانیف شیخ محی الدین ابن عربی قدس سره میل کلی بهم رساند و عبارات شیخ را
که محل طعن علما از ظاهر است بر محامل نیک فرود می آورد. و با ارباب دول آمیزش نمی کرد
صاحب قرآن شاهجهان به استماع اوصاف قدسیه خویش ملاقات نمود. و منشور طلب
محمود یکی از ملازمان آداب دان فرستاد. شیخ ابا کرد و قدم از کنج عزت بیرون نداشت
نقدانیف مفسره دارد مثل بر شیدیه در فن مناظره و زاد السالکین و شرح اسرار الخلوه
که مختصری است از ابن عربی و رساله محکوم مربوطه ترجمه بعضی مواضع کلام ابن عربی و حواشی
متفرقه بر شیخ مختصر عسندی و حواشی فارسی بر کافیه و مقصود الطالبین در اورد و وظایف
و دیوان شعر شمسی تخلص می کرد. سنت نماز صبح خوانده تحریریه فرض بسته بود که داعی حق را
بدست اجابت گفت. فی سوره ثلث و ثمانین والف.

(۲۲) ملا عبدالحکیم سیالکوٹی بر والدہ مضجعہ

علامه زمان و افتخار زمانیان است. اکتی در جمیع فنون درسی مثل ادا از زمین بسند
بر نه خاست. آثار دانش باین کیفیت و کیت و حسن قبول بر صفحه روزگار نه گذشت. مولد
و منشاد و سیالکوٹ از توابع لاهور است در عنفوان سن تمیز و این مهت به طلب علم بر زد و پیشتر
نزد ملا کمال الدین کشمیری که متوطن بلده سیالکوٹ و بلند پر از عالم ملکوت بود تلمذ نمود. و در روز
کی بلال استعدادش بدر کمال گشت و عرصه جهان با به لوا مع فیض مملو ساخت. و در عهد
جنگگیری به معاش ضروری ساخته در وطن بالوف بسر می برد. چون نوبت دارائی

هندوستان به صاحب قرآن شاهجهان انا الله بهانه رسید و طائفه علماء و شعرا از رواجی دیگر
 پدید آمد. ملا درین عهد بارها خود را به درگاه خلافت رسانید. هرگاه وارد حضور می گردید به رعایت
 تقو و نامعد و منصف و ص می گشت. و در بار به زنجیده شد و سبانه هم سنگ هم گرفت و چند
 قریه به رسم سیورغال القام شد. ملا به حضور خاطر و فراغ بال در وطن مالوف اقامت
 داشت و تحم علم و فضل در سرزمین سینه با و سفینه با می کاشت. تصانیف او در بلاد عرب
 و حجم ساگردا راست. به این تفصیل. حاشیه تغییر معنی اومی. حاشیه مقدمات تلویح. حاشیه
 مطول. حاشیه ترفیضیه. حاشیه شرح مواقف. حاشیه شرح عقاید تفتازانی. حاشیه حاشیه
 خیالی. حاشیه شرح شمیه. حاشیه حاشیه عبد الغفور. تکمله حاشیه عبد الغفور حاشیه شرح مطلع
 حاشیه شرح عقاید ملا جلال دوانی. دره ثنید در انبیا واجب تعالی حواشی در کنار شرح
 حکمت البعین. حواشی در کنار شرح هدایه حکمت. حواشی در کنار مراح الارواح. دوازدهم ربیع
 الاول ۱۰۳۹ هجری و ستین و الف طواریات پیچید. در سیالکوٹ مد فون گردید.

(۲۳) ملا عصمت الله سهارپوری نور الله مرقدہ

از مشاهیر علماء هند است اگر چه کمفوت البصر اما بینایان را راه دانش و نبش می نمود. عمر او
 درس گفت و تصانیف مفیده به قلم آورد. از تحریر آتش حاشیه شرح ملا استدلال است
 و فالتش در ۱۳۹۹ هجری و ثلاثین و الف اتفاق افتاد. درین سال قلم ستانه می خرامد و آهنگی
 از مقام حجاز می کند. در سال مذکور نوزدهم شعبان شب چهارشنبه باران شدید بر زمین

که مستطعم بارید - وسیله عظیم در دین مسجد در آمده تا طراز جامه کعبه بلند گردد دید مقام زیر آب ماند - و
 تا دوران فرو افتاد - و در دین خانه یک قدم آدم آب ایستاد - مقدار اقامت آدمی مسجد از خاک
 و خاشاک بزرگشت - و مژه آب از مردم تغییر یافت به حدی که از گلو فرو نمی رفت و بستم
 شعبان روز پنجشنبه بعد عصر خانه کعبه فرو نشست - و بناس که حجاج کرده بود افتاد از جهت
 شامی تمام و از جهت شرقی حتی الباب و از جهت غربی سه ربع - الله اکبر بعد ظهور حضرت
 صلی الله علیه و سلم سقوط کعبه شریفه گاهه واقع شد - درین حادثه چهار هزار خانه عباد نفقت
 خانه خدا کرد - و قریب بالنصف کس به طوفان فترفت - سلطان مراد اربع بن سلطان احمد
 والی روم انار الله بر بانه به تعمیر خانه مبارک امر فرمود - و در سنه اربعین و الف عمارت
 جایون به اتمام رسید - و بعد ابن زیر رضی الله عنه سلطان مراد به احراز این سعادت عظمی
 فائز گردید - و عمارت مسجد حرام که الآن موجود است پیش ازین سلطان سلیم ثانی رفع الله
 قدره در سنه ۹۸۰ ثمانین و تسعمائة بنا نهاده - و بجانب شرقی و شمالی مرتب ساخته به معموره
 اخروی مشتافت - و فرزند ارجمندش سلطان مراد ثانی اکرام الله مشوا به تعمیر باقی
 برداخت - و در سنه ۹۸۴ اربع و ثمانین و تسعمائة به انجام رسانید - حسن این عمارت عالی شان
 تعلق به مشاهد دارد -

(۲۴) میر محمد زاهد المروی الکابلی

پدرش قاضی محمد اسلم در بلده فاخره هرات متولد گردید - و در دار الملک کابل توطن

برگزید - قاضی از اولاد مولانا خواجه کوهی است که از مشاهیر شیخ خراسان بود - در ادب و
سلطنت جهانگیری به اراده تحصیل علم جانب لا هور شافت - و در حلقه درس شیخ بهلول
که از صدادید علمای آن مکان بود تلمذ نمود - و بعد از تکمیل تحصیل به استقرار خلافت اکبر آباد رفته
باریاب محفل جهانگیری گردید و به واسطه قرابتی که با مولانا میر کلان محدث نور الله ضریحی
داشت مورد عنایات سلطانی شد - و منصب قضا و کمال افتخار عین یافت - مولانا
میر کلان نیزه مولانا خواجه کوهی است - علم از علمای اعیان عصر فرا گرفت - و حدیث از میر
جمال الدین محدث و سید میرک شاه سند کرد - و سعادت زیارت حرمین شریفین اندوخت
و بسیار از اکابر سلسله علییه نقش بندیه را دریافت - و چون وارد هند گشت - اکبر بادشاه
مراسم احترام فوق الحد بجا آورد - و براس تعظیم شاهزاده سلیم برگزید - و به غیر از مردم این ملک
از مولانا علم حدیث اخذ نمودند - ملا علی قساری از مولانا حدیث سند کرد - چنانچه در عنوان
مرقاۃ شرح مشکوٰۃ می گوید که :-

- ” ثم انی قرات بعض احادیث مشکوٰۃ علی منبع بحال عرفان مولانا الشاهی
- ” بیکر کلان وهو قرا علی زبلة المحققین و عمدة المذاقین میرکشاه وهو علی
- ” والده السيد السند مولانا جمال الدین المحدث صاحب دوضه الاحباب
- ” وهو علی عمه السيد اصل الدین الشیرازی رحمهم الله تعالی “
- مولانا در محرم ۹۸۳ ثلاث و ثمانین و تسع مائه در عمر صد سالگی متوجه دار البقا گردید و خوا بگاه
- اگره - چون قاضی محمد اسلم مدت بابه قضا و کمال پرداخت - و به تدین و توریع اشتغال یافت

جهانگیر بادشاه اوران حضور طلبیدہ قضا و عسکر ازانی داشت۔ و چون صاحب قرآن
 شاہجہان سیر سلطنت را آرایش داد۔ قاضی را بران عہدہ بجال داشت و بہ منصب ہزاری
 پاسبان افزود۔ قاضی مدت سی سال قضا و عسکر را با کمال دیانت ادا کرد۔ و ہمیشہ منظور
 نظر سردارانی بود۔ و در شہادتین و خمین و الف بادشاہ اوران بزرگشده و شش ہزار
 دپانہ در وہیمہ ہم سنگ تسلیم شد۔ و در شہادتین و الف و زمیں اسپان را بہ طریق
 مستعار از نظر بادشاہی می گذارند۔ رائضہ اسب بہ جولان آورنا گاہ بہ قاضی می رسد
 و قاضی را از استیلا و داجہ یا القری دست می دهد و بر زمین می افتد۔ قریب چہار ماہ ازین
 آسیب صاحب فراش بود۔ بعد حصول عاقبت التماس رخصت کابل نمود۔ و بہ
 پذیرائی یافت۔ و سیورغال کابل و جزآن کہ زیادہ بردہ ہزار و بیہ بہ طریق الغام علاوہ منصب
 بہ او مقرر بود۔ دستور سابق سلم ماند۔ و در آغاز سالہ احدی و ستین و الف قضا کرد۔ تبرش
 در بلدہ لاہور است۔ خلف الصدق امیر محمد زادہ پہلوان میدان تحقیق و پیش رو کوچہ تدقیق
 است۔ وقت طبعش خون از رگ اندیشہ چکانیدہ و لطافت و ہنش رنگ سخن را بہ مرتبہ
 بوسانیدہ۔ علم از پر بزرگوار و دیگر علماء روزگار اخذ کرد۔ اما بہ قوت ادراک خدا داد قدم از
 استادان پیش گذشت و رایت فوقیت و استعداد ان زمان برافراشت۔ و در رمضان
 سالہ اربع و ستین و الف از پیشگاہ صاحب قرآن ثانی شاہجہان بہ خدمت واقعہ نوی
 دار الملک کابل نامور شد۔ و در سال ششم جلوس عالمگیری بہ منصب احتساب اورد و
 رائضہ کے کہ اسپان را ریاضت آموز۔ چابک سوار۔

پادشاهی معزز گردید۔ و بعد چندی صدارت کابل تفویض یافت۔ و بہ این تقریب درون
 مانوف گوشہ جمعیتی گرفتہ متاع گرانمایہ علم را در چار سوے عالم رواج می داد و کتب
 غرابہ خامہ وقت طراز بہ تحریر آوردن حاشیہ شرح مواقف و مائتہ شرح تہذیب علامہ
 دوانی و حاشیہ تصور و تصدیق ملا قطب الدین رازی و حاشیہ شرح ہیاکل از محمد اسلم
 خان فرزند زادہ میرا سفار رفت کہ سال وفات میر حبیبیت۔ گفت اللہ احدی
 و مائتہ و الف مرقہ او در کابل است۔

۲۵) ملا قطب الدین شہید سہالوی نور اللہ مہمبجہ

امام اساتذہ و مقتداے جہانزدہ است۔ معدن عقلیات و مخزن نقلیات
 اصلش از شیخ زادہ سہالی من اعمال لکھنوست۔ شیخ زادہ سہالی دو فریق
 اند۔ انصاری و عثمانی۔ ریاست شہر زمینداری آنجا تعلق بہ ہر دو فریق دارد۔ ملا قطب
 از شیخ زادہ سہالی انصاری است۔ کسب کمال بہ خدمت ملا شیخ دانیال ہمدانی
 از تلامذہ ملا عبدالسلام دیوہ و قاضی گہاسی نمود۔ و دست بیعت بہ قاضی گہاسی داد
 قاضی گہاسی عمدتہ تلامذہ و اکمل خلفا و شیخ محب اللہ آبادی بود۔ ملا قطب الدین
 عمر با انجمن درس آراست۔ و جہان جہان ارباب تحصیل را بہ پایہ تکمیل رساند۔ و ہر روز
 سلسلہ استفادہ اکثر علما و کشور ہندوستان بہ او منتهی می شود۔ شیخ زادہ سہالی عثمانی
 از بہت نزاع شرکت زمینداری با شیخ اسد اللہ خان زادہ ساکن پٹنہ پور کہ از سہالی

پنج گرفته است اتفاق کرده بر ملا شیخون آوردند - و این چنین عالم عظیم المثل را اثر مثبت
 نشان چشایندند - ملا بر سر عقیقه علامه دوانی حاشیه و قیاس تعلیق کرده بود فتنه جویان
 دلت شیخون خانه غدار آتش زدند - عمارت کیهن مذکور در ضمن اثبات البیت طعمه آتش بیدار
 گردید - تبادلت ملا در سالنامه ثلث و مائه و الف واقع شد - شخصی مصراع تاریخی دیگر
 خفیف یافته که در این ترکیب توصیفی قطع می شد لهذا فقیر مصراع را در وزن رباعی برده
 سه مصراع دیگر ضم ساخت که ۵

سلامه سجزا من فضل و هنر	درد من از باب طلب ریخت گهر
دل خون شده تاریخ و فاش فرمود	قطب عالم شده شمشیر اکبر

۲۶) مولوی سید قطب الدین شمس آبادی نور اللہ مرقدہ

اصلش از سادات امتی بن مضانان او ده است - از وطن خود نقل کرده شمس آباد
 را مشرق النوار ساخت - شمس آباد از توابع قنوج است - سید علامه تحریر و فنامه بے نظیر
 بود تلمذ از فضلا و عصر نمود - آخر در حوزه درس ملا قطب الدین شمس آبادی در آمد و قطعی
 از علوم فرا گرفت - و فاتحه فراغ خواند - و در شمس آباد مسند افتاده گسترده - و جم غفیر را با فاضله
 دانش و بنفش مرتبه کمال تکمیل کرامت نمود - ملا قطب الدین شمس آبادی فرمود
 کسی که خواهد مغربن را در یاب سید قطب الدین را در اک نمایه قریب هفتاد سال
 عمر یافت و در سال ۱۲۱۰ هجری و مائه و الف و ورق حیات گرداند -

(۲۷) قاضی محب اللہ بہاری

ہجرے است از علوم و دیرے است بین النجوم مولدش محب علی پور از لوہن صو
 ہبار و عنفوان شباب دیار پورب را یاخت کرد و کتب اد اعل و اد اسط جابجا تحصیل
 نمود انجام کار خود را در حلقہ درس سید قطب الدین شمس آبادی رسانید و بہ ہمنوئی این
 قطب والا در جات کمال را سطر کرد و بعد از تعلی بہ زیور فضائل ارسفر جانب دکن بہست
 و در بارگاہ خلد مکان راہ یافتہ بہ منصب قضا و بلدہ لکھنؤ اعزاز و تخت۔ بعد چندے
 معزول شدہ باز عنان بہ ملک دکن منصرف ساخت۔ و بہ تفویض قضا و حیدر آباد
 سبلی امتیاز بہست آورد۔ ناگاہ بہ علقی معاتب و معزول گشتہ خارج مجبی کشید آخر بہ شفاعت
 بعضے عہدہ تقصیر عفو شد۔ و بہ تفویض محلی شاہزادہ رفیع القدر بن شاہ عالم نامور کہن
 ہی پذیرفت۔ و چون شاہ عالم راہ حکومت صوبہ کابل از پیشگاہ خلافت مقرر گشت
 در رکاب شاہزادہ بہ کابل رفت و چون خلد مکان راہست عہدہ میت بہ کشور جا و دانی
 افراشت۔ و شاہ عالم با عساکر منصورہ از کابل متوجہ ہندوستان گردید اختر طالع قاضی
 محب اللہ عوج عظیم کرد و بہ مرحمت منصبی بلند و صدارت مجموعہ ممالک ہندوستان
 و خطاب فاضل خان سرمایہ مہاباہت بہست آورد۔ اما عمر وفاتہ کرد شاہ عالم بہ اکبر آباد
 رسیدہ بود کہ قاضی از منصب حیات معزول گشت فی ۱۱۹۰ھ تسعہ عشر ماہ و الف
 نتیجہ طبع و قادش سلم العلوم و منطق و سلم الثبوت و در اصول فقہ در سالہ چہم فروردی ۱۲۰۰ھ

جز ولا تجزى امر و دست گردان علما است.

۲۸) حفظ امان الله

بن نور الله بن حسین بنیاسی از حفاظ قرآن و از فحول علما و هندوستان است
 در معقول و منقول کوس شهرت می نواخت. - در علم اصول فقه علم امتیاز می فراخت
 متنی درین علم تصنیف نموده و به مفسر موسوم ساخته و خود شرح آن نوشته محکم الاصول
 نام گذاشته و بر تفسیر بیضاوی و عصفی و تلویح و حاشیه قدیم و شرح مواقف و شرح
 حکمیه النعیم و شرح عقائد لاجلال دوانی و غیره با حواشی دارد و حاشیه بر رشیدیه مناظره
 نوشته و ابجاث باقیه دارد و نموده. - و محاکمه در مسئله حدوث دهری که محقق جوهری بلا محذور
 درین مسئله با میر باقر استرآبادی حاضر است در سلک تحریر کتبه و او چندی از
 حله مکان به منصب صدارت بلده لکنو مامور بود. - مشار الیه به تقریب صدارت
 و قاضی محب الله صاحب سلم به تقریب قضا در آن بلده فخره مجتمع بودند و با هم طریق
 سباحه علمی سلوک می داشتند در آخر ایام حیات از شاهجهان آباد و داله آباد شد و از
 خدمت داله شیخ محمد جمیل المدعو به شیخ خوب الله آبادی قدس سره که احوال
 ایشان به تقریب ترجمه زائر در مجله ثانی مذکور می شود استفاده طریقه انیقه نقشبندیه نمود
 و آن شغولی و زید بعد ظهور اثر محمود این طایفه علیه حضرت شیخ فرمودند که ظاهر ابعاد جماعی
 که سید را با خواجه علاء الدین عطار عظم قدّه اتفاق افتاد این قسم اجتمع نشده باشد

لکن شہاز سید درین طریق راجع آید و من در جنب خواجہ رتبہ ندوم حافظ امان اللہ تو اضع
 کرد کہ شما قدم بہ قدم خواجہ آید و من باید مساکسے ندوم عنقریب بہان ایام در بنارس کہ سقط
 الراس اوست انتقال کرد و کان ذلک فی ۳۳ ثلث و ثلثین و مائت و ہمانجا
 مدفون گردید۔

۲۹) شیخ غلام نقشبند لکھنوی قدس سرہ

علامہ ایست جامع عجائب و غرائب علوم و خدا رسی است خازن اسرار معلوم و مکتوم
 آبا و کرام آن جناب متوطن فصبہ کہوسی تابع بلدہ جوہور و از عظاما آن مکان اند پرنیز گوارا و شیخ
 عطاء اللہ بہ اشارہ روحانیت شاہ نقشبند قدس سرہ غلام نقشبند نام گذاشت۔ آن جناب
 از ابتدا تا انتہاء در ظل تربیت میر محمد شفیع قدس سرہ کہ بر خے نزد شیخ عطاء اللہ و والدہ شیخ غلام
 نقشبند تلمذ کردہ بود جا گرفت۔ و بہت بہ احراز فضائل صفت کردہ در سن ہزردہ سالگی
 مفتی مجموع فنون کمال گردید و در سن بہت و یک سالگی تینا قدرے نزد شیخ الشیخ خود شیخ میر محمد
 لکھنوی قدس سرہ خواندہ رسم فاتحہ بجا آورد۔ فرمود در ابتدا تحصیل شبے سرور انبیا صلی
 اللہ علیہ وسلم را در خواب دیدم کہ تلمذ ماے پیش جامہ مرا بہت مبارک و امی کنند۔ در عین
 خواب تعبیر الہام شد کہ ابواب علم ہرن کشایند و شیخ صدر می فرمایند۔ محل اقامت
 میر محمد شفیع شاہ بہمان آباد بود۔ و تکیہ ایشان در ان مصر جامع مشہور است۔ شیخ غلام نقشبند
 براے زیارت میر قدس سرہ ہم در ایام حیات و ہم بعد از ممات او بہ شاہ بہمان آباد می رفت

و کسب برکات می نمود چون شیخ میر محمد قدس سره ازین عالم رحلت کرد
 جمیع خلفا و ارادت ندان بر سجاده نشینی میر محمد شفیع قدس سره اتفاق
 کردند و سجاده را به انتظار قدم میر معطل داشتند تا آنکه میسر به لکهنو
 رسید و به خاطر آورد که شیخ غلام نقشبند را بر سجاده باید نشاند و بر آس جلوس در درگاه
 مقر نشین بود و مانی الصغیر با الله تاجه کس که با شیخ غلام نقشبند هم ظاهر نه کرد و مالی و مالی
 شهر در روز خود فراهم آمدند و در هزار شیخ محفل عظیمی انعقاد یافت - میر محمد شفیع برخواست
 و سجاده پیش صفت اکابر فرش کرد و دست شیخ غلام نقشبند گرفته بر سجاده نشاند - و خود در قدم
 افتاد و حضرت فضل و شریف تجت میر کردند - و سر در قدم گذاشتند قدر و منزلت شیخ
 غلام نقشبند از اینجا توان دریافت که حضرت میر اورا شایسته خلافت دیده بجا سیر
 نشاند و آداب مریدانه بجا آورده فی الواقع شیخ غلام نقشبند سجاده را رونق دیگر داد و مرجع
 طلاب ظاهری و باطنی گردید - و جهان را به یمن تربیت از کمالات جتین گران مایه ساخت
 سلسله اکثر فضلاء عصر به آنجناب منتهی می شود - شاه عالم سجاد ایشان را تکلیف ملاقات
 کرد - اعزاز و اکرام پیش از حد به تقدیم رساند - مزاج اقدس همه مصروف حفظ شریعت بود و رونق
 المحب لله و البغض لله چون از کس امری نالما می شیخ سر می زد و غبار سخت بر دامن خاطر
 و الای نشست و اگر آن کس توفیق توبه می یافت زیاده تر از سابق مورد الطاف می گردید -
 نقل است که روزی قلندر را از فرقه بے قیدان در مجلس شیخ وارد شد شیخ از مشاهده
 بعضی اوضاع خلاف شرع بر شگفت و فرمود این طائفه را نه دیدار خدا میسر می شود و نه شفاعت

محمد صلی اللہ علیہ وسلم - قلندر گفت یا شیخ باش ما را بهم دیدار خدا میسر می شود، ہم شفاعت
 محمد صلی اللہ علیہ وسلم و شمار اینچہ خواهد شد - شیخ پرسید چرا؟ گفت شما خود مدۃ العمر پیرامن گناہ
 نہ گردیدہ اید فردا بے مواخذہ شمار داخل بہشت می کنند - و ما شود غرق گناہ ہم فردا ما را در حضور
 رب العزۃ تعالی شائہ می برند - و حضرت رحمۃ للعالمین صلی اللہ علیہ وسلم شفاعت ماشی
 عاصیان قدم رنج می فرمایند - شیخ را ازین کلام رفتے دست داد - و چہ خوب می گوید صاحب بردہ

اتانی علی حسب العیانی فی القسم

لعل رحمۃ ربی حین بقسمہا

مناسب این نقل فقیر را واقعہ عجیبہ شاہدہ افتاد - و رایام قیامت مدتی منورہ موا فین
 غورہ شعبان اللہ احدی خمین و مائۃ الف بہ اتفاق چندے از آفاقیان قصد زیارت
 قبا کریم - و بہ سیرستان النبی صلی اللہ علیہ وسلم رفیق - این بتانی است ز قبا مشہور کہ آن را
 بستان قوم نیز گویند بہ ضم قاف و فتح واو - و در جماعت قلندری بود اندام دارا و النہر شخصے دید
 کہ قلندر خوشے تا کے غورہ دزدیدہ در زمبیل خود پنهان کرد - آن شخص یاران را از خیانت
 قلندر آگاہ ساخت - یاران زبان ملاست در از کردند کہ سرقہ ہمہ جانہ موم است سیماد چنبن
 مقام شریف لطیف - چون از ہر جانب قلندر را ہدف ناوک طعن ساختند قلندر گفت
 یاران شما خود عاقل آید - مے دانید کہ این خوشے خام قابل تناول نیست امام را از تکاب
 این فعل مقصدی است گویند اگر کسے مال شخصے را خیانت کند - در دیوان قیامت
 مالک و خان را یک جا کنند - من مردی ام سرتاپا غرق معاصی - روے در اسے نہ دارم
 کہ فردا در جناب رسول صلی اللہ علیہ وسلم باریاب شوم - خوشے از باغ حضرت دزدیدہ ام

که شاید به تقاضای این خوشه مراد جناب حضرت بر نهد. و به شایده جمال جهان آرا
 شرف اندوختنم. از استماع این سخن حاضران را حالتی دست داد و مردی بایستاده و فرمود
 در دوزمین افتاد و غلطیدن گرفت و در تقاضای قلندر و دیده در داسی گره بسته و زینبل قلندر
 اداخت. چون تحقیق کرده شد و سرخ و سفید راجع آن دیا که مقابل چپل رویه سپه هند
 باشد و در دمال بسته بود. قلندر را پاداش حسینیت در اینجا خود نقد دادند و اینجا ماه و هند
 و فاشیخ غلام نقشبند قدس سره سنه ۱۱۸۰ است و عیشین و مائت و الف واقع شد
 آرا سگاه مبارک لکنو تصانیف ایشان - تفسیر انوار القرآن رابع قرآن باحوشی - تفسیر سوره اعراف
 باحوشی تفسیر سوره مریم - تفسیر سوره طه - تفسیر سوره محمد - تفسیر سوره یوسف - تفسیر سوره الرحمن - تفسیر
 سوره عم باحوشی - تفسیر سوره کوثر - تفسیر سوره اخلاص - تفسیر آیه الله نور السموات و الارض تفسیر آیه
 اما عرضنا الامانه تفسیر آیه فحسبتم تفسیر آیه ولا تقولن بشی الی قاعل و لک عدا تفسیر آیه الرحمن علی العرش متوی تفسیر آیه
 کلووا ثم لواء لا تسرفوا کتاب فرقان الانوار لاسعه عیشیه در سله محدث و جو شرح قصیده خروجه در علم عروض و غیره و

(۳) شیخ احمد المعروف به ملا جیون استیوی نور الله ضریح

بن شیخ ابوسعید بن شیخ عبداللہ بن شیخ عبدالرزاق بن مخدوم خاصه قدس سره و این
 مخدوم خاصه از مشاهیر بزرگان ایتی من توابع لکنو است. و بیش به صدیق اکبر رضی اللہ
 عنه منتفی می شود. مولد و منشاء ملا جیون ایتی است. حامل کلام انکی و در دانش عقلی
 و نقلی بحر لا متناهی بود. آغاز حال به اراده کرب علم در قصبات پور بگروید. و از فضلای عصر استفاد

نموده - و فاسحه و فراغ از ملا لطف الله گوروی گرفت - آخر کثرت طالع او را به خلد مکان رسانید
 و سلطان به خدمت او تلذذ کرد - ملا ساده وضع و از تکلفات رسمی بیگانه بود - بادشاه با او
 حسن ظنی داشت - و اعزاز و احترام زیادان می کرد - و بیستمین شاه عالم بهادر شاه نسبت
 سینۀ پدر عمل می نمود و نوازیم تکبیر فوق الحد بجامی آورد - ملا حافظ خیل بلند داشت محارفات
 کتب درسی صفحہ صفحہ ورق ورق از بر می خواند - و قصیدہ طولانی - ای یک شنیدن یادی گرفت
 سعادت زیارت حرمین شریفین زادگاه الله شرافت اندوخت - و ایام زندگانی به فضل درس
 و تحریر تصانیف صرف ساخت - و فاقش در تفسیر ثلثین و مانده و الف و در دار الخلافه
 شاهجهان آبا اتفاق افتاد - نقش او را به امیتی برده و دفن ساختند - از مصنفات او است
 تفسیر آیاتی که مستنبط مسائل فقهی است - مسمی به تفسیر احمدی و نور الانوار شرح منار اصول فقه

۱۳۱) سید سعد الدین سید غلام محمد سلونی قدس سره

محب و قول سلونی و کواکب فلک زهنونی است - ولادت او در قصبه سلونی از
 مصنفات اله آباد واقع شده و بهمانجا نشو و نمایافته - و او دختر زاده شیخ پیر محمد سلونی است که
 از کبار اولیا بوده - و بست دوم محرم ۹۹۹ هجری قمری در حسین و الف به عالم قدس خراسیده
 مناقب او مشهور عالم است -

سید سعد الله در صغر سن به اکتساب علم موفق گشت - و در فرصت قلیل مسافت
 طلب طے کرد - و در عین شباب مستدیریس آراست و پهلوی به مدرسان کن سال نزد

تسلیف غراب داشت. - خاصه در علم حقائق و حکمت و معقولات تحریرات علیا جلوه پیرا
داشت. - مرید پیرزگوار خود است. - و او مرید حجابانی و او مرید صوفی نیز و او مرید
سید روحیه الدین علوی احمد آبادی قدس الله اسما ارحم. سید سعادت زیارات حرمین
شریفین اندوخت. - و چندی در أم القرى طبرج اقامت ریخت. - و قبو... عظیم
یافت. - اکابر و اصاغر بقاع مقدسه شریسته اعتقاد بدست آوردند. - و فنون ظاهر
و طریق باطن اخذ کردند. - شیخ عبداللہ البصری المکی قدس سره المتوفی ۳۳۳هـ اربع
وثلثین و مائت و الف که احکم علما و زمان و بالاتفاق استاد جانیان است و الیوم سلسله
اجازات اکثر علما علیه و جمیع اومی رسد. - طریقه علیہ قادر بر آن خدمت رسید اخذ کرد
فرزند اجمندش شیخ سالم رساله اجازت والد ماجد جمیع کرده است در آنجائی نویسد.
 " مشایخی فی الطریق و اساتذہ فی ارشاد و التفتیح حبلہ اجلا و منهم العلامة المحقق السید سعد اللہ
الہندی عن السید عبدالشکور عن شاہ سودا سفرائینی عن الشیخ علی الحسینی عن الشیخ
جعفر احمد الحسینی عن الشیخ ابرہیم الحسینی عن الشیخ عبداللہ الحسینی عن الشیخ عبداللہ الحسینی
عن الشیخ عبدالرزاق عن سیدنا عبدالقادر جیلانی قدس اللہ اسرارہم. "
سید سعد اللہ بعد معاودت از حرمین شریفین در بندر مبارک سورت
بار اقامت کشاد و مرجع و مقتدایہ عالمیان گشت. - خلد مکن اخلاص و اعتقاد
عظیم داشت. - رحلت سید رب و ہفتم ہادی الادلی ۳۸۰ھ الشمان و ثلثین و مائت
و الف واقع شد. - آرامگاہ بندر سورت.

(۳۲) مولانا نور الدین نور اللہ ضریحی

بن شیخ محمد صالح احمد آبادی - علامہ زمان و گنگا اقران است - در عین عصر

شل اولیٰ کم گذشتہ نزد ملا احمد سلیمانی احمد آبادی و ملا فرید الدین احمد آبادی تلمذ کرد
و سر آمد ارباب دانش گردید۔ و در ۱۲۳۳ھ شرف واربعین و ماتہ و الف شرف زیارت

حرمین شریفین دریافت و سال دیگر مراجعت نمود۔ بہ خدمت محبوب عالم احمد آبادی

ملقب بہ شاہ عالم ثانی قدس سرہ بیعت کرد و خلافت سنا لودہ حاصل نمود۔ و در

خانقاہ رفیع البیانی تلمیذ گرد۔ و از ابتدا تحصیل تا انتہای تدریس و تصنیف پرداخت

و عالمی را بہ تحریر رساند و زیادہ بر یک صد و پنجاہ تصنیف صغیر و کبیر در سلاک تحریر

کنید۔ مثل تفسیر کلام اللہ مختصر و تفسیر نورانی فی السبع المثانی دوازده ہزار بیت

و تفسیر ربانی بر سورۃ البقرہ سی ہزار بیت۔ و حاشیہ بر اوائل تفسیر بیضاوی و نور الثعالبی

شرح صحیح البخاری و حاشیہ فویمہ بر حاشیہ قدیمیہ و حاشیہ شرح مواقف و حل معانی

حاشیہ شرح مقاصد۔ و حاشیہ شرح مطالع۔ و حاشیہ تلویح۔ و حاشیہ عضدی۔ و معول

حاشیہ مطول۔ و حاشیہ شرح وقایہ۔ و حاشیہ شرح ملا۔ و حاشیہ کینہل۔ و حاشیہ

شمیہ منطق و شرح تہذیب المنطق کہ ادق تصانیف اوست۔ و طریق الامم

شرح فصوص الحکم۔ و شرح مثنوی مولوی دوم۔

ولادت او در احمد آباد ۶۳۰ھ اربع و تین و الف و فات شب نهم ماہ شعبان ۱۱۵۵ھ

خمس و مائت و الف واقع شد. اعظم اراقطاب تاریخ یافته اند. عمرش
نود و یک سال قریب خانقاہش سید محمد اللہ بلگرامی قدس سرہ چندی در مدبر
مولانا اقامت داشت چنانچہ در فضل اول گذارش یافت.

(۳۳) ملا نizam الدین

خلف الصدق ملا قطب الدین شہید ساولی طالب فراہما. استاد حیدر زمان
بود. ابتداء حال بہ طلب علم گردید و صاحب تہذیب گردید. از علما و محققان دینی الکتاب نمود. آخر بہ جناب
شیخ غلام نقشبند لکنوی قدس سرہ پیوست. بقیہ کتب تحصیل گذرانید. وفاتہ فرغ خواند. و ہم در لکنہ ہلال قاسم
آفندہ و تمام عمر بہ تدریس و تصنیف اشتغال در دید و اعتبار و اہتمام عظیم یافت. ہر روز ملا و اکثر قطربند و شان نسبت تلمذ
بہ مولوی دارند. بکلام گوشتہ تفاخر نمی شکند. و کہ کہ سلسلہ تلمذ باومی رسانہ بہین ^{لفضلا}
علم امتیازی افزارد. مردم بسیار را دیدہ شد کہ تحصیل جاہلے دیگر کردند و برائے اعتبار
فاتحہ فراغ از مولوی گرفتند. مرید شیخ عبد الرزاق بالسوی است. و از خدمت میر سید
اسمعیل بلگرامی خلیفہ شیخ عبد الرزاق بطور قدس اللہ اسرارہا نیز ارشاد و تلقین گرفت
و فیض ہا اندوخت. از مالیات اوست حاشیہ شیخ ہذیہ حکمت حکیم صدر اے شیرازی
و شرح سلم الثبوت.

نقیہ بہ تاریخ نوزدہم ذی الحجہ ۱۳۱۰ شمان و اربعین و مائت و الف در بلدہ لکنو یک صحبت
مولوی را دیدم. طریقہ سلف صاحبین داشت. و ششہ تقدس از ناصیہ ہایون می یافت

نهم جادی الاولی روز چهارشنبه ۶۱ اله احدی دستین و مائت الف سفر گویند که عباد اولی
شد آرام گاه لکنو محو بطور گوید

طائر وحش به سیرجته نماوی شناخت	عالم کامل امام عصر استاد حبار
گفته شد ما نظام الدین دل فردوس یافت	سال تاریخ وفات او به طور تعیین

بر ملتفتان این اوراق و حقائق جوایز انفس و آفاق جلوه پیرا باد که سرزمین
پورب از قدیم ایام معدن علم و علماست - سید محمد کرمانی صاحب سیرالاولیا که مرید
سلطان المشایخ نظام الدین دهلوی است قدس سره می گوید که مولانا فرید الدین
شافعی شیخ الاسلام اوده بود - مولانا علاء الدین نیلی اودی پیش شیخ الاسلام قاری
کشاف بود - مولانا شمس الدین یحیی دیگر علما اوده سان بودند تا ترجمه مولانا شمس الدین
یحیی ذوالا وائل این فصل گذشت - اگر چه جمیع صوبه جات هند به وجود حاملان علوم
تفاخر دارند سیما حصار پائے تخت خلافت که به واسطه جمعیت صاحب کمالان
هر قسم در آنجا فراهم می آیند - و از تراکم افکار و اجتماع عقول اهل هر عصر کمالات نفس
ناطقه را به علم عقلی و نقلی و چه غیر آن به پایه بالاتر می رسانند - واصوبه اوده و اله آباد
خصوصیتی دارد که در هیچ صوبه نه توان یافت - چه تمام صوبه اوده و اکثر صوبه اله آباد
به فاصله پنج کرده نهایت ده کرده تخمیناً آبادی شرفا و نجبا است که از مسلمانان
و حکام و ظالمان و زمین مدد معاش داشته اند - و مساجد و مدارس و عافت باات
بنانها و مدرسان عصر در هر جا ابواب علم بر روی دانش پژوهان گشاده و صلاک

اطلبوا العلم در داده - و طلبه علم خیل خیل از شهر به شهر می روند - و هر جا موافقت است
 بهم وارد - تحصیل شغول می شوند - و صاحب توفیقان هر عموره طلبه علم را نگاه می دارند - و
 خدمت این جماعه را سعادت غفلی می دانند - صاحب قرآن ثانی شاه جهان انار الله
 بر او می گفت : « پورب شیر از ملک است » و تاجدار و ستم نه نشین ماته دالف
 جنگا نه علم و علما درین گل زمین گرمی داشت - تا آنکه بران الملک سعادت خان فشیابوری
 در اغا جلوس محیه شاه حاکم صوبه اوده شد و اکثر بلاد عمده صوبه الہ آباد نیز مثل دارالخجور
 جونپور و بنارس و غازی پور و کره و مانک پور و کوره جیان آباد و غیره ضمیمه حکومت گردید
 و وظائف و سیو غالات خانوادها به قدیم و جدید یک فتم ضبط شد - و کاشه فاد و خجابه
 پریشانی کشید - و اغضا بمعاش مردم آنجا را از کسب علم باز داشته در پیشه سب باگری
 انداخت و رواج تدریس و تحصیل بآن درجه نه ماند و در اسی که از عهد قدیم معدن علم و فضل
 بود یک قلم خراب افتاد و انجمن اسرار باب کمال بیشتر بر هم خورد و انالله والیه راجعون
 و بعد از تحال بران الملک نوبت حکومت به خواهرزاده او ابوالمنصور خان صفدر جنگ
 رسید و وظائف و اقطاع بدستور زیر ضبط ماند - و در او اخر عهد محمد شاه ۱۱۵۹ هجری
 خمین و ماته دالف صوبه داری الہ آباد نیز به صفدر جنگ مقرر شد - و تتمه وظائف
 آن صوبه که تا حال از آفت ضبط محفوظ مانده بود به ضبط درآمد و در عهد احمد شاه
 صفدر جنگ به پایه وزارت اعلیٰ مصوم نمود - و نائب صوبه کار بر باب وظائف
 تنگ تر گرفت - و تاحین تحریر کتاب این دیار با مال حوادث روزگار است -

جلسه الشیخ بعد از آنکه امر آباد و این خرابی را در اوج علم مخصوص معقولات به کیفیت که اینجا
است در قلمرو هندوستان بیج جانیت هنوز علماء فحول جلوه طرازا ند - و به وصول اقصی
مراتب کمال ممتاز مصرعه

باصد جهان که درت باز این خرابه جاک است

در صوبه اوده محروسه بلگرام از قدیم منشأ فضل اکرام و مظهر علم و عظام است و افراد آن
دانش مند ازین شهر خواست و مجلس افاده و استفاه به کمال خوبی آراسته اما کسی به استفاد
احوال این اکابر توفیق نه یافت لاجرم قدما بیشتر به هم عنانی منعم من لم نقصص سبیل گم نامی
پیووند و شرمه قلیل به جمعیت منعم من نقصصنا علیک - در حد معرفت جلوه نمودند - و اصل
این است که مردم هند و حفظ احوال مشایخ طریقت قدس الله اسرارهم اتهامی داشته اند
و به ضبط احوال دانش مندان کم پرداخته - و کتابی مستقل درین باب از سلف و خلف اجتماع
تفتاد - کتاب عین العلم ناطق است که مصنف او از اجله علماء اقلیاء روزگار بود - بقول این صح
هندی الاصل است ملا علی قاری در شرح عین العلم گوید -

« هو من فضلاء الهند و صلحاء هم علی ما صرح به الشیخ
« ابن حجر العسقلانی فی شرح مقدّماته »

کے از مورخان ہند احوال اور اضبطہ نہ کر دو باوجود این چند تصنیف عالی گویا نامش
از صفحہ روزگار محو گردیدہ ازینجا است کہ احوال فضلاء شہر نوعی کہ باید بدست نیامد ناگزیر بہ
مضمون فان لم یجب و ابل فطل کار بتم و آنچه در کتب معیہ اجمالاً شاہد شد و از

روایات ثقات استماع افتاد قلمی ساختم - اسامی بزرگان جامع علوم صوری و معنوی در فصل
 نخستین گذارشش یافت درین فصل نیز بعضی اکابر مجمع البحرین اند چون غالباً به صفت
 فضیلت اشتار داشته اند - این فصل را به ذکر مناقب و نشر آثار و الازیب و زینت
 داده می شود - علامه مرحوم میر عبد الجلیل بلگرامی در مثنوی امواج انجیال به توصیف
 فضلاء شهر می پردازد ۵

در هر سهر که چه اشش سخن ساز	دقت نشان نکته پرواز	دو
از دقت لغز مغز ته قیاس	به نگاشت هر یک به تحقیق	۱۰
تفصیح اصول این حاجب	بر ابرو - خود نموده واجب	۲۰
تلویح رموز حکمت العسین	بر چشم شمرده فرض چون بین	۳۰
مفتاح معانی بلیغ است	برو - بیان شان رفیع است	۴۰
در حیرت جل کشنده فی الفور	بر بحث که دل کند لصب غور	۵۰
تصدیق به حکم شان ضرور است	از منطق شان خطا نفور است	۶۰
شیراز نه نسخه فضائل	بر فرید یگانه اما مثل	۷۰
اشراقی حکمت بیانی	دانا کے حقان کیانی	۸۰

(۳۴) سید رفیع الدین بلگرامی

از اولاد سید محمد صفیری است - سلسله نسبش بدین طریق - سید رفیع الدین بن سید

بدرالدین بن سید تاج الدین جد القبیلہ یکے از قبائل اربع محمدیہ سید وارو بن سید حسین
 معروف بہ سید دولاہ بن سید حسن بن سید محمود بدین بن سید ہدہ بن سید جمال الدین بن سید
 ابراہیم بن سید ناصر بن سید سالار بن سید محمد معری قدس سرہ کہ ترجمہ اش و فصل اول گذارش یافت
 سید رفیع الدین در مبادی عمر جوانی و تباشیر صبح زندگانی بہ ارادہ طلب علم از
 وطن مانوت برآمد۔ و قلم و فنون عقلی و نقلی یک قلم در نور دید۔ و عروس علم ابہ زیور
 حسن عمل آرایش داد۔ و بہ صدق عا د القمرانی ابراہیم پرتو تہ و مہر سواد بلگرام افشاند
 و اقبیۃ العمر ساکنان مساکت تلمذ را بہ درجات کمال رساند۔ خط شان نسخ پنجگی و شیرینی
 می نوشت۔ و کتب دہی پیش از حصر در قید کتابت آورد۔ امر و زحمتی کثیر و مثل
 بطول و تلویح اصول بہ خط شیرین بخط او موجود است ہر یک کتاب را من اولہ الی آخرہ
 تحشیہ نمود و ویلے بر فنیست و استعداد خود را گذاشت در غایت تلویح بہ خط خاص خود
 می نویسد۔

در قد وقع الفراغ من تشوید هذه النسخة الشريفة المسماة بالتلويح في
 شرح التوضيح بعد رسة استاذي العلامة الذافع للحامة والعاة اعلم
 العلماء اکمل الاشياء حامی اهل الشرع والايمان مآحی آثار الظلم و
 الظلمیان الحفزة العذیه شیخ حسین بن شیخ داؤد متع الله الطالبین بطور
 بقاء فی افضل الايام یوم الجمعة الثامن عشر من شهر ربيع الاول
 سنة خمس و تسعين و لمع مائه فاکه و کاتبه رفیع الدین بن بدر الدین

بن تاج الدین بن الحسین الحسینی والمأمول من القادین لهذا الکتاب
والمستفیدین به ان یذکروا الكاتب المذنب فی اوقاتهم الشریفه بدعاء
الخیر وسلامة الاله ان شاء الله سبحانه هو المستعان»

(۳۵) سید حسین

بن سید نوح عرف سید پیاره بن سید محمود اکبر قدس سره - ترجمه سید محمود اکبر اصالة و ترجمه
سید محمد نوح ضمنا و فصل گشته گزشت - سید حسین سید و الا نژاد و فاضل غفرل ستمداد
بود - صاحب هست عالی و نوح قویم و منظر انک لعل خلق عظیم با و صف این فضائل کمال
تسلط و تقوی داشت و در نهایت تواضع و شکست نفس معاشرت می کرد و هر سه دراز
یافت و از ابتدا امانت در وطن مالوف به طور انزه اگه را نید و همواره به شغل کتاب و عبادت
رب الارباب و خیر و اخروی اندوخت و در یکی از قبالات شمر عمیه و تخط سید حسین و برادرش
سید حسن که ترجمه اومی آید مشاهده افتاد تاریخ تحریر قبالة شسته ثمان و الف هجری رحمة الله علیه

(۳۶) سید حسن برادر اعیانی سید حسین مسطور

عالم عامل و فاضل کامل بود و در فروع حنفیه مهارت کلی داشت - کتاب قدوری
فقه من اوله الی آخره محشی به خط شریف او امر و موجود است در عصر خود ممتاز اقران می زیست
و تمام عمر در وطن بسر برد - و نه شعبان المعظم متوجه دار البقا گردید رحمة الله علیه -

د ۳۷۳ قاضی الهداد

از شیوخ فرشوی بلگرام ساکن مجسده سید دارد است که نسب ایشان به قاسم بن محمد بن ابی بکر رضی الله عنهم می رسد. فرشویان بلگرام را شعوب و قبایل بسیار است و مناصب شرعی شهر مجموع از عهد قدیم باین دو دمان تعلق دارد از چندی قضا در شیوخ عثمانیه نقل کرده و افتاء عدالت و لقب قضا در قبیله خاص قاضی الهداد باقی است. چون قاضی الهداد در عصر مشتری و ابرار آسمان رشد برآمد منصب قضا از قاضی کمال عثمانی که ابان حد تعلق به عشیره عثمانیان داشت اختد کرد - ادبه کمال تدین این منصب جلیل القدر را سرانجام می داد تا آنکه قاضی محمود این قاضی کمال در گاه اکبر بادشاه شتافته و بر اوج ترقی صعود نموده به والایایه امارت رسید - دوم سوال مسئله الف فرمان قضاے آل تمغیانام به بر بزرگوار خود حاصل نموده منصب موردی را بدست آورد - تا الیوم این منصب به اولاد او مقرر است اما از آن وقت لقب قضا در قبیله قاضی الهداد حاوی فضل حداد اد بود - دور تفقه و دیانت و امانت ابو یوسف عصری زیست - ابتدا و حال شوق دانش اندوزی در سرش افتاد به زنبونی خضر توفیق جاده طلب در نور دید - و از خدمت شاه عبدالرحمن جانباز لاهر پوری قدس سره نظر تربیت یافت و کتب تحصیل گذرانیده کمال مولویت بهم رساند آنگاه زحمت انصراف یافته به دارالکرام بلگرام معاودت فرمود و بر استحقاق برسد قضا شکر گشت - و طیلان راستی و دوستی پرورش گرفت - مردم دور دست رجوع فتوی باومی کردند - و در احقاق حق و دفع منازعت توسل می جستند - قاضی چون

ایکایک است بازمی پرداخت متوجه درس می شد - و به افاضه انوار دانش و پیش حلقه
 در راز شک حلقه جزمی ساخت - و تونسخه از متیب المنطق بدست کاتب المحررون افتاد -
 تو بهی به خط قاضی زاده طبع خود شش بر جانش نشاند کور به نظر در آما خانی از بزرگستانی نه بود
 به بعضی سجمات شرعی و تحظ او معانه افاد - تایرخ تحریر سجل بست و هشتم شعبان ۱۱۸۵
 تسعه و تسعین و تسع مائه -

(۳۸) قاضی عنایت الله

عالم الفاضل قاضی الهدا و نگور - از آغاز تحصیل تا انتهای مذهب درس و در مابعد
 مکتبه کرد و قسطی وافر و صبی متکاثر از فضیلت برگزیده - و بهر سبب اندام او هر شکن گشت - و این
 به سبب والار ابر و عه احسن به تقدیم رساند - و چون میر سید طیب بن میر عبدالواحد اکبر
 بگلر آمی قدس الله اسرارها متوجه سیر دلی گردید - قاضی عنایت الله را حسب الاستدعا
 مشار الیه مرید بقیة المحدثین شیخ عبدالحق دهلوی قدس سره ساخت به بجزه طیب که بزرگداشت
 سلسله از خدمت شیخ بر اے قاضی آورد و رحمة الله علیه -

(۳۹) شیخ کمال بن شیخ مکرم رحمة الله تعالی

از شیوخ فرشتوی بگلر آیم و علمای این مقام است منصب تولیت اراضی
 مدد معاش از عید قدیم به عشیره خاص شیخ کمال تعلق دارد - والی یومنا نه باباتی است مردم

در باب علم و فضل بسیار ازین دو دومان برخاسته اند شیخ کمال بدر اسمان کمال و سر آمد اقران
 و مثال بود و در جمیع علوم و دینی از علامه تفتازانی و نهائیه جرجانی یاد می داد و نه به صاحب
 دلی که از بدایت عمر تا نفس و اسپین به خدمت علم شریف گذرانید و اوقات گرامی را
 منقسم به چهار چیز ساخت. جزوی بر اے تقدیم عبادت مولی تعالی شأنه و جز دسے بر اے
 اثبات صدور علمی و مرآت ضمائر معنی طلبان و جز بی بر اے آراستن طره خط بر عارض
 قرطاس و جز بی بر اے اداے حقوق اقارب و احباب خطا عی در نهایت جلا و شیرینی و
 پنجنگی می نوشت. کتب درسی از حاشیه و نحو و منطق و حکمت و معانی و بیان و فقه و اصول
 و تفسیر و غیره با مجموع به دست مبارک کتابت کرد و هر یک کتاب را من اوله الی آخره محشی
 ساخت به حیثیتی که متن محتاج شرح و شرح محتاج حاشیه نه ماند. و این کتب را نمونه صحیف
 آسمانی و نسخه الواح ربانی توان گفت که در تمام کتاب یک نقطه غلط نه توان یافت حقا ثم
 حقا که بدست یاری خاتمه مشکبار یا حدین عجبی بر تربت خود نشانده و روح ثواب تا دم صبح قیامت
 وقف دماغ خود ساخت. بهر چه بر کشان به ارس علم در هر عصر فیض با ازین صحف کرمه برگرفته
 و زمزمه دعوات اجابت طراز به ملا اعلی رسانیدند و می رسانند. درین ایام به تصرف حوادث
 روزگار کتب مذکور از کتب خانه او متفرق شدند. بر نخه جابجا در بلگرام است. و باره در
 اطراف و کناف دیگر گشت از بعضی قبالات شرعی به وضوح پیوست که شیخ کمال در ۹۹۴
 اربع و تسعین و تسع مائه بر صدر حیات متکمل بود و این بیت در مرثیه او به نظر رسیده

بر طالبان حیات دوروزه و بال شد

درد او حسرتا که زوال کمال شد

(۴۰) شیخ عبد الکریم بلگرامی

از عشیرہ شیخ کمال مرقوم است۔ دانش مند و الامتزازت و عدد نشین مند تو سیت بود
 دانشوران نشو و نما کلام اللہ را از بر کرد و علم از علما و تشبیه که خود فرا گرفت و در جمیع علوم عقلی و نقلی
 سیما فنون عربیہ علم نام و لا غیر می افزاشت۔ مقامات حریری بنام پر لوک زبان داشت
 و نشر عربی بہ خوبی انشاء می کرد۔ شغل شریفش زوارہ ریاض طاعت آراستن نبود و حدیثہ افادہ
 بہرستن خط عربی و فارسی جید می نوشت۔ و در تیر دستی قصب السبق می ربود۔ استاد المحققین
 میر طفیل محمد نور اللہ مفتی جمعہ مے فرمود۔ کہ بر اسے من در عرصہ سہ روز حاشیہ شمس کی کتابت
 کرد۔ و در پایان عمر چند مقامہ بر طرز مقامات حریری و شیخ فارسی بر مقامات در سلک تحریر
 کشید۔ ہر بر اس مائتہ ثانی عشر رخت سفر بہ عالم قس کشید۔

(۴۱) مولوی شیخ عبد الغفور

برادر صغیر عیانی شیخ عبد الکریم مذکور از مشاہیر علماء و شہر و بخاریہ فضلای عصر است تحصیل
 کمالات از اکابر و در دمان خود و استادان دیگر کرد و در فنون عقلی و نقلی بہ تبحر اندوخت و دوام بہ ثبات
 فیض و افادہ طلبہ بہر دخت و فراوان تلامذہ را بہ پایہ دانش مندی رساند استاد المحققین میر محمد
 طفیل نور اللہ مرقدہ بہ زودی اصول در خدمت مولوی گذرانید مے فرمود مولوی بامن مکرر
 نقل کرد کہ از مطالعہ کتب فلاسفہ مرا میلانی بہ مذہب ابن طالفہ بہم رسید روزگار مے
 درین تیرہ سرگردان بودم تا آنکہ شبہ حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم را در خواب دیدم

کلمه چند مرار شاد فرمودند و زنگار شکی که بر مرآت خاطر نشسته بود دور ساختند. و حقیقت
 دین اسلام چون روز روشن بر من منکشف شد. فالحمد لله علی انفضاله نقشن نگین او
 در یک الغفور ذوالرحمة. صاحب منشآت جامع القوانين که در مکتب با عظیم رواج دارد شاگرد
 مولوی است نامش خلیفه شاه محمد تی و. بگرام سر بر دو به خدمت مولوی عبد الغفور تلذ
 نمود. و در منزل میر سید اسمعیل فاضل که ترجمه اش می آید اقامت داشت. در منشآت خود
 نامه به اسم مولوی عبد الغفور درج ساخته هر چند کلامش رتبه ندارد اما مقصود اینجا تذکره
 حال مکتوب الیه است نه عبارت آرائی کاتب. سرخشی مکتوب این است :-
 « مکتوب سوم در جواب عنایت نامه فیض شامه قبله ارباب فضائل که به اصحاب فاضل مولوی شیخ
 عبد الغفور زینت بخش بگرام لازم معمولاً بگرام تحریر یافت »
 و القاب و نفس مکتوب چنین نوشته :-

« پیوسته ذات قدسی صفات آن مجمع فیض سبحانی منبع علوم روحانی کاشف دقائق معقل و منقول
 واقف حقائق فروع و اصول مقتدا کمال و این منازل تحقیق پیشوا کمال هر دو این مراحل
 تدقیق مدلسه ظلال نواله و کماله فیض بخش عقیدت آشیایان و هدایت فرما کمال عبودیت گرایان باو »

(۲۲) شیخ عنایت الله

خلف الصدق شیخ عبد الکریم مسطور رحمة الله تعالی اعجاز زمانه و نادره یگانه است. علم
 از پدر بزرگوار و دیگر دانشندان روزگار اخذ نمود. و در جمیع فنون عربی و فارسی و هندی و سنسکرت

و بجایگاه موسیقی هندی اقتداری بهم رسانید - و خطوط هفت قلم شق کرد - و قرآن مجید را
 یاد گرفت و دوست به دامن ارادت میر سید احمد کاشفی انکاشی قدس سره قرار داد - و نسبت بهم پیروی
 سید العارنین میر سید لطف الله الکریمی داشت - و تصفیة قلب و تزکیة باطن و تهذیب
 اخلاق پهنتهای رسانید و مصداقست امر ابرو که روی کار ساخت - و غیر اندیش خان کنه نامی
 اغراز و اکرام افزون از حد می کرد - و به ملاقات محبت او چند در مقام نامه جعل قامت افگند -
 و از عجب آب اطوارش اینکه همیشه طرف سحر بر می خاست و نقش از نعمات هندی
 می خواند بعد از آن تهیه نماز صبح می کرد و لباس ناخرد پوشیده و سلاح بسته به وضعی که
 به دربار امرامی رفت خود را آراسته توجیه نماز می گردید - و ارکان نماز را به خصوص و خشوع
 تمام ادا می کرد - چون سبب اختیار این وضع استفسار کردند فرمود هرگاه به دربار ارباب دول
 ثیاب تکلف پوشیده و سلاح بر خود است کرده می رویم در بارگاه سلطان ازل به طریق اولی
 بایست آراسته باید رفت - و به منطوق حدیث شریف "صفهم فی القتال صفهم فی الصلوة"
 سوا از ظاهر او باطنای خود را مستعد جاد باید ساخت -

و للناس فی ما یعشقون مذاهب

بعضی رابعیات مولانا سحابی استرآبادی که مضامین آن تعلق به آیات قرآنی دارد و شیخ
 عنایت الله بران رابعیات شرعی نوشته - انتقال او از که درت گاه فنا به مصفوت کده
 بقادره شرف ثانی بعد ماته والف واقع شد -

(۲۳) میر سید اسماعیل بلگرامی

از اولاد سید محمد صفری است و داماد میر سید طیب بن میر عبد الواحد کبیر قدس اللہ
 اسرارہما سلمہ نسب او باین طریق - میر سید اسماعیل بن سید قطب عالم بن سید دودا رہ بن سید
 عبد النبی جد القبیلہ یکے از قبائل اہل راجہ محلہ سید درہن پیاری بن سید حسن بن سید محمود مدہن تہ نسب
 در ترجمہ سید رفیع الدین عنقریب گذشت - سید از نحول علما و جہان ذہ نفعلا است - وہ دو
 واسطہ شاگرد میر فتح اللہ شیرازی در عقلیات برہان ساطع بود و در عقلیات حجت قاطع
 جم غفیر دانش آموزان را کامل مکمل ساخت و بر حاشیہ علامہ دوانی بر تہذیب المنطق
 حاشیہ مدون مستعدانہ نوشت و با وصف علوم مرتبہ دانش بسیار کوچک دل بزرگ ہست
 بود - وید فیض رسائی طولی داشت - و علم موسیقی ہندی خوب می دانست و از مہرہ دقائق
 این فن می زیت - ابتدا وہ قصد تحصیل علم از بلگرام رخت سفر بست - وہ بہ خدمت
 ملا عبد السلام دیوہ پیوست - و شندہاے متداولہ درسی اکثر بہ خدمت ملا گذرانید - و مرتبہ
 فضیلت بہم رسانید - بعد از ان بہ خدمت مولوی عبد الحکیم سیالکوٹی شتافت - و استعداد
 سبق نمود - مولوی عذر آورد کہ از ہجوم طلبا گنجایش وقت علیہ نیست مگر آنکہ سماعت سبق
 فلان شخص اختیار افتد - میر بہ جہت ناخن بندی سماعت قبول کرد - اما در وقت درس
 مہر سکوت بر لب زدہ می نشست و اصلا حرف نمی زد - برین اسلوب مدتے بسر آمد - روزے
 مولوی عبد الحکیم فرمود مدتہا گذشت - گاہے حرفی از شما سر بر نہ زد - سید عرض کرد کہ در وقت

خیمه سبب بر همین سبب است. اگر وقت علی بنی در قسمت فقیر مقرر شود به تدریس استعداد او
 توان زد. مولوی فرموده بیت اینهم بن العصر والغرب فرصتی است بر اے سبق شما مقرر کردیم
 سید و در دیگر درس متفصل شروع کرد و بحث و گفتگو را بجای آید رساند که وقت نماز شام
 رسید. مولوی نماز را ادا کرده باز متوجه درس شد. و تا نماز عشا گفتگو بجالا بود. مولوی چون
 دید که سر رشته سخن آخر نمی شود روز فردا اول روز باید آمد درس بجای دیگر را موقوف
 کرده اول بتحقیق این بحث می پردازیم. فردا صبح باز سید حاضر شد و طلباء دیگر نیز حاضر شدند
 و از بهشت تا استوا بحث قایم بود سه روز متواتر برین منوال گذشت و سلسله بحث انقطاع
 نپذیرفت آخر مولوی بایست فرمود بارے حل این مقام بر شما هم به دخی ظاهر شد. سید عرض
 کرد که یکے از محشیان درین محل حاشیه به قلم آورده و حاشیه که از تحریرات خودش بود بر آورده
 از نظر گذرانید مولوی بواسطه تحسین افشاند و فرمود مطلب حاشیه بسیار دقیق و نازک واقع شد
 اما عبارت خالی از اطناب نیست. بعد ازین مولوی استفسار کرد که تحصیل شما از کجاست.
 عرض کرد که از خدمت مولوی عبدالسلام دیوه. مولوی تو هم کرد که مبادا ملا عبدالسلام بجای
 الزام من شاگرد خود را فرستاده باشد. سید قسم یاد کرد که این امر را اصلاً دخل نیست. و محض
 بپایاده استفاده در جناب عالی رسیده ام. و بقیه کتب بخد مت مولوی خوانده و فائده فراغ
 گرفت و روزگارے به تعلیم و تدریس گذرانند. بعد چندی به نواب نجابت خان صفوی پیوست
 و به مزید تقرب اختصاص یافت و با وصف ملازمت پیشگی همواره بهنگامه درس می آید
 نوبته دو کس از فضلا و بالادست سرکار نواب سعد الله خان وزیر اعظم صاحب قرآن شاہجہان

کہ یکے در تو میت شیخ بود و دیگرے افغان بچانہ نواب بجاہت خان آمدند و در مجلس نواب
 با بعضے فضلا و سرکار نواب گفتگوئے واقع شد۔ نواب مغلوبیت فضلا و خود استہمام کرد
 سید اسماعیل حاضر مجلس نہ بود نواب سرحدی را بطلب سید فرستاد۔ سید بر جناح استعجال خود را
 رسانید و پائین مجلس نشست، و تقریر طرغین را گوش کرد و انگاہ آن ہر دو فاضل خطاب کرد کہ این
 طرف ہم متوجہ باید شد۔ ہر دو عنان بحث بہ جانب سید یافتند۔ سید بہ زبان شیریں و جہش
 ہائے قوی آنہارا مغلوب ساخت۔ فاضلے کہ افغان بہ دوطبقہ کج بخشی پیش گرفت تا بجائے
 کہ دست بہ قبضہ شمشیر برد و سید بر جہت شمشیری کہ بر مسند نواب موضوع بود بدست آورده از نیام
 کشید۔ مردم در میان آمدہ طرفین را بازداشتند۔ نواب بجاہت خان علم و شجاعت
 سید شاہدہ کرد و انبایت سرور گردید۔ و فرمود سید صاحب السیف و القلم است۔ سید اسماعیل
 آخر آلاحر ملازم پیشگی را گذاشتہ در بلگرام منروئی گردید۔ و جامعہ طلبیہ را بر ماندہ افادہ صلاے
 عام در داد۔ و بقیہ ایام زندگانی را بہ شغل شگرت تدریس و تصنیف تمام ساخت۔ و چہارم
 شوال روز سہ شنبہ شمس ثمان و ثمانین ہ الف رخت سفر ازین عالم پرست بختم اولیا و تاریخ
 یافتہ اند۔ خواہیگا ہش بلگرام۔

درین محل شبیر قلم اسرمی دہم و احوال ملا عبد السلام دیوی و استاد ملا عبد السلام
 لاہوری و انیر فتح اللہ شیرازی بزبان تقریر حوالہ می گنم۔

(۴۴) ملا عبد السلام ساکن دیوہ

از مصنفات صوبہ اودہ۔ اصناف علوم را سماع بیت در سر زمین مولد خود تحصیل نمود۔ قائد

تسمت اور بہ لاہور آورو۔۔۔ و مجلس رفت ملا عید السلام لاہوری رسانید ہر چہ خواندہ بود
تسمت ما تصحیح نمود۔ و قدم بر قدم استاد گذاشت۔ و چنانچہ اتحاد اسمی متحقق بود نسبت
انصابت نیز رتبہ سادات بہم رساند۔ چندی بدانش آموزی مستفیدان گذرانید۔ آخر
ماہیت صاحب قرآن شاہجہان دریافت۔ و چندی بہ منصب افتاد عسکر امور گردید
و بہ کبرین دست ازمین منصب باز داشتہ در دارالسلطنت لاہور رنگ انزو و انجنت
و تشنہ کمان سلیم را بہ کوثر افادہ سیرابی ساخت۔ و حاشیہ بر تفسیر مہیناوی در سلاک
تحریر کشید۔

(۲۵) ملا عبد السلام لاہوری

معتمد عقلیات و نقلیات ابو۔ و فنون ادب و فقہ و اصول را نیکومی داشت۔ علم
از امیر فتح اللہ شیرازی وغیرہ فرا گرفت و قریب شصت سال درس گفت و جمعی کثیر را بہ پایہ
فضیلت برساند۔ و حاشیہ بر تفسیر مہیناوی تعلیق نمود و قریب نو سال عمر یافت۔ می گفت
سخنان بسیار بہ کتب متداولہ داشتم۔ و بہر باب استعداد عرض کردم۔ و در معرض قبول افتاد
اما از کثرت اشتغال درس فرصت تحریر نیافتم۔ الحال کہ ضعف قوی ستولی گشت و قوت
حافظہ رو بہ انحطاط آورد ہمہ از خاطر بر آمدہ۔ بز فقدان این صورت ذہنی تاسف مے نمود۔ و در سنہ
سبع و ثلثین و الف کتاب زندگانی بہ ہم نہاد۔

(۲۶) امیر فتح اللہ شیرازی

در حکمت علی و نظریہ یکتا۔ روزگار بود۔ و در دانشگاہ خواجہ جمال الدین محمود و مولانا کمال الدین

شروانی دسولانا کرد و میر غیاث الدین منصوری نیز از می تانند نمود. و قدم از اساتذہ پیش گذشت
 عادل شاه بجا پوری ہزاران خواہش اور از شیراز بہ دکن طلبید و کسب مطلق خود ساخت
 و در گارے برین منوال گذشت. آخر در ۹۹۱ھ احدی تسعین و تسع مائے اکبر بادشاہ
 اور انشور طلب فرستاد. و حسب الطلب بہ فتح پور بیکری رسید. خانخانان و سکیم
 ابو الفتح استقبال کردہ بہ ملازمت آوردند و مورد اصناف نوازش گردید. و در کمتر فرصت
 بہ دولت مصاحبت فائز شد و قیامت امتیاز بخلہ بہ صدارت کل آراست و دختر
 منظم خان تربتی بسکک از دواج در آورد. گویند بہ منصب سہ ہزاری رسیدہ بود. و در
 ۹۹۳ھ ثلث و تسعین و تسع مائے بختاب امین الملکی بلند رتبہ گردید. و حکم شد کہ راجہ
 تو در مل مہمت ملکی و مالی را بہ صواب دید میر سہرا انجام دید میر فصلی چند تضمین کفایت سرکار
 و رفاه رعایا از نظر گذرانید. و رجب استخسان یافت و در تہمین سال بختاب عصفہ الدولہ
 ناموری اندوخت. و بہر نمونی راجہ علی خان والی غاندیس دستوری یافت. از احباب
 بہ ناکامی برگردید. و بختان اعظم کہ برائے تاخت ولایت دکن و مالش سران آن دیار تعین
 شدہ بود بہیست. چون خان اعظم ہاشم الدین احمد خان و دیگر سرداران کملی بدست
 پیش گرفت. راجہ علیخان لفاق امر اشاہ کرد. لشکر دکن بنجد متفق ساخت. و کم بمقابلہ
 بست. ہر چند میر خواست کہ اورا براہ آورد صورت نہ بہت. ناچار بہ گجرات نزد خانخان
 رفت کہ اورا بہ کمک بردان ہم بعلتی دست نہاد. از اینجا خود را بجنور بادشاہی رسانید
 و در ۹۹۷ھ سبع و تسعین و تسع مائے وقت معاودت بادشاہ از سیر کشمیر بہ عارضہ جہانی در شہر

ماند و بنیان بقایض ارواح سپرد. اول در خانه میر سید علی بهدانی قدس سره گذاشته بودند
 بیکم پادشاه از انجی بر آورده بر فراز کوه سلیمان که جاے دلکشائے ست نقل کردند. پادشاه
 از فوت میر بسیار متاسف شد و بر زبان گذرانید که میر وکیل و حکیم و طبیب و منجم بالود انداز
 سگوار می که تواند شناخت اگر بدست فرنگ افتادی و بگی خزان در برابر خواستی دین سودا
 فراوان سود کردی. و آن گرامی گوهر را پس از آن خرید می. شیخ فیضی گوید ۵

شهنشاه جهان را در زفافش دیده پر خیم شد	سکندر اشک حسرت رخت کافلاطون عالم شد
--	-------------------------------------

از مصنفات او تکه حاشیه علامه دوانی بر تهذیب المنطق و حاشیه بر حاشیه مذکور
 متداول است. تصانیف علماء متأخرین ولایت مثل محقق دوانی و میر صدر الدین و میر
 حیات الدین منصور و میرزاجان میر بندوستان آورد. و در حلقه درس انداخت. و جم
 غفیر از حاشیه محفل میر استفاده کردند. و از آن عمده معقولات را رواجی دیگر پیدا شد.

(۴۴) ملک بهاء الدین نور الله ضریحی

ساکن محله خور دپوره معروف به ملک بهمنی بفتح باء و حده و باء و تختی و لام می شد و کمسور
 بکسر مجهول و یا تحتانی در آخر انصاری الاصل است از فرزندان شیخ الاسلام خواجه عبداللہ
 انصاری قدس سره و دمان او بملک اشتہار دارد. وجه تملک از ملک فیض الله که از
 بنی اعمام ملک بهاء الدین است استفسار رفت گفت که بزرگان ما در فرامین و سجلات
 ملک الامر نوشته اند.

ملک بهاء الدین فاضلی است صاحب ذہن بلند و طبع وقت پسند اول به گو پامو
 رفته نزد ملا وجیه الدین گو پاموی تلذذ کرد. بعد از خدمت مولوی قطب الدین شہید سہالوی
 تحصیل نمود و در جمیع فنون درسی سرایہ فراوان اندوخت و تمام العلوم نحو و صرف کہ درین
 دو فن مهارتی عظیم داشت. در وطن الوف قدم افشوده علی الدوام با فائده طلبامی پرداخت
 و در عشرہ اولی اعدائے الفستوجہ نیز بہت کدہ بقا کردید. قبرش زیر بلندی رود خدہ خاسبہ
 عماد الدین بلگرامی قدس سرہ جانب دروازہ واقع شدہ ترجمہ فرزند ارجمندش شیخ فخر الدین
 احمد در فصل اول گذارش یافت.

(۴۸) سید ضیاء اللہ بلگرامی قدس سرہ

از اولاد سید محمد صغری ساکن محلہ مید پورہ و از اعظم علماء و اقلیاست سلسلہ زبش برین طیرہ سید
 ضیاء اللہ بن سید خان محمد بن سید عبدالغفار بن سید تاج الدین جلال التسلیمی از قبائل راجہ محلہ سید و از بن حسین
 عرف سید و ولارہ بن سید بن سید محمود بن نسب فوق و ترجمہ سید رفیع الدین مسطور گردید نیز بچ سید عبدالغفار
 جد سید ضیاء اللہ با و ختر سید محمد اشرف بن سید احمد عرف او جہی از قبیلہ سجہ بیہ شدہ بود و چون
 سید محمد اشرف پسر نہ داشت سید عبدالغفار و اما د خود را تنہی ساخت سید
 عبدالغفار باین علاقہ از محلہ سید و ارہ نقل کردہ سکونت مید پورہ گرفت. سید ضیاء اللہ
 در آغاز سن آگاہی کلام اللہ را با تجوید حفظ کرد. و کتب فضائل منظور و نظریات ساخت
 و در قصبات پور ب بطور طلب این دیار سائر و در گرفت. و از علماء عصر فنون درسی

انجام نمود. و با جناب سید احمد بن سید محمد انکا پوری قدس الله اسرارها غائبانه عشق باخت
 و این بیت بنظم در آورده

اگالی که بلگرام یمن + اے تو احمد منم او یس حسن

بعده به ملازمت اقدس حضرت امیر رسید و بعضی نسخ تصوف فرا گرفت. و در بلگرام
 بر جاده خدا پرستی و تدریس علوم تمکن و زید و جم غفیر طلبه را به کام دل فائز ساخت. حضرت
 سید بغایت متقی و پر پیز گار بود. و در نصرت دین متین و اقامت احکام سنت سنیه قدمی
 راسخ داشت و در تاریخ بسبت و پنج ماه شعبان روز سه شنبه ۱۲۰۳ الف و مائه و الف
 شبستان خاک را ضیاء بخشید. حسب الوصیه پایان مرقد خواجه عماد الدین بلگرامی
 قدس سره بیرون حرم متصل دیوار جنوبی مدفون گردید و اتم الحروف گوید

خورشید پر علم و فضل و تقویٰ آن میر ضیاء الله روشن سیم

و امن افشان در شبستان جهان تاریخ ششونهمینزل قدس ضیا

تاریخ انتقال سید ضیاء الله مرحوم درید به ضیاء الله ثلاث و مائه و الف ثبت
 شده و در نسخ ادا کس با اثر الکرام همین سال ثبت است. آخر به تحقیق رسید که تاریخ انتقال
 مشار الیه ۱۲۰۳ الف و مائه و الف است. رباعی موافق این سال بنظم در آمد. سید ضیاء
 الله و پدر علامه مرحوم میر عبد الجلیل که ذکرش تحریر می یابد هم عمر بودند و از ایام صبا اخلاص و طه
 خاص داشتند. سید ضیاء الله این نامه بمیر احمد ترقیم نموده کرشمه های موزون که در صورت
 سخن تجلی داشت اگر چه کمین بود شیرین افتاد برین عید می خواستم قربان شادین ایام تفریق

گذشته بود برای نثار زردی جامی جستم جز نقد جهان بدست نماند - این حسرت جوهر
منشور تلاش می کردم از چشم ریخت منظوم برآمد

اول بگرشید اشس سلامی	دزدیده به غمزه اشس پامی
از ناله بعشوه اشس دعائے	در بهر بهر وصل و شنائے
از اشک به پای او سجودے	داز آه بگوش او درودے
از گریه بجنده اشس نیازے	داز غم به نشاط او گدازے
از دست دعا بدامن او	دزد روح نشا بر تن او
شوقی ز نیاز من نیازش	آهی ز خروش من نیازش
چون خط شریف دلبر آمد	از نخل امید من بر آمد
لطفی که بنامه اشس بنان بود	بر کشته تیغ بهر جان بود
هجره ای که بود مراد و لب	از وصل هزار بار خوشتر
چون جان برضای دوست بست	از هر چه رضای دوست است
هست بر مراد او کنم من	شد ختم سخن بند بر این حرف

ترجمه سید قادری خلف الصدق سید ضیاء اللہ از فصل اول نگارش یافت
و فرزند دیگرش سید احمد بن سید ضیاء اللہ بہرہ از علم داشت و حافظ قرآن و قاری
خوش الحان بود و بہتر خط نسخ یا قوت راعق آب خجالت می ساخت - کلام اللہ
و تفسیر مدارک بخط او و مراد و سواد باصرہ را نورے تازه و جلالتے بے اندازہ می بخشید

در سن هشتاد سالگی بخت و یکم ذی الحجه ۱۲۳۳ ثلث دارالبعین و مائۀ و الف به ملکوت
 فرودوس علی شانت - و در باغ مقابر آبا و خود دفن گردید و فرزند دیگرش میر سید
 اشرف بن سید ضیاء اللہ بزرگ عهد بود و بہرہ از فضیلت داشت و پیوستہ بہ مطالعہ
 کتاب و تلاوت قرآن و عبادت عالم آفرین تعالی شانتہ و تعمیر وقت می کوشید
 تا آنکہ در عشرہ رابع بعد مائۀ و الف متوجہ نشین قدس گردید و برابر والد مرحوم خود پائین
 در گاہ خواجہ عماد الدین قدس سرہ آسایش گرفت - سید غلام حسین بن سید محمد اشرف
 مطہر کتب درسی بہ ترتیب از جناب استاد المحققین میر طفیل محمد بلگرامی روح اللہ
 روحہ تحصیل نمود - جوانی صالح و متقی بود و مدۃ العمر بر امن مناہی نگردید و در عمر سی و یک
 سالگی بابرادر اعیانی خود سید احمدی در ماہ شعبان ۱۲۴۲ ربیع دارالبعین و مائۀ متوجہ
 سفر از وطن شد و این اول سفر او بود - در اثنا راہ قریب اما و از دست قطع طریق
 ہر دو برابر لعل شہادت فائز شدند -

(۴۵) سید عنایت اللہ

بن سید عبدالستار بن سید عاتق بن سید بدر الدین جد القبیلہ یکے از قبائل الربیعہ
 محلہ سید و ارہ فقیہ بے بیل و طبیب بالادست بود و طبعی بلند و ذہنی آسان پیوند داشت
 و در عصر خود ریشہ عجیبی در روایت کنشی دو اندہ - و استخراج مسائل فقیہ را بپایہ اعلی رساند
 مفتیان زمانہ اقرار نامہ تفوق او در دست داشتند - و روایت طلبان از بلاد و در دست

نجدت اومی رسیدند - ابتدای حال قرآن مجید را یاد گرفت و در حوزه درس میر
 سید اسماعیل بلگرامی تربیت یافت - و منازل تحصیل علمی به ترتیب عبور نمود و اکثر
 به مطالعۀ کتاب اشتغال داشت - فوتش در سال ۱۲۸۰ عشرین و مائۀ و الف واقع شد و در باغ
 احداث کرده خود مدفون گردید از اولاد او دو پسر زینبۀ فضیلتی بهم رسانیدند - اول سید محبوب
 قاضی مستعد بود و همواره با فائده طلبی می پرداخت - استادان محققین میر طفیل محمد روح الله
 روحه با او خوش طبعی داشتند - در عشرۀ ثالث بعد مائۀ و الف ازین
 عالم رزگداشت - دوم سید مرتضی معروف به سید نواب نسخ مستداولات را تحصیل کرد -
 و طبابت از پدر آموخت و سرآمد اطباء و شهر شد - خصوص در نبض شناسی دستی عالی بهم رساند
 و در بازائه مرض سیحانی بکامی برود و تالیفی درین فن جمع کرده و یا در هم ذی القعدة ۱۲۵۸
 شان و خمسين و مائۀ و الف نبض حیات او ساقط شد - و در مقابر اسلاف خود آرامید
 عمرش قریب به هشتاد سال -

(۵۰) میر سید خیر الله بلگرامی

از احفاد سید محمود اکبر است برین پنج سید خیر الله بن سید عبد الحمید بن سید طیب
 بن سید عبد القادر بن سید ابو القاسم بن سید خان محمد بن سید محمود اکبر بلگرامی قدس سره از
 مستعدان زمانه و صاحب کمالان یگانه است ظریف طبع لطیف سخن خوش خلق بود و
 فضائل رضیه و شمائل سنیۀ بسیار داشت و خالی از نشئه معنی نبود و مثنوی مولوی روم را

دورانِ عصر ہا زو کے درس نہی گفت و ہمیشہ بتقدیم عبادت و شغل کتاب سرما
 اخروی می اندوخت۔ خلیفہ شاہ محمد صاحب جامع القوانين مثنوی مولوی روم از
 خدمت میر سید کردہ و مکتوب بے بنام میر و مناشات خود آورده۔ عنوان مکتوب این است۔
 دو مکتوب ہم۔ بخدست خلاصہ خاندان اصطفا نقادہ و دو مان ارغضا۔ شرافت و نجابت
 دو رستگاہ میر سید خیر اللہ تحریر یافت۔ برضیہ خورشید نظیر آن زینت افزاے محفل سخن
 دو رونق بخش معنائیں نو و کمن۔ نگاہ آموز چشم بینش۔ چسراغ افروز بزم آفرینش نمک خوان
 دو اہلیت مردک دیدہ قابلیت۔ سبدع قوانین مروت۔ مخترع آئین فتوت۔ اختر مینیر مدح
 دو نقابت گویہ بے نظیر و بیچ نہایت مجمع الاخلاق منبع الاشفاق واضح و واضح باد،

سید خیر اللہ پیر خوال روز چہار شنبہ ۱۲۸۸ھ اربعہ عشر وائتہ و الف بہ جنت الماوی
 خرامید و در بلگرام در مقابر آبا و خود مدفون گردید۔ انتقال میر بیوت فحاجہ واقع شد
 دو روی بیہقی فی شعب الایمان عن ابی اسکن الحجری قال مات خلیل اللہ فحاجہ و مات
 داؤد فحاجہ و مات سلیمان بن داؤد فحاجہ ہو تخفیف علی المؤمن و تشدید علی الکافر
 درین محل خامہ تر دست سلسلہ گفتگو سے دیگرے جنبا ند و بتقریب واقع سید خیر اللہ واقعہ
 سید محمد نوح والد مولف کتاب بعرض ارباب عبرت می رسانند۔ شہم محرم شمسہ در بلگرام بموت فحاجہ
 در گذشت والد مرحوم بدفن بیت پرداختند و بجائے گذشتند۔ این سانچہ سمرہ عبرت و چشم
 ایشان کشید و طلسم ہستی ہباء منشور بنظر درآمد میر سید محمد خلف الصدق علامہ مرحوم میر عبدالحل
 خطاب کردند کہ دو تصنیف ازین قبیل بشاہدہ شدیکے انتقال سید خیر اللہ بن سید عبدالحمید

دوم وفات می نمود پدر سید لطف الله که ترجمه او در فصل اول در سلک ارادت مستان
سید العالمین قدس سره نگارش یافت. شب دهم محرم در بلگرام چند جا تشریف بردند
آخر در محله خود یعنی میدانپوره برآمدند. و بر صفت تالوت امام علیه السلام نشستند و بعد
فصلی بقضای الله برکشیدند و جهان به جهان آفرین تسلیم نمودند ۵

سکروان زخم آسمان برآمده اند	از راستی جو خدنگ از کمان برآمده ام
-----------------------------	------------------------------------

و این حادثه شب دهم محرم یک پاس شب باقی مانده ۲۵ شمس و ستین و ماه و نصف
واقع شد روز شهادت امام علیه السلام وقتی که آفتاب به یک نیزه رسید در باغ محمود نزد
قبر والد خود سید فیروز در خلوت که خاک آسایش گزیده شد. عمر شریف هفتاد و سال.
راقم الحروف گوید ۵

میر سید فتح آن نخل ریاض کمرست	روز عاشورا علم فراخت در ملک بقا
سائلی پرسید از آزاد سال حلتش	گفت حشر والد با یا شهید کربلا ۱۱۶۵ هـ

(۵۱) سید محمد فیض بلگرامی

بن سید محمد صادق بن سید صدر جهان بن سید حاتم بن سید بهاء الدین جد القبیله یکی
از قبائل اربعه محله سید داره کسب علوم متداوله از حدیث میر سید اسمعیل بلگرامی نمود. و علم
حدیث از قطب المحدثین میر سید مبارک بلگرامی سند کرد. و با علامه مرحوم میر عبد الجلیل بلگرامی
رابط خاص بهم رسانید و قواعد علمی پیش از حصر اخذ نمود. و بر شمائل النبی ابی عیسیٰ ترمذی و حضرت

ترجمه بزبان فارسی نوشت نام و تاریخ افتتاح ترجمه شامل نبی بے الف و لام و تاریخ ختم که در سنه ۱۰۹۶
ست تسعین و الف دست و ادا سید ضیاء اللہ بلگرامی درین قطعه نظم ساخت ۵

چسید فیض منطوق فضائل	مجموعہ ساخت از محمد کماهی
سز در چرخ ذکر سعی خیرش	علم گردانند از سہ تابه ماہی
بجہ اللہ کہ شد این گنج معنی	نصیب عدم مالکیر شاہی
زمین صحبت سید مبارک	خدا کردش باین دولت سہاہی
خرد تاریخ ترتیش رقم زد	زہے گنجینہ فیض آہی

مخفی نہاند کہ زمینداری بلگرام تعلق بہ قبائل اربعہ محمد سید وارہ دارد۔ سید محمد فیض
در عصر خود این عمدہ را بہ رونق تمام سرانجام داد۔ و نوای دہد بہ وشوکت با آسمان افروخت
اتفاقاً اورا باخان عالم نامی حاکم شہر نزاعی روداد بست و نهم رمضان ۱۰۳۳ لیلث و ماہ
والف کار سجدال و قتال انجامید۔ خان عالم غالب آمد۔ و اثاث البیت سید محمد فیض مجموع
بتاراج رفت۔ درین ہنگامہ ترجمہ مستطور ہم بہم خورد۔ سید محمد فیض کمر بہ تدارک بست و از بلگرام
قصہ دکن معسکر عالمگیر خلد مکان کرد۔ علامہ مرحوم میر عبد الجلیل بلگرامی بیاس ربط قدیم درین
سفر بر قامت سید محمد فیض پرداخت۔ و درین وقت کہ آشنایان بیگانہ می شنودند او اے
حقوق آشنائی بر خود لازم گرفت سید محمد فیض بہ اردو عالمگیری رسیدہ ماجرا بہ سامع
خلافت رسانیدہ و خان عالم از حکومت بلگرام معزول ساخت وہ وطن حطف عنان
نمود۔ درین وقت ترجمہ را تلاش کرد۔ چند جزو از وسط کتاب ہدست آمد۔ بار دیگر بہت

ترتیب ترجمه گذاشت و در ازو هم ذی الحجه ۱۱۲۰ شاعشر و مائۀ و الف با تمام رسانید - تاریخ
ختم ثانی این فقره یافت - قدّم لعون الله الاحد و رسوله احمد - استاد المحققین میر طغیال محمد
نور السمرقند مدّتها بخانه سید محمد فیض تشریف داشته اند - مشار الیه دقالت خدمت گزاری
کما ینفی مرعی می داشت و فاته در ۱۳۰۰ تلکشین و مائۀ و الف واقع شد - قبرش در بلگرام
بر چوب تره که در حین حیات براسه دفن خود ساخت عمرش قریب پشست سال -

(۵۲) سید محمد باقر بلگرامی

از سادات پنج بهیسه ساکن محله سید انپوره اولاد سید محمد مصغری است قدس سره باین
طریق سید محمد باقر بن سید داود بخش بن سید ابو الفتح بن سید عبد الباقی بن سید کمال الدین بن
سید مسین بن سید فضل الله - باقی نسب در فصل اول تحت ترجمه سید اجل تحریر یافت
سید محمد باقر فاضل جید صاحب طبع بود - و در فن لغت عربی خوض لاینهایه داشت - کسب
کمال بخدمت سید فرید الدین معروف به سید بدلی بلگرامی کرد - بعده به جناب سید نور الله
برادر اعیانی سید العارفین میر سید لطف الله قدس الله اسرارها تلمذ نمود - ذکر هر دو استاد
و الاثراد در فصل نخستین تقدیم یافت آخر الامر از صحبت علامه نامی میر عبد الجلیل بلگرامی
استحباب فوائد کرد - و در هر فن دستگاہی بهم رساند و خط شیرین بدست آورد - و شان خط علامه
مرحوم اختیار کرد - و در ۱۳۰۰ هجری و تلکشین و مائۀ و الف رخت سفر از خاکدان فانی بریاض
جاودانی بر بست - عمرش قریب پشست سال - خواب گاه بلگرام -

(۵۳) سید عبد الله

از بعض طبقات سادات بلگرام ساکن محله میدان پوره ست. در علوم عربی و فارسی
 بهندی استعداد عالی داشت. و در فنون درسی تلمیذ قاضی علیم الله کچندوی بود. و خطوط
 به هفت قلم نگارش می نمود. و در فنون سپاهگری و استعمال اسلحه و آلات حرب و اکثر صناعات
 اهل حسه و قونی داشت. و در بریدن گل کاغذین کارهای دست بسته می کرد. و چهارده
 صاحب اعتبار زیست. و اکثر به رفاقت نواب مبارز الملک سر بلند خان بسر برد
 بخدمت عدالت عسکری پرداخت.

نیج قوام الدین احمد آبادی. با فقیر نقل کرد که چون سر بلند خان تونی کرت اولی در ۱۲۳۴
 اربع و عشرين و مائت و الف نانظم صوبه احمد آباد شد. سید عبد الله را منصب صدارت احمد آباد
 تفویض نمود. سید بار باب و ظائف و ادارات سلوک پسندیده کرد. و غربا و ضعفا را به حسن
 فرزادان نواخت. استعداد سید بلند بود. شاه اسد الله بنیره و صاحب سجاده شاه وجیه الدین
 علوی گجراتی قدس سره شرح مواقف بخدمت سید گذرانید. و من هدایه فقه تحصیل نمودم
 و فی مابین مولانا نور الدین و سید من واسطه ارتباط شدم. و بخدمت مولانا گفتم که در عهد
 حکومت محمد اعظم شاه فلان فاضل را بتقریب ضیافت خواندید و مباحثه علمی در میان آورده
 صحبت را منجر به بخشش ساختید. الحال چنین نبایک کرد. این معنی را بخدمت سید هم اظهار
 نمودم. سید گفت چه این طورفه بر زبان آوردید. ذکر علمی مضائقه ندارد بلکه سبب افتخار

استقامت است - سید بختیاری مولانا اشرف آورد - و ذکر علمی در میان آمد - سید باستان داد
 تمام سخن کرد و نوحه که مولانا و سایر مستعدان مجلس محفوظ باشند - و لب تحسین و آفرین
 کشودند - آخر الامر او را در دارالاحنافه شاهجهان آباد بیماری استسقا عارض شد بهمان
 حالت در بلگرام آمد و به فرصت کمی جان به جهان آفرین سپرد و سمت غربی باغ محمود در
 مقابر قبیلہ خود مدفون گردید - و کان انتقاله ^{۳۲} اشنین و ثلثین و مائت و الف نام
 قاضی علیم اللہ کچندوی در فصل اول چند جا گذشت درین فصل ہمین جا بتقریب
 تلمذ سید عبداللہ مذکور شد چون این فصل انجمن جماعہ فضل است معرفت قلم ذکر قاضی
 بر مسامح مجامع عرض می دارد -

(۵۴) قاضی علیم اللہ کچندوی

کچندوب کاف تازی و جیم فارسی مفتوحین و لون ساکن و دال مملی تصبیہ است
 بر لب دریائے گنگ چهار کرده از بلگرام - قاضی از اولاد اخئی جمشید راجگیری و از شاه میر
 علماء این دیار است - روزگارے بر قاضی حبیب اللہ سندیلوی تلمذ کرد - و سائتہ
 فراغ از ملا لطف اللہ کاکوری گرفت - و در کچندوبیر مسند قضاء و موروثی متکلم گشت
 و افادہ طلبہ پیش نهاد ہمت ساخت - بعد چندی عزل قضا اتفاق افتاد قاضی بہ دکن
 رفته خلد مکان را ملازمت کرد - چون سادہ وضع دار فنون زمانہ یگانہ بود - و در اوصاف
 و اخلاق یاد از صحابہ کرام می داد - بادشاہ را حسن اعتقادی بہم رسید - قضا بہ دستور سابق

رزانی داشت. و دومی بطریق سیورغال از مضامین با تکریم و صد مہون نقد از طلا کے
 سکہ کو در کن وقت از خدمت رعایت نمود. قاضی بہ وطن اصلی عود کرد و تہمتہ ایلم زندگانی
 بہ افادہ علوم بانی صرف ساخت و در ۱۱۰۰ ہجری عشر و ماتہ الف بہ روحانیان پیوست
 نفسش اور از چہ وہ بہ را جگیر بردہ در جوار حق منور اخفی جمشید قدس سرہ
 دفن کردند۔

امام مولوی لطف اللہ کوروی استاد قاضی علیہم السلام عمدہ علماء عصر بود۔ و دانش مندان
 بسیار از درس گاہ دانشو نمایافتند۔ از انجملہ مولوی علی اصغر قنوجی نور الدین ضریح بن شیخ عبدالصمد
 عالم بالا دست و عامل خدا پرست بود۔ نسبش بہ صدیق اکبر رضی اللہ عنہ منتهی می شود
 بعضی اجداد او بہ قصاریف و درگاہ از مدینہ منورہ علی صاحبہا الصلوٰۃ والتحیۃ بہ کرمان افتاد
 و در آنجا بار اقامت کشاد۔ یکے از اسلاف او مولانا عماد الدین کرمانی است صاحب
 فتاویٰ عمادیہ۔ شیخ مبارک فرزند مولانا عماد الدین مذکور اگر کرمان متوجہ ہندوستان شد
 و طرح اقامت در بلکہ قنوج ریخت۔ از آن وقت اعقاب او درین بلکہ فاخرہ سکونت دارند
 مولوی علی اصغر در سن شباب شوق علم ہم رساند مختصرات و متوسطات از مواضع متفرقہ تحصیل
 نمود۔ و مطولات از مولوی لطف اللہ کوروی روح اللہ روحہ فرا گرفت۔

شیخ احمد ملا جیون امیتوی کہ ذکرش گذشت و مولوی علی اصغر ہر دو با ہم
 نزد مولوی لطف اللہ فاتحہ فراغ خواندند۔ مولوی علی اصغر جانب
 لکھنؤ شتافت۔ و با شیخ پیر محمد لکھنوی قدس سرہ بیعت کرد۔ و البیعتات کشید۔ و اجازت

ارشاد گرفته به قنوج مراجعت نمود. و تالفس و ایسین باوردن عزیمت پیچید. و مدت شصت سال درس گفت. - خلقه کثیفه در حوزه درس او منتها فیضیت حاصل کردند. و در آخر عمر تفسیری بر کلام الله نوشت مسمی به ثواب التنزیل -

فقیر در سه صحبت مولوی را دریافت ذات قدس حلی بود. در سال ۱۲۸۰ هجری بماتة والفت متوجه دارالبقا گردید. پیش سجد خود زیر صدف دفن گشت. را قم الحروف این مصراع تاریخ یافت ۵

شده نمان آفتاب ^{بسم الله} صبح عدم

(۵۵) میر عبد السالوی

بن میر عبد الواحد اصغر بن میر سید طیب بن میر عبد الواحد بلگرامی قدس الله سره آسم سید عالی مقدار و دانش مند بلند اقتدار است. نسخه جامع معقول و منقول و لوح محفوظ فروع و اصول - حسن سیرتش تفسیر انك لعلى خلق عظیم و حسن صورتش توضیح ما هذا بشرا هذا الا مملک کریم در ریاضان آگاهی نطق همت باحرار کمالات انسانی بر لبست. و کتب سبای تحصیل از خدمت میر سید اسمعیل بلگرامی استفاده نمود. بعد انتقال میر خود را به حلقه درس مولوی سید قطب الدین شمس آبادی رسانید. و نسخ ادا سطر از جناب مولوی اخذ کرد. از آنجا به حوزه درس ملا قطب الدین شهید سبای پیوست. و بقیه تحصیل به انجام رسانید و رسم فاتحه فراغ بجا آورد. و علم امتیاز در تلامذه

حضرت نمایرا فرماشت - دہ وطن اصلی معاودت نموده ہنگامہ درس گرم ساخت -
 اکثر مستعدان عصر از جناب سید کسب کمال نمودند و مرتبہ مولویت حاصل کردند - بعد
 چندین بہ اقتضائے حرکات فلکی عازم اردوئے خلد مکان گردید و بہ عطائے منصبی
 و تفویض بعضی خدمات صوبہ الہ آباد و موضع نید کی از توابع صوبہ مذکور سمت امتیاز
 پذیرفت - آخر دست از ہمہ باز کشیدہ درخت بہ وطن مالوف کشید - و مرکز دار قدم
 افشردہ حلقہ درس بر خود فراہم آورد - و بقیۃ العمر بہ افادہ علوم و صحبت اہل کمال خوش
 گذرانید - و بہم شہر ربیع الاول ۱۳۳۳ لہ ثلثین و ثلثین و مائتہ و الف بہ عالم قدس خرامید -

(۵۶) شیخ جمال اللہ

از شیوخ فروری بلگرام ساکن محلہ میدان پورہ و احقاد قاضی السداد است کہ ترغیہ
 اش بالالگہ نشت - مردے در و مند - بسیار خلق و متواضع بود - و بہرہ وافی از فضیلت
 داشت - و دوام بہ شغل کتاب و افادہ طلبہ می پرداخت - روزے در مجلس مافقیہ گفت
 کہ در نہر الفائق و دیگر کتب فقہ گوید و باب امام صلوٰۃ کہ المتبصر عن الجنابۃ اولى بالاداء
 من المتبصر عن المحدث اگرچہ قول مجتہد ما را سند است و وجہی داشته باشد
 اما دل می خواہد کہ علم بہ وجہ حاصل شود - گفتم ہمین وقت وجہی بہ خاطر رسیدہ کہ تیمم جنب بہ
 منزله غسل است و تیمم محدث بہ منزله وضو پس صاحب طہارت کبری اولی باشد با ما است
 از صاحب طہارت صغری چہ احتمال دارد کہ جنب و محدث را پیش ازین جنابتی بلا شہور ایشان

۱۰ پند و صبر ساخت - واسے بردانا کہ از طلب این دانہ نادانانہ گذشت - آدمیم بر سر
 ۲۰ مدعا بندہ ہر چند با مذاق غیبیہ محبان و حوصلہ ایشان آشناے نثار دلیکن بہر حال یک گونه
 ۳۰ لذت سماع پیدا کرد کہ باستناد آن می زید - از اینجا است کہ خود را خاک پاے اہل محبت
 ۴۰ می شناسد - اما بیچ معلوم شد کہ آن عزیز دانتہ خود را کہ مقصوم ازل است مگر پیش طائرے
 ۵۰ انداختند کہ چیدہ پرواز کرد یا بر اتب تو سن سفر بر آسختند کہ بہ گلو فر کاشید - کیفیت بے
 ۶۰ توجہی را نوعی کہ واقعی است پیدا بر نگارند کہ رافع خدشات باطن گردد - بر تقدیرے کہ مخلص
 ۷۰ را از رعایت حقوق دوستانہ مقدر دستہ عوض نمودہ باشند - جائے آن دارد - اما چون
 ۸۰ عوض بدی بہ بدی و نہ تہب دوستی نامحمود است بایستہ کہ نظر بر تقاعد و نکاسل این
 ۹۰ طرف ننہداختہ باداے احسان از خود می شدند - و بہ ابنائے احوال بہت اشتغال
 ۱۰ مرہون منت ہی ساختند مگر عہود جمعی و حقوق صبا از یاد رفت ۵

۱۰	اے محب آن عہد و آن سوگند کو	و عہد ہاے آن یسے چون قند کو
۲۰	اگر فراق بندہ از بد بندگی است	چون تو باید بکشتی بس فرق چیت

جواب میر احمد بہید ضیاء اللہ

۱۰ نامہ عنبرین شامہ شام گنگی را عطر آمود ساخت - و خاطر پر اگندہ را جمعیت فراہم آورد -
 ۲۰ ملازما اگر انباری کوہ ہاے محبت بہ حکمی اناعر ضنا الامانۃ علی السموات والارض
 ۳۰ معلوم است کہ ہما کل افلاک با جنیان رفعت و سائر کمونات با آن ہمہ عظمت در تحمل این بار چو

” هیچ تاب خوردند و پشت خم گشته سیرانکار باز زدند. و سر در انبیا صلی الله علیه و سلم هیچ آسانی برگرفت
 ” و اولیا و امست قدس الله اسرارهم به طفیل متابعت آنرا از دانه خشنی اشش هم کمتر انگاشتند
 ” و بدوش نیاز برگرفته نعره کل من فرید زدند. لکن مایحیوان صفقان ازین دانه همین دانه پنداشتیم
 ” که نعره اش سهو و نسیان در گردش غفلت و عطلت است ایچو الله و الله که فریاد انا ظلمنا عند ربنا
 ” است و اشک نهامت نشوینده دارنگاه ۵

”	بنیبر از عذر تقصیر ادرین راه	ندارد چاره یی چاره درویش
”	باری با ستم ادمیت عزیزان و برکت انفس ایشان	یده هست پرده غفلت و نسیان از پیش این
”	خیر اندیش بر انداخته شود و ذره از عالم محبت نصیب نگردد ۵	
”	اکنون که گم سخن گزین پس	وصل است جواب نامه و بس

(۵۸) میر عبد الجلیل نور الله ضریحه

خلف الصدق میر احمد مر قوم با اتفاق جمهور از خواص اتقیا و اجله علماء عالی مقدارند
 و در تزکیه قلب و تصفیه باطن و تقدس ذات و جلالت صفات یگانه روزگار همواره دل پیاد
 سلطان حقیقی بستند. و مکر خدایت سلطان مجازی ۵

مرد حق در عین دنیا داری از دنیا ببری ست	ملک در دست سلیمان نیت و انگشته می ست
و از مناقب عظیمه ایشان این که برین طالع بیدار شاه ولایت کرم الله وجهه را در خواب می بینند و دست بیعت می دهند. و در قصیده منقبت زبان بادای شکر این عطیه کبری	

سے کشائے کہ

دین پناہ تفضل گاہ	دل پاک تو شمع عرفان است
کرده ہم بیعت تو دور رو	این سعادت ز فضل رحمن است
دست خیر گرفت به کرم	مے تناسم که این چه حسان است
من و این رتبه از کج لیکن	مور پرورده سلیمان است

دور عالم پیداری اویسی سیدین جمعی صاحب سجادہ غوث احمدانی شیخ عبدالقادر
جیلانی رضی اللہ عنہ ہونے والے غائبانہ بیعت حاصل کردہ۔ آن جناب کتب اراکلیہ مشارکت
استاد المحققین میر تقی محمد بلگرامی قدس سرہ بخیر خدمت میر سید سعد اللہ بلگرامی گذرانیدند
بعد از تصدیقات پورب سار و دیگر گشتند۔ و ترتیب اداسطہ از مواضع متفرق کتب نمودند
و آخر در حلقہ اس شیخ غلام نقشبند لکنوی سرشتہ تحصیل بہ انتہا رسانیدند۔ و علیہم حدیث
از قطب المیثین میر سید مبارک بلگرامی نور اللہ مضجیہ نہ نمودند۔ و در جمیع علوم عقلی و نقلی
خصوص حدیث و تفسیر و لغت و فنون عربیت و تاریخ و موسیقی اقتداری عظیم بہم رسانیدند
حافظہ شریف بہ مرتبہ بود کہ قاموس اللغہ من اولہ الی آخرہ از برداشتند۔ و احادیث نبوی
و اسما الرجال و اشعار و امثال و اخبار و فن تاریخ آن قدر مستحضر بود کہ محاسب اندیش پی بہ کمیت
آن نمی تواند بر چشم روزگار کن سال صاحب کمالی باین جامعیت کم مشاہدہ کردہ
نام بلگرام بہ میانین وجود فایض الجود و شہرہ آفاق گردیدہ۔ ملاقات آن جناب با سید
علی مصوم مدنی مصنف سلفۃ العصر را و رنگ آبا و دکن اتفاق افتاد۔ سید علی می گفت

مجلس در تمام عمر خود جمیع علوم مثل میر عبد الجلیل ندیم - ترجمه سید علی معصوم در دفتر ثانی مسطور
می شود و شیخ غلام نقشبند لکنوی قدس سره همیشه تعریف و توصیف می نمود - شیخ غلام
نقشبند دائره تاریخی از نتائج فکر خود به علامه مرحوم فرستاد و در طریق وضع دائره بر زبان تسلیم
نیاوردند - آن جناب بقوت فکر کنه دائره دریافته دائره دیگر با زیادت لطافت از خود طرح
کرده بحضرت شیخ ارسال داشتند - حضرت شیخ مکتوبی بخط خاص قلمی فرمودند که نسخه
اش این است :-

” میر داماد این انسانی جمیع فضیلت ربابی سلامت گرا و زانمانه خلعت شامه علی بر رسیدن بگرام و لغو
خدمت بخشی گری و وقایع نگاری گجرات رسید سرست فزاد ان بخشید - الحمد لله که دفع خویش دوستان
با جمیعت این طرف تشریف آوردند - فقیر را محصل صمیم است از یاد و دعا غافل ندانند حق سبحانه
همیشه در ترقی جمیعت نشاتین دارد - دیگر رساله اعجاز طراز دائره رسید زبان از محبت آن قاصر است
حقا که ذات سامی آیات درین زمانه بے عدیل است الله تعالی این افتاده مستدام و روز به عظمت
صاحب و ذهن ثاقب که سرش معلوم نموده دائره از خود وضع نمودند غرض که کمال سامی از تحریک بیرون است
دیگر از اشتیاق گرامی صحبت چه برگزیده الله تعالی بوجه احسن میر آرد و سلام “ انتهی المکتوب -
و بر طریق دائره مذکور محرر مسطور هم دائره تاریخ وصال علامه مرحوم طبع کرده در مجلد
ثانی خواهد آمد -

آن جناب بعنایات سرمدی از دولت نشاتین کامیاب بودند - و بمنطبق آیه فیض
بیرایه و ایتنا فی الدنیا حسنة و ان فی الاخره لمن الصالحین از جمیعت

مصروفی منوی حظی و فروداشتند. ابتدا به حال باتفاق استادان محققین میرطفیل محمد روح الله
 روزه باراده تحصیل علم قصد استقرار نمودند. و با نواب فضائل خان میرنشی
 سیه مکان که در آن ایام از ملازمت سلطانی و امانده در آن بلده گوش نشینی اختیار
 کرده بود بر خورند و به اعانت او چندی در آن مقام محل اقامت افکندند تا آنکه شاه
 حسین خان از درگاه خلد مکان به دیوانی سرکار لکنو بامور شده از دکن به اکبر آباد رسید
 آن جناب به رفاقت شاه حسین خان از اکبر آباد به لکنو آمدند و مدت پنج سال در آنجا
 بسر بردند و از خان مذکور رعایات فراوان مشاهده کردند. ابتدا به ترقی صورتی اینجاست
 بلکه بنده است شیخ غلام نقشبند لکنوی قدس سره درین ایام واقع شد و چون شاه حسین خان
 از دیوانی لکنه معزول شده به دیوانی صد پتنه منصوب گردید در رفاقت او به بلده
 پتنه تشریف بردند و چندی در آن آنکه به جمعیت گذرانیدند و به تقریبی آمدن بلگرام اتفاق
 افتاد. درین ایام سید محمد فیض زمیندار بلگرام بعلمت حادثه خان عالمی چنانچه در ترجمه
 او سابقین تحریر یافت. باراده درگاه خلد مکان عازم دکن شد. علامه مرحوم بنابر بطی
 که بایده محمد فیض داشتند که رفاقت بر بستند و با اتفاق خود را بارود و خلد مکان رسانیدند
 ملاقات آن جناب با ناصر علی در اورنگ آباد درین سفر واقع شد و بعضی تکی معاودت
 بلگرام دست داد. درین ایام خبر رسید که شاه حسین خان در مرشد آباد دارالملک بنگاله پیا
 مرگ چشید. آن جناب در تاریخ می فرمایند

ذات او منظر آیات جلی

خان خورشید زبانه حسین

آن امیری که در انواع مشکوه	داشتند مرتبه بے بدنی
گوهرشکر و زیرین حسان	بهلوی را سمنیرش علی
در هزار و صد و هشت از هجرت	اگر نه هفت به ریاض ازلی
سال تایخ خرد گفت چنین	با دهنشش چسپین بن علی

بعد و نوات شاه حسین فرزند ازجندش میر محمد رضا بهم لطف شاهزاده عظیم الشان
 بن شاه عالم از جنگاله اراده آستان غلده مکان کرد و وارد بلگرام شد و در دیوان خانه
 علامه مرحوم روزی چند آرام گرفت و او و علامه مرحوم با اتفاق در ساله احدى عشر و مائت
 و الف و هکذا ای و کن شدند. و بعد از طی مراحل و قطع منازل در اسلام پور از توابع
 بیجا پور سر ابرق عالم گیری را در یافتند. روزی علامه مرحوم دار و مجلس میرزایا علی بیگ
 سوانح نگار حضور علی شدند. میرزا ضابطه داشت که همیشه کتاب قاموس تصحیح و مقابله
 می کرد و اوقات را صرف این شغل می ساخت. آن جناب اشکالی چند از قاموس
 پرستندگان محفل عرض کردند. ناخن اندیشه هیچ کس بگره کشائی و انزید. آخر آن جناب
 با فاده حل مقامات پرداختند و حصار لب به تحسین کشوند. میرزایا علی بیگ لوازم قدرتی
 چنانچه باید بجا آورد و باظهار کمالات صوری و معنوی خاطر با دشاہ را متوجه ساخت. با دشاہ
 به منصب شایسته و جاگیر چند احوال سائی پور قریب بلگرام و خدمت بخشی گری و وقایع نگاری
 گجرات شاه دوله پیرایه اختیار بخشید. آن جناب تایخ خدمت چنین انشا کردند ۵

مرکز جناب خلانت عطا شد	از روئے کرم خدمت عیش افزا
خرد گشت تاریخ تفویض خدمت	وقائع نگاری گجرات زیبا

آن جناب از دکن اول قاصد وطن کردند و در پنج سال مسطور بوصول بلگرام
 مسرت انداختند۔ و در محرم ۱۲۳۱ شمس ثلث عشر و مائت و الف از بلگرام متوجه گجرات شدند
 و غرض شهر بیج الاول همین سال گجرات را مورد برکات ساختند و قریب چهار سال
 بهر دو خدمت را با استقلال تمام سرانجام دادند۔ و در ۱۲۳۱ شمس ثلث عشر و مائت و الف
 عربل در میان آمد آن جناب متوجه وطن شدند و در ماه جمادی الاولی ازین سال سوار
 بلگرام را از بر تو قدم منور ساختند۔ درین وقت از ولادت مولف اوراق سه ماهه گشته
 بود۔ میرزا یار علی بیگ غائبانه نقش قهرمانی زد۔ و هم درین سال بخدست بخشی گری
 و سوانح نگاری و وقائع نویسی سرکار بهکر و سرکار سیوستان از پیشگاه خلد کان براسے
 ایشان گرفت۔ و سند درست کرده مصحوب قاصد اجیر روانه بلگرام ساخت۔ و قلمی نمود
 که عوض دو خدمت چند خدمت تفویض شد۔ باید که لقب سفر و کنه کشند و از وطن روانه
 مکان خدمت شوند۔ و قاصدے دیگر با نقل سند جانب بهکر و سیوستان فرستاد۔ و از تقریر
 خدمات با علامه مرحوم مردم آنجا ااعلام نمود۔ و قاصد ا قاصدے که در خدمت بلگرام یافته
 بود در اثناے راه تلف شد۔ چون زمانه بسیار از میعاد قاصد گذشت۔ میرزاے قدشاس
 سندشنی از وفات زبادشاهی درست کرده با قاصدے ارسال بلگرام نمود۔ آن جناب بعد
 وصول این نوید در ماه جمادی الاولی ۱۲۳۱ شمس سبعة عشر و مائت و الف از بلگرام سمنه عرم جانب

ملک سنده به خرامش آوردند۔ و بست و چهارم رجب المرجب سال مذکور بلده بکر از
جلوه و الایز فروختند و مسند خدمت را به تمکین عالی زینت بخشیدند۔ و بعد رحلت خلد
مکان چون قدر و منزلت آن جناب نقش خاطر شاهزادگان و جمیع ارکان سلطنت بود
و ربطات لاحقہ بے آنکہ از بکر حرکت کنند ارکان سریر خلافت در هر عصر استقلال
خدمات ارسال نمودند تا آنکہ در عهد محمد فرخ سیر یاوشاہ ازین نگلی قدرت آہی برگزگتہ جوی
از توابع سرکار بکر ریزہا سے نبات مثل زلالہ خورد از ابر بارید۔ و بہ نزول این جلادہ غیبی
کام و زبان عالمے شیرین گردید۔ آن جناب دین ساتھ غیب رباعی انشا کردہ در فرد
و قایع معروض بارگاہ خلافت داشتند کہ

چرخ از ادب او شدہ شیرین حرکات
بارید سبحان ریزہ قند و نبات

فرخ سیر آن شمنشہ بایرکات
در سندرہ زمین عمد عشرت مہدش

میر حیلہ سمرقندی کہ دران زمان رائق و فائق مہمات سلطنت بود و سوانح حضور معلی
با و تعلق داشت و آخر صدر الصدور شد بہ مجر و ملاحظہ فرود قانع بے آنکہ حکم بہ تحقیق کند
حل پر خلافت واقع نموده در او اہل ۲۶ ست و عشرین دہائے و الف معزول ساخت
آن جناب در ہمین سال از بکر جانب داد اختلافہ شاہچہان آباد حرکت کردند و در خلوتے
کہ لوٹاب قطب الملک سید عبداللہ خان وزیر اعظم و میر الامام حسین جلیخان یک جا بودند
کیفیت بہ معرض اظہار آوردند و رباعی مسطور بہ سمع رسانیدند۔ امیر الامرا در ہمان مجلس حکم
بحالی خدمات فرمود آن جناب سند حاصل کردہ بہ بلده بکر فرستادند۔ و شیخ محمد رضا بکری

فرستادند. و شیخ محمد رضا بکری را غائبانه نائب ساختند. و در ۱۳۰۰ ثلثین و مائت و الف
 ختم و معنی شد. خدمات را بنام فرزند اجنبی میر سید محمد مظفر گرفتند و در ۱۳۰۲ ثلثین و ثلثین
 و مائت و الف بعد شانزده سال بگذریم از مقدم سامی مستعد ساختند. و یک سال
 انامته گزیده ستوجه را از اخلافه شاه جهان آباد شدند کتاب الحروف در وقت مقدم شریف
 بوطن بهفده ساله بود و این اول رویت است که در سن شعور فقیر واقع شده و بنده
 و میر محمد یوسف که مادر دو دختر زاده حقیقی آن جنابیم به شرف تلمذ سعادت انداختیم. و سند حدیث
 مسلسل بالادلیه و حدیث الاسودین و اجازت اکثر کتب احادیث حاصل کردیم بعد
 در سنه اربع و ثلثین و مائت و الف مادر و برادر به دار اخلافه شاه جهان آباد رفتیم و در آنجا
 قریب سه سال صحبت عالی در یافتیم. و بعض کتب حدیث و برخی از کتاب قاسوس
 و فنون دیگر که بماندیم از عالم گیر خلد مکان تا عصر محمد شاه جمیع امرا و عظام اعیان
 اکرام جناب اقدس بجای آوردند و نشانه صحبت و الابدوند. طریقه آن جناب صدق
 صفاد طاعت الهی و دوام آگاهی بود. و کمال تکلیف و وقار داشتند. و باوصف اختیار
 خدمات پادشاهی بر بزرگواران و قائل دیانت و امانت فرو نمی گذاشتند. سید حسین ابتیاز خان
 مستخلص به خالص صفایمانی از دیار هند عازم ولایت شد. چون به سیستان رسید خدیار
 خان مرزبان سند در ۱۳۰۲ ثلثین و عشرين و مائت و الف سید حسین را بقتل رسانید
 و اموال لکوک را متصرف شد و به علامه مرحوم پیغام کرد که این خبر در سوخ پادشاهی طوریکه
 واقعی است داخل نباید کرد و هزارا شرفی طلا که مقابل چهارده هزار روپیه باشد تسلیم می کرد

علامه مرحوم دست بر دزدند و فرمودند به عنایت الهی شرفی دارم محتاج نیستم اگر
 امر و خبر واقعی به قلم نیارم فردا در حضور رب العزت تعالی شانه چه جواب دهم. و اگر
 خبر از باب استحقاق خصوص بطریق اخفای گرفتند. و بر مضمون فیض شیخون آن
 تفتوها و تفتوها الفکر فیه و خیرکم عمل می کردند. و بعد از آنکه فراغ من و سنن اعظم اشغال
 مطالعه کتاب بود. و روز جمعه بعد نماز صبح تا قبل استودا لائل الخیرات ختم می کردند. و در
 میان **حسب** یعنی زدند. و نسخه دلائل الخیرات را که وظیفه خاص بود بدست مبارک
 خود تحریر نمودند. و امر و از این نسخه موجود است. و قریب استو غل مسنون روز جمعه برداشته متوجه
 مسجد می شدند. و در ماه مبارک رمضان روزانه به بیت الحکامی رفتند. و در سفر
 و حضر نماز تراویح ترک نمی شد. و از صفات رضیه این که چون قصد کتابت می کردند
 اول تمسیه و حمد و صلوة بر قرطاسی معین می نوشتند بعد از آن شروع به کتابت مقصودی کردند
 و تا آخر عمر این عمل ترک نه شد. کتاب خانه عظیمی در زمره باقیات صالحات گذاشته اند
 اکثر این کتب را بدست مبارک خود اصلاح و مقابله نموده اند و نسخ بسیار به خط خاص
 نوشته اند. و در اوائل خط تعلیق بغایت شیرین می نوشتند. بعد از تعلیق خطی
 طبعی ایجاد کردند. نهایت شیرین و دل نشین که چشم ناظران را جلای فرماید. و ذوق
 کتابت به مشایه داشتند که در او اخیار ایام اقامت بهر کتاب مبارک صحیح بخاری اشکتاب
 نمودند و در صد و مقابله بودند که عمل خدمت در میان آمد. آن جناب به عزم شاه جهان آباد
 خیمه ابره نوشهره که موضعی است در سواد بهر بر آوردند و محض برائے مقابله صحیح بخاری مدت

شدش ماه مکش که دند و چون توابع و لواحق بسیار در رکاب بود و مبالغ الوف به صرفه و انعام
 و الیهم آن نسخه متبرکه در کتاب خانه والا موجود است - تایخ ولادت با سعادت که بخط خاص
 شاهزاده افتاد - سیزدهم شوال سنه احدى و سبعین و الف مولد و نشا و بلگرام - و وصال
 والا شب شنبه بست و سوم شهر ربیع الاخر سنه ۱۳۹۱ ثمان و ثلثین و مائة و الف و در آن خلافت
 شاهجهان آباد واقع شد - بغش مبارک حسب الوصیه به دار السلام بلگرام نقل کرده روز
 جمعه اول دقت عصر ششم جمادی الاول سال مذکور دزدان بد بزرگوار میرزا محمد حمزه
 و فن ساختند - عمر شریف شصت و شش سال و شش ماه و ده روز از تاریخ طبع والا
 مشنوی است مسمی به امواج الخیال در تعریف بلگرام مطلعش این است ۵

آب و گین که فیض عام است	از خطه پاک بلگرام است
-------------------------	-----------------------

همانادرین مطلع اشعاری است باین که عنبر لطیف به مسقط الراحس جوعی کند و فرج
 باصل باز می گردد - و از جمله آثار کرامت این که جبه مبارک با وجود حرارت آفتاب
 و امتداد مدت که در عرض چهارده روز تابوت از شاهجهان آباد بوطن رسید سالم و صحیح
 برآمد و در هیچ عضو اصلا تغییری راه نیافت جبه مطهر را از تابوت بر چهارپایه گرفتند
 نوحه که میت تازه رامی گیرند - و بر لب قبر آوردند - و چهار زیر کمر گرفته در یکد فرو آوردند
 استاد المحققین میر طیف محمد طاب ثراه در قبر در آمده بخاک سپردند - راقم الحروف آید کریم
 اطلبك لهم عقب الدار جنات عدن تایخ برآورد - و ایضا آید کریمه للذین احسنوا
 الجنة و زیاده در تفسیر میناوی گوید الحسنی الجنة و زیاده هو اللقاع

طرفه آنکه آیه کریمه للذین احسنوا الحیة و نزلت اکثر بزبان شریف جاری می شود و در
منشآت والا پیشتر واقع شده - میرید محمد سلمه الله تعالی خلف الصدق ایشان پادۀ
از منشآت والا جمع کرده اند و گفته سید اسمعیل بلگرامی خلیفه شاه عبدالرزاق بانسه
قدس الله اسرار همارقعه به علامه مرحوم تحریر نمودند - نسخه اشش این است :-

و میر صاحب شفق مهربان فیض رسان سلامت - حقیقت نوم و یقظه برابر باب معانی مشکف
" و هوید است بعضی نوم را بر یقظه ترجیح داده اند و بعضی یقظه را بر نوم این معنی را مشروحاً تحریر فرما
" و السلام علیکم و علی بن لکیم "

علامه مرحوم جواب تحریر آوردند نسخه اشش این است :-

" بیدار دل - خوابیده هوا - ثابت - تمام تسلیم و رضا سلامت - از معارضه نوم در تفصیل یقظه و نوم
" نگارش رفته - رمز آگاه اگر چه منطوق کلام الناس نیامد فاذا ما اتوا انتبهوا و حدیث شریف
" اختصاص ملا اعلی در تصمید عمل یقظه به بالار و به اعطاط در جواب دارد و

چشم تو نه بخت ماست بر خواب چراست

" اما مضمن کریمه و محسبهم انیفا ظاهراً هم رقی و قلوبهم ذات الیمین و ذات الشمال
" باعتبار کفاله تقلیب که مشتمل است بر اسرار عجیب دلالت بر رفتن شان از خود

" خوابیدگان دارد و

ز سه مراتب خوابی که بنزیداری است

" و اگر چه ظاهر خطاب تم بالنوان ناظر به تدبیر است - اما تعطیه بفضل عباد شمر بنایت تعطیم و

” ہجرت حسین مضمون این منظومہ ہندی ع

” بار آیتوب گا تون سوی کیسین بہگت پراپت ہوی

” اگر جہا ایا سے پہ نقیض نوم اردو - امانجا - بے دوہرہ

اور گنوا ت سو رہا ب ہون تو گنوا یو جاگ

پنیں کیو پہین کئی لگی آنکھ اہیاگ

” از غایت نزاکت کار سے معنی است یہ تفصیل نوم بر بیداری خوشا خجالت آن عاشقی کہ در شب

” ہجرت یہ نوا بڑائی داد و غر مسار پر خیزو - تحقیق مقام آنکہ تاسر سے یہ خیال اوداری اگر بیداری است

” بہ از نوم اگر نوم است باز یہ ای آنک بیزئی شلی چشم و مشرور سے رفع خواب و خوا بیدن؟ بیو ہفت سال

” داول در آمدن او بہ بہشت - ہر دو صواب است این است ماحضہ فکر تعمیر و فوق کل ذی علم علیم

حواشی فقہ

قوله - اختصام ملاء اعلیٰ - در حدیث شریف آمدہ کہ در رفع سہ عمل ملائکہ با ہم خصوصیت

می نمایند یعنی اطعام طعام و نرمی کلام و نماز و در حالی کہ مردم خوابیدہ باشند - حدیث تمامہ در

مشکوٰۃ در فصل ثالث از باب المساجد و مواضع الصلوٰۃ مسطور است قوله - باعتبار کفالت

تغلیب یعنی تغلبہ صیغہ متکلم دلالت می کند کہ حق تعالی ائحو و کفالت تغلیب اصحاب کہف

نمود قوله تم یا لوان در غزوہ خندق شب فرا کفار ابر و در مساحت و باد تند بود حضرت

صلی اللہ علیہ وسلم حدیثۃ الیمان را بر اسے استخبار لشکر کفار فرستاد و عافز نمود تا سر را و جوع

از او در شد - ہمین کہ برگشت باز سر مادر و اثر کرد - حضرت صلی اللہ علیہ وسلم بفضل عبا

میخی گوشه زانند لباسی که بر دوش مبارک بود پوشانید. و پاسه مبارک بر سینه او گذشت
تا تسکین یافت و بخواب رفت. چون وقت نماز صبح نزدیک رسید فرمود قم یا نومان یعنی
بر خیز اے بسیار خواب قوله. عبود بفتح عین مملد و تشدید باء موحده مضموم نام غلامی سیاه
که هفت سال خوابید و اول در پشت درآید سبیش این که پیغمبر آن عصر را است
در چاهی جلس کردند عبود ایمان آورد و پنهان از قوم خیره گرفت. قصه به تفصیل در قاضی
در ماده عبید مذکور است و چون درین کتاب نسب سادات بلگرام لازم گرفته شد ایراد
قصیده که در بیان نسب خود به نظم آورده اند مناسب افتاد و اطناب در مقام خود
مضائقه ندارد. قصیده این است :-

۵

ما نیم نخل سبز ریاض پیمیری	احسان ماست بر به از سایه گتری
نخلی که صل ثابت او ختم انبیا است	فرعش گذشت از نبر این چرخ جنبیری
آن ختم انبیا که بتول است دخترش	آرایش منصفه پاکیزه گوهری
آن دختر بنی که بود شوهرش علی	در یای فیض سانی صبا گوتری
فرزند اوست خاس آل عبا	فرمود در محیط شهادت شناوری
سجاد آنکه آدم آل حسین بود	ایزد نصیب دشمن او کرد اتبری
زینب شهید مصحف اسرار اہلبیت	پیدا است از مناقب و شان جیدی
چیسے که شد بموتم اشبال شتر	کردی شکار شیر زر و جود لاوری
سید محمد آنکه جهان راز خلق او	پیچید در دماغ نسیم معطری

سید علی که بر در عالم پناه او
 حسین شمشه ایوان مکرمت
 سید علی عراقی گز فیض شمس
 سید من که اختر اوج سیادت است
 سید علی که دشمن شوریده بخت را
 شادابی بهار گلستان خلق زید
 سید عمر که سرور عالی مقام بود
 زید سوم که خسرو تسلیم فقر بود
 یحیی که دریا ضحی صفات کمال او
 سید حسین منتخب دوده شرف
 داود دانه دشمن فولاد جسم را
 دالاکهر ابو الفرج واسطی که شست
 سید ابو الفراس که بهنگام کارزار
 ثانی ابو الفرج که بآئین جد خویش
 سید حسین صاحب شمشیر خونچکان
 سید علی که صام خارا اشکاف او
 جد کلان محمد صفری که تیغ او

کیوان ستاده است به عنوان قنبری
 روح الامین کند به روا نش کبوتری
 خاک عراق یافته از عرض برتری
 کسب سمات از نظرش کرد مشتری
 سازد کباب آتش غوغا محشری
 می کرد در تحفظ دلباس صندری
 در بزم او همیشه فلک گرم محبری
 کردی ز روی آئینه دل سکندری
 یک شهر چشم حیرت آن که دعبهری
 باشد چراغ انجمن افر و زمتری
 چون موم نرم ساخت دست بهادری
 از آب ذوالفقار بے نقش کافری
 آمد دست او همه کار غضنفری
 روز نبرد شیر نیتان صفدری
 با قلب دشمنان نگش کرد خونجری
 چون ذوالفقار مژده از فتح خیبری
 بر بلگرام یافته فتح و نظری

مفتوح گشت در زمن شاد آتش
 در سال شصده و چهل و پنج فوت کرد
 شعبان در روز چهاردهم منخوہ نشین
 باشد به بلگرام هزار مبارکش
 سید عمر فرخ حسین حسدی
 سید حسین از نظر التفات او
 سید نصیر آنکه بمصدق نام خود
 سید حسین کان سخا ممدن صفا
 سالار از فروغ ضمیر بر او
 لطف اللہ آنکه قطب پہولایت
 دادن کہ نام او ست خدا داد از پدر
 حبیب القیلة حضرت محمود دین پناه
 عالیجناب سید نوح آنکه عرف او
 سید حسین خلق مجسم کہ ذات او
 محمود در فضائل کسبی و مویبی
 عبد اللطیف آنکه زابناے روزگار
 احمد کہ صاحب قلم و سیف قاطع است

تاریخ آن زلفظ خدا و ادبش سری
 آسود بر لباط معلای عبقری
 کرد از جهان به ملک مقدس سازی
 بهر مرقدش کنند لاک مجاوری
 اور است بر سپهر شرف شان اختر
 مینازم دی کند و سنگ گوهری
 باز مرہ ستم زدگان کرد یاوری
 از گوهرش جلال شرف یافت زیوری
 در یوزہ شعاع کند مهر خاوری
 مردان راه را بخدا کرد در هبری
 صاحب کرامتی است ز تعریف ماری
 کردن زمین دانش چکش مسخری
 باشد پیارہ سرگلستان سروری
 خورشید سان شل شده در ذرہ پروری
 ہمتاے او نہ زادہ ز ارحام عنصری
 ممتاز بودہ در عمل فیض گستری
 بہرام و تیر بر در او کردہ چاکری

احمد پسر گرفت ز لطف برادری

وصفی زمین فصاحت سبحان والوہی

آند سرفرو تنہی و کجستری

ورنہ سزا سے آئندہ من نیست شاعری

بامن خطاب ہو ہر دلی ز محشری

شام بلند کرد گرد گرا تو انگری

گویم بہ نفس خویش کہ از جملہ کمتری

افسانہ این نالی بحر سخنوری

عبداللہ آن برادر عبد اللطیف کو

عبد جلیس از پیر احمد مخم کہ بہت

آنجاکہ لغتہ نے کلکم شود بلیست

مقصود من تشن طبع است از سخن

دریا سے بوج خیر علم کم کہ می کند

ایز و مرا بہ علم و عمل امتیاز داد

با وصف این خصائل صوری و معنی

در یک ہزار و یک صد و یک کلامی

رقم الحروف سبط حقیقی آن جناب و ذوالیوزہ گران آفتاب است بجاں من بچہ چنان
عنایتی خاص داشتند۔ و در ایام ملازمت دار الخلافہ شاہجہان آباد مکرم فرمودند کہ مے خواہم
بہ وجود شما نشانی از من بانی ماند۔ حقوق دالہ از تربیت دینی و دنیوی از ان زیادہ است
کہ بہ ذرات زمینی با کواکب آسمان توان شمر و چیس کہ از دست این ناتوان برآمد ہمین کہ در
اماکن فیض موطن سیما و چہ جناب رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم دست دعا برداشتم
و بزبان نیاز و حضور دل این خدمت بہ تقدیم رساندم و ثواب یک عمر بہ روح اقدس نیاز کردم
بقدر استعداد کہ آن ہم پر تو عنایات عالی است قصیدہ بزبان عربی و در مدح اقدس انشا کردم
امید دارم کہ این دہ حقیر از روح فیض رسان نظر قبول یا بدو خدمتہ کہ از نہایت اخلاص
بجا آورده شد بجاے رسید کہ مولانا سید مصطفی بن سید عمر روسی سورتی ہر گاہ این قصیدہ را

شنید فرموده قصیده بحق آن یغبط فیما یعنی این قصیده استحقاق دارد که غبطه کرده شود
در آن - و سید احمد امام زاده یمن شرحی برین قصیده نوشته -

سید احمد از اولاد ائمہ یمن یعنی سلاطین آنجا است در طبقه سلاطین حال یمن اول
کے کہ بہ سلطنت رسید قاسم بن محمد لقب بہ امام منصور باللہ است از ذریات حسن ثنونی
بن امام حسن بطاعنی اللہ عنہ و پسر اچن بن قاسم صاحب سیف و شجاع بے نظیر
بود - و ترکان روم کہ از مدتہ بر دیا یمن مسلط شدہ بودند آنہا را مغلوب ساخت - و در سنہ
سبع و اربعین و الف قاصوہ سردار ترکان امان خواستہ از یمن ہرزہ و خود را بہ مکہ معظمہ
رسانید و بقیہ ترکان امیر مصطفی را سر دار گرفتند و زبید را ضبط کردند - و از ترس شمشیر حسن
نہ توانستند پا قایم کرد و در سنہ تسع و اربعین و الف امیر مصطفی نیز از یمن برآمد و رو بہ مکہ
معظمہ آورد - بلا دیکہ بہ امام زبید یہ قاسم بن محمد قرار گرفت - و بعد فوت او پسرش بن قاسم
ملقب بہ سدید باللہ بادشاہ شد و بعد فوت او برادرش متوکل علی اللہ اسمعیل بن امام منصور
باللہ قاسم بن محمد بہ سلطنت رسید و بعد فوت او پسرش سدید باللہ محمد بن اسمعیل بر تخت
نشست - و بعد فوت او محمدی الدین اللہ احمد بن حسن مخرج اتراک بن قاسم بن محمد بر سر
فرمانروا برآمد و بعد فوت او محمد بن احمد بن حسن مخرج اتراک مسند دارائی آراہ است
و بعد فوت او حسین بن قاسم از احفاد منصور باللہ قاسم بن محمد جلوس نمود - و بعد فوت او متوکل
علی اللہ قاسم بن حسین بن احمد بن حسن مخرج اتراک علم فرمان دہی افراشت - و بعد فوت
او ناصر الدین اللہ محمد بن اسحق بن احمد بن حسن مخرج اتراک نگین ملک بدست آورد و بعد یک سال

مخلوع شد. و نوبت فرمان روا کے چسپین بن تنوکل علی اللہ قاسم بن حسین بن حسن
 مخزنجی اتراک رسید. و بعد فوت ابو پسرش عباس بن حسین تاج سلطنت بر سر گذاشت. و امام
 این عصر اوست. نسب شایخ قصیده به دو واسطه به امام مهدی الدین اللہ احمد بن حسن مخزنجی
 اتراک می رسد برین پنج سید احمد بن عبد اللہ بن ابی طالب بن احمد بن حسن چند روز نوبت
 سلطنت بعض ارض یمن به عبد اللہ پدر شایخ قصیده هم رسید بود. آخر حسین بن تنوکل علی اللہ
 قاسم مذکور عیب را اللہ به دو غایت کرد و سلطنت را متصرف گشت. عبد اللہ تا وقت تحریر
 در قید حیات است. سید احمد شایخ قصیده بعد حیس پدر به ملک دکن افتاد و با نواب
 نظام الدوله شیر به بر طاعت اتم الحروف ملاقات کرد. نواب فراوان رعایت و تعظیم
 و تکریم بجا آورد. قصیده مذکور این است ۵

ادراك عيلا لبقاء ما يكفه	مرفك الناعل المراض يشفيه
كملت دأى عن العذل جعته هذا	ما كنت ادرا تحول الجسم يشفيه
قد اوتى عن سفام انت منشاة	و يخفى من خوام انت موزيه
لقد شفى عطفه عن مغرم دنف	محقق ثقل الاراد ان يشفيه
وعلى كاله سقامى لو يعالج من	اميته بلواع النحر من فيه
وحدا ليش لو عيشه على مقلى	غض رطب من المينين يشفيه
مثنان الحب عجيب فى صباته	الهجر يقتله والوصل يحييه
يا جارة هيجت بالنصح لوعته	بحق مقلته العبراء حليه

لولاه فاشاق عرف الصبا سحر
 اليك بارشا الوعاء معدرة
 نوائمي قطعت الكباد هن متى
 ايا صواب الكباد مقطعة
 هذا ذوق في حياة البعد تشبيها
 غزاله تصرع الاساد قاطبة
 كمف الانام امام الكون اكرمه
 السيد المقتد عبد الجليل له
 جلاله ملاذي استاذ ومستند
 علامة ناقل المعقول متفنه
 شمس تفيض علينا نورها ابد
 بدر شانه اصيل غير منقص
 بحر غني عن الاصلاف جوهره
 لقد ضلني تقوى الله خالصة
 ان جل في حضرة السلطان نصيب
 توارث الفضل عن ابناءه قل ما
 رب السطور والارضين يوم غدا

ولم يكن بارق الظلماء تشبيها
 عانت عن رشا البطحاء استلبه
 راينه في كمال الحسن والذنبه
 قد لكن الذي لمتنه فيه
 اوفاس نالبائة الخضر تحكيه
 الا الذي سيد الاساد انجيته
 عون الذي حاد في الايام ميزه
 عجم اثيل من الالباء يحويه
 رب الورى بصنوف الخير يحويه
 فحامة جامع المنقول محصيه
 حاشا اذا اجنت الظلماء تطويه
 وكل ليل كما في الان تلفيه
 ونفس همتها العليا تربيه
 والله عن سائر الاكوان يغنيه
 فليس هذا عن الرحمن يلهمه
 وبعد ذلك في الاولاد يبقيه
 من المواهب اعلاهن يوليه

<p> در آلى ساحل فقر طاس تلفيه فانت من هذه الانفاس عجيبه يا هيب ما بلسان الهند عليه وعنه اجوهر الحسنه مجليه الى سبيل النقى لو كنت تهديه محمد نور الدنيا نجليه مسلسل ليست الا قلام تحيه اثرنا فكم من فخر انت مبديه انت الذى بسمو النفس تطيه نعم على شرف الافلاك تبنيه هادى القطن والوسمى برويه مناصلة مدى الايام ترضيه </p>	<p> يا ايها البحر شفتى السامع من ان ظل سبحان فى بطن الثرى حرا وانت فى شعراء الفرس ابغهم مولاي اوتيت علما زانه عمل اوزيرك ناظر القز لان نشوة ابا ابن احمد فرع الما جد ين آل خلقت فى نسب عال وذو حسب لان كسب المعالى من اولى نرف ان الورى لدنوا الحياه برصهم ماشاد مثلك ببيان العلا احو منى الاله علالا انت ساكنه حياه خير البرايا رب اهذه </p>
--	--

حواشى قصيده

طرف بالفتح چشم واز ترست - مراض بالكسر بيار مرض - عاقل ملاست گر -
 عذال بضم عين و تشديد ذال جمع نخول لا غشدين - ضرام بالكسر مهزم افروخته - مورى باضم
 بر افروزنده آتش قوله تعالى والموريات قد حالى القاموس ثنى عطقه عوض - يعترم بضم ميم وسكون

غین معجمه و فتح راے معلوم اسیر محبت - ولف بفتح نون و کسر آن و ایم المرض مضارع
 باریک میان - روت سرین ارادف جمع - عرف بالفتح بوسے خوش - باریق ابر باریق - شجاع
 غمگین کردن - شیخی مضارع آن - جاره تانیث جار معنی همسایہ - لوعه بالفتح سوزش دل -
 مقله بالضم کاسہ چشم - عمراو بالفتح گریان رشا بفتح تین آہو برہ - دعاء بالفتح زمین نرم
 رنگین بطا بالفتح گزرگاہ سیل پر سنگریزہ وادی مکہ معظمہ تیہ کسرتا رفوتانی تکبر - رنگرشتن
 زمانا مضی آن - مہاۃ گا و حشی شعرا و غب معشوقہ را بہ مہاۃ تشبیہ دہندہ باعتبار خوش چہی
 چنانچہ شعرا و ہنر رفتار معشوقہ را بہ رفتار فیل و کمر را بہ کمر شیر تشبیہ دہندہ - واصل این سرت
 کہ اہل ہر ولایت را مانوساں است کہ در اشعار خود استعمال کنند - و مذاق اینہا را خوش
 آید - ہر چند مذاق غیر آن ولایت را مستنکر نماید - اگر غیر کسب زبان کمال رساند لاشک
 انکار اوزنگ اقرامی کرد و زوقی کہ اہل زبان دریا بند بعینہ یا قریب آن او نیز درمی یابد
 بید بالکسر بیابنا - میس بالفتح خرامیدن ماس ماضی آن بانہ و دختی است کہ قارخوبان
 را بان تشبیہ دہند فی القاموس حبتہ اللیل و علیہ سترہ - تلافیہ مضارع الفاء معنی یافتن
 ایلا بخشدین یولیہ مضارع آن تشنیف گو شوارہ در گوش کسے کردن - رمہ بالکسر و تشدید
 میم استخوان بوسیدہ روم جمع - ناظر نقطہ سیاہ چشم یا نگاہ - فخر بالفتح نازش - شرفہ بالضم
 انگڑہ شرف بضم شین و فتح را و جمع دمی بالفتح باران ہدی بالفتح غایت مسافت -

(۵۹) میر محمد جان بلگرامی

ابن عم حقیقی علامہ مرحوم میر عبد الجلیل است نسبش باین طریق میر جان محمد بن

معین الدین بن سید عبداللطیف بن سید محمود و صغیر بلگرامی قدس سرہ سید معین الدین
 از عجائب روزگار و نوادر لیل و نہار بود و در ہوش و فطرت نظیر نداشت - علامہ مرحوم
 اور اعقل مجسمی گفتند تا آخر عمر پیش امراے عہد معزز و مکرم زیست برادر کلاش
 سیر احمد از طرف نواب مکرم خان حکومت بعض محامات توابع دہلی داشت -
 چنانچہ گزارش یافت و او ہمراہ برادر بخت است آینی آن مواضع بامور بود و ہر دو برادر قسمی
 اخلاص و اتقا داشتند کہ یک جان دو قالب توان گفت و از شیبا تین ہر دو برادر
 توان دریافت کہ یکے را حاکم کردند و دیگرے را امین - چون نواب مکرم خان
 بہ ریاست صوبہ ملتان منصوبہ گشت - سید معین الدین را عہدست عدالت صوبہ بطور
 تفویض نمود - سید این منصب نازک را بہ استی و درستی پرداخت و وضع دشریف
 شہر را بہ عدل و احسان از خود رضی ساخت - دہم در ملتان سیزدہم شعبان سنہ ۱۰۸۳
 ثلث و مائتہ و الف بہ گناشت فردوس برین خرامید - فرزندش سید کرم اللہ کہ ذکرش
 می آید آیہ کریمہ بد علہ جنات تاریخ یافت قبرش در بہان شہر در حرم روضہ شیخ
 موسی جیلانی قدس سرہ متصل زمیناے دروازہ گنبد مبارک جانب بسا در داخل واقع
 شدہ کاتب الحروف ہنگام مراجعت از سفہ سیوستان در حد و دسہ سب و البعین و مائتہ
 و الف بہ زیارت مرقد شریف و فاتحہ فایحہ مستحضر کردید -

میر جان محمد ولادت او یازدہم شہر ربیع الآخر سنہ ۱۰۸۳ ثلث و ثمانین و الف اتفاق
 افتاد - سید عالم و فاضل و حافظ کلام اللہ وقاری بے نظیر بود - و خط نسخ جمید می نوشت

و از کثرت مصاحبت اهل فرس زبان فارسی در نهایت فصاحت و بلاغت می گفت
 و جواهر آبدار می سفت - نقاوت و طهارت کمال داشت - و شب و روز در ادای نوافل
 و وظائف مستغرق می ماند - نه فرمود از سن نسبت سالکی نماز تهجد از سن فوت نشد -
 شبها که نماز می گزارد به حیثیتی حالت گریه و تضرع رومی را که در دیوار در رقت می آمد -
 و ادعیه را به سوز و رومی می خواند که جگر سنگ می گزاشت - و در سال است و الـبعین
 و مائـه و الف جذبه توفیق الهی او را دریافت منصب و جاگیر بادشاهی ترک داده و محققا
 امر او تنعم دنیا و اگر آشته اول از دار الخلافه شاهجهان آباد به بلگرام آمد و اهل و عیال و مردم
 قبیل را جمع کرد و با اینها گفت که نعمت و جمعیت دنیا بسیار دیم و خدمت شما بسیار طاقت
 بجا آوردم اکنون که صبح پیری از شب جوانی دمیده و چراغ زندگانی به آخر رسیده می خواهم
 که زیارت حرمین شریفین و دیگر اماکن مقدسه زبست سفر بنم و بقیه ایام زندگانی را در طیب
 طیب علی ساکنها الصلوٰۃ و التحیته بسر آرم - مناسب آنکه بطیب خاطر خدمت و رسید
 و امر و زاین کس را که ایام حیاتش نفسی چند بیش نمانده ازین عالم در گذشته آنکارید
 حاصل آنکه به استرخاء اهل و عیال که بشده و تلخی صبر برین جماعه گوارا ساخته رو براه
 مقصود آورد و عازم بندرته گردید و بتایخ هفدهم ربیع الآخر ۱۰۳۸ است و الـبعین و مائـه و الف
 و اردیبهستان گشت - کاتب الحروف در آن ایام هم با نجا بود است و هشتم شهر مسطور از ییوستان
 روانه بیشتر گردید - و پانزدهم جمادی الاولی سال مذکور در جهازی که روانه بصوه می شدند
 قضا را جواز بر ابر بند عباسی شکست - و طلق کثیر و اموال خطیه و رنج ناکامی فرورفت

صد بیان جهان بر کشتی سعیدی که در کاب جبار می باشد نشستند و میرا بیدران کشتی گرفتند
 بری کشتی در آغوش سلامت به ساحل برخورد - میرا از آنجا عازم بصره گردید و بعد از قطع صحای
 بسیار و حبال بشو اگر گذار به پشت تمام خود را به بصره رسانید و از آنجا به دارالسلام بغداد
 و سامره و نجف اشرف و کربلا و معلى شتافت و شرف زیارت مزارات عالیاست
 این مواضع حاصل کرد -

و چون نادر شاه و رعایا بر خود رسوم بدعت از ویای ایران بر انداخت - همراه قافله
 تجار عثمان بجانب مشهد مقدس تافت - و به زیارت امام ششم هر باستان ثم رسانید - از آنجا
 احرام بیت الله بر بست - و بندگان را سنا سب حج و عمره و غزوات مدینه سکینه علی سائما
 الصلوة و التحیة آمد و زیارت مرقد مطهر و انج سعادت ابدی استنشام نمود - و حلقه باب
 شفاعت مآب صلی الله علیه و سلم بسر پیچ اخلاص محکم گرفت - و به تمنای موت در آن
 بقعه مبارک قدم از شهر بردن نگذاشت و دعاای سیدنا عمر رضی الله عنه همیشه بر زبان
 داشت اللهم ارزقنی شهادة فی سبیلک و جعل موتی فی بلد رسولک - آخر چند ماه در آن شهر
 مبارک زندگانی یافت - درین فرصت همیشه از صبح تا شام در مسجد نبوی می نشست
 و مصاحف وقف روضه مقدسه را به تصحیح می رساند - و اوقات گرامی را درین شغل شگرف
 صرف می ساخت - تا آنکه پانزدهم رجب المرجب ۱۲۹۹ هـ تسع وربعین و مائت و اعمی حق را
 لبیک اجابت گفت - جنازه او را بدستور این بلده شریفه از مواجده خیر الانام و بامین سمیت
 و منبر گذرانیده به جنت بقعج بردند و پایان قبه سیدنا عباس و ائمه اربعه رضی الله عنهم به قاضی

چهار درع جانب شرق بنجاگ سپردند زه صاحب دوستی که تمام عمر به نعمت و جمیعت
 گذرانید و در خاتمه ایام زندگانی این همه سعادات و برکات حاصل کرد. ذلک فضل الله
 یوتیه من یشاء ارقم الحروف و در مدت اقامت طایفه مستطاب به هر جمعه زیارت جنت بقیع
 می رفت و مزار شریف را هم زیارت می کرد. و به خواندن فاتحه فایده سرایه سعادت
 می اندوخت. و بعد عطف عنان به جانب هندوستان برادر فضائل مرتبت میر محمد یوسف
 سلمه الله تعالی تکلیف کردند که قصیده به زبان عربی مشتمل بر احوال آن مرحوم انشا کرده
 شود و تقدیم در بایش ضرورت و این قصیده به نظم درآمد

حق الغمام بساک هتان	ایرنا هناک مرا تع الغزلان
وستقی و سرود الابیات کانهما	قلل یهن مواطع النیران
و رعی الاله اباطحاصباها	انزرت بلای فی شحور عوان
وحی ریاضنا اضمت نسماخا	نار الغرام مبهجة الوهان
واطال عمر اراثک سمجت بها	ورق الحی بزقائک الالحان
وادام ظل الایک ایاک خائل	فیها ظفرت برؤیة البجران
وکسا الیرع ربی الحجار مطارفا	مصبوغة بغرائب الالوان
ذوق همیم عصبه فرطیبة	سکنوا منازل مهجته وجانی
طوبی لقوم هاجر و اتوطنوا	تلك الدیار معادن الایمان
منهم هام بارع متق سارع	یخل النبی سلاله الاعیان

السيد المقبول جان محمد
والفاضل المتسلك المتنازلي
ساحي ملك في طهجة عربية
قد لاح خط الشيخ من اقلانه
واظطر الى سنان اسود كانه
وعوالمكين على ارائك ترو
لما اكتسب برد المشيب وثار في
ولي عن الدنيا وقد فرك الحمي
ومشى الى خير البقاع مما جمل
حتى اذا بلغ المحيط وخاضه
فطوى مغاور لا يعل مسيرها
واناخ عند البعق الفيحاء
زار المزارات العلية وارتقى
ثم انشده وسعى الى امر القرى
واقي للمدينة زائر القطينها
واقام متر وياجها متعبدا
حتى توفي بعد عدة اشهر

هو في القراء كالروح والابدان
فن القراء حافظة القرآن
في الفارسية استبق الفرسا
احد من الياقوت والرجان
نبت البنفسج من اصول بنا
والمختطف بمناسب السلطان
من عمر الاسير من مان
نجمت عليه عناكب للنبيان
سبحا على الاهل بالاجخان
كسر السفينة طاروق الحدثا
اللمن يسرى على التكلان
فالزور افيض مواطن الاحا
منها وهن مناهل العطشان
فاقي وحج البيت ذا الاركان
صل عليه مسمو راكوي ان
وحوى نبوض النواهب المنان
واقرف ا على قصور رجنان

<p>رحب اجاب مناد الرحمن شرقية قبلة لدى البنيان نقلت موازينه من الفرقان وانبتت بتجائف الریحان وافض عليه سحائب الغفران في حشرة المختار من علان ما غلت الاطيار في الاعضان</p>	<p>من والمخطف الخامس لمعد وبعد العشر دفقة عند السبط سبطا ولعام رحلته وجدت مورخا لما وصلت الى المدينة نهر ربه ودعوت يا رحمان روض رحيم وارفع مكانته وندى اكرامه صلوا على هذا النبي وسلموا</p>
--	--

و من عند ابی محمد بن الحسن

حواشی قصیده

ساکب - باران - هتان بفتح هاء وتشدید تاء و توفانی بسیار بزرگنده - مراتع جمع مرتع بمعنی چراگاه - ورد گل درود بضم تین جمع - رابیه زمین بلند را بیات جمع - از زمی باخیه ادخل علیه عیباً کذا فی القاموس - غانیه زنی که به حسن خوبی بے نیاز باشد از زیور و زینت عنوانی جمع و لمان بفتح تین شیفته - اراک بروزن سحاب در خسته است که ازان سواک سازند - اراک جمع - و رقاقه کبوتر ورق بالضم جمع - ایک بالفتح درخت در هم پیچیده خمیل زمین تشیب حائل جمع - مطر فیه چادر مطارف جمع - عصیه بالضم جماعه - بخل بالفتح فرزنده سامی المدی یعنی بلند غایت - اریکه تخت اراک جمع الاحتطاء بهره مند گشتن و بعدی بالهارة فی تلج المصادره - سحب بالفتح کشیدن - جهان بضم حیم مردم را دید فیجاو

بقیہ فادو سیع و لقب بصرہ زور، نام بغداد۔ منہل چشمہ مناہل جمع۔ الار تواد سیراب شدن
 ری، ی بمن کذانی تاج المصاد و قطین ساکن قوله و ایتہ بتجائف الریحان و جسمین
 شریفین معمول است کہ وقت زیارت قبور ریحان ہمراہ می برند و بر قبور می گذارند و باغبان
 آنجا در سمنہ بہت معلی و بقیع ریحان می فروشند چہ در حدیث شریف آمدہ کہ وضع سبزہ
 بر قبور موجب نازل رحمت و تخفیف عذاب است و در ترکیب یعنی سیراب کن خاک اود را
 انض لیسنی بریز۔

(۴۰) سید کرم اللہ بن سید معین الدین بلگرامی

ہمراہ اعیانی میر جان محمد مذکور است۔ ولادت اود در شنبہ ۱۰ ربیع و ثمانین و الف
 اتفاق افتاد۔ صاحب اخلاق حمیدہ و اوصاف پسندیدہ بود و حظی ستونی از فضیلت
 داشت۔ و با کتب حدیث و سیر پیشتر اشتغال می نمود و در ایام کہولت بہ شوق تمام کلام
 اللہ را حفظ کرد۔ و در سبوحہ رضیہ تقوی و صلاح و سخاوت و شجاعت یگانہ می زیست
 و مدتہ از جانب دریاے علوم میر عبد الجلیل مرحوم نیابت بخشی گری و وقایع نگاری
 سرکار بہ سیوستان بجا آورد آخر بہ تقرری جانب پنجاب رفت۔ و دوم محرم روز جمہ بعد نماز عصر
 ۱۳۳۳ھ الربع و ثلثین و ماٹہ و الف در سواد بلدہ یالکوٹ از دست کفاری کہ در ان حدود
 مستولی شدہ بودند شربت خوشگوار شہادت از جام سعادت چشید۔ و روز شنبہ در بلدہ مذکور
 متصل فرزند دروازہ درگاہ حضرت امام الحق کہ از ذریت طیبہ امام زین العابدین علیہ السلام

وصاحب ولایت آن مقام است مدفون گردید - میر کرم الله مرحوم مسجدی رفیع در سیستان
 بنا کرده و اثرش از اعمال خیر و اگذاشته - مسجد مذکور بهیلوس جوبلی سوانخ نگاری الب
 دریاسے سند متصل در گاہ شیخ جمیعہ قدس سرہ واقع شدہ - بلدہ سیستان از شاہیر بلخ
 است - مخدوم لعل شاہباز قدس سرہ درین شب آسودہ است -

اکثون خامہ تقریب جو برخی از احوال مخدوم درین محل - تخریری می آرد کہ بزرگی و تقدس
 مخدوم بر عکس ظن بعضی ابا حدیان جلوہ افروز شو -

(۴۱) مخدوم لعل شاہباز الحسینی المیزنی السیستانی قدس سرہ

را تم الحروف بخط مولانا محب علی متوی کہ از بزرگان عہد بود و ذکر او در شاہجان نامہا
 و دیگر کتب تاریخ مسطور است مشاہدہ کرو این عبارت کہ دو حضرت مخدوم لعل شاہباز
 قدس سرہ اسم شریف می عثمان است - و فقیر در لوح سنگی سیاہ دیدہ بود کہ باین روش
 کندہ بودند :-

« شیخ عثمان مرندی قطب دین باز سپید و مرند بفتح میم و راہ مملہ و سکون فون و دال مملہ قریہ ایست
 از قرایہ تبریز » انتهى

نسب شریفش یہ سیزدہ واسطہ با امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ می رسد - صاحب
 تذکرہ مشایخ سند گوید :-

« مولد و مشا حضرت مخدوم مرند است - بعد رسیدن بہ مرتبہ رجال بہ خدمت بابا ابراہیم کہ مرید شیخ جمال

در پودار است آورد - و مدت یک سال در خدمت آن صاحب کمال بوده به مرتبه تکمیل رسید
 و وزیر خلافت - - - - - جازت یافت و حصه و مجوزیت - و آخر به هندوستان تشریف آورد - و خدمت
 - - - - - شهنشاه فرنگی شد و شیخ الاسلام و ابوالدین زکریا دناقت و با شیخ صدر الدین عارف همیت
 داشت - و در سیاحتان رحل قامت افکنده

خدا کو برنی در تاریخ فیروزشاهی می آرود که :-

در چون آن حضرت به ملتان رسید خان شهید یعنی سلطان محمد قان از معرفت و اعتقاد - - - - - که
 داشت شراط را وضع بجا آورد - و قیوم بسیار رسانید - - - - - مجد بے شمار نمود که آن بزرگوار در ملتان
 - - - - - استقامت دارد - و خانقاه برآورد - - - - - بنا نمود - و آنحضرت به اقامت آنجا رضا نداد - و روزی
 در خان شهید حضرت شیخ صدر الدین عارف و حضرت شیخ عثمان شاه بارمندی را در مجلس طلبید
 دو و به غرض لباس عریض بر سر او در داد - هر دو شیخ بزرگوار و جماعت دیگر از درویشان در سماع و رقص
 در بودند خان شهید دست بسته ایستاده بود و زار زار می گریست - - - - - انتہای

چون وصول اتم الحروف دهم ربیع الاول ۱۲۳۳ الی ثلث و الأربعین و مائۃ و الف
 به شهر سیستان اتفاق افتاد و میر سید محمد خان بخشی گری و و قلیچ نگاری تفویض نموده خود
 محمل سفر جانب بلگرام بستند - بعد اندک فرصت عمل خدمت رو نمود و گرد ملالی برجاشیه
 خاطر فقیر نشست شے در عالم رویا مشاهده می کنم که از کوچه شهر می گذرم شخصی پیش
 آمد از دستفرا کردم که پیشتر کوچه نافه دست در جواب بزبان عربی گفت - سبلاک رجال
 قدمی چند رفته می بینم که کس از مشایخ بر وضع و لباس اهل هند در مکانی نشسته اند

یکے ازینہا مقتداست نزدیک رفته سلام و اودم در و بر سے شیخ مقتدا بدو زانوے ادب
 نشستم و سوال کردم کہ خدمت ما بجال می شود بہ مجرد استماع این حرف سر بہ گریبان مراقبہ
 برد بعد یک پاس کامل سر بر آورد و فرمود بجال می شود گفتیم این چنین است فرمود
 ما می گویم آخر بعد یک سال خدمت بجال شد و صحت قول شیخ بہ ظہور رسید چنان معلوم
 شد کہ آن بزرگ بشارت فرما حضرت لعل شاہ ساز بودہ اند قدس سرہ و مراقبہ یک پاس
 کامل اشارت بہ عرصہ یک سال بودہ۔ وفات آن جناب بہت و یکم شعبان ۱۰۳۳
 ثلث و سبعین و ستائتہ واقع شد۔

(۶۲) روح الامین خان

از شیوخ عثمانی بلگرام ساکن محلہ قاضی پورہ است۔ تائید یافتہ روح القدس بود
 و در فنون عربی و فارسی و ہندی و مکتائی می زد۔ و عالیہ حسن و خلق و ما غار اعظمی ^{خست}
 بسیار لطیف طبع طلق اللسان لطیفہ سخن بود۔ و از کمال قوت حافظہ و استحضار سائل علمی
 و حکایات و اشعار ہر زبان و قصائد و مثنویات طولانی از بر داشت۔ در ہر علمی کہ سوال
 می کردند۔ لب بہ حاضر جوابی می کشود۔ و بعبادت ارادت سید العارفین سیرید لطیف
 اللہ قدس سرہ شرف اندوز بود۔ باین ہمہ فضائل معنوی از دولت صوری حقی وافر داشت
 و کوس سخادت و شجاعت می نواخت۔ ہمیشہ صاحب طبل و تلم و نیل و ششم زیست
 و ہا مردم وطن و جوار و لیگانہ و بیگانہ بہ احسان ہا پیش آمد۔ چندے بہ حکومت بہت و در محال

عسکریه صوبہ پنجاب کہ سیالکوٹ و جالندہرازان جملہ است پرداخت و ایامے

نیابت صوبہ داری اودہ بجای آورد۔ و آخر فاقہ برہان الملک سعادت خان

نیشاپوری ناظم صوبہ اودہ برگزیدہ و باوصف ملازمت بیچ گاہ شغل کتاب از دست

ندارد و در پایان عمر کہ بن فرغش از مقصد تجاوز نمود صحیح بخاری و صحیح مسلم را بدست خود

کتابت کرد و بخشی ساخت۔ و طرفہ استغراقی در خدمت حدیث شریف بہم رساند

تا آنکہ پانزدہم ذی القعدہ روز شنبہ ۱۱۱۱ھ احدی و خمین و ماہ و الف در محاربت بہند

بانا در شاہ والی ایران کہ متصل شہر کرناں واقع شد و ادجلادت و مردانگی دادہ شربت

شہادت بہ کام کشید و ہما بخامد فون گردید۔ نظام الدین احمد صلح بلگرامی کہ از اخلاص

اوست گوید

نقش اعدا بہ تیغ از لوح ہستی کرد حکم
آب کشی زہرہ اشل از بیم بروج فلک
حاتم ثانی اگر گویم نباشد بیچ شک
غایب شل انسان شمار و باطن او چون ملک
در سخن کامل عیار و نقد معنی را محکم
ریخت شور را تمش بر جان افکاران تنگ
سال ہجرت بدہزار و یکصد و پنجاہ و یک

شیر افکن صف شکن روح الایین جان آنگاہ
ترکنا زاد اگر مرغ دیدی روز زرم
بسکہ می بخشید ز با تہمتہ و دوست او
عالم تفسیر قرآن و حدیث مصطفی
بود عثمانی نزا و مولد او بلگرام
شد بہ زرم شاہ ہند و خسرو ایران شہید
سال تائیدش دہتم صوری دہم معنوی

و بہ مقتضای سوز و فی طبع متوجہ نظم می شد از دست

دوسایہ مژگان رخ یار است بینید
ہر اشک کہ گل کرد ز نوک ہر مژگان

آسایش گل دورتہ خارا است بینید
منصور صفت بر سر دارا است بینید

(۴۳) سید عبد الواحد بلگرامی روح اللہ رحمہ

بن سید خلیل بن سید محمد اعظم بن سید محمود اصغر قدس سرہ باتفاق جمہور صاحب
فیض خدا دادا است۔ و خداوند ولایت مادر زاد۔ ولادت او در سنہ ۹۵۰ھ انیس و تسعین
و الف اتفاق افتاد۔ ابتدائے حال نزد بعض فضلاء عصر تلمذ نمود و از جناب استاد
المحققین سید طفیل محمد نور اللہ ضریحہ نیز استفادہ کرد و فاضل مستعد برآمد۔ و شاطبی را یاد
گرفت و طریق تقوی و تعبد برگزید از صبیح تا صبح دیگر جز ادا اے فرائض و نوافل و تلاوت
قرآن مجید و مطالعہ کتاب و سلوک راہ الہی کارے دیگر نمی دانست الحق ملکی بود و صورت
انسان متخلق باخلاق حضرت یزدان مدۃ العمر ہیج صغیرہ پیرامن او نگہ ویدہ باشد تا بہ کبیرہ
چہرہ سر۔ وقتے خادم او شبت غسی از پوشش خانہ ہمسایہ گرفتہ آتش افروخت
و طعام نچت طعام نخورد کہ شبت حس بے اذن ہمسایہ گرفتہ شد۔ بست و سیوم شہر رمضان
روز چہار شنبہ ۱۱۶۱ھ احدی و ستین و ماتہ و الف در دار الخلافہ شاہجہان آباد بہ زہمت کردہ
فردوس خزا مید۔ و در باغ مومن خان کہ در جوار آثار شاہ مردان واقع است۔ بدفون
گمہ دید۔ راقم الحروف گوید

در ریاضت ہجوماہ نویم

سید مستحج علم و عمل

رفت عبد الواحد قدسی مقام

با تفسیر سه روز سال رحلتش

سید خطاب نسخ بنایت شیرین می نوشت و نسخ کلام الله فراوان و کتب بے پایان
 به قلم جوهر رقم تحریر نمود و در اواخر ایام زندگی به تحریر کتاب پنج البلاء سعادت اندوخت
 و باجم اقامت وطن برآید و زاتم الحروف شافیة ابن حاجب کتابت فرمود
 و فقیر در ذیل کتاب این عبارت تحریر نمود :-

« شجره محمد الله سبحانه هذه النسخة المسماة بالشافیة وهي لا علا وتوا من لصف شافیة للشيخ العلامة

« البرع وعثمان بن الحاجب الذي ثناء على شاعلي هذه الصناعة وجبه لفظ الله بالرحمة الواحدة وادخلني ابونا

« محله واسعا استكتبها عن ابيها ابراهيم والنور الساطع حافظه كلام الله بجليل السيرة عبد الواحد

« بن السيد خليل وانا العبد الملتجئ اليه السامي غلام علي الحسيني الواسطي البكراني اللهم اغفر لي ولوالدي وللمؤمنين

« والمؤمنات بالنبی العبری صاحب الشفاعات وسل وسلم عليه وعلى آله الاطهار وصحبه الاخيار »

(۶۴) سید محمد اشرف المعروف به سید درگاه‌ی

از سادات حسینی ترمذی ساکن بلگرام است نسبش برین منوال سید محمد اشرف

بن سید عبد الدائم بن سید احمد بن سید عبد الفتاح بن سید فرید الدین بن سید محمد بن سید عبد القادر

بن بندگی سید حسن بن سید محمد بن سید قاسم بن شاه حسین بن شاه اسمعیل بن سید برهان الدین

بن سید تاج الدین بن سید الحمید بن سید نعمان بن سید حمزه بن سید حسین بن مخدوم سید احمد

زاهد بن سید حمزه بن سید ابابکر بن سید عمر بن سید محمد بن مخدوم سلطان احمد تخته بن سید علی

بن سید حسین بن سید محمد مدنی معروف به شاه ناصح موفون ترند بن سید حسن خمیس بن سید موشی
 خمیس بن سید علی بن امام حسن اصغر بن امام زین العابدین علی بن امام حسین سبط رضی الله عنه
 اول کسی که از اجداد ایشان از ترند به هند آمد سید احمد تخته است بضم تاء و فو قانی و خا و سجه
 و تاء و فو قانی بعد وصول هند در بلده لاهور اقامت گزید و همنجا بدرالآخره خرامید - از فرزندان
 او سید محمد بن سید قاسم در قنوج آمده متوطن شد - چون شیر شاه شیر گنده را متصل داعی پور
 آباد ساخت - و سادات بناریه و دیگر بزرگان بلده قنوج را به سکونت آنجا تکلیف کرد - سید
 محمد قدس سره از قنوج به شیر گنده رفته رحل اقامت افکند - چون عنقریب سلطنت از افاعنه
 به تیموریه عود کرد مردم قنوج به وطن اصلی رجوع کردند - سید محمد قدس سره فرمود - ما فقیریم همین
 صحرای مناسب حال ماست و همنجا قدم اقامت افشرد - اما بعد وفات نعش او را به قنوج
 آورده دفن کردند - پسر ایشان بنگی سید حسن قدس سره مسجدی عالی در شیر گنده بنا نموده
 قطع تاریخ آن بنظر رسیده ماده تاریخ - خیر المکان - است صاحب جود و سخا بود و طعامی
 عام داشت قبر ایشان در داعی پور است - سید فرید الدین بن سید محمد بن سید عبدالقادر
 بن بنگی سید حسن مسطور قدس سره از داعی پور به بلگرام آمده طح توطن ریخته - ازان وقت
 ذریت طیبه ایشان در خطه تکر از محله میدان پوره اقامت دارد - سید اشرف در گاهی از
 یاران خاص علامه مرحوم میر عبد الجلیل و استاد المحققین میر طفیل محمد بلگرامی است - مرآة
 صور معانی بود و مرکز دائره فضائل انسانی طریق سلف صالحین داشت - و از جمیع پیشش
 انوار بزرگی می تابفت - ولادت او در سنه اربع و سبعین و الف و دوا - فرمود بنده را باعث

بر تحمیل علم علامه مرحوم میر عبد الجلیل شدند بعد از آنی که با بنده تا بل شدیم به کتب علم ترغیب
 نمودند. گفتیم حالاً که قدم در مرحله شباب گذاشتم چه حاصل می تواند شد بید شدند. و فرمودند
 البته نفعی خواهد بخشید مختصرات را خود خوانا نیندند. و شرح ملا نزو سید نور الله بر او جناب
 سید السائین قدس الله اسرارها خواندم و مختصر معانی و حاشیه خطائی و سه مجلد از شرح
 وقایع و شرح هدایه حکمت به کتب معقولات در حلقه درس میر سید سعد الله بلگرامی قدس
 سره تلمذ کردم. و کتب مناظره از خدمت ملا شهاب الدین چوپی پوری که از علماء وقت
 و تلامذه ملا با سواجایی بود و اخذ نمودم. بعد از آن در عالم نوکری افتادم خطش بسیار شیرین
 افتاده و شان خط علامه مرحوم مرقوم شوق کرده و در ایام تحصیل شرح وقایع را بخط شریف
 کتابت کرده و من اولی آنی آخره بدقت تمام محشی ساخته و اثری نافع از خود گذاشته
 تشنگ و تعب بدرباره کمال داشت. با آنکه اکثر عمر در حالت سفر گذرانید گاه است نماز
 تهجد از دست نداد. هنگامی که در طلب معاش از وطن مالوف برآمد نخستین باریاب
 محض شاهزاده محمد اعظم بن خاندان شد. در سلک ملازمان با اعتبار انتظام یافت
 و چندی در رفاقت نواب مبارز الملک سر بلند خان تونی به امتیاز تمام بسر برد و سخنها
 عمده تفویض شد. در پایان عشره خامس بعد از وفات رفاقت نواب صفدر جنگ
 که آخر به وزارت احمد شاه رسید برگزید و در منتهای عشره سادس که عمر گرامی قریب بنود
 رسید خود را از ملازم پیشگی معاف داشته به محروسه بلگرام آمد و قدم در زمین عزلت پیچید.
 همیشه اوقات گرامی به احراز سامان اخروی صرف می ساخت و به صوم و صلوة و تلاوت

قرآن و مطالعہ تفسیر و حدیث و تصوف می برداشت۔ از کبر سن و ضعف قوی طاقت
قیام نمانده بود و زور و عصای اعانت دیگرے برمی خواست۔ روز عیدین سوار شده در مسجد
جامع محلہ میدان پورہ سے آمد و با حاضران ملاقات می کرد و می گفت ہر چند نماز
عید بہ عذر شرعی از من ساقط است اما دین روز کہ بہ قصد بیع تمام حاضر مسجد می شوم نیت
آنست کہ نماز جماعت میسر شود و ملاقات با احباب دست دہد۔ خدا داند سال آیندہ
در مے یا بم یا نہ۔ آخر الامرنہ صفر ۱۲۵۵ خمس و ستین و مائۃ و الف و عمر نو و یک
سالگی دامن از غبار تبسم برچید و سرے لعل را روحانیان کشید۔ نقش پر و از اوراق گوید ۵

بر در شریف سوے منزل قدس

میر اشرف سے آمد فنسلا

اشرف واروان محفل قدس

ما تفتی گفت سال رحلت او

ذکر انبیین کریمین او میر عبد الوہاب و بندگی حسن و در دفتر شعرا می آید۔

(۶۵) میر سید محمد سلمہ اللہ تعالیٰ

خلف الصدق علامہ مرحوم میر عبد الجلیل بگرامی قدس سرہ السامی جناب ایشان
در تاریخ چار دہم شہر ربیع الاول روزہ شنبہ بعد نماز ظہر سلمہ احدی و مائۃ و الف و در انجمن
امکان جلوہ فرمودند بہ منطوق الولد المحرق قندی بابائہ العز نسخہ جامعیت علوم اند
و مرآۃ کمالات والد مرحوم خصوص عربیت و لغت و محاضرات کہ دین فتن و تگلہ بی عالی
دارند۔ و گوے سبقت از اقران می ربانید کتب درسی نزد استاد المحققین میر فیض محمد بگرامی

طالب شرافه گذرانیده اند - و کمالات فراوان از حضرت والد انداخته پدر گرامی را نسبت به فرزند ارجمند و را به شفقت لازمی ابوت عنایتی و محبتی خاص بود - در حین
که علامه مرحوم از یک بهار اخلاص شاه جهان آباد عطف عنان نمودند - میر سید محمد انزو
خود طلبیدند و مقارن آن سرخی را فرستادند که چندی دیگر توقف باید کرد و منتظر
طلب مثنی باید کشید - ایشان در جواب قلمی نمودند که لن ابرج الاض حتی باذن لی
ابی - علامه مرحوم ازین جواب نظمی که در دین رباعی رقم زده کلاک گوهر سلک ساختند

گھلاے طرب از چمن دل چیدم

تایا ذن لی ابی نخطت و یدم

اے شمع پدر گرد دست گردیدم

از رعایت بهتر از پر وانه صفت

خدمت بخشی گری و سوانح نگاری و وقایع نگاری سرکار بهکرو سرکار سیستان
که از عهد خلد مکان تا او خرایام سلطنت محمد فرخ سیر تا مرز علامه مرحوم بود و در حیات
خود مستعفی شده از پیشگاه سلطنت بنام ولد ارشد مقرر نمودند - جناب میر سید محمد در ۱۳۳۰
ثلث ثلثین و مائه و الف به محل خدمات رسیدند و منند حکومت را از ابتدا تا انتهای آئین
آمین و حسن محالمت رونق افزودند - و ضعیف و شریف آنجا تا الان یاد می کنند و بجه ذکر
خیر و وصف جمیل می گردانند و جناب سامی در ۱۳۳۰ ثلث و اربعین و مائه و الف
کاتب الحروف را به سیستان نائب گذاشته خود به محروسه بلگرام تشریف بردند و چند گاه
در وطن گذرانیده بنا بر تخیلی که در خدمت راه یافته بود بدار الخلافة دلی حرکت کردند و به
توسل بعضی امرآ آن خلل را رفع ساختند و در ۱۳۵۰ خمس و اربعین مائه و الف

کرت ثانی به سیوستان تشریف آوردند و فقیر را در واسطه سال ۱۰۰۰ هجری و اربعین و مائت و الف
 رخصت دهند و ستان فرمودند - و خود به مراسم خدمت به دستور قیام نمودند تا آنکه نا در شاه
 بر دیوانه سلاطین و دید و سر رشته خدمات بادشاهی گنجهت اما خدا یار خان مرزبان سند آن
 جناب را نه گذاشت و به اعزاز و اکرام تمام در سیوستان نگاهداشت و خدمت های
 شایسته تقدیم رساند - و چون بهنگامه نا در شاه بیان دوران دیار گرم شد و اوضاع ملک
 بر نسق قدیم نماند - خاطر اقدس از اقامت آنجا برخاست تا گریز از خدا یار خان بزرخواست
 گرفتند - و بست و پنجم رمضان ۱۰۰۵ هجری خمس و خمسين و مائت و الف از سیوستان برآمدند
 و از راه مار و از متوجه وطن شدند - بعد طے مراحل بست و به مقیم محرم کرم ۱۰۰۶ هجری
 و خمسين و مائت و الف به وصول بلگرام سر آمد و خنند -

مخفی نماند که در ۱۰۰۶ هجری ستمه عشر و مائت و الف سال تولد را قلم احراف خدمات
 به کمر و سیوستان از درگاه غلدر مکان به علامه مرحوم تعلق گرفت - چند کس از خاندان
 ما اصالة و نیابت برین خدمات قیام نمودند - ابتدا علامه مرحوم خود در به کمر نشستند و سید

محمد اشرف بن سید عبدالعزیز را که به شرف مصاهرت و الا اختصا ص داشت در سیوستان
 نائب کردند بعد چندی میر محمد اشرف را رخصت و وطن فرمودند و میر کرم الدین سید
 یحیی الدین عم زاده خود را نیابت سیوستان تفویض نمودند تا آنکه عمل خدمات پیش آمد
 علامه مرحوم خود را به حضور خلافت رسانیدند و خدمات را به دستور سابق بحال ساختند
 و شیخ محمد رضا به کمری را نوشتند که خدمات را سرانجام دهد و عقب آن سید محمد نوح والد

مهراف اوراق برار وانه نمودند و ال تقریر قریب هفت سال به نیابت بهکمر و سیوستان
 پرختند و چون خدمات بنام میر سید محمد مقرر شد ایشان در آنجا انشرف فرمودند و حضرت
 ارباب به وطن سعادت نمودند - و چندی کاتب الحروف نیابت خان صاحب اقبال
 نمودند و آنرا بنوعی که گزارش یافت - بعد چهل سال نیزگی روزگار آنچود و دومان
 ما از ملک سببر گرفت و علاقه بالکل منقطع گردید و ذلک تقدیر العزیز العظیم -

جناب میر سید محمد به فضائل صوری و منوی و شمائل سنی و خصائل رضیه ممتازند
 و در صدق و صفا و یک رنگی ظاهر و باطن بے انبار سیما جوهر هست و سخاوت به غایت
 عالم افتاده میر سید العارفین اند قدس سره و مقبول رب العالمین جل شانہ اوقات
 به مطالعہ کتاب معموری دارند - و کتب حقائق مثل فتوحات مکیه اکثر مطالعہ می فرمایند
 و در شانہ خمس خمین و مائتہ الف کتاب مستطرف را که در فن ادب کتابی است
 و پذیر انتخاب کرده اند - حمد و صلوة دیباچه منتخب چنین در سلاک تحریر کشیده اند :-

” الحمد لله الذی علما من البیان ما هو مستطوف والامانة من الكلام ما هو مستطوف والصلوة والسلام عمل
 من اسزل علیه وزن والقلم واستدایه احادیثه ، الکرم و علی آله الذین وجب علینا الاقتدار باثرهم و صاحب
 ” الذین حق علینا الایمانه و بانوارهم “

(۶۶) میر محمد یوسف سلمه اللہ تعالیٰ

بن سید محمد اشرف بن سید عبد العزیز بن سید معین الدین بن سید عبد اللطیف بن سید محمد

اصغر بلگرامی قدس سره صاحب شان عالی است و عزیز مصر صاحب کمالی - زلیخا -
 دانش را در پیرانه سمری به خلعت جوانی نواخته - و هائیس زراعت علم را در ایام قحط سالی
 بکجه مرتبه ارزان ساخته - طبع و قیقتش نشتر عروق اشکالات - قوت حافظه اش پستیانه فراوان
 معلومات - عمل که شمره شمره علم است سرایه پوستانش - حسن و خلق که گاه سر سید آذیت
 است پیرایه گلستانش - ولادت او بست و یکم شوال روز روضه سلاسه سته عشر و ماهه
 و الف دست داد - میراناد استساب و مباحث کتاب سبطین حضرت سلامی
 میرعبه اجلیل بلگرامی ایم و نسب ماه چهار و اسطه بهم می پیوندد و نسبت خاله زادگی خصوصی
 تازه افزود - کتب سی از به است انتهائیت به جناب استاد المحققین میر طفیل محمد روح الله
 روضه گذرانیدیم - و لغت و حدیث و سیر نبوی و خدمت قدسی منزلت عبدا و استادان علامه
 مرحوم هم قوم بند رسانیدیم - و عروض و قافیه و بعض فنون ادب از خدمت والا س میر
 سید محمد سطور سلمه الله تعالی اخذ نمویم - طریق تحصیل چنین بود که پسته و کتاب یا کتابی
 واحد از دو مقام به سماعت و قرائت یک دیگر می خواندیم - و شبیر ز سعی در ضمائر تحصیل می
 رانیدیم اگر احیاناً یکی را عارضه روحی داد بق دیگر - نه در معرض توقف می افتاد - و در وقت
 اقامت وطن و کسب علوم چند س اوقات در افاده طلبه چشگر و دید میر محمد یوسف
 در سلسله سبع و خمسين و مائه و الف در دار الخلافه شاه جهان آباد از بعض علمای ریاضی و ان
 آن بلده علوم ریاضی بهیئت و بهندسه و حساب و غیره باخذ کرد و قدر تے عالی در فنون
 ریاضی بهم رساند - و به ارادت سید العارفین قدس سره کامیاب است - و از سرایه شریعت

در ریقت کامل انصاف... با وصف شواغل معاش تعمیر اوقات از دست نمی دهد
 و در حفظ شرائع جد و جدیت تمام دارد و در سنه ۱۲۹۲ هجری در سن ۷۰ سالگی و در سن ۷۰ سالگی
 تالیف نمود با اسم الفرج الثابت بن اعلی الثابت شمل بر چهار اصل و خاتمه در تحقیق
 نامه توحید مختار از وحدت اشهود است تشریحش بسیار نین و لطیف و ارفع شده و
 مطالب بلند و مقامات ارجمند فراهم آورده شکر الله سبحانه و تعالی اتمم انکار و فایده در تاریخ اتمام
 کتاب گوید ۵

میر یوسف عزیز مر کمال کرد در حدیث اشهود و رقم از احادیث و از کلام الله است این نقش دل نشین بحق سال تالیف این کتاب خرد	از معرفت کشیده رحیق نسخه تازه پست کرمین کرد اثبات حق از همه اذین یادگار ز غلام تدقیق گفت شمع مجالیس تحقیق
---	---

(۴۶) سید سعد الدین

بن سید جمال الدین بن سید مربی بلگرامی که ترجمه اش در ملک مشایخ انتظام یافت
 سید سعد الدین کتب درسی مجموع مرتب بخدمت میر سید نعمت الله سجاده نشین سیوم
 میر عبد الواحد اکبر بلگرامی قدس الله اسرارها گذرانید و استعدادی شایسته بهم رسانید
 و ایامی به شغل تدریس پرداخت - بعد از آن در عالم نوکری افتاد و شغل کتاب چند

از دست رفت آخر دست از عالم تو گری کشیده مقیم وطن شد - و سر رشته اصل سبب آورده باشتغال کتاب و افاده طلاب مقید است -

(۶۸) شیخ عثمان احمد

خلف الصدق قاضی احسان اللہ عثمانی بلگرامی والد ادا امر و زبرد شریعت شهر قیام دارد و شیخ عثمان در مسامی سن شعور او را خطرتوفیق دلالت نمود از بلگرام به عزیمت کسب علم برآمد و بطور طلبیہ پورب گنگشتی نمود و نزد ملا عظیم الدین ساکن ملاوہ و فضلاء دیگر تلمذ کرد و کتب فنون درسی من اوہانی آخر ہا مرتب گذرانید و خود را بہ والا پایہ فضیلت برجستہ رسانید اکنون در بلگرام یہ شغل علمی می پردازد و چراغ دانش در شاہراہ بینش روشن می سازد -

(۶۹) سید غلام نبی

بن سید محمد ارشد بن سید خضر بن سید کمال الدین بن سید پیارہ بن سید عالم بن سید حسین بن سید فضل اللہ نسب بالا تحت اسم سید اجل بلگرامی بہ تحریر رسید مشار الیہ ذہن صافی و استعداد وافی دارد و مختصرات اواکل نزد بعض تلامذہ ملاقطب الدین گوپاموی خواندہ و معقولات تمام و معقولات بر نخہ در خدمت مولوی احمد اللہ فرزند و تلمیذہ و جانشین حاجی صفت اللہ خیر آبادی قدس اللہ اسمراہما تحصیل نمود و مطولات کتب معقولات اکثر در جناب شیخ کمال الدین

مولوی زمانہ قطب الدین	کرد از عالم فنا رحلت
سال تاریخ او طلب کروم	ہاتنی گفت وارث جنت

(۱۷) حاجی صفت اللہ خیر آبادی

از احفاد امجاد شیخ الہدیہ خیر آبادی قدس سرہ و از اجلہ کشائخ و صنادید فضلاست و فنون عقلی و نقلی شانی عظیم۔ و در وادی فقر تنہی توہم داشتہ۔ شاگرد مولوی قطب الدین شمس آبادی است و مرید حاجی عبداللہ سیاح۔ از فرزندان غوث الثقلین جیلانی رضی اللہ عنہ۔ سالہا مسند تدریس آ رہست۔ فضلا کثیر از گوشہ دامن او برخاستند۔ در ۲۲۳ھ الیچ و عشرین و مائتہ و الف احرام دیار عرب بر لبست و بعد از تقیم مراسم حج و زیارت چندے و حرمین شریفین زادہا اللہ کرامتہ توقف گزیدہ و از شیخ محمد طاہر مدنی نور اللہ صریحہ حدیث سند کرد۔ و ہنگامہ درس را گرمی بخشید۔ جمیع علما و بقاء مقدسہ بہ فضل و کمال او اعتراف کردند و او را کرام زادہ الوصف بجا آوردند۔ حلقہ عظیم در درس گاہ او منعقد می شد و عالمے از فیض تلمذ او تمتع گرفت۔ کتاب بحروف از علما و حرمین شریفین تعریف مولوی بسیا گوش کرد و مستفیدان او با ستاؤ تلمذ افتخار مے نمودند۔ مولوی بعد از ادائے سہ حج عنان جانب وطن اصلی منصرف ساخت۔ و بعد رجوع ازان دیار فیض آثار درس معقولات قاطبہ موقوف کرد۔ و تا آخر عمر بہ وعظ و درس تفسیر و حدیث اکتفا نمود۔ و اوقات شریفہ را بہ اشتغال باطن و ریاضات شاقہ

معمور داشت در سال ۳۲۰ هجری و ثلثین و مائت و الف وارد بلگرام شد و برائے ملاقات
 علامه مرحوم میر عبد الجلیل در دیوان خانہ میر تشریف آورد۔ و باین تقریب رویت
 اتفاق افتاد۔ و نیز در جمادی القعدة روز پنجشنبہ ۳۵۰ هجری و مائت و الف
 بعد از رحلت آسود۔ طرفہ اینکہ تاریخ وفات حاجی صفت اللہ ملا نظام الدین می شود
 کہ معاصر اوست و ترجمہ اش گذشت۔ و نیز رقم اوراق گوید ۵

عالم عامل والارتمیت

بحر عرفان صفت اللہ کہ بود

ز دقسم صد نشین جنت

خامہ فکر ت من تافیش

عمر گرامی بمشتا رسال۔ مرقہ نور او در خیر آباد است۔ مولوی احمد اللہ غلف الصدف
 او منقولات از والد شریف خود اخذ نمود۔ و منقولات در خدمت شیخ کمال الدین محمد
 سہا لوی فتح پوری گذرانند۔ و عمر گرامی بہ افادہ علوم ظاہر و ارشاد طریق باطن بہ آخر رسانند
 و شب مستهل رجب لیلة الغائب ۳۵۰ هجری و ستین و مائت و الف در نزہت کدہ
 قدس آسود و در جنب احاطہ مرقد والد بزرگوار خود استراحت فرمود۔

۲۰۲) شیخ کمال الدین محمد سلمہ اللہ تعالیٰ

از شیخ انصاری ساکن سہالی است۔ و از بنی اعمام ملا نظام الدین سہا لوی قدس
 سرہ والد او در فتح پور کہ از سہالی سہ کردہ است در عشیرہ مخدوم زاد ہائے آنجا کہ خدا شد و
 منصب قضاء آن مکان ہم حاصل کرد باین ہر دو تقریب پائے اقامت درین شہر

افشود و شیخ کمال الدین محمد بن فتح پور متولد شد۔ و بعد طلوع صبح شعور منازل علمی از
 یدایت تا نهایت بر تنهوتی ملا نظام الدین سہالوی نور وید و در ملائکہ حضرت ملا کوکس
 فزیتہ نواخت و از حضور اساتذہ ازان حال فی مدید برآمدہ کہ وسادہ پیراے تدریس
 و تصنیف است۔ و جمعی کثیر از ہمیر تربیت او بہ منتہاے مرتبہ فضیلت رسیدند۔ از
 نتائج طبع او دستہ - السرود النوحی در علم کلام و حاشیہ شرح عقائد جلالیہ۔

(۷۳) راقم این سوادیتہ آزاد

پیشتر در صفہ اعال فقر از تہ روشناسی بہم رساندہ است و این انجمن نیز بہ مشارکت
 برادر فضائل مرتبت میر محمد یوسف سلمہ اللہ تعالیٰ خود را طفیلی اعزہ کرام ساختہ۔ حالامی
 خواہم کہ سرگزشت حرمین شرفہما اللہ تعالیٰ بعرض ارباب التفات رسانم و این مقام
 را بہ نقش حجاز و لنواز مخصوص گردانم۔ من فدائے جلوہ احمدی و صید رشتہ قرآک محمدی
 در صغرس خوابی دیدم کہ در سببیکہ معظمہ زاد ما اللہ تنظیماً عاتقہم۔ و جناب سید المرسلین صلی
 اللہ علیہ وسلم در محرابی از مسجد قائم اند۔ فقیر شرف ملازمت اقدس دریافتہم حضرت صلی اللہ
 علیہ وسلم التفات فراوان نمودند و لب تبسم شیرین کردہ حرفہا پرسیدند۔ ہنوز ہال با کمال
 خصوص لمعان تبسم مبارک در نظر من است۔ ازان وقت ہر گاہ این رویا بہ یاد می آید
 سلسلہ شوقی می جنباند۔ آخر جذبہ عنایت محمدیہ مرا از خود درر بود و شرار ناتوانی را بہمت برق
 آسمان سیر کر است نمود۔ رجب روز دوشنبہ ۱۵ ختمین و ما تہ الف مطابق عدد و صغیر

پسینا ده تنها از بلگرام رخت سفر بستیم و احباب و اقربا را بطورے غافل ساختیم که اگر اینها
 مرا غمی یافتند سدا را مقصود می شدند - را قم الحروف در اوقات این سفر شنبوی
 پر رخت و طلسم اعظم که هم تاریخ افتتاح است نام مقرر ساخته - آغاز مطلب باین
 عنوان می کنند

دم صبحی که مهر عالم تاب	سرب را درواز نشیمن خواب
حبس لوه گردش بکری میسنا	بادل گرم و دیده بیسنا
داد رنگ صفای چهره آرد	که وضوے ز آب شبنم کرد
بسکه در سجده سود پیشانی	کردیما کے خوش نورانی
گرم شد در ره خدا طلبی	بست احرام جانب غری
شد جلوریز سوے بیت الله	په سرو دیده زد قدم در راه
طرقه با سنگه بگوش با آمد	از پس پرده این ندا آمده
کاس میان بسته در مقام ادب	آتش تازه نسیم طلب
گوهرت شبنمی است قابل دید	خیز از جا که خواندت خورشید
گر ترانیت طاقت پائے	روز بخشد ترا تواناے
بال برهم زن از طلیدین دل	رشته بر پا اگر بود بگسل
گر چہ باشد ترا بیازنجیر	قطره زن همچو آب بازنجیر
این صدا شور عشق در جان بخت	صد گل داغ در گریبان ریخت

دامن چرخ زوم بستر نهدنگ - بچو شر

اهلیت نه بعد سه آگاه شده - نگشته تج به ندان - یادیدند من
 غفران پناه بر او - عیانی نه - سحر را با قسب - آخر خوشی از دم جسته - ت
 آوردن و ستاره را برشته - راه دور منی نعل - نه زدم و راهی که غیر تعارف
 بود پیش گز - کلاک سخن میزد و سه - ایزد پاس - تا اید ۵

دایره این اه مرغ و هم در نیال	ز خاقل بیم در پر - بال
ایم زمان صفت کشید - صفت	چون با آتش گز - تار
بر نه خیزد ز پا فست - آه او	مانند به - است چاده او
بیک این راه تیز نوک دار	بر پاه رتن کند دم رفتار
بشکست کا - از گدا گیرد	تسه او دامن هوا گیرد

القصة تا حد و سر و تیغ از توابع مالوا پیاوه راه طے شد از اینجا که قدم گاه به پیاده گردی
 آشنا بود آبلها باران شده تاک ساخت - خار با طح خا بزم نور انداخت ۵

می بریم راه به به بائی	با - حقیقه که بود تنهائی
صبح تا شام راه می رستم	خون چکان تر ز آه می رستم
همه کسار و دشت - آهوار	قسم در و این ره دشوار
هر قدم رود ما و جیو خفا	چون دم تیغ تشنه خو خفا
سوی خیر ناب و جوش آبلها	ریخت در راه رنگ سلسها

کرد شمشیر کفتم بسل

فکر یادست زوبه دامن دل

افتاتار ایات نواب آصف جاه طاب شراه دران ایام سایه انگن دیار مالوا شده
 و قانده قسمت زام مرابین شکر کشید و عنایت تازه ربانی جلوه افروز گردید - یعنی عزیز
 بنه بیق آشتانی در همان خانه خود جادو و مراسم نیازمندی فوق العاده بقیم رساند و
 دست مکلفی بر اے سواری تو اضع کرد - زبان خامه و تعریف رت می گردد ۵

راه رفته بسان تخت روان
 در چپ و راست چار باله ماه
 این چه تدویر بے موزون است
 گردش زنگس رسیده غزال
 نکلند طے راه بے سنگر
 سیر و دورش چه مایه فیض سان
 مرکب راه و خمیه منزل
 مجلس ساکن در روان دارد
 نهند پا برون ز جاده خویش
 هر قدم بر دو جاده راه رود
 خادم خویش را سوار برد
 در سفر لذت وطن دریاب

رت رنگین لباس نوش الوان
 تازه گردون و نوریش نگاه
 این چه گردون پروی هامون است
 رقص تدویر با چشم خیال
 کشتی تازه روان در بر
 نه کشد کوه کوه بار گران
 مختلف کارها از و حاصل
 بالش و فرش و خوش مکان دارد
 قدم ساکنانه دارد پیش
 چه عجب گر زیاده راه رود
 حسن خلعتی عجب بکار برد
 پادین خانه بشکن و بشتاب

بست و دوم شعبان سال مذکور ملاقات نواب آصف جاہ طاب ثراہ اتفاق افتاد
و این رباعی نتیجہ کمر قاصر بر زبان آمد ۵

اے حامی دین محیط جود و احسان	حق داد ترا خطاب آصف شایان
او تخت بدر گاہ سلیمان آورد	تو آل نبی را بہ در کعبہ رسان

تفسیر یاد صفت موزونی طبع مدۃ العمر زبان بہ معنی غنبنانہ کشودہ ام الا این رباعی
کہ در استعانت سفر بیت اللہ سرزد و دو بیت عربی کہ در دفتر ثانی در ترجمہ نواب نظام الدین
شہید مذکور می شود۔

القصہ در آن حدود نواب آصف جاہ متوجہ تنبیہ افواج مرہطہ بود تمام رمضان
در سواد شہر بھوپال آتش حسہ اشتعال داشت و زلزله ساعت قائم بود۔ درین سید
کیست قلم جولان می نماید ۵

فوج اسلام و کفر صف آر است	طرفہ شور قیامتے برخاست
کرہ آتشین توپ و تفنگ	کرہ نار ساخت عصہ جنگ
کافران چون سپند دفریاد	رفت از خاک آتشین برباد
چون ہمانا دگر بیک رفتار	زودہ در مغز استخوان منقار
من ہم آن روز در صف اسلام	بایکے ذوالفقار خون آشام
قدم پر دلا نہ افشہ دم	حملہ ہر مخافتان بر دم
تشگیہاے روزہ رمضان	کرده از کام تاج بگر بریان

سفر کعبه و صیام و حج
این سه دولت بهم مراد داد

آخر رمضان صلح واقع شد و انوار از او باطله خاطر خواهد دست بهم داد
در سال از شهر خود بیرون رفت و بست و یکم منه به گلگشت دار السور
برای سرور گردیدیم و هم ذی القعدة سال مدور و عسل سورت صورت است
چهارم منه در آنست که از کوه سناکی به که آبی در آیدم بلال است الله احدی خمین
و اما الف و ریا گشت از او انمود و در محراب که یکبار خنده بر غرور و نوزدهم
منه و فاسر عده نازل شد شیخ محمد فخر مخلص به رال و آبادی به نیتش در
محبوب ثانی می آید در جده تشریف داشت خبر قدم فقیر از مردم جهازی که در راه پیش
از راه ماریده و ریخته بر لب و یا غشائی نهید همین که قدم از بحر خشکی نداشتیم
ملاناس شد و سرور عجیبی دست داد و بست و سیوم منه بوصول به ام القریه با شرفنا الله
انغالی سرمایه سعادت اندوختیم و جبین نیاز باستان سانی است الله بر افروختیم از آنجا
که شوق مدینه سکینه جلوریز بود طاقت صبر در خود نیافت است و ششم منه روز جمعه بعد از
نماز جمعه دو برادر اینده خدسه آوردیم بست و پنجم ماه صدر که دین تاریخ از نهم مردم
به شهر شان همتی و آید ام و قدم و در حله سی و ششم گذشتیم بوقت سحر از سواد مدینه مسوره
سرت سعادت در پیشم کشید و دیده آرزو مند را بر قبه روضه اقدس مالیدیم و در شهر
اقامت این بلده طیبه صحیح بخاری را خدست مولائی و استادی شیخ محمد حیات السدی
المدنی نور الله ضریحی سند کردم و اجازت مسماح سه و ساء بمفرد است مولانا برگزیده شهبها

پندوی مابین بیت و منبر و الامی نشسته- و به مطالعہ صحیح بخاری میبرد و ختم- و این
 نزل در مدح اقدس به زبان نیاز ادا شد

نمود بلوہ اعجاز ششم طبعی	نمانہ ششم ششم شرابوایی
خداست خفایت وادی عقیق شوم	که کر یکب و نش عینی نشہ بی
زیارت آئند آفتاب ہر شب نذر	رود و سیل بلور جا نہی نذر
زبکہ و ذوق شکست نمودت سلوفا	آفت زنگ زاکت زنیہ طبعی
نمیز ست مع رتاضار باغ بانیم	انصیب نقہ ام کن حلاوت لبی
چنانچہ بہ نرت رساندہ یکم	توان زورہ مادہ بود خوش لبی
ہما کہ ہند چمن نیت طوطی آزاد	کہ کردہ بہت من شکرا پ بی

و نیز قیسہ عربی در نیت و الایہ سلک نظم رسیدہ و برروضہ مشورہ معروض گردیدہ
 سخنہ نہایتہ القوادنی قصاید آزاد کہ درین ایام بہ عبارت عربی بہ تحریر می آید مندرج
 می شود انشاء اللہ تعالیٰ بہ ہزار و ہشتم و ال سال سطور از بازگاہ رسالت پناہ صلی اللہ
 علیہ وآلہ وسلم رخصت اداے حج گرفتیم- و بہت و نش ششم منہ نزول مکہ معظمہ عروج
 طالع بخشد- و در روزی الحجہ مناسک حج بہ تقدیم رسید و وقوف عرفات روز پنجشنبہ
 اتفاق افتاد- عمل اعظم- تایید اداے حج یافتہ شد اللہم اصلح اعمالنا و حقق الکننا
 بالوکن و المقام و غنبت سید الانام علیہ و علی آلہ و صحبہ الوف
 الصلوٰۃ والسلام و در مکہ معظمہ و طائف معدن اللطائف صحبت شیخ عبدالوہاب طحاوی

قدس سره در یافتن فوائد فن حدیث برگزینتم. سال جدید یعنی اثنین خمسین رمانه و الف
 در کلمه معظیه چه برافروخت. در شهر ربیع الاول این سال سیر خط طائف اتفاق افتاد
 و زیارت مرقد مطهره سیدنا عبد الله بن عباس رضی الله عنه ما سر بایه سعادت بدست
 آمد. محرر اوراق گوید ۵

سے سبار و نجر ابرسر عرم نبی	خاک آن روضه کم از غیر تر نشای
کرده ام خوب تماشا چمن طائف را	نرسد هیچ گل ادب به گل عباسی

اولاخر شهر ربیع الآخر سید کور طواف و داع بجا آوردم و به بند رجده عطف عثمان
 نمودم. سیوم جمادی الاولی همین سال در جهاز نشست. در بعضی نشست روز به ساحل مخا
 که از شاهیر بنا در کین است رسیدم. چهار روز مخا و دی مخا جهاز را انگرزند. و سیر این مقام
 فرخنده انجام میرشد. زیارت صریح مبارک شایان قدس سره فادۀ فراوان انوار
 نمودست و نهم جمادی الاولی جهاز به ساحل سورت برخورد. دوم جمادی الاخره نزول
 بندر مبارک دست دار. و سفر جهاز فیض طراز با انجام رسید. بتایخ معاودت سفر تخریر فیه
 شد رب اختصار سفرنا بالخیرة السلافة و اذنا قنا نقل الموازین یوم القيامة بحبابة
 فضی خاتمه جلاله و خاتمه صحیفه الرساله علیه و علی اله و صحبه افضل الصلوة
 و اکمل التسلیمات و این غزل در یاد اُم القری و تذکر محمود حمی سرزد ۵

من از بوس حجر در کعبه دل را شادمی کردم	سی مایه یه یاقوت کسے زایا دمی کردم
زیارت می نمودم کعبه را از گردش رنگی	ابجلم شوق طوبی تازه ایجاد می کردم

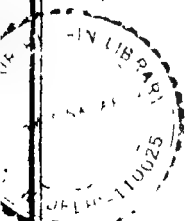
دورین دارالامان مشتاق تیغ قاتلی بودم	ز بیتابی طواف خانہ صیاد مے کردم
چو آوار تجریں از کاروان بزم پیش می رفتم	بیاد لیلی محل نشین فریاد مے کردم
بصحرای غمزلان را سلام از دومی گفتم	بگاشتنا زمین بوس گل و شمشاد مے کردم
از عکس غیر صافی داشتیم آئینہ دل را	بہ صائب خانہ این خانہ را آباد مے کردم
اگر آزاد پائے سعی من از کار و ماندی	بہ پائے جہت والا مے خود امداد می کردم

احال کلی تاریخی کہ از چمن اعجاز چیدہ ام باید دید و عطر اعلا مے کہ از عنبر دریائے
قدس کشیدہ ام باید شنیدہ

این نامہ خاص روح پرور	ما اطمینان تمامہ مسک
انجام بعون ایزدی یافت	تاریخ ششونہ خاتمہ مسک

بانتہ ص

خاتمہ۔ در آخر نسخہ مآثر الکرم کہ از ان این نسخہ زیور طبع پوشید این عبارت تھیر است
(بتاریخ پانزدہم شہر رمضان المبارک روز چہار شنبہ ۱۲۸۵ ہجری با تمام رسید و پس این
نسخہ مکتوبہ زمانہ حیات مصنف رحمۃ اللہ است چہ وفات مصنف در ۱۲۸۵ ہجری است
و اصل نسخہ منقول عنہا در کتب خانہ آصفیہ سرکار عالی غلہ اللہ ملکہ بدوام الایام والالیام
موجود و مخزن دست فقط

خزینۃ الکتب

ضروری گزاش

معزز ناظرین! روشن خیال اور عذب محاب کو معلوم ہے کہ تجارت کو تہذیب و شایستگی سے کیسا گہرا تعلق ہے ہماری تجارت کتب کے مفہوم و مقصود میں نفع حاصل کرنے کے ساتھ ساتھ علوم و فنون کی اشاعت بھی شامل ہے۔ شائقان علوم لطیفہ و فنون نفیسہ کو خوشخبری دیتے ہیں کہ ہم اعلیٰ درجہ کی علمی مذاق کی کار آمد و مفید کتابیں فروخت کے لیے مہیا رکھتے ہیں۔

عربی زبان کے مطبوعات یورپ ہر قسم کے ہماری معرفت مل سکتے ہیں جن کی تعداد تقریباً تین ہزار کتب ہے۔

یورپ کی مطبوعہ کتابوں کے چند نام ہم ذیل میں درج کرتے ہیں۔

(۱) تاریخ طبری کامل مع فرہنگ و انڈکس و مقدمہ بزبان لاطینی۔ تیس برس کی محنت میں پیشہ چھپا ہے۔ قیمت (۱۵۰)

(۲) کتاب الفہرست ابن ندیم مع فہرست و گلاسری ۔ ۔ ۔ للعم

(۳) کتاب الہند للبیرونی اصل عربی دریک جلد ۔ ۔ ۔ للعم

ایضاً ترجمہ انگریزی در دو جلد ۔ ۔ ۔ للعم

(۴) مقامات حمیری مع شرح و ساسی فرہنگ و گلاسری ۔ ۔ ۔ للعم

(۵) آثار الباقیہ عن القرون الخالیہ للبیرونی اصل عربی ۔ ۔ ۔ للعم

ایضاً ترجمہ انگریزی ۔ ۔ ۔ للعم

(۶) طبقات الشعرا ابن قتیبہ ۔ ۔ ۔ للعم

(۷) کتاب الاشتقاق لابن ورید۔ لغت النساب ۔ ۔ ۔ للعم

کتاب متفرق اردو فارسی مطبوعہ

- (۱) تواتر عروض قدر بلگرامی کی مشہور کتاب ۲۰۰ صفحہ قیمت سابقہ لغت قیمت حال ۱۰۰
- (۲) کلیات قدر بلگرامی مطبوعہ مصفیہ عام اگر خط و کاغذ اس
- (۳) زرشفت نامہ ۱۹۶ صفحہ خوشخط کاغذ اعلیٰ
- (۴) القادوق از علامہ شبلی
- (۵) الغزال از علامہ شبلی
- (۶) تمدن عرب قیمت سابقہ قیمت حال
- (۷) صنم خانہ عشق امیر مینائی مرحوم
- (۸) گلشن ہند قدیم شعرا کے اردو کا ایک نایاب تذکرہ مع مقدمہ مولوی عبدالحمید
- (۹) آثار الکرام ۵۲۳ صفحہ فائے کرام و علمائے عظام کا تذکرہ فارسی
- (۱۰) شاہیہ اسلام اردو ترجمہ ابن خلدن جلد اول ۲۰۰ صفحہ
- (۱۱) داستان ترکستان ہند پانچ جلد (۲۶۵۶) صفحہ کل شایان دہلی کی ایک جامع و مکمل تاریخ ہے۔ قیمت سابقہ ۵۰ قیمت حال
- (۱۲) حکمت عملی سجاد مرزا بیگ صاحب دہلوی
- (۱۳) دیوان حبیب کنتوری
- (۱۴) جنگل بن منگل (۳۵۰) صفحہ مولوی ظفر علی خان صاحب بی اے نے سر و قار الامام مرحوم کے حکم سے انگریزی سے ترجمہ کیا یہ اردو زبان کی ایک انوار سیل ہے۔
- (۱۵) نعت عظمیٰ اردو ترجمہ طبقات الکبریٰ امام عبد الوہاب شرانی جلد اول صفحہ ۳۵
- (۱۶) دربار اکبری مولانا آزاد دہلوی کی مشہور کتاب
- (۱۷) آثار اصنادید سرسید کی مشہور تاریخ دہلی مطبوعہ نامی پریس کانپور پانچویں قیمت

المش

عبد اللہ خان بک میلر اینڈ پبلیشر کتب خانہ آصفیہ حیدر آباد دکن

زاده نیشه خود پرستی دم	برین که از قید هستی بزم	برین که از قید هستی بزم	برین که از قید هستی بزم
بکشوستانان خنجران	عزیمت کردن علام مجسمه فرجام	عزیمت کردن علام مجسمه فرجام	عزیمت کردن علام مجسمه فرجام
بودم بعد چون گشت بر	بصوب دیار بگردم و گویم واضح حدشانی	بصوب دیار بگردم و گویم واضح حدشانی	بصوب دیار بگردم و گویم واضح حدشانی
ز نام بگویش هم تهنیت	و شستن تهنیتش خان جغتای را چون لایت شرع	و شستن تهنیتش خان جغتای را چون لایت شرع	و شستن تهنیتش خان جغتای را چون لایت شرع
و یا حسن کعبه ایا کرد	عراق عرب را چو ابله کرد	عراق عرب را چو ابله کرد	عراق عرب را چو ابله کرد
ببستند پرده سر ایشان	بغیر از عالم مطاع قمر	بغیر از عالم مطاع قمر	بغیر از عالم مطاع قمر
عما سوخته خنجر سخت	بجفتش دما دمن دما	بجفتش دما دمن دما	بجفتش دما دمن دما
گر نقش در این دین بود	مدان بزم و در چهار کوی	مدان بزم و در چهار کوی	مدان بزم و در چهار کوی
که آتش فروز و زان خان	تباراج کفری فرستاد کس	تباراج کفری فرستاد کس	تباراج کفری فرستاد کس
که طوفان از یک کوی	که ناگه رسولی نشر دین	که ناگه رسولی نشر دین	که ناگه رسولی نشر دین
و زان و زنده آتش فتنه	شد شفته خنجر این فتنه	شد شفته خنجر این فتنه	شد شفته خنجر این فتنه
که بشا ندان آتش ستیغ	خرامان شایان بر سیلاب	خرامان شایان بر سیلاب	خرامان شایان بر سیلاب
براق و در آورد و دانا	پس انجا خنجر گم و دانا	پس انجا خنجر گم و دانا	پس انجا خنجر گم و دانا
که هم صلح و هم جنگ	بگویش در این از در بی	بگویش در این از در بی	بگویش در این از در بی
شدش صد آزار بنام خدا	نویسنده بر خود شعله	نویسنده بر خود شعله	نویسنده بر خود شعله
که بود طریقی تصنیف	بیایای در راه تصاف	بیایای در راه تصاف	بیایای در راه تصاف
مین مهر کین خیر و بد	تو خود نرم و نرم مار و بد	تو خود نرم و نرم مار و بد	تو خود نرم و نرم مار و بد
که هست از نیرام بر	سیاه گنجیم سیمین	سیاه گنجیم سیمین	سیاه گنجیم سیمین
که دارد ننگان بگرد	وزان بگرد و شکل کعب	وزان بگرد و شکل کعب	وزان بگرد و شکل کعب
که از آنجا سلامت زنده	منه پای در کوی آن دلی	منه پای در کوی آن دلی	منه پای در کوی آن دلی
کسی باز دست تصرف	سوگندم آوری ترک	سوگندم آوری ترک	سوگندم آوری ترک
شاید که با ما شریعت	دماغت پراز کبریا و شریعت	دماغت پراز کبریا و شریعت	دماغت پراز کبریا و شریعت